

SVAZEK VIII.

NÁRODOPISNÝ SBORNÍK

ČESKOSLOVANSKÝ.

VYDÁVÁ

NÁRODOPISNÁ SPOLEČNOST ČESKOSLOVANSKÁ

A

NÁRODOPISNÉ MUSEUM ČESKOSLOVANSKÉ.

REDAKTOR

JIŘÍ POLÍVKA.

REDAKČNÍ KOMITET:

ADOLF ČERNÝ, A. KRAUS, J. MÁCHAL, J. MATIEGKA, L. NIEDERLE,
FR. PASTRNEK, J. ZUBATÝ.

V PRAZE 1902.

NÁKLADEM VLASTNÍM. - TISKEM ALOISA WIESNERA V PRAZE, KNIHTISKAŘE ČESKÉ AKADEMIE
CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

**Na vydání tohoto svazku přispěla Česká Akademie císaře
Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění podporou
400 K.**

OBSAH :

ČLÁNKY :

	Strana
K. Slavíková-Welsova: Lidopisné záznamy ze Slovenska	1
Jos. Kubín: Lidové dopisy	18
Regina Bíbová: O kraje	21
V. Tille: Povídky sebrané na Valašsku r. 1888. (Dokonč.)	35
Ad. Černý: Kovové a dřevěné výrobky huculské	109
Jar. Maňchal: Prostonárodní podání Zálesáků o domácích zvířatech	117
J. Valchář: Prostonárodní lékařství na Dolnokralovicku	132

POSUDKY A ZPRÁVY :

Věstník slovanské filologie a starožitností (V. J. Dušek)	146
Славяновѣдѣніе въ повремениныхъ изданіяхъ. (A. Černý)	147
Б. Д. Григиченко: Литература украинскаго фольклора 1777—1900 (J. Polívka)	148
G. L. Gomme: Folklor (V. T.)	151
В. Гуагюк: Словаки чи Русини? (J. Polívka)	152
L. Leger: La Mythologie slave (J. Máchal)	154
F. J. Čečetka: Od kolébky do hrobu (V. J. Dušek)	156
Dr. ph. E. Grigorovitz: Libussa in der deutschen Litteratur (A. Kraus)	159
Mrštík: Glossy k pohádkám o Kristu a sv. Petru (V. T.)	162
L. Malinowski: Powieści ludu polskiego na Śląsku (J. Polívka)	165
El. Sklarek: Ungarische Volksmärchen (V. Tille)	168

REJSTŘÍKY :

Rejstřík věcný	178
Rejstřík jmenný	178
Rejstřík k V. Tillovým »Povídkám sebraným na Valašsku«	179

Lidopisné záznamy ze Slovenska.

Podává Karla Slavíková-Welsova.

I. Z Nitranské stolice. Nemoc, smrt a pohřeb.

Zárodek ku velké mojí lásce, kterou ku Slovákům chovám, zapustilo mi do duše slovácké drama Gabriely Preissové, Gazdina roba. Studium kusu toho stalo se mi branou, kterou jsem na Slovensko vešla.

Stanula jsem překvapena a udivenýma očima dívala jsem se na ten nový svět a jeho lid.

Květům v louce se podobá nejen svou krojovou pestrostí, ale i svojí okouzující prostotou a přirozeností. Je to lid konservativní, cizí kulturou netknutý a odtud ten jejich svérázný, na mnoze poetický a plastický způsob vyjádřování a ten až úžasně vlastní pochod myšlenkový.

Jsi-li umělec, bohatství tam nalezneš! Krok za krokem okříváš, záříš, rozehříváš se a jásáš, neboť jsi se ocitl v zemi, která uměním oplývá.

Vlohy k umění jsou tak všeobecné, že ti bezděky napadne: »Bůh dal Slovákovi o jeden smysl více než druhým lidem, a ten jest — vytríbený vkus a bezděčné umělecké nadání.«

Jejich vloha pro kreslení, vyšívání a vymýšlení nejumělečtějších vzorů a to beze všech pomůcek, je přímo ohromující.

Znám vdovu, která vyšívá nejsložitější droboučké vzory a ani si je nenakreslí. Jiná vdova, zcela mladičká ještě osoba, kreslí a vymýšlí si vzory tak rychle, jako když my píšem.

Nad míru vkusné a umělecké provedení vzorů těch jak ve vyšívání, tak v souladu barev nebo v prolamování možno nazvati přímo zázrakem, uváží-li se, že to provádí lid takřka beze škol.

Právě tak jejich nadání pro skládání písní, básní a příležitostných řečí je obdivuhodné.

A což talent pozorovací, napodobovací a schopnost uměti vše přímo dramaticky vyprávěti!

Soudíc dle svých zkušeností, tvrdím, že ze Slováků musili by býti nejpřirozenější a proto i největší herci světa.

To jsou jejich vzácné dary, které hravě a bezděčně z nich tryskají jako vůně z květiny.

Jistě nádherné ovoce nesl by tento bystrý a Bohem nadaný lid, kdyby mohl žít v jiných poměrech a kdyby se mu dostalo náležitého vzdělání.

O kolik umělců více rozlétlo by se do světa hlásati slávu jména českého!

Nadšení tvé brzy promění se v rozkoš šťastného lovce, když dále poznáš, že jest to lid takřka ještě biblický. S úctou pohlížíš na ty patriarchální zvyky a obyčeje a tradiční dvornost, kterou až úzkostlivě v chování mezi sebou dodržují. A i s trochem závisti díváš se na jejich dětsky důvěřivou a až dojemnou víru v Boha a to šťastné jejich umírání. Chvillemi se ti zdá, že tě vlak zanesl někam do doby dávno, dávno minulé, o níž jen v historii jsi čítával.

Kráčíš, jakoby pralesem, kam noha málokterého jen cestovatele zabloudila a proto nasbíráti můžeš květů v umění dosud neznámých. Šťastný a celý zmámený trhal bys své květy dále, kdyby přes tu chvíli nějaký trn duši ti nezranil.

Trny ty jsou: hrozná sociální poměry, Maďaři, Židé, kořalka a mnoho temných vlastností Slováků samotných, které vyplývají z nedostatku vzdělání.

Věru, že v tom pralesě straší a čím hlouběji jsi se podíval do studny jejich umění, tím hlubší je tvůj zármutek a děs.

Anna Kubalová 56letá stařena z Krakovan v nitranské stolici u městečka Vrbového, na jaře, roku 1900, líčila mi nemoc a smrt svého otce a pohřeb v dědině vůbec. Vypravování její, které doslovně zde uvádím, jest oknem, kterým lze spatřiti zvyky a obyčeje až naivně prostého lidu slováckého.

I.

— — — U nás, keď má volakdo padúcú nemoc, hovorá s koňa mozgy usušiť a chlapovi teho prachu trikrát na špic noža dať užiť a žene zase s kobyly. Ve Veselí čizmárovi to pomohlo a čizmár temu, čo mu ty prachy dal, ušil za to čizmy. Prosim-ich, to ani doktori nevedá, čo ví volakerý sedlák lebo baba!

Keď má volakdo suchú nemoc, povídajú, aby zjedol zavčas kocúra, a ženská kočku, že mu tá nemoc vyjde.

Jednúc, keď už som bola kolko rokou vdaná, išla som opáčiť mojeho tatíčka, a oni strašne kašľali. Já som jim povedala: »tatíčko môj, vy už máte dozajista tu suchú nemoc.«

»Hahá — a čo ty myslíš? — tak sa zasmáli, a nebolo to ani $\frac{3}{4}$ roku, už ležali velice nezdraví. Jednúc, keď som jich zas bola opáčiť,

mi povedali: »ej, Anča, tuším, že je to na ozaj*) tá suchá nemoc, já som už odbavený. Viš ty čo, dones mi od vás z Krakovan volajakého kocúra!«

»Jen dočkajte, tatíčko, donesem vám mojeho.«

Mala som já jedneho pekného kocúra. Tri srsti mal! Tri iné kočky by bol odvážil! Ale kocúr sa mi naráz ztratil a nebolo ho. No, nemám kocúra, nemám. Už aj dva mesiace som kocúra nemala.

Prindem já jednúc k židovke starej do šenku a čo vidím? Mojeho kocúra tam.

Já hovorím: stará pani, hen to je kocúr môj!«

A ona mi hovorí: »pchrečo by tcho bol tvôj kocúr?«

»No, je to môj kocúr, však ho veru poznám a i si ho vezmem.«

Ona povedala: »ty, keď si teho kocúra vezmeš, já si na teba vezmem fiškála! Srsť na srsť a kocúr na kocúra sa trefí.«

»No tak pozrú, keď sa kocúr na kocúra trefí, toť majú znak, čo mu môj Jožko fúsiska opálil na šporherde pri dvírkách a za to dostal výprask.«

»Však sa len oprubuj, si ho vzát.«

No, nemohla som si pomociť, nechala som jej ho smrdľákoví tam.

Ach, ale kocúrik prišol sám, a já ho vzala do mechu**) a milému nezdravému tatíčkoví zanesla. »Tu máte, tatíčko, keď já ho nemôžem mat, židovi ho nenechám. Môžte ho zjestiť, neukradla som ho, je môj.«

Tatíčko si ho zabili, očistili a zjedli.

Prindem k nemu o týden a oni: »ej, Anča, kebys ešte volajakú kočku mi doniesla! Ej, však bych hu rád! Kebys len vedela, aké je to dobré maso! Lepší jako husacina!«

Vác som mu kocúra nedoniesla! Lebo ukradnúť nekomu, to bych neurobila ani za ništ.

Ale predca umrel, bar aj kocúra zjedol. Nepomohol mu, bolo to už neskoro***)

Za pár dnou prišla som ich zas opáčiť a i s dievčatou na rukách.

Mamička neboly doma, zaplietaly mlade nevesty. To každý nevie, mlade nevesty zaplietať!

Už jednu boly zaplietly a doniesly odtal holbu vína a dva kusy koláča a zas jich prišli pýtať, druhú zaplietať, lebo u nás bývá len v pondelí moc veselá †), jindy nikdy.

Tedy, keď som tam prišla, tatíček povedali:

*) do opravdy.

**) pytle.

***) pozdě.

†) veselek.

(Mluví po něm zvadlým hlasem, oči těžce přivírajíc. Každý pomalý pohyb oka a těla a každé vzdechnutí tak věrně napodobí, že nemocného jasně vidíš před očima.)

»Anča, to jsi ty?«

»Som, tatíčko môj, jako sa máte?«

»Zle sa mám — — — a to je Kačka?«

»To je moja Anička, Anička, tatíčko — — —«

»Aha — — — jaj, hlavička moja bolí —«

Já som utiekala vody vzát a som jim dala namočenú handru na hlavičku a oni povedali: »ach, to je mi dobre — — — už som celkom do matky zeme pripravený —«

Tak ležali chvíľu a potom povedali: »Anča, toľ je víno, napí sa, doniesla to matci.«

»Já, tatíčko môj, nechcem, len si nechajte, vy ste nezdraví.«

»Ale, len si vezmi, napí sa, však keď ma nebude, nedá ti nikdo.«

(Dá se do pláče.)

Já som ale nepila toho vína.

Potom už som sa od neho odebrala, bolo to v pondelí a som povedala: »Pán Bôh vás, tatíčko, pozdrav a opatruj, musím íť domou —«

»Pán Bôh daj nebeský,« povedali tatíčko.

To bolo o 4 hodinách po poledni a o 7 hodinách večír, keď slunečko malo opočinúť*), umreli. Keď mali umreť, začala jim velice kreu hrdlom téciť. Mamička doniesly putnu vody a handru velikú a namočily do vody a tak jim tu kreu odebieraly. Za pôľ putny krvi z nich vyšlo!

Padesát rokou mali teprva náš tatíčko!

Potom mamička videly, že už prichází posledná hodina jejich živo-bytá, zažaly hromičnú sviečku a daly jim hu do ruky. Potem vzaly svecenej vody do pohárka a povedali jim: »Jurko, prežehnaj ma a i ty tvoje dietky.«

Oni strčili prsty do pohárka, do svecenej vody, spravili si na čele križík a prežehnali prv seba; potom strčili ešte ráz prsty do pohárka a prežehnali nás okolo stojících všetkých a v tom pozreli hore do neba, zašmúrili oči a minutku jen bolo a už boli mrtvý.

Tak náš dobrý a múdry tatíčko dokonali.

(Celý ten postup smrti až do posledního trhnutí těla a až do zblednutí mi ukazovala, že jsem úžasem sotva dýchala. A zas své odpovědi tatíčkovi mluvila tímž hlasem, co s ním tenkrát mluvila.)

Naša mamička, keď mali umreť, nás takto prežehnaly: spravily tri križíky na čele a riekly: nech ťa tu opatruje Bôh Otec, Bôh Syn, Bôh Duch svatý, nerozdielná trojica božská. Každú jednu nás tak prežehnaly. —

*) zapadnouti.

Keď náš tatíčko dokonali, Bože môj, to bolo žalosti! Krik, pláč sme zrobili a šaty ze seba trhali a nejen my, deti jeho — veru — som stará, neviem, jak budu dlúho, tak jim pravdu mluvim. Prišol z Veselá — to je asi čtvrtá dedina od nás — jeden bratranec a tak nariekal: »ach, môj bratranče spravedlivý, kde si sa podel —«

Náš tatíčko boli každému milí —

U nás je jeden taky, už je starší, než som já — má takú veľkú hlavu — ani som nevidela človeka takého. Malý, tlustý, velice hlavatý, ale rozumu má moc!

Tedy ten istý choďával zvonit, když modledníci mali v kostole modlení. Každého posledního sa scházali a náš tatíčko boli také v tem spolku a dávali temu istému, čo mal tu kotrbu takú velikú, keď jich prišol opáčit, 2 krejcare. Ach, paní velkomožná, robil ten gravál, keď prišol! Ten nariekal nad tatíčkom a že kdo mu bude krejcare dávať. —

(Po každém naříká a lomí rukama jiným způsobem.)

Ej, ale stal sa u nás krik, keď prišla moja mladšia sestra z Moravan! Ona nebola pri ich smrti. Tá plakala, lebo sa im to stalo tá smrť skrz ňú. — Ona bola nemocná a tatíčko ju išli opáčiť do tech Moravan, nastydli a od toho času kašlali. Keď prišol taký nastydľý, povedali mu mamička naša: »prečo's tam k nej chodil, všaks nemusel chodiť.«

»Já vás mám vsetkych rád. Keď sa porežem do toho prsta, bolí ma, keď sa poreže ten, bolí ten. — Všetky ste moje deti a ju mám tiež rád.«

Ona tá sestra prišla, dieťa mala na zádách v plachte — ľudé boli u nás poscházaný — a jak prišla do dverí, začala nahlas plakat: tatíčko môj, tatíčko môj, já som čakala, že vy mňa prindete opáčit a já som prišla a už sa s vámi nemôžem vypravovat. — Tatíčko môj nenie sú to ani 2 mesiace, čo jste mi vlasy česali« a objímala ho a plakala a všeci ľudé, čo u nás boli, plakali. No a potom bol funus ako iný.

Pozrú, paní velkomožná, náš tatíčko neverili nič, len v Pána Boha a vieru kresťanskú katolíckú, v které boli zrození, ale dycky hovorili, že je do roka 45 dnou nešťastných a pet dnou mezi nimi najnešťastnějších. Z tich peti sú tri najukrutnejšie a ty sú: prvního apríla, keď sa Jidáš iškariotský na svet narodil, 1. augusta, keď sa Sodoma a Gommorha prepadla a 1. decembra, keď bol lucifer s nebe shozený a i s troma kúry andelou. Kdo sa v tich troch dnech narodí, šťastie na svete nemá. Kdo ten deň si dá čílu sekať, za 8 dní je mrtvý. Kdo v ten deň stúpí do stavu manželského, velké nesvornosti u neho prebývajú až do posledku života jeho. Kdo sa v ten deň na cestu vystrojí, šťastne sa domou nevráti a náš tatíčko boli 1. augusta tu sestru ponajprv opáčiť a od toho dňa kašlali a vadli až chudáčik nebohý zemreli.

Ja, paní velkomožná, to je z opravdovej kráľovskej pranostiky vytáhnuté! To môj dedeček — oj, jaký ten boli mudrák — mali vypísané

a my jsme si to pamatovali a všichni ty tři dny veríme. — Moja ujčinka mala v ten jeden deň dieťa a ono sa jej zadržlo na kolísce medzi rebríčky. — Na taký deň bych ani do Mariá Celle neišla. — —

Pohřeb z Krakovan, nitranské stolice.

U nás, keď onezdravie a keď už je s ním zle, idú k farárovi a dajú sa modliť za neho za toho nemocného a farár ho odzповiedá.

Keď umre, idú jeho prátelie povedať do fáry, že ten istý je nebožtík a vypučá sa tam kriež Krista Pána ai knihu — takú drevenú nápočne*) udelanú čo nosá na márách — a posvietniky**) a donesú to domou, kde je ten umrlý.

Potem hned nakúpá pekných svieček a dajú vedeť kukačovi, čo mrtvoly obzierá. Ten má za to 40 krejcary a potom už vyzváňajú.

Keď umre mužský, zvoňá smutným hlasem tri vrše. Najprv zvoní a prestane a tak trikrát a pak teprva začne všemi zvony zvonit a to už každý vie, že umrel muž.

Keď umre žena, tej dva vrše zvoňá a tiež tak vyzváňajú. Kdo je bohatý, temu vyzváňajú v tej dedine, čo umrel, ai tam, čo je kostol.

Chudobnému len tam, kde umrel, a až keď ho pochovávajú, tedy teprv mu vyzváňajú v tej dedine, kde je kňaz.

No, potom toho mrtvého pekne poumývajú a oblečú.

Mládencu dajú pekne svetlé šaty soukenné a okolo nej naházá kvetiny a rozmarín. I šírák***) mu dajú za hlavu, pátričky†) na ruky a i modlací kniežku, šátek a tri krejcary na prsa položia. To hovora, že jednému zaboli dát tri krejcary a že sa ani nemohol do neba dostať. To, čo oblečú mládencu, dajú i starému chlapovi, len že bez kytek, a obrázek jeho patrona — ten dostane každý, kdo umre. To už je taký zvyk, taká památka.

Dievka keď umre, tá je vystretá ††) ak mladá nevesta. Má partu †††) na hlave, obrázky, zelenú sukňu a volakdy i žluté čižmy dávali do truhly. Ty maly miesto kranfílkou, také vysoké, žluté, blysknavé podkovičky.

Pak ju prikryjú tylem, a pentle jej visá z každé strany na trojo, a každá je iná.

*) naschvál — na oko.

**) svícny.

***) klobouk.

†) růženec.

††) vystavená.

†††) Parta je koupená ozdoba, kterou mají nevěsty na hlavě, když jdou k oltáři.

Dieťa prikryjem švingluraným *) fátelom **).

Keď už je mrtvola oblečená, spravá ***) pro ňu lúžko. Najviac postel a nekdo dá na stolicu desky a na ty slámu a prikryje to vozovú plachtú. Na to dajú duchny — skoro dycky bielé — pak zas plachtu, peknú bielú a na tu tu oblečenú mrtvolu položia.

Potem prikryjú stôl bielym ubrusom, položia na nej tu knihu z fáry vypučanú, Krista Pána postavá do rohu a posvietniky rozestavá kolem. Do tich dajú sviečky a rozžnú.

Keď je to tak všechno kolem teho nebožtíka spravené, tak riekáme, že je ten nebožtík vystretý.

Keď dnes umre, zejtra celý deň ho chodjá ludé opáčiť, ale mužskí nie! Mužskí chodjá len prátelie, ale ženy, která sa nebojí, chodjá ho opáčiť z celé dediny s rúžencem v ruce. Vedle súseda nepôjde mrtvolu opáčiť ani za nič, tá sa bojí. Ale to darmo sa báť.

Na funus potem ide všetko, kdo môže!

Nekeré ženy, keď idú teho mrtvého opáčiť, ani na nej nepozre. Len pozierá po jizbe a čietá, kolko majú džbáňkou a mís na fogaši †) To delajú ale jen také klebetnice!

Tak keď už je ta mrtvola vystretá a všechno kolem nachystané odmerajú prátelie teho nebožtíka, ak je dlhý a idú rozkázať truhlu.

Potem prindú špitálníci. To sú starí ku práci neschopní ludé. Bydlí spoločne v malém domku, který patří biskupovi, a majú tam celé skrovné zaopatrení. V nekeré dny v roce smí chodit žebrat. Modlením a žebráním si vydělávají na prilepšenou. U nás, v Krakovách, máme jich 8. Čtyry muže a čtyry ženy. Vedle, ve Stráži majú len čtyry. Tak tich 12 chudobných ludí, tich modledníkou sa posadí okolo stola a modlá sa nahlas a i $\frac{1}{2}$ 2 hodiny.

Keď je po modlitbe, ich zavolajú ven a dajú každému flašu páleného vypíť a pecen chleba dohromady. Takto sa modlá dva rázy a po každé tolko dostanú. Kerí ludé sú bohatí, tak jim k temu dajú ešte po dvoch, troch, nekdy i po peti krejcaroch — jak je kdo možný.

Na trecí deň prindú druhý ráz špitálníci a modlá sa. Než kňaz prinde, to už musá býť dávno po modlení. Pak teprva sa ten mrtvý dá do truhly. Truhla je celkom prázdna a pod hlavú je trošku hoblinek. Než ho dajú do truhly, tak pod ním pokropá svecenú vodú a s tú plachtú, na keré leží, ho tam dajú. To už mu takú plachtu, kerú mu chcú dat do zeme, dajú na lúžko, kde ho vystírajú. To vezme mužský jeden u hlavy a druhý u nohou, položia ho do truhly a obepchajú plachtu na

*) vyšívaným

***) závojem.

****) upraví.

†) na polici.

bokoch okolo neho. Ted' sa od neho odebierajú*). Najprv manželka a i s dietkami, potom sestry, brati, pokrevní prátelie všeci, potom kmotri a pak teprva ľudé cuzí. — Všichni ho kropá svecenú vodú, delajú ve vzduchu kriež, a i ho nekerí boskajú. To jim všetko plače, keď sa od teho mrtvého odebierajú a což, keď siroty ostanú!

Ešte som jim zabola toto povedať.

Keď volakdo umre, svážú mu palce u noh i u ruk šnórkami a než ho do truhly dajú, zas mu jich rozvážú a všetko, čo má na tele svázané šnórkami, mu porozvazujú. Potem zavzní temným hlasem zvon a to už ľudé vedá, že už ide kňaz. To sa povie: »už prej signujú.« To sa ľudé, kerí ešte ho neboli opáčit, pýtajú**): »už ho dali do truhly?«

Oj, prej už! »No, to už tam ani nejdem, keď je zavrený.«

Keď sa dlúho odebierajú***), tu už ľudé: »ponáhľajte, ponáhľajte, už kňazi idú, a tu ho honem uzavru a dajú truhlu ven na dve stoličky.

Keby žena, lebo cery nenariekaly, už sú odsúzené, že ani nenariekaly. Ty porádnejší rodiny ale plačú len tak pre seba, ty nevykládajú a nič nekričí!

Jedna u nás: »Kačka moja, Kačka moja dobrá — Kačička, sestrička moja dobráá — «

A jedna zas: »mamička moja, však nás len daleko odejdete, mamička naša, ako vás len zabudneme, odkal vás len čakať budeme!«

Tady u nás bola ve vesnici taká baba a tá sa nebála nikoho ani notáriusa! Tá vybila i choda-jakého mužského!

Umrela jej cera a keď ju pochovávali, prevelice nariekala a vykrikuvala: »Marka moja, nade všetky Markýy — nevestička moja, nade všetky nevestýy.« Dycky padla na truhlu a zas sa zdvihla. Potem organista — taký bachratý bol — zkriekol: »mlč!« (vybafne hlubokým hlasem.) Ona neprestala a len bachala na tu truhlu a vykrikuvala. Potem už organista na ňu si udelal: »basom ťa dušu mlč!«

A dcera jej povedala ku svým tetkám — ale tiše —: »však som povedala tačkovi, aby zamkli komórku s páleným. Komórku nezamkli mamka sa páleného napily a včul gorala robí krik.« —

Ja to bola baba sakulenská! —

A ešte neco jim poviem. Keď umre mládenec nebo panna, vyvrtajú do prostredka do víka dírku a tam strčí rozmarín a na tom rozmarínu je uvázaná úzká pentlička. A tak to udelajú ai v hlave ai v nohách.

Keď už potom sa blíží kňaz s organistou k domu, vynesú teda tu truhlu ven na dve stoličky.

*) loučí se s ním.

**) ptají.

***) loučí.

Na rakev dajú knihu drevenú a sviečky.

Kňaz stojí na predku a varhanista za ním. Keď to kňaz odbude začne zpievať organista piesničky rodinné. To sú verše, keré si sám o té rodine zkomponíruje a ty príbuzní pri tem plačú.

Keď umre treba žena a muž je ve svete s dietkami, zpievá organista:

»Odebierá sa od neprítomného manžela a neprítomnej cere —

Keď tu zôstane detí kolko:

»Starší Míško, já sa od tebe odebierám, Pánu Bohu ťa poručám . . .«

Nekde si to tak z domu rozkážú, že jich všech vymenuje. Kolik je v té piesničke veršou, tolko mosí tá rodina platiť šestákou.

Keď umre mladý, zpievá organista:

»Ach, rozvažme všeci, že není iné svet
ako prázdna pára a krehký rúže kvet.
Smrt ma zachvátila, s kosú svú zranila,
v mojom mladém veku ze sveta shladila.
Nesmím viácej spanilost sveta požívat
a svojich rodičou nesmím viac tešívat.
Preto ach, rodičia, s vámi sa rozlúčám
a za lásku vašu, Bohu vás poručám.
Naposledy všetkým mládencóm a pannám,
že ma zprevádzáte, vrúcné vďaky vzdávám.*)

Pre každého mrtvého je jiná piesnička. Keď ženáč umre, zpievá organista:

»Manžel môj uprimný, s tebú sa rozlúčám,
prsten lásky ti navracám, za manželskú
lásku pekne ti ďakujem — — —

Dál už to neviem, už som to zabola.

Keď starý umre, zpievajú:

(Náhle mne okřikne.) »Nepíšú ešte, lebo neviem, ako mi to vy-
strelí.« — Mnoho som toho zabola, keď včul po svete chodiem, —

»Kriste pre Tvé umučení, daj nám hriechou odpuščení, ať nás
nežre večný plamen, uchovaj nás, Kriste, Amen!

Nech je císar, král, pán, žebrák, alebo chudobný sedlák, každý
mosí umríti, umríti, k súdu sa predstaviti.

Malá částka trísk pod hlavu a zeme tá nás prikryje —

(Zase neví dál a zlobí se na sebe.)

Zabola, zabola som to! Kriste môj dobrý, už i ta pamet ma opuštá.

Nepíšú paní velkomožná, já to neviem dobre. Počkajú, já dobehnem
do Vrbového k organistovi a poprosím ho, ať nám to napíše. To musá,

*) Zpívá se asi jako naše »Zahučely lesy«.

mat akorátne ak to všetko je, keď to chcejú dať^ť tlačiť. — S krakovským organistou se hněvala, šla tedy do Vrbového.

Přiběhla z městečka od organisty a přinesla mi následující:

Odebjerka panny.

1. Ach, smrti ukrutná, čos myslela,
že's mój pannenský vek v nič uviedla.
2. Moja mladost, radost v tmavém hrobe
až do dna súdného ležat bude.
3. Kdo by sa bol nazdál, že tak náhle,
môj život já ztratím nenadále.
4. Tatičko, mamička dnes žalostná,
pristupte sem k truhle, som žádostná.
5. Deduško, babička moja milá,
lúčí sa na večnosť vnučka vaša.
6. Bratričky, sestričky tu uprimné,
keré ste pre smrt mú včil žalostné.
7. Strýčkové, tetičky tu žalostné,
bratrance, sestrenice tiež uprimné.
8. Ujcové, ujčinky na vás voíám
krsných tu rodičov zanechávám.
9. Vy všeci mládenci tiež aj panny
jste družby, družice mojej svadby.
10. Súsedé, súsedy i ostatní,
kerí ste pri pohrebe mém zejdený.
11. Nech vás Bôh požehná a všetko dobré dá,
to to je tu v svete posledná žádost má.
12. Za zprevádzání všeho ustávání
zaplať vám Pán Bôh sám, to vinšujem já vám.
13. A tak moju žádost dokonávám
v osemnáctom roku telo skládám.
14. Kriste môj, Ježíši, prijmi moju duši
nech ťa chválí večne v tej nebeskej ríši, Amen.

Odebjerka mladej ženy.

1. Čo ma to včil budí ze sna tichunkého?
Čo čujem za zvuky hlasu tak smutného?
Čo to ruší ešte môj pokoj konečný,
čo to znie nade mnú,
čo to znie nade mnú včil za pláč srdečný ?

2. Ó viem, že vy preto nade mnú pláčete,
že nebudeme viac spolu v tomto svete.
Že, keď sa vám v hrobe z vašich očí ztratím,
nikdy sa viac odtal,
nikdy sa viac odtal nenavrátim.
3. Ach, a i moje srdco omdlievá v žalosti,
že mosím do hrobu už v mojej mladosti.
Sotva dvacet aj 2 leta som prežila,
už ma ta hrozná smrť, už ma ta hrozná smrť, bere z teho sveta.
4. Ach, lež márne je už moje zkazovanie,
darobné nade mnú vaše narikáanje.
Poddávám sa volno smrti preukrutnej
a s vámi sa lúčim a s vámi sa lúčim v tejto chvíli smutnej.
5. Premilý manželi, nevládnem slovami,
nimiž bych se mohla dôstojne lúčiť.
Preto len za lásku a ernost manželskú,
žalostným mým srdcem, žalostným mým srdcem činím dekovanje.
6. Spolu tu jeden rok, v láske sme ztrávili
a včilek hrob chladný pre mňa je zchystaný.
Preto s Bohom milý manželi uprimný,
nech Ťa Bôh požehná, nech Ťa Bôh požehná, pokád budeš živý.
7. Ó, jaká je toto prežalostná chvíle,
keď odcházim od vás tatíčko, mamička.
Tu sa tešiť se mnú už viac nebudete,
lež jeden ráz v nebi, lež jeden ráz v nebi se mnú sa zejdete.
8. Švager, bratjá milí, s Bohom tu zôstaňte,
prijmete vďaky*) mé tuto už posledne!
Pán Bôh zaplať vám tu všetko dobrodenje,
které ste za žitia, které ste za žitia činili me verne.
9. Švagrové, švagrini lúčim sa už s váma,
neb sa já odebrat mosím z teho sveta.
Nech vás Bôh tu živí, dá vám k temu síly,
by po časnem žití, by po časnem žití, prišli ste k spasení.
10. Krsní rodičové, kmotrové tiež krsní,
se srdcom uprimným ďakujem pritomne.
Za vše ůstávanje a obeti mnohé,
nech vám Bôh zaplatí, nech vám Bôh zaplatí v tomto biedném svete.
11. Růženeček milý, bratjá tu uprimný,
sestričky důvěrne prosím v tejto chvíli,
modlite sa za mňa pri obetách svatých,
by prijal pán dušu, by prijal pán dušu, k seba tam do slávy.

---

*) díky.

12. Súsedé, dvorani*) občanja mi drahí,
už sa naposledy lúčím já včul s vámi.
Bôh sám zaplať vám tu vaše laskavosti
po smrti vás prijmi, po smrti vás prijmi k sobe do večnosti.
14. S Bohom, už svet celý já tu zanechávám,
telo k pochovánju ve hrob tmavý oddávám.
Prelaskavý Bože, dušu avšak tebe
do milosti dávám, do milosti dávám, račiž ju vzíti sám.

Odebjerka ženy, 61. ročnej.

1. Nikdo nemá v marnom svete stálé blaho zjistené
v najpeknejšom býva kvete šťastie naše zničené.
Radosť v žial sa chytro mení, krása nemá trvánja,
bohatstvo tiež stálé není, biedám len ujet, prestanja.
2. Já som 61 let veku tu na svete dožila,
aj hle, už ma Bôh volá, abych počty složila.
Posluchnem však bez reptanja rozkaz Boha mojeho,
i tak sem tu bez prestanja snášala moc trpkého.
3. Hrozná smrť to vykonala, neprajúc mi radosti,
prede mnú keď odeslala manžela mi k večnosti.
Já tak všetkej pozbavená, zôstala som podpory
osidlám tu vystavená, jaké svet len utvorí.
4. Že som teda mnoho zlého na svete už přijala,
smrť som teraz**) bez všetkeho nepokoja vitala.
To však žalost veľkú robí mne včul, keď sa rozlúčám,
dietky milé, tejto chvíle, že už na vždy opušťám.
5. Ze sveta však, keď sa zbierám, cítím žale ukrutné,
že mám synôm, dcerám s Bohom dávať presmutne.
Avšak darmo, moji drahí, musíme sa rozlúčiť,
Bôh sám, nech vždy pri vás stojí, jemu vás chcem poručiť.
6. Sestry, brate milovaný, beze mňa tu budete,
nech, že vám je Bohom daný šťastný život na svete.
Vnukové, vnučky tiež moje, tu sa dobre mávajte,
mne včul po tem sveta boji, pravý pokoj doprajte.
7. Švagre milý aj švagrine, krsní tak aj krsné mé,
odchádzim už v tejto chvíle, vám tiež svat i svatky milé mé.
Nech vás opatruje Bôh sám v tomto biedném údolí,
po vašej ráz smrti, nech vám do nebe príst***) dovolí.

*) kdo bydlí u nich ve dvoře.

**) nyní.

***) přijít.

8. Páni bratja tiež aj sestry rúženca tu svätého,
s Bohom vám už tuto dáva, sestra bratrstva jeho.
Nech vám Ježíš sám pomáha, Syn matičky rúženca,
abyste sa mohli dostať do večného kráľovstva.
9. Drahí bratri, tiež sestričky spolku tu pohrebného,
ďakujem za sprovádzanje skutku milosrdného.
Modlite sa za dušu mú pri obete svätej mše,
by prijal Pán tam do slávy všetkým nám duše naše.
10. Moje telo teda skládám do hrobu už tmavého
duši, smilovánje hľadám u Boha vždy mocného.
Ó, ty láskyplný Bože, nade mnú rač sa smilovať,
daj, nech sa mi večne môže duša v nebi radovať,

Amen.

Odebjerka starej ženy.

1. Prečo jste sa sem zešli susedé, prátelie moji, okolo domu mého
Nenie gazdiny jeho, leží tuhle mrtva, v truhle je telo jej.
2. Prežila som pekný vek, 82 tu let a hla mosím odejít, všetkých
mosím opustiť tu v svete, vidíte, kerí pri mne stojíte.
3. Svetu všetko neverte, lež Bohu radej služite, lebo čo svet sľubuje,
náhle to premenuje, oklame každého, nenie na svete teho.
4. Ruky jejich už líbám, velebný náš pán farár, prijmu vďaky tu moje
za dobrodenje mnohé, ktoré mne činili pri udelení svätosti.
5. S Bohom synovja moji v širom svete vzdálený, dobre sa tam
mávajte a šťastne sa navraťte, do domova vlasti svej, tak šťastlivi
budete.
6. S Bohom, cera má milá pri mne tu hla prítomná, požehnaj ťa
Bôh milý, to vinšujem já ti, modlívaj sa za mňa, jak za matku
má cera.
7. Zať môj, tiež aj nevesty, spolu dietky mé milé jak matka vás
opušťám, k sebe vás povolávám, tu materské moje požehnanie
prijmete.
8. Vnukové, vnučky tu moje, pravnukové i vnučky milé, poručám já
vás matičke, Krista Pána rodičke, ta vás tu opatruj a od zlého
ochraňuj!
9. Premilá tu sestra má, prišla ta smutná chvíľa, že sa my už rozejít
smutné máme rozlúčiť. S Bohom tu prebývaj a na mňa si vzpomínaj!
10. Tiež po sestrách dietky milé, opušťám vás tej chvíle, keď telo mé
studené, k pochovaniu schystané, prijmete ve svete s Bohom moje
posledné.

11. S Bohom kmotra uprimná, krsnovci tiež mí milí, pri mej truhle prítomní a v srdci žalostiví, nech vás Bôh uchráni a od zlého oddálí.
12. Na vás tu nezabývám, s vámi sa smutná žehnám, svatové, svatky v rodine milé mej dôvery, opustiť vás mosím, Bohu vás tu poručám.
13. Tak spolek pohrebný, aj rúženec premilý zanechávám v tej chvíli, keď už činím lúčení. Modlite sa za mňa a já za vás tam v nebi.
14. Súsedom, tiež a súseďám aj premilým občanom, že na môj pohreb prišli, jak sa kresťanôm sluší. Ďakujem na stokrát, že ste sem prišli tenkrát.
15. Tak už od vás odcházám, svet tento zanechávám, dobre sa tu v svete majte, na dušu mú vzpomínajte! A Boha vždy proste, s Bohom tu už zôstaňte, Amen!

Odebjerka muže 54ročného.

1. Všetko ľudské pokolení poddané je smrti v moc,
žádného ve svete nenie, kdo by ju mohol premoct.
Pán Bôh vydal na nás ortel, nemôž sa mu vymoci,
neplatí tvôj žádný fortyl, smrt všetko má v svej moci.
2. Aj mňa života zbavila, jak sami dobre víte,
veku môjho ukrátila, na to všeci hladíte.
Kde sa má síla podela, kde zdravie, moja práca?
Minula, jakby nebola, jak v poli ranná rosa.
3. Ta je stálost v biedném svete; dnes sme živí, zdraví,
nech je v zime v lete, smrt nás do hrobu zkosí.
Mne dnes moje roky došly, 54 prešly,
s mojima tuto přátelmi, abysme sa rozešli.
4. Vale, rozmilá manželka, tebe s Bohom dávám,
s tebú sa smutný v tej chvíle manžel tu rozžehnávám.
Za manželskú tvoju lásku já ti pekne ďakujem,
nech ti zaplatí Pán Bôh sám, prsten ti navracujem.
5. Janko, Ludmilka, dietky mé, nad smrťou mú žalostné,
zať, tiež vnučka premilená posledne hovorím tej chvíle.
Nech je mezi vámi svornost, dietky moje uprimné,
aby ste sa srovnávaly a na mňa pamataly.
6. Kmotrové moji premilí, Bohu vás včul poručám,
švagrôv, švagrine tiež v dobrej vôli boží nechávám.
Včul za vašú přátelskú lásku já vám pekne ďakujem,
modlite sa tuto za mňa, odpustite všetky viny ma.
7. S Bohom, s Bohom domu páni, nech prijmuť ďakuvání.
za dobrodenje tu mnohé, keré ste mne činili.

Nech zaplatí mnohonáštne Bôh všetky dary mnohé,
které tu v neinoci boli skrz mých mne dané.

8. Slovom, tuto všetkým mojím dakuvánje už skládám,
jak súseodom, tak dvoranom aj všetkým tu mešťanom.
Pre Krista Ježíše rány, odpusťte mi nyní,
viac sa už tu nevidíme, s Bohom tu už zôstaňte.

Koniec.

Složil organista Karol Barton ve Vrbovém v Nitrianskej stolici
v Uhrách*).

Když jsem si toto vše věrně opsala, začala moje stařenka zpívat
po knězi. Zpívá s úžasnou věrností po něm tak, že ani jeho osobní
zvyky mu nedarovala. — Neví ani, že i to po něm dělá. — Patrně si
myslí, že to tak musí být.

Doslovná její latina :

*Oremus profidelibus de punktýýý — et menos sin dunkas inten-
tacióne. Set libera nos a málo — a porta inferi. — Rekvies kat in
pácem — Ámen. Rekviem éternam dona ej domine et nus perpetuam
lucea dei. Rekvies kat in páce — Aaaaamen!«

Odpovědi ministrantů zpívala věrně i se vším selháváním hlasu.

Už to tiež tak dobre neumiem, ale nech mi verijú, paní veľkomožná,
já bych bola pochovala mrtvého, tak som to všetko dovédla.

Keď je odzpieváno, nesú teho nebožtíka do kostola a banda pekne
hrá. Muzika ide pred kňazom, za muzikú kňaz, pak truhla. Za samú
truhlú príbuzní a pak lud.

Keď umre svobodná, nese krsná**) na tanieri hedvábný šátek a na
nem rozmarinový venec. Keď je to mládenec, nese krsná péro. Keď
nenie krsná živa, nese to její céra, a keď nenie ta, nese to volakdo
z prízne. Ten venec alebo to péro sa hodí do hrobu.

Krsný***) nese kriež Krista pána pred truhlú.

Kmotr nese kriež kmotrovi. Kmotri sú ti, čo si nesli na krst. Keby
umrel kmotr a nenie kmotra, nese ho krsný †).

V Čechách je to všechno do kopy ††) — len »kmoter« a mňa sa
to nelúbí.

Vysvětlete mi to, prosím vás, co je to »krsný« a co »kmotr«
pravila jsem.

Já keď porodím, najdu si kmotričku, čo mi zanese na krst. To je
ale moja kmotrička. Temu mojemu dieťati je krsná matička, neb mu
pri krstu odriekala.

*) Opsáno přesně dle jeho zápisů.

**) její kmotra

***) kmotr.

†) Dítě, které držel zesnulý na křtu.

††) dohromady.

Keď sa já s ňú stretnem*), já jej poviem: »dobré zdravie vám vinšujem pani kmotrička.«

Keď stretne jej to dieťa, ono jej povie: »Pochválen Pán Ježíš Kristus chytí jej za ruku, políbí jej a ešte povie: »dobré zdravie vám vinšujem krsná mamička.«

»Pán Boh ťa živ krsnička, nebo krsničko, je-li to chlapec, povie ona, Ty deti kmotriné a moje si mezi sebou vykajú a si povedajú krsný a krsná.

Tak už temu rozumejú? Kebych já jim zanesla na krst, sme my kmotričky a to dieťa by mi hovorilo krsná mamička, nie jako u nich »kmotrička«.

Včul jim už ale dopoviem ten funus. Kde pak jsme prestaly? Aha, už viem. Svobodnú dievku nesú samí mládenci.

Mládenca nese šest panen na kúsčok cesty a pak zas na kúsčok šest mládencou.

Mládenci majú na tem rameni, čo je ven, uvázané pekné turecké šátky a pérko s pentličkú.

Družičky majú vlasy rozpletené a vence a sukne ako k sobášu.

Tu mrtvolu donesú až ke kostolu a tam venku ju položá pred dvere kostolné. To už sú také stoličky zrichtované pre tu rakev.

Nebožtík zůstane venku a ti všichni, čo sú na pohrebe, idú do kostola. Tam sa slúži mša. Keď má být obetovanie, všeci priatelé idú okolo oltára a z tich najbližší priatel drží v ruce dvacet pet sviecí a krejcarou má viac ako sto. Každému dá krejcar a sviečku do ruky. Ti, čo sa stretujú**), dávajú ty sviečky zas druhým a krej Cary odevzdajú na místičku na oltár.

Keď kňaz odbaví mšu, idú zas k temu nebožtíkovi pred kostol a zazpievajú po latinsky. Kemu sa zpívá »liberámus«, od toho je dva zlaté a to má kňaz pluviár oblečený.

Pak nesú toho mrtvého do cintora, muzika hrá a zvony zvoňá — Na cintore položá rakev nad jamu, organista zpívá a pripomíná zas tich prvých priateloch, čo tu zůstali.

Organista zpívá: »Rozžehnajme sa s tím telem, pochovajme ho s pokojem, v nadeji toho vzkrísení, na Sione prebývání.

Schováva sa porušené, vstane k súdu oslavené,
pochováva sa smrtelné a už bude nesmrtelné —«

Zase to neví dál. — Je vidět, že to umí od organisty krakovanského a že každý organista má písničky svoje.

No a keď to všechno odzpievajú, potem ho už zahrabú,

Keď idú ze hrbítova, postavá sa ti priatelie u vrat cintorných a merkujú, aby jim neušel volajaký priatel, aby sa šel za tu dušu pomodlit do toho doma, kde ta mrtvola bola.

*) potkám.

**) potkávají.

Keby neišol a vyhnul sa temu, mosí sa tri rázy sám ponúknuť na cudzí pohreby v té dedine a jít sa do troch domoch pomodlit. — Z cintora pak idú všeci do stavenia a tam posedajú okolo stolou. — Kde je veľká rodina, je i šest stolou! Tam je koláčou napečených!

To sa modlá a jedá a zapíjajú a zas sa modlá. To hovorá, že je na občerstvenie tej dušičke!

Já bych, paní velkomožná, nejedla v lete v takovém dome a v zime dost málo! Prosim-ich, v lete ty muchy lezá po tem mrtvém — bar aj je prikrytý, ale preca je nekdy odkrytý — a pak lezá po koláčích. Pravda, mají je na čistých plachtách nakrájaných, ale keď ty muchy s temi paprčkami to oblezú —

Kde sú bohatí, navará gulaše mísy a dajú vína. Kde sú chudobní tam dajú sýr, chlebíčok, a pálené uvará.

Dosti je ale tiež takých ľudí, čo sa v takém dome len modlá.

A hrobar, keď zakopá, ten príbehne, posadí sa za stôl a sní za čtyry. Nažere sa a naslope ako to prase, až mu z hrdla kuká!

Keď sa najedli a pomodlili, rozendú sa a je koniec.

Do roka majú smutok. — Nosá modré stužky a čepce smutečné. Ty sú len biele vyšívané. Rukávce nosá len konopné. Včil už to, vyhýná — konopné rukávce už len nekdo za smutok nosí. Sukne sa neprehazujú*) a zástere nosá čierne s čiernymi šnôrkami.

Keď prinde rok, dajú sa do kostola máre, prikryjú rúchom, kňaz odsluží mšu svatú a priatelie sa modlá. To choďá okolo oltára se sviečkami a to koštuje 5 zlatých.

Za keho je to ročné? to už tak každý hovorí.

Šla jsem jednou se starou Slovačkou na procházku za dědinu a potkaly jsme druhou Slovačku, která se vracela z pohřbu svého dítěte, mrzáčka. —

Moje průvodkyně ji osloví: »tak už ste ho zakopali do matky zeme? No, dobrèš ho oženila, veru. Čo by bolo na svete? Len k posmechu.«

Matka si libovala: »Len keby nám tak bolo ak je jemu, lebo veľký človek hreší, keby aj jako bolo.«

Odchádzajíc pak do polí na pěšinku, řekla si s povzdechem: »no, Pán Bôh dal, Pán Eôh vzal.«

Děvče mladé vypravovalo:

Moja kamarádka, keď mala umret, povedala: »kdosi buchá na okno.« — »Ále to sa ti len zdá.« — »Nezdá, zas to buchá.«

My hledáme do křna a ona taká krásná holubička tam. — Ideme ven a holuba tam nebolo a tak po trikrát. —

»To už je tá moja smrtečka — povedala ma — já už idem dom,« a už jej nebolo. —

*) nemění.

Pozn. red. Záznamy tyto učiněny jsou dle vypravování Anny Kubalové, která chodila mnoho do Čech a přijala do své mluvy patrně hojně bohemismů. Za správné podání dialektu ručí pí. autorka.

Lidové dopisy.

Od Jos. Kubína z Čes. Budějovic.

Podivno, že při sbírání materialu národopisného nikdo si tuším dosud nevšlmal lidových dopisů. Jsou to ovšem výtvoři individuální — proti písním etc., kde individuum ustupuje do pozadí — ale přece nelze upřít, že i v nich vězí mnoho známek lidového charakteru, a tedy jistě snímky lidovědné dají se odtud abstrahovati. I bylo by zajisté záhodné k účelu takovému založiti listář jejich z jednotlivých krajů naší oblasti, neboť jsem poznal, že lid náš dle úkrají různých dává i listově různé známky svého charakteru na jevo. Já pořídil jsem listář takový z českého jihu, a hodlám tuto přehlídkou jeho některá pozorování sdělit. Zařadil jsem do sbírky své ovšem jen takové listy, které svědčí o primitivním vzdělání školském, a v nichž tedy projev duševní jest zcela originální. Odhady mé pak týkati se budou s této stránky jenom lidu jihočeského a byly by ovšem mnohem bohatší a vyčerpávaly by látku sem spadající úplně, kdyby se mohly týkati všech úkrají našeho lidu.

Lid náš zřídka jen chápe se péra, aby s někým písemně rozmlouval. Jsa ve stálém klopocení životním, má jistou nechuť k takovým projevům a činí tak jen v případech nejnnutnějších. Výslovně se o tom tatík jeden zmiňuje: nepíšu vám dlouho, to vy víte, že nemám v psaní žádnou radost. — Také nebývá ani hned opatřen psacími potřebami.

Dopisy takové jsou přirozeně nejčastější mezi rodiči a dětmi, když tyto jsou z domova — na studiích, ve službě, na vojně. A tu osoba v cizině dlící musí často několikrát upomínat, aby se jí odpovědělo. Prosby takové jsou pak zejména naléhavé, když jde o nějakou potřebu, o zasilku peněz, při znepokojení, jak se doma vede, a pod. Jen zvláštní případy nutkavě tisknou lidu našemu péro do ruky: sdělení o nehodě, o úmrtí, požáru, nebo zase při zprávě radostné a zvláště výjimečné (j. jest svatba).

Zevnější stránka dopisu.

Začátek dopisu lidového bývá nejčastěji typický: Já tě mnohokrát pozdravuju a vědomost ti dávám, že sem to psaní vod tebe obdržel . . .

My vás nastokrát pozdravujem a líbáme a vedomost vám dáváme, že jsme všickni chvalabohu zdravý . . . . Já doufám, že vás při stálém a dobrém zdraví vynatrefím, já vás oba pozdravuju a vedomost dávám . . . .
 Ja vas nastokrat pozdravuju a doufám pana Boha že vas s těmi parmi řatkami při dobrem a stalem zdravi vinatrefim . . . . Mnohdy začátek zní: Pochválen buď Pán Ježíš Kristus.

Zakončení bývá: Tedy tě mnohokrát pozdravuju a líbám [a zůstávám tvá věrná matka až do hrobu tmavého] — přejeme vám vespolek zdraví . . . Tu zejména různé doušky veršové, obyčejně s patra vymyšlené, jsou v oblibě: Leť, psaníčko, leť, přes ten celej svět, až k naší kamarádce, k tej její zahrádce — Leť psaníčko jako pták, pozdravuj všecky nastokrát — Pero psalo, srce hralo, na tebe Mařenko spomínalo — Leť psaníčko přes hranice, potěš Kačenčino srce.

Sloh.

Vyjadřování myšlenek dopisu lidového jest většinou prostičké a často nesoustavné. Děje se bez interpunkce, jedním dechem, jako z nedočkavosti, aby vlastní předmět dopisu co nejdříve se vypověděl. I stává se mnohdy, že slovní chod jeho jest bez přetržení, a hlavní zpráva, o kterou běží, několikrát za sebou v různých variacích se opakuje. Vyzírá tu patrná úzkost pisatelova, aby snad sdělení jeho (jde-li hlavně o věc nutkavou) nemohlo ujíti adressatovi. Tu i logická nesouvislost častěji se najde. Jinak výraz dopisů lidových bývá pln sentencí i zvláštností slohových, oplývá přehojnými idiotismy a provincialními drobnostmi.

Ukázkou budiž:

a) *sentence a úsloví*: — stará láska jesli nehoří, ona přece pomalu tutlá — ten drží slovo jako pes půst — musí se to zaplatit, starej dluh neschnije — milej hochu bez potu má člověk samou psotu — já se jich neodříkám tak jako oni nás neb odříkávanéj chleba bejvá dobrej — franta tu eště ani nebyl, o tom nejni ani pohádka — aby vás Bůh ve všem dobrém obohatil — nevím ani kde mi hlava stojí — ta nemoc dá člověka pro vítr — já sem na něj čekala jako na smilování — a mě boleji zuby tak že sem tak špatně naložena že bych se prala — večer uteče jako voda — mám z toho pomyšlenou jak mně to bude možná zaplatit —

b) *drobnosti lexikální, tvaroslovné etc.*: — blahoslavné přání — přines mi ňakou pěknou zastěru abych se mohla v nečem taky podvořit (na pouti) — kráva nám nechce březnout — myslíme vychovat si letošní od stávkě (tele) — že jste u vás postižení pohromem krupobiti — Johana se splnoletila — je z ní malá řečnice (malé

dítě, když začne mnoho žvatlat) — máme mlátit 4 furi jetele semanýho (semínko) — co se týká -ových je to samá mamona — vouchodilé kalhoty — povídali když sem si vzal chudobu (chudá holka) tak abych ji měl — milý bratře piš mi jak to katíš s chasou — gdiž ti děti nejsou vlastní tak unich není žádná dobrotá — nemoh sem se navolit jíst — bůhví jaká ména (nadávky) mi nakřtila — ten šátek dejte marině a řekněte, proč se tak za něj brala, diť já sem si ho nechtěla nechat — nejčkyn tady uhodilo horko — tepriva sme porazili žito — chtěla sem k novému roku psát, ale pani nám stonala, tož sme k tomu ani nepřišli — tož se přezvíme (j. na Moravě) — nemoh sem si vynamyslit — zůstávám tvůj věrný nadosmrti — doufám pána Boha (často) — s pul dne do pul dne pasu (každé dopůldne) — sem chvalabohu zdrav (ve sm. adverb.) — bylo jich tam hromadu — buduli drobátko moct — Jozef jede do Němec s knižepánem — nemám žádné radosti jen samej nenávist — dobudějč (do Budějovic), přes Budějce — růženčinýho muže (poss. vůbec deklin. určitě) — do Krasetíně (j. v Krasetíně) — mohla by pěkně u nás sedět s tejma dvouma dětma — co se mejho zdravý táká — nehda pozdějc — už mě to mrzí bejt slobodnej — hda — jela sem s tam scut — pepa vám posila hubiček co je na nebi vezdiček — šedni šaty — potom by ho zval (vzal) — o vánočních se to zdovíme — já bych přišel na zdovolenou — přijmete lásky plný pozdravení — přijete sem, bujte tak dobrej, vyřijte to — rodiče se budou divjit — neničkon, neničky, nejčkyn — zdrovna — potem.

Sem tam probleskne i malebný *obrat slohový*, př.: o ty těžký stave vojenský, kdo tebe vyzkoumal, povzdychl si voják.

Pozoruhodny jsou mnohé naivnosti, jež prostoduchost našeho lidu začasto ostře ilustrují. Tak matka Týmalová píše dceři, a dodává ke konci: My psani neviplatíme aby dřív došlo já se bojím, že by zůstalo nehde ležet.

Na vrub takové prostoduchosti počísti dlužno i zakotvenou úctu k němčině, která slepě se projevuje. Malicherná chloubá prostého člověka, že z jazyka toho mimo domov něco poznal, nebo přišel s ním jen do mimotního začasto styku, vede ho k této úctě slepé. A z chlouby oné rodí se u něho lichá ješitnost domýšleti se, že vystoupne člověk u významu svém, když př. plichtí vlastní jméno po německu, když udává domů něm. adresu, a pod. — Tak synek jeden, Matěj Kolouch, píše se Mathias Kollouch, jiný pak žádá odpověď pod adr.:

An hern Adalbert

Život

ve Schvoově č. 47

pos. poš. Česká Lípa,

Čechy.

Co se týče poměru osob, které si dopisy vyměňují, zejména osob z téže rodiny, všude vyniká nelíčená u p ř í m n o s t a v e s p o l n á l á s k a. Chudá holka posílá ze služby své domů a jeví nemalou radost, že může rodičům se nějak odsloužit. Ženatý syn zve starou matku, aby u něho v poklidu trávil zbytek života a s vnoučátky se těšila. Děti jsou zne-pokojeny, když se jim z domova dlouho nepíše, a hrozí se pomýšlení, kdyby snad staří rodiče se na ně hněvali.

Zvláště dojemné jsou pokyny, které posílá bratr či sestra z ciziny mladším domů, jak si mají vážit rodičův a je zastávat: Díbich mohla bejt u vas jak bich si toho vážila nebo to člověk nevěří dokuť v cizině neskusí ale pak bi šel rad spatki a nejni možna proto tě Vojtěšku prosim but hodnej na naše Drahi rodiče a zastavej je co nejvic mužeš dokuť je mame nebo až ti nam vodejdou vodejde nam všecko ti si ještě moc neskusil tak neviš co je zle tak jen poslouchej a buť be-dlivej . . . .

Že i po stránce grafologické dopisy lidové mohou býti zajímavé, tuším dosti vysvítá.*)

O krajce.

Četla v Národopisné Společnosti československé dne 26. listopadu 1900

Regina Bíbová.

Zajisté není hned tak druhé práce, která by byla neproniknutelnou clonou zahalena jako práce pletení na podušce čili paličkování. Ne v jednom díle zříme snahu posouditi a osvětliti původ a vznik techniky pletení, její prvopočátky a stáří, leč přes všeliké úsilí badatelů nedospělo se dále než k faktu, že první krajkářské výrobky se prý objevily v Itálii, odkud pak se prý rozšířily po celém evropském západě. Co však předcházelo krajku, kde a u kterého národu původ vzala technika její, v kterém století se zrodila aneb z které techniky povstala, to nám autoři určitě povědět nemohli, jednak proto, že dějiny počátků krajky zůstávají nám dosud skryty jako v neprůhledné mlze, jednak, že jsouce neznalí techniky samé, buď prostě opisovali domněnky jiných, aneb davše se klamati vzhledem krajky, posuzovali ji s nepravého stanoviska.

I zprávy, tvrdící, že vznik techniky pletení hledati jest v Itálii, dlužno přijímati opatrně, jelikož i v tomto případě určitého nic nevíme.

Jest jisté, že mnohé zprávy pojednávající o krajce západoevropské si odporují tak, že není možné podle nich zaujati určité stanovisko.

Nebylo by však dobře zprávy ony pomíjeti. V mnohých nám za-září paprsek světla, kterým lze poněkud osvětliti záhadu historie pletení-

*) Svůj listář jihočeský dovolím si věnovati Národop. Museu, i bude pak moci rozšiřovati se i z ostatních končin českých. —

Připojíme-li pak k tomu technickou znalost a známe-li nejstarší způsob pletení, tedy nejstarší, na primitivnosti se zakladající krajkářské výrobky, můžeme směleji odhrnouti záclonu zakrývající nám stáří, původ a vznik techniky pletení a posouditi její historii.

Jest zřejmo, že krajky, které rozšířeny byly po západě evropském v XVI. a pak dalších stoletích nemohou se počítati za prvotní výrobky techniky pletení, nýbrž již za zdokonalenou práci, která postupným vývojem dospěla k tomuto bodu. Výrobky tyto předcházely zcela jiné, méně umělé, méně složité, primitivnější. Z toho jde na jevo, že technika pletení byla asi mnohem dříve známa, nežli v století XVI., že však dosud pohybovala se v začátcích, nemajíc posud toho významu, kterého během doby nabyla následkem svých technických zvláštností, dokonalostí v uměleckém provedení a všeobecným západem po krajkových výrobcích. Dále, že průkopníkem jejím byla krajka šitá, která svým významem a vnitřní cenou jako spanilá, vábná a umělá ozdoba lahodící všeobecnému vkusu a modě pozvedla k vrcholu slávy dosud nepoznanou družku, s níž pak tvořila nerozlučnou, přeskvostnou dvojici po mnohá století.

Význam krajky paličkované nabyl teprve jakési hodnoty, když obchodníci počali se o ni zajímati a jí si všímati. Před tím byla neznáma širší veřejnosti, až průmysl a obchod povznesly ji na stupeň slávy. A proto také z těch dob nabýváme o ní jakési známosti, kdy ještě byla na stupni svého prvotního vývoje. V mnohých starých spisech nalézáme zajímavý doklad: »Italští obchodníci k nám krajku zanesli.« Nebyl to tedy lid ani jednotlivci znající techniku práce, kdož se o rozšíření krajky staral, nýbrž obchodníci, jimž byla toliko prodejným zbožím. Z té jednoduché příčiny také nemůžeme se dopátrati ani jejího původu, ani stáří, ani její kolébky. Obchod a průmysl se o historický a kulturní vývoj její nestaral, ale naopak všechny stopy o prvopočátcích krajky, jakožto pro ně bezvýznamné faktory, úplně zahladil.

Tím pak, že Italové první uchopili se vývozu krajky a tak o její rozšíření se přičinili v té době, kdy krajkové výrobky šité byly již oblíbeny a modou podporovány, není ještě dokázáno, že Itálii máme děkovati za techniku krajky paličkované.

Ačkoliv se mnoho o tom píše, a takřka i tradičně rozšiřuje, jest přece na pováženou za pravdu tvrzení to pokládati.

Abychom nabyli názoru o podstatě mnohých zpráv, týkajících se krajky paličkované, pokusíme se některé zde uvést, náhledy některých badatelů zaznamenati a pak naše názory na základě dlouholetých studií v oboru krajkářském objasniti a odůvodniti.

Mrs. Bury Palliser, ve svém známém díle »History of lace« (Lond. 1865) píše, že se má za to, že výroba paličkovaných krajk byla v Janově již před rokem 1400 známa. Na jiném místě pak uvádí, že v Miláně

objevují se r. 1493 ve sbírkách šatnic italských krásné, zlaté závoje práce síťové s kmentovými paličkovanými cípy a pak rozličné předměty, hotovené rovněž paličkami.

Ve stati »Anglie« uvádí zápis účtů již z r. 1347, v němž se nalézá položka vydání za nástroje potřebné k paličkování, jež anglický král Eduard III. objednal pro svoji dceru, princeznu Johanu.

Porovnáme-li tyto zprávy, zříme v nich patrnou nesrovnalost a nejasnost ve příčině dat. Neboť podle nich byla by technika pletení na podušce o celých 52 let dříve v Anglii známa nežli v Itálii. Že technika pletení mohla býti již v oněch dobách známá, k tomu mínění přivádí nás nejen technická zvláštnost pletení, nýbrž i výnosy téhož krále, v nichž zakazoval (r. 1363) nosení hedvábných krajek, kteréž ponejvíce z cizozemská pocházely; a kde současně dovolil užívati toliko krajek národního průmyslu v hodnotě 10 penců. Zákazu toho, podle všeho, bylo málo dbáno, neboť v následujících letech 1378 a 1390 vydány nové, výnosy mající za účel rozmáhající se nádheru krajkovou omeziti.

Dále přivádí nás na tuto myšlenku zpráva švédská, kteráž, dle ústního podání lidového, zavedení techniky pletení přičítá sv. Brigitě, jež se prý tomuto umění naučila v Římě, kdež na zpáteční cestě se své pouti do svaté země nějakou dobu r. 1373 se svými dítkami dlela. Zde, podle téhož podání, poznala techniku pletení na podušce, i psávala odtud řeholnicím svého kláštera, jež byla založila, o tomto umění a nazývala výrobky ty »římskými krajkami«. Ve svých dopisech, adresovaných do kláštera vadstenského, projevovала úmysl krajky na podušce ve své vlasti zavésti, jakmile se vrátí do Švédska. Leč nedočkala se toho, neboť téhož roku (1373) v Římě zemřela.

Krajky paličkované pak se ve Švédsku u veliké míře rozšířily, zejména ve Vadstenu a okolí. Krajkářky pak zvolily si sv. Brigitu za svoji patronku.

Zprávou touto vyskytla se nám opět jedna záhada v historii krajky paličkované.

Jsou ovšem mnozí spisovatelé, kteří nepokládají podobné zprávy za tak důležité, aby z nich vyvozovali historii techniky pletení. Vědomě je pomíjejí považující je za neschopné, aby z nich mohli býti čerpány výsledky, týkající se historie techniky krajky paličkované. Ti pak vůbec techniku pletení považují za dítě XVI. věku a nikoliv za práci starou. Odmítají rozhodně všeliké domněnky, které by připisovaly starším věkům (před XVI. stoletím) vynalezení techniky pletení na podušce. Tak prof. Ilg ve své »Geschichte und Terminologie der alten Spitzen« (Wien, 1875) považuje krajku za dítě renaissance; Sequin v »La dentelle«, (Paris, 1875) hledí dokázati, že krajka nebyla v Evropě známa před dobou panování Jindřicha II. ve Francii.

Kdybychom měli krajku s téhož stanoviska posuzovati, musili bychom všechny zprávy pojednávající o krajce před XVI. stoletím považovati za pouhou báj, za výkvět bujné fantasie, jež s pravdou jest v rozporu.

Toho však učiniti nemůžeme. Není nám možno souhlasiti s náhledem, že »technika pletení« na podušce jest dítkem renaissance, vymoženosti XVI. věku. Připouštíme sice, že »krajka« jest výrobkem XVI. století, ale nikoliv technika.

Kdo pozoruje krajku tohoto století, na první pohled sezná, že má před sebou práci veleumělou, která již mnohým změnám musila podlehnouti, nežli dospěla této výše; že má před sebou věc, jež postupně se vyvíjela, a to nejdřív z nejprimitivnějších začátků technických a pak zvolna na základě stálých nových objevů a zkušeností, z kterých teprve jako ze zkušebního ohně vyšla dokonalá, přeskvostná a nádherná krajka XVI. věku — dítko renaissance.

Takto jsme krajku posuzovali podle jejího vzhledu. Učiníme-li si však úsudek podle její techniky, která nemá nic společného s technikami šitými, vyšívacími, síťovacími neb s drháním, seslí a utvrdí se náš náhled v tom, že techniku pletení považovati dlužno za vymoženost starších století, a nikoliv teprve XVI. věku.

A proto nemáme za vhodné, zprávám anglickým a švédským upírati pravděpodobnost.

Nesrovnává-li se ústní podání lidu švédského s pravdou, co se týká osoby sv. Brigity, kteráž osobně nemohla zavést techniku pletení ve své vlasti, jelikož zemřela dříve v Římě r. 1373, nežli mohla svůj úmysl ve skutek uvést, nenásleduje z toho, že by zpráva ta neodpovídala historické pravdě vůbec. Není možné, aby lid švédský si vymyslíl historii o zavedení krajkářství ve Švédsku, když své ústní podání provází i pozoruhodnými doklady. První doklad jest, že sv. Brigita psávala řeholnicím svého kláštera, jež sama byla založila a jeho členem se stala, o krajce paličkované. Druhý, že měla v úmyslu krajkářství zavést ve své domovině. Dále, že skutečně ve Vadsteně, sídle jmenovaných řeholnic, nejdřív ve Švédsku technika pletení zapustila hluboko své kořeny, odkud její známost se šířila teprve po celé zemi. Konečně, že krajky vadstenské nesou tak nápadný ráz prvotních výrobků techniky pletení, že není pochybnosti o tom, kterým dobám máme připočísti jejich existenci. Staré krajky vadstenské zřejmě připomínají svým spracováním některé starodávné čipky (krajky) slovenské.

Slovenským čipkám, těm nejstarším, nebude nikdo upírati starožitnost a primitivnost, jak ve spracování, tak i ve vzhledu.

Dokladům právě uvedeným mohl by se uvést protidoklad, a to sv. Brigitou, s jejíž osobou ústní podání lidové jest nerozlučně spojeno.

Sv. Brigita totiž umřela dříve, vzdálena vlasti, než svůj úmysl ve skutek mohla uvést.

Připisovaný jí skutek odpadá ovšem sám sebou, přes to však ústní podání pravděpodobnosti postrádati nemusí.

Se sv. Brigitou putovaly do sv. země a Říma její dívky, mezi nimiž byla i dcera, sv. Kateřina. A tu bylo možno, že tato světice, chtějíc uctiti a oslaviti památku své matky, stala se vykonavatelkou poslední vůle její a zavedla v jejím jménu techniku pletení ve Švédsku, jak sv. Brigita měla v úmyslu za svého života. Takto si vysvětlujeme onu nesrovnalost, kteráž se týká osoby sv. Brigity.

Ještě jedna věc při této zprávě jest pozoruhodna, totiž pojmenování krajek »římskými«. Proč je tak sv. Brigita nazývala? Proč je nenazývala »italskými«?

Kdyby technika pletení skutečně byla vynalezena v Itálii, byla by se Itálie o to postarala, aby sebe nepatrnější zprávy v začátcích paličkování uvedla v širší známost. Co však známe o prvopočátcích krajky paličkovavé? Nic, zhola nic!

Itálie, nejen že nám nezachovala prvky technické individualnosti pletení, ale ona i počítá datum objevení krajky paličkované mnohem později, přihlížíme-li k ústnímu podání lidu švédského a anglickému zápisu v »Liber garderob.«,¹⁾ nežli jak vysvítá z těchto zpráv. Bráti v pochybnost zprávy tyto nebylo by dobře. Neboť nelze si mysliti, že by někdo zaznamenával věci, které vůbec neexistovaly, že by uváděl tak určité dokumenty bez podstatných důvodů a je dokonce vztahoval k určitým osobám, jež v historii zaujímají čestné místo.

Vedle těchto zajímavých objevů odhalujících nám jakousi stopu paličkování již ve XIV. století máme po ruce jiné, důležité a pozoruhodné důkazy, které objevují techniku pletení na podušce v XV. století a to již v patrném pokroku.

Jsou to zlaté krajky ruské, jejichž podstata spočívá v jednoduché síti provedené obyčejnými dirkami, v nichž jest geometrický ornament rozložen. Práce jest dost jednoduchá. (С. Давидова: Русское кружево, Петрогр. 1892.)

Jedna krajka, jež krášlila roušku ostatků svatých, datuje se z počátku XV. století, r. 1424, druhá podobná nalezena byla v Trojicko-Sergievské lavře blíž Moskvy, třetí pak v provedení ještě jednodušším, ale v téže technice, pochází z kostela bývalého rogožského Preobraženského kláštera (originál jest v museu tverském, С. Давидова: Русское кружево).

Další důkazy o časném upotřebení krajkových výrobků paličkováných podává nám obraz, nalézající se na chóru chrámu sv. Petra

¹⁾ Bury Palliser, History of lace

v Levně, malovaný znamenitým mistrem Quintijnem Matsysem. Obraz označen jest letopočtem 1495 a představuje dívku pletoucí na krajkářské podušce.

Tato fakta podávají nezvratný důkaz, že technika pletení byla mnohem dříve známa, než-li v století XVI., a že nesmíme na ni pohlížeti jako na dítko renaissance, nýbrž věků starších; v těch dobách však bylo dosud v plenkách, svého kulturního významu dosáhlo teprve v XVI. století.

Podobného mínění, že techniku krajky paličkované přičítati dlužno starším stoletím a nikoliv XVI., jest i belgický archeolog baron Reifenberg, který však původ krajky hledá nikoli v Itálii, nýbrž v Nizozemí. A má za to, že umění toto z Nizozemí do ostatních evropských zemí se rozšířilo. Za důkaz podává krajkový úbor, jež prý Nizozemky na hlavě nosily již ve XIV. stol.

Určité doklady o starobylosti techniky pletení na podušce podávají nám jasně naše staré písemné památky. V Kodexu vyšehradském, legendě wolfenbütelské o sv. Václavu a i j. Spatřujeme zde ve vyobrazeních ozdoby, které připomínají svojí kresbou starodávné čipky a mrežky slovenské. Vidíme na př. v Zíbrtových »Dějinách kroje v zemích českých« na obrázku čís. 1. dívku, ana drží kužel, na němž na konci upevněno jest »obáslo« lnu ozdobnou páskou. Páska ta shoduje se svojí kresbou úplně s mrežkou slovenskou, již nazývají »sprostý koliesko« a která jest vůbec rázovitým typem v čipkách slovenských. Obrázek ten pochází z Velislavovy bible, ze XIII. stol. Dále v témž díle vidíme na obrázku čís. 2. tři muže, z nichž jeden má na kabátci podobnou ozdobu. Obraz jest z Kodexu vyšehradského. Takových a podobných okras lze v jmenovaném díle nalézti množství. Ovšem musíme rozlišovati je od oněch okras, které připomínají techniku vyšívací a nijak nesouvisí s technikou pletení, jež nemá nic společného s vyšíváním.

Také nástěnné malby, pocházející z prvních dob historických, jako na př. malby v hradní kapli znojenské, jež popisuje v Čas. vlast. spolku musejního v Olomouci p. V. Houdek, jsou znamenitou pomůckou a dobrým vodítkem k řešení otázky o stáří techniky paličkovací.

Srovnáme-li tato uvedená fakta, přijdeme k poznání, že řešení otázky: »Kterým věkům náleží přičísti vynalezení techniky pletení krajky na podušce« na základě výrobků XVI. století jest směr pochybený, v němž se ztrácejí všechny stopy osvětlující dějiny techniky pletení. Nahlédneme dále, že posuzovati krajku z doby renaissance jest i vzhledem k technické její individualnosti nesprávně, jelikož v té době krajka stála již na výši technické dokonalosti a umělosti, s níž dále vyvíjeti se nemohla. A proto, že každé umění, když dostoupí svého nejvyššího bodu, podlehe pak dekadenci choutkám bujně fantasie a chorobným

přeludům, tak i umění paličkovací stalo se v 17. a 18. stol. kořistí dekadence, která se pak stupňovala, až v předešlém století dosáhla stupně nejvyššího úpadku, v němž pohříchu trvá dále.

V oboru práce lidské nalezáme tři hlavní periody vývoje: Začátky, rozkvět a úpadek. V umění pletení na podušce známe toliko dvě: Rozkvět a úpadek. Kde jsou začátky? Nejen tedy sama zvláštnost technická, nýbrž i logický pořádek vyžaduje, aby začátky pletení krajek hledaly se v starších stoletích a nikoli v dobách XVI. věku.

Nyní nastává otázka: Jakého druhu a způsobu začátky pletení na podušce byly?

I setkáváme se s různým míněním. Někteří badatelé považují vyšívání, totiž prolamování za přímého původce pletení na podušce, jiní vidí původ krajky paličkované v síti rybářské a za původkyně pokládány pak jsou ženy rybářů. Opět jiní mají za to, že pletení se vyvinulo z drhání.

Avšak ani s těmi domněnkami nemožno souhlasiti. Předně, kdo považoval prolamování za dostatečnou přípravu k technice pletení, ten neznal techniku samu, a proto neposuzoval ji na základě jejím, nýbrž na základě krajek dírkovaných, podle zjevu jejich. Západoevropské krajky jsou charakteru prolamovaného a tudíž svým vzhledem mají cosi společného s vyšíváním, ale technikou jsou mu naprosto cizí.

Kdo příkládá síti rybářské původ pletení, jest právě na takovém omylu, jako první. Dal se svésti toliko zjevem krajky dírkové, a techniku zůstavil nepovšimnutu. Chybou jest velikou, že badatelům právě ona není důležitým faktorem k objasnění původu krajky, a následkem toho obhajují stanovisko, které se nijak nesrovnává s podstatou paličkování.

Způsob spojování při síťování děje se na základě uzlu, jenž jest charakterem sítě; spojování při paličkování spočívá na skřížení dvou párů nití způsobem tkacím hodem plátěným. Skřížení nití jest svéráznou známkou pletení na podušce. Totéž možno říci o drhání. I zde nalézáme veliký rozdíl technický. Při drhání právě uzly jsou nemalou ozdobou práce, při pletení uzel jest velkou chybou.

Naše lidové pletarky vůbec nesměly uzlem dva konce spojovati; když bylo třeba paličku navázati, sesoukaly konečky nití do sebe, aby se uzlu vyhnuly.

Předpokládati se může, že vyšívky, síťování i drhání mohly míti jakýsi vliv na ornament, ale na techniku samu nikoliv. Tomu se přiči technická zvláštnost těchto prací, kteréž, ačkoli vzhledem a ornamentem jistou shodnost mají s krajkou, způsobem však práce projevují úplnou samostatnost a nezávislost.

V B. Palliserově »History of lace« nalezáme zajímavé zprávy, které se úzce dotýkají žen rybářů.

Ústní podání žen devonshirských v Anglii tvrdí, že pletením krajek zabývaly se nejprv bohaté a urozené dámy, jež používaly paliček z drahocenného materialu: ze slonoviny, stříbra a zimostázu. Paličky ty byly velmi drahé, a ženy chudých devonshirských rybářů nemohly si podobných opatřiti, protože v drahocenných paličkách bylo velké jmění. I počaly ženy devonshirské přemýšleti, jak by si je mohly opatřiti způsobem snadnějším. I připadly na šťastnou myšlenku. Rybích kostí měly s dostatek; upravily si tedy z nich paličky a počaly se cvičiti v pletení na podušce horlivě, ana záliba v krajkách čím dále, tím více se rozšiřovala.

Další pověst tvrdí, že v hrabství devonském krajkářství se nejdřív rozvinulo v Anglii.

My se svého stanoviska úplně se shodujeme v domněnce, že pletení v dobách svých prvotín v západoevropských zemích jen malému kruhu zasvěcenců bylo známo, a proto požívalo velké ceny; že obliby dosáhlo nejdřív u zámožnějších kruhů, které je přijaly a pěstovaly spíše pro zábavu než-li pro praktickou potřebu; že sv. Brigita, pokud věříme zprávě švédské, první známosti v technice pletení nabyta u inteligence, již rodem i duchem náležela, svým pak prozřavým rozumem a snad i nabytými zkušenostmi na své cestě, seznavši záhy cenu i význam pletení a vůbec krajky pro kulturní vývoj národů, pojala úmysl zavésti je ve své domovině, a proto ve svých dopisech zasílaných do Vadstenu zmiňovala se o krajce, již nazývala »římskou«, protože se jí v Římě naučila.

Jakého druhu tyto výrobky pletařské byly, těžko nám říci, ale můžeme vysloviti domněnku, že podobou a způsobem zpracování shodovaly se asi s našimi starými čípkami slovenskými a starými krajkami ruskými. Jak jsme již podotkli, staré krajky švédské mají nápadnou podobnost se slovenskými. Leč ani tyto krajky nepokládáme za prvotní, nýbrž za třetí stupeň ve vývoji krajky.

Nebude od místa, podotkne-li, že badatelé dějin krajky chybují, že nevěnovali dosud dostatečné pozornosti čípkám slovenským a starým krajkám ruským. Nevíme, proč slovanské výrobky jsou tak nápadně ignorovány.

I máme za jisté, kdyby studovaly se pozorněji naše starobylé čipky a mrežky, jejich technický způsob práce, že by se badatelé dodělali lepších a důkladnějších výsledků v historii pletení, nežli až dosud toho docílili.

Zde ještě poukážeme na jinou nesrovnalost, vyskytující se v dějinách krajky paličkované.

Jak známo, v saském Rudohoří zavedla paličkování krajek Barbora Uttmannová v horním městě Annabergu. Jejím přičiněním a obchodním smyslem rozšířilo a povzneslo se zde pletení na podušce v takové míře,

že záhy krajkářské výrobky annabergské staly se světoznámými a hledanými. Objednávaly je nejen dámy vzácných a bohatých rodů německých, nýbrž i samy kurfirstky a členové panujících rodů.

Jakými prostředky nebo cestami nabyla Uttmannová známosti v pletení na podušce, jest nám těžko říci, jelikož zprávy věrohodné z té doby se nám nezachovaly. Jelikož však historikové pozdějších věků chtěli stůj co stůj nabyti jistoty, odkud se Uttmannové dostalo znalosti paličkování, srovnávali dějinné události, i přišli na stopu dle jejich mínění pravděpodobnou a nepochybnou, a také ji rozšiřovali bez rozpaků. Bylo totiž tradičně rozšiřováno, že v dobách hrůzovlády Albovy v Nizozemí, kdy mnoho rodin prchalo před krutostí jeho, i do Annabergu utekla se jedna Nizozemka, jež našla v domě jmenované paní bezpečný útulek a z vděčnosti naučila prý B. Uttmannovou paličkovati krajky, jaké pracovaly se v její vlasti.

Toto mínění udrželo se po dlouhou dobu.

Ale Emil Finck ¹⁾ seznal z latinského spisu Jenesiova, že B. Uttmannová měla obchod s krajkami zařízený již v roce 1560 anebo 1561, kdežto hrůzovláda Albova započala v r. 1567; tedy o 6 let později.

Z toho vidno, jak velké opatrnosti jest třeba při projevování mínění v podobných otázkách, které se ztrácejí v neproniknutelné minulosti.

Ve XIII. století těšila se již krajka veliké oblíbě a nabyla široké známosti. Výrobky tyto byly hotoveny jehlou a dospěly během doby takové dokonalosti v kresbě i provedení, že s podivem pohlíželo se na ně. Slovní umělci kreslili vzory, králové, knížata, měšťané, sedláci a vůbec lid své oděvy kráslili vábnou a spanilou krajkou šitou.

Tedy šitá krajka byla již dávno známa a slavena, kdy teprve paličkováná krajka přišla do mody. Krajka tedy existovala a není tudíž nic divného, že uměnímilovné obecnstvo, seznavši záhy význam techniky pletení, postavilo paličkování po bok krajce šité, jež vyžadovala mnohem větší obezřelosti a námahy v provedení.

Jest jisto, že na západě evropském paličkování ve svých počátcích, pěstovalo se nejprv u zámožných osob jako práce vzácné techniky, spíše, jak již podotknuto, pro zábavu, a teprve, když počala moda se o ně ucházeti, přiučoval se lid technice jeho, neboť obchodníci ji přejali do svých rukou, tak že stala se krajka jejich monopolem. Hned se zřizovaly továrny a lid pracoval ne pro sebe, nýbrž pro obchodníka, ne na základě tradic, nýbrž dle návodu svého zaměstnavatele.

Že posuzujeme správně, toho dokladem jsou mnohé zprávy, týkající se krajky z dob nejstarších, které třeba objevují se nám jako v mlze, přece však dosti jasně, abychom nabyli v této věci jistoty. Žádná země

---

¹⁾ Barbara Uttmann, die Begründerin der Spitzenindustrie im Erzgebirge, Annaberg 1886.

západoevropská nemůže nám ukázati první začátky pletení, ani kolébku jeho, ani lidovost výrobků paličkování. Zprávy všechny, i nejstarší, jednájí vždy o hromadné výrobě krajk a o obchodnících krajkami; další pak zprávy, novější, sledují věrně starší a jdou tak daleko, že nám vypočítávají, i kolik dělnic která továrna zaměstnávala a kolik továren bylo.

Zkrátka, můžeme říci, že západoevropské krajkářství založeno bylo na čistě obchodních základech.

Z konkurence předstihovala země zemi, a tak se stalo, že material, z něhož se krajky dělaly, došel veliké změny, a ornament stylisován v nejrůznějších a nejkrásnějších tvarech, jež vzbuzovaly patrný úžas.

Tak v Belgii začali pěstovati zvláštní druh lnu, z něhož sprádali tak jemná vlákna, že jich takřka viděti nebylo. Krajkářky pracující z tohoto materialu, byly nuceny v temných světnicích paličkovati, aby nitě suchem se netrhaly. V šeru takém, kam slunce nezasvitlo, trávily svůj život; však také svojí umělost draze platily. Obyčejně v 30. roce přicházely o zrak a bývaly nuceny nechati pletení drahocenných krajk valencienských neb brusselských a jiného zaměstnání se uchopiti.

Podobných krajk málo na poduše přibývalo. Pracovali o ní kolik let, 15—20 i 25 let, než-li ustanovený kus byl uroben. Byla-li krajka zhotovena jednou krajkářkou, stala se předmětem obdivu. Obyčejně na jednom kuse krajkovém vystřídaly se 2—3—4 krajkářky. Za dobu, v které se zhotovilo hrubších krajk 4—5 loktů, upracovalo se toliko 3½ palce valenciennek. Na krajk v šířce 5 *cm* potřebovalo se 100—150 párů paliček; někdy i více. Krajky podobného druhu paličkovaly ženy neb dívky, které žádné jiné práce nevykonávaly. Neboť ruce krajkářek musely zůstati hebké, lehké a jemné.

Že podobné výrobky dobře se prodávaly, lze si mysliti. Na př. čepeček pro paní stál 1.200 livrů, dámské manžety přes 700 livrů, dámské ozdoby do vlasů 24.000 livrů a t. d.

Krajkářky však za namáhavou svojí práci nebyly zvlášť odměňovány, jako obyčejně. Za 12hodinnou práci denní vydělávaly 2—3 franky.

Za takových okolností, kde súčasné strany hleděly co nejvíce kraje vtisknouti ráz umělosti a tím dosáhnouti hojného odbytu, není divu, že vypsěla na vrchol dokonalosti v ornamentice i provedení. I nevíme opravdu, čemu se máme při kraje západoevropské více diviti, zdaliž umělecké stylisaci kresby, skvostnému a obtížnému provedení aneb jemnosti materialu. S úžasem hledíme na nádherné výrobky XVI. neb XVII. věku a nemůžeme si v hlavě srovnati, že by to vše mohly dělati ruce lidské. Štětcem neb dlátem utvořiti obraz není tak umělé, jako různě spletené květy, ptáky, ano i celé figurální výjevy paličkami uplésti tak, aby vystižena byla dokonale forma předmětu.

U nás v Čechách, v části Moravy, která přiléhá k Čechám, a ve Slezsku pletly se krajky v stoletích XVI. a dalších po způsobu západoevropském. Hotovily se však na základě lidové kresby a dle rodových tradic. Skvostné a jemné ty krajky které ovšem nedostihly vzácných a proslulých výrobků belgických neb valencienneských a jiných, na jejichž kresbě umělci se účastnili, hotovily se na podvinku, totiž na papírku, kde byl vzor vypíchán a pokreslen ornamentem, jenž měl býti vypaličkován. Niti rovněž krajkářky neužívaly tak velejemných, aby si oči kazily. Nicméně, i naše krajky, na nichž zřítí jest rázovitost a lidovost, v provedení nezůstávají za výrobky cizozemskými, ba svým květinovým ornamentem i stylisací jeho mohou se řaditi mezi vzácné druhy západoevropských výrobků.

Hotovily je naše ženy výhradně k svému kroji. Zdobily jimi holubinky, zlaté a stříbrné čepce, šátky. Kromě těchto dovedly naše krajkářky i jiné způsoby pletení, čehož důkazem jsou krásné a skvostné krajky, zdobící lidový kroj, roucha bohoslužebná, úvodnice, boudnice, ubrusy a j. Krajka v Čechách připomíná se již z II. polovice XVI. století, a to již jako výrobek rozšířený mezi lidem.

Technika pletení na podušce známa byla v celých Čechách, na Moravě i ve Slezsku. Byloť paličkování národní prací jako vyšívání a majetkem lidu, který krajku považoval za část tradicionelního zřízení národního. Proto poklesnutí výroby krajkářské v zemích západoevropských nemělo dotud účinku na náš domácí průmysl, dokud náš lid vážil si svého kroje. Pletení krajek souviselo s národním životem našich předků.

Leč pletení na podušce nebylo známo jen v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, nýbrž i v Uh. Slovensku a na Rusi. A právě těmto posléze jmenovaným zemím máme co děkovati za udržení původního pletení, které nám podává dostatečný přehled, jak si máme představovati prvotní práci na podušce. I výrobky uchované do našich časů a hotovené na základě prvotního způsobu pletení jsou nám důkazem, že všechna mínění o původu krajky západoevropskými spisovateli zastávaná jsou mylná.

Srovnáme-li výrobky západoevropské s výrobky slovenských a ruských pletarek, na první pohled spatříme u těchto prvotnost, u oněch konečný stupeň vývoje.

U našich starobylých čipek (krajek) nevidíme žádného vztahu k sfti, ani k prolamování, tím méně k drhání. Naše starodávné výrobky jsou úplně samostatné v provedení technickém a nezávislé na jmenovaných technikách.

Způsob provedení těchto primitivních čipek jediné sleduje způsob tkaní. A možno za pravdu pokládati, že hlavně tkaní a pak pletení v rámu dalo vznik třetí práci — pletení na podušce. A toho důkazem

jsou nejen ony primitivní a jednoduché výrobky starodávné, ale i lidová pojmenování nástrojů a práce.

Lidový název není »paličkování«, to jest moderní zvyklost. Na Slovensku práci na podušce nazývají »pletení«, na Rusi »pletenoe kruževo«; u nás v Čechách »dělat krajky na podušce«, z toho vzniklo rčení »poduškové krajky«, pak »dělat krajky na stávkou« anebo vůbec jen »dělat krajky«.

Všecka pojmenování týkající se práce pletení nesou patrnou lidovost a jsou velice charakteristická a svérázná. Již S. Davidová ve svém díle: »Русское Кружево« pozastavuje se nad zvláštními názvy krajek lidových, které s ornamentem nijak nesouvisí. Totéž nalézáme i u našich lidových krajek a čipek. Hledáme v ornamentu předmět pojmenování, ale nenalézáme ho; jsme příliš děti moderního světa, nežli abychom mohli vniknout do tajemných, avšak našim starým pletarkám známých značek symbolických a jiných, které vzaly z okolí svého a v nichž se často obráží bodrost našeho lidu.

Tak na př. ruské: baraní rožky, barabančíky, krásnye mísa, páva za pávom, kuriny a lapky, korablje a t. d.; Slovenské: svatosti, holubice, na ztratenú pannú, na drungle, hlúpyho Ďúry klobúčik, do nosu dvě dierky a t. d.; české: struhadýlko, pometylkové, růžičkové, grošový, čertičkové sandalaše, dělátkový, pomatené, slezské a t. d.

Že krajka v zemích slovanských byla prací čistě národní a neobchodní v širším slova smyslu, to dokazuje i zajímavá okolnost. Naše ženy měly totiž určitou délku, přes kterou se nikdy v paličkování nepřekročilo. Měly vyměřeno na př. jak dlouhou krajku potřebují k holubinkám, zlatým neb stříbrným čepcům, jak dlouhou potřebují k ubrusům, šátkům, k rukávcům, úvodnicím a j.

Přes určitou míru nepracovaly nikdy, a byť nabízelo se jim cokoliv, odmítly vždy, že dále pracovat nebudou.

Co se týká nástrojů k pletení potřebných, nalézáme v pojmenování jich patrnou starodávnost. Tak v Čechách v Dobrovici a v Nitranské stolici v Uh. Slovensku i na Moravě nazývají podušku »baba«. Na Slovensku od tohoto názvu pokřtily paličky »babátka«. V ostatní části Uh. Slovenska jmenují podušku: »batoh« neb »vankuš« a paličky: »klepně, klepččky aneb klepce«. U nás v Čechách, máme »paličky«, »podušku« neb »polštářek«. Ve Stražově, v Sedlici a v Dobrovici, kterážto místa byla středisky domácí výroby krajkářské, užívalo se a dosud se užívá zvláštních stolků, jimž se říkalo: »stávek«. Ve Vamberku a na Moravě i na Slovensku mají pro podušku: »škopíček«, »slaměнку«, a »slaměný košíček«.

Na Rusi používajíce podobných věcí, různě dle lidového zvyku upravených, nazývají podušku »buben«, »balvan« a »poduška«. Paličkám buď »kokljušky« neb »paločky« říkají.

Paličky v Čechách dělají nyní soustružníci. A to buď pouhá vřeténka bez obálek (a pak se podobají slovenským a ruským), anebo s obálkami.

Na Moravě, Slovensku a v Rusku dělá si paličky lid sám. Ano i samy pletarky urobí si, když potřebují, paličky ke své potřebě. Paličky jsou někdy velice primitivní a jednoduché, že je může i dítě zhotoviti.

Ve příčině způsobu provedení jsou naše starodávné čipky slovenské a ruské právě tak rázovité a charakteristické, jako pojmenování přístrojů a terminologie pletení.

Způsob prováděcí pohybuje se tu ustavičně v tradičním systému národním, a nemá kromě podušky, paliček a křížení páru nic společného s přijatým způsobem západoevropské manýry. Slovenské pletarky — tak se nazývají ženičky, které pletou čipky (na Rusi rovněž užívají toho pojmenování pro krajkářky) — pletou na svém batohu úplně z paměti, bez kresby. Nemají na své podušce žádného papírku, ani nepoužívají špendlíků v té hojnosti jako krajkářky západoevropské. Pletarkám stačí 16 špendlíků k udržení okrajů čipek neb mrežek na podušce, kdežto krajkářkám západoevropským nestačí mnohdy 100 kusů. Ano i dirkové krajky pletou slovenské ženičky bez špendlíků a bez papírku (podvínku) z paměti tak, jak se tomu od svých matek naučily.

V gubernii minské, dle S. Davidové, byly před časem pletarky které pracovaly staré krajky používající na místě špendlíků — trnů divoké hrušně. Krajky ty úplně se shodují se starými čipkami a mrežkami slovenskými. Co pak jest zajímavo při nich, to jest třepení, kterým byly okrášleny. Třepení jest paličkami provedeno a na Rusi oblíbeno. I jedna stará krajka prvotního a primitivního rázu nalezená u koutnice v Čechách, na Domažlicku a Náchodsku, na Moravě a na Slovensku, má za ozdobu třepení. Je to nejstarší a nejprvnější způsob práce pletení na podušce, kdy dosud paličkování se pohybovalo v úzkých mezích tkacího způsobu. Krajka ta nese na sobě první známky práce hotovené paličkami, leč tak primitivním způsobem, že vidíme v ní celý dosah začátku práce a technických prvotin.

Další charakteristikou krajky té je třepení.

Třepení jest starodávná ozdoba; vidíme je na rouchách židovských kněží a zákonníků, na oponách chrámových a jinde. Třepení užívalo se jako ozdoby i jako praktické věci k ochraně krajů oděvu. Byloť nejpřirozenějším a nejjednodušším způsobem okrašlovacím. Není tedy divu, že při vzniku pletení, které za svoji techniku vděčí tkáčskému způsobu práce, i přirozené ozdoby tkanin, totiž «třepení», použilo se k prvním výrobkům, zhotoveným paličkami. Důkazem toho jsou, jak již pověděno, nejstarší krajky ruské, které hotoveny byly za pomoci trnů

divoké hrušně, úplně z paměti a bez kresby, a které okrášleny jsou rovněž třepením.

Avšak v technikách jmenovaných krajek ruských a naší čipky jsou přece rozdíly. Tyto: Krajky ruské již jeví ponenáhly pokrok v pletení, avšak vždy jen v mezích začátkových, jsouce na druhém stupni vývoje, kdežto naše krajka jest čistě práce začátková.

To jsou však rozdíly takové, které spíše utvrzují nás v mínění, že techniku pletení lze přičísti původem tkaní, že jest prací starou, a konečně, že její kolébku lze hledati na východě a nikoliv na západě evropském.

Další zajímavost při ní shledáváme tu, že jednoduchým provedením svým se shoduje se způsobem obvyklým při pletení zlatých a stříbrných krajek.

Kovová vlákna jsou nepoddajná, tuhá a tudíž nemohou se jimi provádět způsoby těžší a komplikované, jako při vláknech poddajných a jemných, a proto bylo třeba zvoliti nejjednodušší způsob, aby plíšky a šňůrky mohly se dobře vpracovati do krajky, která měla svoji nádherou materialu převyšovati ozdoby jiného druhu a již v oněch starších dobách, zejména na Rusi, bylo hojně užíváno.

K provedení tohoto způsobu nebylo třeba špendlíků; trny úplně vyhovovaly, nebylo třeba papírků, ani kreseb, jednoduchý geometrický ornament neb hadovitě se vinoucí linie nepotřebovaly vzorů.

Kdo dovedl tkáti, kdo znal pletení v rámu a začátky pletení paličkami, tomu bylo snadno zhotoviti zlatou krajku na podušce, kteráž se stávala skvostnou ozdobou — a práce sama tradicionelním majetkem národa slovanského.

Že na těchto prvcích nepřestávaly naše pletarky, jest jisté. Kráčely stále k pokroku, ale kráčely směrem svérázným, kterýž se tak patrně liší od směru západoevropského.

Tu a tam, vlivem doby a okolností, podrobily se některé ženičky všeobecnému proudu modernímu, který tak mohutnými vlnami zaplavil celou západní Evropu; leč nikdy se nespustily oněch tradic rodových, v kterých byly vychovány, ale svoji houževnatostí a příslovečnou konservativností chránily svoje práce a svoji rázovitost s láskou posvátnou. Jim pak sluší náš vřelý dík, že nám uchránily tak mnohý skvost, tak mnohou práci v její původnosti. Bez té konservativnosti, bez toho lpění na národních tradicích nepoznali bychom ani začátků paličkování, ani jeho vývoje.

My pak s plným přesvědčením můžeme říci, že slovanské krajkářství obsahuje celistvý a nepřerušovaný vývoj techniky pletení na podušce.

Povídky sebrané na Valašsku r. 1888.

2. září. Solánek.

Hofer B.

XXXII.*)

Tak byl taky jeden voják, sloužil na vojně a byl pulvírem. Pulvíroval hoficíry. Velmi hlavní pulvír byl. A teď tam (na vojně) byl, už druhou kapitulaci sloužil. Ale už ho to namrzelo, taky měl doma chaloupku a kousek země, tak z vojny vypověděl, že půjde dom. Ale z vojny ho propustili dobrovolně. Ale mu také povídali, když by se mu dobře nevedlo a bylo ho doma teskno, aby přišel zpátky, že oni že mu vždycky obstarají o službu, že zas jich může tak pulvírovat, jak jich pulvíruje. Ale přišel domu, tu chaloupku ai s tou zemí prodal, za nějaký krátký čas všecko zmarnil. Bylo ho teskno, navrátil se k svému regimentu zas zpátky, hned se hlásil, že zase chce ty pány pulvírovat, které pulvíroval. Ale ti ho hned přijali, v jednom hostinci kvartýr mu vyjednali.

Když mu ten kvartýr vyjednali, ten hostinský měl dceru a ta dcera se mu líbila, tak on si ji chtěl zebrať.

Ale hostinský, když se zvěděl, že by ona zaň šla, on jí to velice odporoval, že vždyť on nemá tolik bohatství, co by se jí vyrovnal. Ale on byl nad tím smutný, ale ti hoficíři na něm poznali, že je smutný. Tak se ho tázali, že co je mu. On jim povídá:

»Líbí se mně ta dcera toho hostinského, ale on mně ji nechce dát, že jsem chudobný.«

Hoficíři mu povídají:

»Vždyť my ti můžeme složit peníze, že budeš víc bohatý než ona.«

Tak to ai učinili, peníze se mu poskládali, až byl bohatší než ona. Tak žádá toho hostinského, ať mu tu dceru dá. On, když viděl, že je tak bohatý, že má víc než ona, tak mu tu dceru dal, ale v nenávisti ho vždycky měl. Jednou o poledni šli do sklepa čepovat pivo, při tom čepování tam ho zabil a pochoval. A když ho tam pochoval, hoficíři se tázali:

»Kde je náš pulvír, anebo váš zeť?«

On odpovědal, že on neví okázat kde se děl. Za nějaký čas tam velmi strašilo, že tam žádný nemohl přenocovat. Vždycky se museli na noc vystěhovat všici pryč.

*) Číslo I.—XXXI. viz Národ. Sb. VII, 45—133.

Jel jedenkrát jeden hoficír se svým kočím, přejížděl vojska a prohlížel. Bylo kus na večer, přijel na tu samou hospodu na noc. Proší nocleha, aby tak byli dobří, nocleha mu tam dali, že má koně unavené, a on že je taky unavený a i se svým kočím. Ale hostinský mu odpovídá:

»Pane, dali bychom vám tady nocleh, ale tady neobstojíte, neb tu velice pokouší.«

On povídá:

»Co je platno, dále jet nemůžeme — povídá sobě — vůle boží.« Tak když už všeci odešli z hospody, zůstal edem hoficír se svým kočím. Nechali si světlo hořet, vzali sobě karty a hráli v karty. Ale kočí vyhrál na hoficírovi, na svém pánovi, šest desát zlatých; když měl vyhrané šest desát zlatých, hoficír povídá:

»Necháme hry. Cos si vyhrál, peníze, ty já ti z lásky přeju.« Začali si vyprávět, jak se kterému vedlo od svého narození: kočí hoficírovi, hoficír kočímu. Když přišlo jedenáctá hodina, tu se dveři otevrou, pulvír přijde, ručník na rameně a břitvy si roztahuje. Ukazuje, ať si sedne na lenošek, že ať ho opulvíruje. Ale strachem strnulí byli oba dva. Ale hoficír, co měl činit, šel a sednul, on ho pěkně opucoval, ani necítil. Když hoficíra opucoval, ukazoval, ať si sedne kočí. Kočí chtěl od hrůze oknem vyskočit, ale hoficír povídá:

»Neboj se, sedni, dobře pulvíruje.«

Když byli oba opulvírovani, pulvír se sebere a jde pryč. Ale hoficír křičí:

»Halt! Co jsme povinni?«

Ale pulvír se zastaví, povídá:

»Tím jste si dobře učinil; kdybyste se nebyl zeptal, co jste povinen, byli byste oba zahynuli. Ale nic nejste povinni, edem kosti moje z toho sklepu seberte, a ty dejte na hřbitov, co mne ten tyran tady zabil.«

Tak na druhý den šli do sklepu, kosti našli a sebrali a na hřbitov pochovali.

Ale večer už naň klepe zas sám ten duch, na toho hoficíra:

»Pane, co jsem já povinen, cos mé kosti pochoval?«

On povídá:

»Nic mně nejsi povinen, enom před mou smrtí, když budu mít umřít, co bys mně dal povědět, kdy umřu.«

Ten duch mu odpovídá, že mu to není možná, ale že bude-li možná, že mu dá vědět, kdy jeho poslední hodina přijde.

Tak došel toho hoficíra rok a den jeho narození. Tak na jeho svátek bylo panstvo sjedeno a všeci vinšovali dobrý den a všecko dobré na světě. Tak se celý den pilo a žilo v radosti a veselosti. Když byl večer, na hoficíra klope na okno:

»Pane, toť jest tvá hodina.«

Ale on věděl, co jest už, zarmoucený hned zůstal. Šel se loučit se svou manželkou. Jeho manželka ve svém pokoji měla druhého galána, a ten sám galán prohnal ho mečem.

To byla ta jeho poslední hodina. Konec pohádkce.

Ladislav M.

XXXIII.

Byl jeden mynář a měl jednu dceru. Mnoho ženichů za ní jezdilo, ale žádný se jí nelíbil, až jedenkrát v neděli přijel na kočáře jeden pán, velice pěkně oblečený, jak důstojník nějaký, a chtěl mocnou silou, aby ho ona odprovoďila. Rodiče její bránili, a nesměla ho odprovoďit. Hned na to za krátký čas odjeli rodiče na jarmak pryč a ji nechali samu doma. Tu v noci na jedenkrát se strhnul šachot okolo oken a bouření. Ona se probudila a stanula a utekala — měli tři sklepy —, do toho nejzadnějšího sklepa a vzala se sebou palaš. A v tom zadním sklepě byly železné dvěře. Tam zbojníci si otevřeli a přehlídali a na hůře převraceli truhly, a najít ji nemohli. Až potom šli do toho sklepa, rozlámali dvěře do toho prvního, v tom nebylo nic; v tom druhém to také tak udělali, jak v tom prvním, a do toho třetího se dostat nemohli. Tak podkopali popod dvěře díru a chtěli tam lézt. Jeden tam nazíznul a strčil tam hlavu, ale ona v tom okamžiku hned mu hlavu uřala a vtáhla ho tam, až jich tak jedenáct zamordovala. Ten dvanáctý, nad nimi, pomyslí si: — Co to je, když tam všichni jsou už, a neslyšet tam žádný šromot? — Také tam nahléďnul, a ona se uchvapila a urazila mu lebku s hlavou (?). Tak on odjel pryč. Rodiče přijeli a nemohli se dostat na žádnou stranu. Viděli všecko překráťované, peníze sebrané a všecko, co bylo lepšího; a dcery nebylo nikde. Až potom najedenkrát šli dolů do sklepů těch, a ten třetí byl zamklý. Tak bouřili, ale ona se jim ohlásiti nechtěla tam. Ale potom s velikým namáháním přec otevřela a vypravovala rodičům, co se jí stalo. A zbojníky zakopali. Ale na to přijel v neděli zase ten pán ještě pěkněji, oblečený jak v tehdy, čtyřma koňma, a potom chtěl vždycky, aby ho ona odprovoďila kúšček cesty. Tak rodiče jí dovolili a ona s ním jela. Jak přijeli do prostřed lesa, on strhnul klobouk s hlavy a povídá jí, aby ho pojiskala. Ale hned zůstala bez sebe, zahléďla tu lebku sřatou. Kočár hned zastavil, a slezli hned s vozu dolů, a šli lesem pěšky až přišli do toho — do jeho skály. Tam přišli, a on ji vedl do samých mrtvol tam do sklepa a tam ji nechal až do rána. Ráno poručili jisté staré — měli takou starou ženskou — vařit na kotli vodu, a sami se radili, co s ní mají dělat. Ona z tamodtad byla propuštěná na vrch,

na světlo a stála při té staré babičce. Zbojníci vlezli do svojich dír a byli tam. A ona dala se prosit tu starou babičku, aby jí nějak pomohla. Tak ona jí praví, že jí nemůže pomoci, ale že ještě jí pomůže. Tak se musila celá svléci na čisto, a udělaly ze slámy ženskou a oblékly ji do těch šat; co měla zlaté prsteny na rukou, to musela všechno na to dát. A postavili ji ke studni. A ona utíkala pryč horami. Zbojníci vyšli ven, vidí u studně ji, a vždycky stojí a nic nedělá. Tak na ni křičí, aby nosila vodu. Ale ona se ani nehla. Tak do ní střelil jeden, a spadla hned do té studně tam. Ale povídali si: — Ty máš ještě malou smrt, — a vytáhli ji z té studně a uviděli co je, že je ženská ze slámy udělaná. Tak se hned rozběhli; a měli třech psů, ti, když jim někdo utekl, musili ho najít. Tak psi hnali lesem kus, a zbojníci za nimi na koních. A ona, jak přišla do prostřed lesa, vylezla na jeden strom; psi přišli pod strom, začali štěkat. Celá od strachu byla strápená. A zbojníci také přijeli co nevidět, jeden druhého posílal, aby na tu jedli lezl hore. Tak jeden lezl hore, a ona začala, odpusťte, . . . A on povídá:

— Vždyť tak boží rosička padá; tam není nic.

Slezl důle, ale psi odejít od jedle nechtěli. Tak odvážil se zase druhý a lezl hore na tu jedli. Jak vylezl už do poly, brzy pod ní, ona začala, odpusťte, . . . Tak on povídá:

— Tak borové šišečky padají; není tu nic. Ona musí být po předku. —

Tak zbojníci odjeli i psy sebrali sebou, a ona potom slezla důle a utíkala furt cestou, až přišla na silnici. Jak přišla na silnici, potkala dvanáct furmanů s kožemi. Ptala velice ho. toho prvního, aby ji vzal, a vyprávěla mu, co s ní je. Ale on ji vzít nechtěl. Prosila ostatní všechny, žádný ji nechtěl vzít; až ten dvanáctý, ten ji vzal. Složil všechny kůže s vozu, a ji na spodek na čisto dal a ty kůže na ni, a jeli. Přijeli kus, tu vidí před sebou hnát na koních, psy, a ti psi zrovna k zadnímu vozu. Zbojníci jich zastavili a všechny kůže jim sházeli, a na tom posledním voze jednu kůži nechali. A ona . . ., a on povídá:

— A tak to smrdí, ty kožiska, tak to nechme.

Tak to furmani naložili a jeli pryč, a zbojníci jeli také pryč. Ale psi odejít od vozu nechtěli; tak se vrátili a psy zajali sebou, a ten furman ji dovezl až k rodičům. Tam kůže složil a velkou odměnu dostal, mnoho peněz. A dcera se do smrti nevdávala.

Konec pohádky.

Poznámky viz u č. XL.

XXXIV.

Byla jedna zavinšovaná princezna. V kostele ležela v rakvi, a tam ji chodili vojáci vartovat v noci. Ale každého do rána hned snědla. Tak vojska za dlouhý čas pochybilo; tak musili z obcí mladíci jít vartovat. Tak už mnoho bylo lidu sněženého. A také šel jeden mladík vartovat a potkal starce žebráka, ten se ho ptá, dalekoli jde, a on mu ani odpovědět nechtěl, povídá: — Však mně tak nepomůžete. — Ale on mu povídá: — Přece mně pověz, dalekoli jdeš; já ti pomohu. — Tak mu to vyprávěl, jak to je v tom kostele, že tam jde vartovat princeznu, a že každého sní. Stařec mu povídá: — Já ti řeknu tři kousky, ty musíš prodělat: První den, jak přijdeš do kostela na večer, tak si vylez na pavlač za varhany. — Tak si vylezl za varhany a byl tichoučko tam. Jak bila jedenáctá hodina, tu princezna z rakve vstala, celá divoká, co už od hladu by byla něco jedla. Léetala sem i tam, a nic nikde neviděla. Tu ho zahlédne s kazatelny, že je na pavlači za varhanama. Tak staví stolice hore, že poleze už proň. Tu začne bít dvanáctá hodina, musila jít do své rakve. Ráno přišel se pan farář dívat, jestli je živý, nebo sněžený. Ale on byl živý za varhanama. Tak šel domů. Na druhý den šel vartovat zas. Tu zas na tom samém místě potkal toho starce. Stařec se ho ptal, jak se mu vedlo. No, se mu chválil, že velice dobře. Tak mu povídá: — Dnes v noci musíš vylézt na kazatelnici. — Vylezl na kazatelnici, tu jedenáctá bije, ona vstane a už letí — když nic prvnější den nejedla. Léetala a nikde ho neviděla. A on byl ticho tam, ale v tom okamžiku začala bít dvanáctá hodina, musila jít do své rakve. Na třetí noc zas šel vartovat ráno. Jde cestou, zas potkal toho starce na tom samém místě. Stařec mu povídá: — Dnes je poslední noc, kterou se vysvobodíš a i princeznu. Musíš stoupnout za oltář: jak ona vyleze z rakve a poletí na pavlač, v tom okamžiku lehni do té rakve a zůstaň ležet, ani se nehýbej, a musíš si vzít svěcenou vodu, rakev vykropit. Ona nebude vědět, kde jsi, ona tě bude všady hledat, ale na to nepřijde, že tam ležíš. — Tak jedenáctá bila, ona vstala a už na pavlač letěla honem; a on v tom okamžiku pálil a lehnul si do té rakve. Jak si tam lehnul, tak ona léetala sem i tam a nemohla nic najít. Dvanáctá hodina bije, ona letí do rakve a vidí ho tam ležet. Tu se naň vyškérá, všemožně ukazuje mu, jak ho roztrhá zuby a rukami, ale on se ani nehnul. Tak ona furt bělela, bělela, až do rána načisto byla vysvobozená. Tak si klekli před oltář spolem a modlili se. Tu kostelník jde zvonit klekání a dívá se dirkou a letí na faru a povídá: — Pane faráři, právě, pojdte se dívat, včil ho žere. — Pan farář hned letěl se dívat a viděl, ale se mu to zdálo jináč. Otevřeli kostel a viděli, že už je vysvobozena. Tak se spolem sezдали, sebrali se

a žili dobře a měli chasníčka. Najednou šel a potkal na tom samém místě zas toho starce. A jak ho potkal, tak se ho ptal, čím se mu má odměnit. On povídá mu: — Co budete mít nejmilejšího a nejvzácnějšího, toho mně polovici musíš dát. — Oni měli nejradši ze všeho toho chlapečka. Tak mu toho chlapečka nesl a podává mu ho. On ho vezme a vytáhne spod velkého kabátu paloš a rozsekne ho na dvě pravé půle. Polovici dává jemu, polovici nechává sobě. Ale povídá: — Já ti to odpuštím všechno a i toho chlapečka. Zas bude jak byl. — Vzal ty dvě půlky, složil je dohromady a chlapec byl živý zas. Tak mu velice děkovali a byli živi dobře až podnes.

Srv. č. XXVIa., XXIX počátek.

Začarovaná princezna, zdánlivě mrtvá, hubí svoji pohrobní stráž, vysvobozena vojákem, jenž se řídí na stráži radou starce.

V povídce XXVI. tvoří tato látka první část celého vypravování, s druhou částí souvisí čistě jen formálně, proto uvádím ji odděleně. V povídce XXXIV. je samostatná, i s charakteristickým zakončením o dělení dítěte. V povídce XXIX. je vlastně jen vnesena a tvoří úvod k dalšímu ději, jenž je zlomkem látky zcela jiné.

České verze: K. III. 14. od Olešnice. Němc. II (186—195). Kulda II. 60. (8—12) od Rožnova. Popelka I. 6 (27—33). Malý 13 (145—160). Kulda (Český lid V. str. 460) č. 7 z okolí sloupského.

Látka povídky skládá se ze dvou částí:

1. rámec, v němž se vykládá o zakletí a osvobození,
2. stráž v kostele a rady starce.

1. U K. III. 14. král s královnou za svoji nespokojenost mají chlu-patou princeznu, která umře a v noci trhá stráž. Na konec s princeznu chlupy spadají, zabití vojáci oživnou. U Popelky zapíše se královna krví dčáblu, aby měla dceru. Když dcera doroste, dčábel obě zahubí, ony trhají v hrobce stráž. Po vysvobození vyjde z dcery 90 duchů, poslední Luciper. U Malého král nemá děti, až královna porodí potvoru, již zavrou do hrobky do olovněné rakve. Královna totiž, aby nebyla její dcera krásnější než ona, zaklne ji již v sobě v draka. Po osvobození matka upálena. U následujících charakteristické zakončení:

Němc: král chce mít dítě třeba z čerta, má dceru, jež doroste, zčerná a zemře. Po vysvobození svatba, rek slíbí však poručníkovi půl všeho, co dostane. Jede po mostě, koně nemohou dál, stařec chce půl ženy. Když rek chce ji přetít, zadrží jej, že to byla pouze zkouška a zmizí.*) U K. II. 60. zakletá princka, voják slíbí starci polovinu od-

*) Cfr. na př. Köhler-Gonzenbach II. str. 249—250 Zft. VI. str. 168 Hahn II. k č. 53. str. 253

měny, po osvobození svatba, po roce děcko, stařec chce půl, roztne je, omyje, oživí, tím teprve princezna osvobozena. Originelní počátek má Kulda (Český lid V.): voják vede přes město princeznu do kostela, ona mu poručí, aby položil do potůčka bochník, aby mohla přejít suchou nohou, za to zkamení, leží na marách v kostele a dává co noc stráž.*)

2. Ve všech versích radí stařec (jen u Popelky baba), u K. II. 60. je to anděl strážný, u Malého patron sv. Martin. Rek pravidelně též utíká před stráží neb ze stráže.

K. III. 14. Rek schovává se:

na kazatelnu,
mezi kosti za oltářem,
u truhly, a kropit svěcenou vodou.

K. II. 60. na kazatelnu,
na pavlač,
k rakvi, a lehnout do ní.

Princezna docela zbělí.

Malý. Princezna straší od 11—12 v noci, roztrhá až 30 vojáků a 10 z nich požírá. Voják Martin má být bit, jde raději na stráž, modlí se, patron mu radí schovat se:

na kazatelnu,
vedle mrtvol,
k rakvi, pak do ní, a kropit.

Drak pukne, z něho vyjde princezna. Drak vždy už už reka našel, ale bilo 12, a on hrozil, že druhý den jej najde. Pak jej hledal tam, kde byl dřív.

Němc. Rek Bohumil, ze šesti synů sluhových
ručníci kolo, kol něho příšery.
Druhou noc právě tak.
Třetí noc lehne do rakve.

Princezna zbělí, modlí se s rekem, stráž ráno myslí, že to anděl.

U Popelky ovčák Fric, jenž na radu pána, kterého potká, je dragonem, schová se na radu baby:

za oltář
(po druhé vynecháno)
po třetí na kazatelnu,

bije princeznu devadesátkrát svěcenou hůlkou, aby vypudil zlé duchy.

*) Takovéto nábožensky zbarvené episody (trest boží za hřích) vypravěči moravští rádi kladou místo původního děje. Pro náš případ srv. na př. K. I. č. 101. str. 140.

U Kuldy (Český lid V.). Pocestný, schovává se
za oltářem a dělá svěcené kolo,
na kruchtě,
pod truhlou a pak v truhle.

Princezna, dřív černá, zbělí a klečí ráno, když přijde stráž, vysvo-
bozena s rekem u oltáře.

Köhler I. k č. 13. str. 320.

XXXV.

Byl jeden sedlák a měl tři dcery. Dvě byly moudré a jedna byla hloupá. Ty moudré měli rádi, a tu hloupou ne. Když někde jeli, ty chytré vzali sebou a tu nechali doma, tu hloupou.

Jednou jeli na jarmark, taky sebrali ty moudřejší sebou, a tu hloupou nechali doma. Tu ona večer zavírala za všeckým pěkně [něžným hlasem]: — Hať, husičky hať; co budete dělat, kdo s vámi bude nocovat? — A šla a vařila si večeri. Jak uvařila večeri, večerela. Přišla kočka oknem a ňarčěla. Tak ona jí dala také jíst. Jak pojedly, pozavírala všechny dveře. Tu najednou začne tlouci; — a to byl čert, tloukl na ni. Ona volá té kočce, a aby jí poradila, co má dělat. Ta jí povídá: — Řekni, aby ti vystavil pěkný chlév. — Přišel za chvílku a bouřil zas, že už je chlév postavený. Tak ona se zas ptá kočky, že co má dělat. Kočka jí povídá: — Řekni mu, aby ti do něho navedl statku, plný. — Čert šel, sháněl na všechny strany a navlékl pěkného statku do chléva a přišel a bouřil zas, že už má statek navedený. Tak ona se zas ptá kočky, že co má dělat. Kočka jí povídá: — Dej mu ohrabečnici, a nech ten statek všechn napojí. — Tu on vzal tu ohrabečnici, uvázal ji na provaz a spouštěl do studně. Jak vytáhl hore, vždycky neměl nic. Vrány letěly a křičely: — Gláňu, gláňu. — Tak on to zamazal glaněm a napojil ten statek. Přišla hodina, musil odejít pryč. Rodiče přijeli domů, byli velice rádi a divili se, co se stalo, že mají také pěkný chlév vystavený a plný statku navedený. Tak ji měli velice rádi; už měli radši tu hloupou než ty moudřejší. Tak když někde jeli, tak už vzali tu hloupou sebou a tu jednu moudrou nechali doma, z těch dvou tu nejmoudřejší.

Tu ona byla doma jedenkrát, a rodiče byli pryč a i s tou hloupou. Zavírala večer husy a volá [hrubým hlasem]: — Hať, husiska, hať. Kdo s vámi bude nocovat! — Tak šla do svého pokoje, navařila si večeri a jedla. Přišla k ní kočka. Vzala prut a vyšupala kočce a vyhnala ji ven. Tu v noci začne bouřit. Kočka přišla a ňarčěla. A ona povídá: — Rač, kočičko, rač, co mám dělat? — Když jsi sama spapala, tak si rač. — Nebylo jinší pomoci, musila ho pustit. Jak ho pustila, ten s ní začal tancovat, až jí nohy udřel až po . . . . . Potom hlavu odřezal

a strčil do okna a do úst strčil kolek; a snět (trup), ten strčil do pece. Rodiče jeli a povídají: — Hle, jak se naše dcera směje. —

Přijeli domů a viděli, co je. Velice byli nad tím mrzutí a už nikdy nenechali žádné doma, když někde jeli, a měli obě rádi, jak sami sebe.

Z dvou (omylem tří) sester hodná sama doma krmí zvířata a jich radou ochrání se před čertem, zlá pak nevšimá si zvířat a čertem zahubena.

České verze: Bayer II. 1 (1—3) od Rožnova; Kolář II. (109—112) z Valašska. Slavia 7 od Čáslavě. Němc. I. (90—94).

Z oblasti látek o hodné a nehodné sestře zastoupeno je v češtině několik látek, jež leckdy vzájemně se pronikají. Osnova jednotlivých látek však není dosud dostatečně ujasněna a vyložena.

Bayer: Vlastní dcera Běluša, nevlastní Marjana. Na svadbu půjde ta, které dřív oschnou vlasy. Marjana se zpozdí, poněvadž musí sama obstarat domácnost, ostane doma, říká:

Večerek se blíží,
sluníčko se níží,
kdo se mnou ležet bude?

Odpovídá jí neznámý hlas a žádá večeri. Děvče krmí psíčka a kočičku, ti jí radí, aby kladla podmínky, neznámého nevpustila. Čert plní její přání:

Staví novou stáj,
přivádí krávy se zlatými rohy,
napájí je z řešeta,
dojí je do bezedného hrotku,
oplotí celý dvůr,
vystaví zámek a na věž staví kohouta.

Kohout kokrhá, je jedná hodina, ten venku zmizí.

Zlá nekrmí zvířat, neví si rady a vpustí starce s dlouhými vlasy a drápy, jenž dá se od ní vškati. Stěžuje si, že má mnoho lupů, stařec praví:

»Prav, prav, jen jednoho neprav.«

Dívka diví se jeho vlasům, nakonec dlouhým drápům, a stařec ji roztrhá, vstaví její hlavu do okna s roubíkem v ústech, tak že vypadá, jakoby se smála. Rodiče se vrací, myslí, že se na ně dcera usmívá, pozdě poznají, co se stalo.

Hovor mezi čertem a zlou dívkou upraven dle povídek o červené karkulce.

Slavia: Vlastní, zlá dcera Kačenka, nevlastní Aninka, jež s psíčkem a kočičkou musí bydlet, opovržena, v tmavé komůrce. Vede husy kol hřbitova domů, ptá se jich — je sama doma — s kým dnes bude spát, hlas ze hřbitova odpovídá »se mnou«. O půl noci, když ten zvenčí se dobývá do domu, zvířata jí radí, aby žádala pobít tolary napřed dvéře, pak zdi, pak střechu. O půl noci ticho. Kačenka sic dělá totéž, jen zvířátka nenakrmí, a když se jich pak v úzkosti ptá, odpovídají:

Sama jedla, sama pila,
sama sobě radu dej.

Když duch přijde, diví se, že má studené ruce, duch odpovídá zas, že všechno může jmenovati, jen jedno ne. Dívka dotýká se pak jeho nohou, uší tváří, čela, očí, úst s toutéž otázkou a odpovědí, až zmíní se o zubech a je sežrána. (Rovněž vliv Červené karkulky.)

Kolář (verse zlomkovitá): Hodná nevlastní, Aninka, poklidí husy, krmí psíčka a kočičku, ti jí radí, aby žádala od kostlivce, jenž se k ní dobývá, zlaté šaty a zlatou truhlu.

(Tato přání pod vlivem darů, jež si přináší v druhé, svrchu dotčené látce hodná dívka ze služby*), zlou dívku kostlivec jen zjevem svým postraší.

U Němcové kombinace látky o sestřích, jež jdou sloužiti, s naší. Verse i jinak cizím vlivem, snad i fantasií sběratelčinou dotčená. Zlá sestra Dorla, hodná nevlastní Lenka. Lenka dostane koláč z popelu a vyhnána, jde za koláčem, kam se kutálí, do chaloupky, kde spatří psíčka a kočičku. (Mňau, mňau, haf, haf, panno dej kousek). Přijde medvěd, kterého pak musí obsloužit, uložit, zvířata jí k tomu radí. Probudí se ráno s princem ze zakletí vysvobozeným. (Tento detail jedině u Němcové a patrně vnesený, jak svědčí opakování v druhé části.)**) Zlá sestra jde rovněž, ale nekrmí zvířata (»Sama jedla, sama pila, sama sobě radu dej«), neopatří medvěda, ten změní se v čerta a unese ji do pekla. Zvířata, od boha seslaní andělé, letí zpět do nebe. (Šablono-
vité konci.)

Cfr. *Köhler-Campbell* k č. 13. str. 294 (zatemnělé). *Český lid* VI. str. 422 k č. I. 9. *Cosquin* XXIV. a XLVIII. *Köhler* I. str. 60 k č. 8 (jiné, příbuzné látky).

*) Cfr. K. IV. 17; Menšík 86, K. II. 62. K. II. 63. Slavia 3 Václavek II. 13. Kolář II. 18. Slavia I. sv. 1 díl 1. č. 2 (18—23). Václavek (Knihovna VIII. 15/16) str. 7—11 a str. 52—56.

**) O princi, zakletém v podobě medvěda, netvora a p., jenž vykoupen tím, že dívka u něho bydlí a jej ošetřuje, samostatné látky. Viz na př. České verse o 3 sestřích, jež přejí si od otce dary z cesty: K. III. 15. Slavia II. 3. K. I. 33. Rad. 43 (386—396). Menšík 75 (265—275). Mikš I. 32 (214—220). Neb o dívce, jež jde otci k studánce pro vodu: Slavia I. sv. 2. část 1. č. 5 (5—8). Cfr. *Cosquin* č. XLIII. a pozn., *Köhler-Gonzenbach* II. str. 208—209 k č. 9., *Wollner* str. 571.

3. září. **Solánek.***Výměnkář K.*

XXXVI.

Byli dva tovaryše. Jeden byl zlatník ten tovaryš, a druhý byl knihař. Hrozní kamarádi byli. Tak jedenkrát vyšli na špacírku dopoledne ven za město a tam se dali spolem do výčitky. Zlatník povídal tomu knihařovi: Já dělám lepší práci jak ty. A ten knihař nemli (námlich = právě) mu tak takou řeč povídal, že zná lepší práci jak on. Tak se spolem popadli až do bitky a velice se sbili spolem. Když se bili spolem, toho města král šel na špacírku s jeho služebníkem, a on se viděl bít těch dvou. Tak on si je nechal předvolat, proč se spolem bijí. Tak oni musili pravdu povědět.

Tak on si je nechal k sobe předvolat do burku a nechal si ještě víc pánů k sobě předvolat. Tož se ptal toho knihaře, jak dlouho bude dělat, aby mu udělal knihu vzácnou. Tak on povídal: — Třináct měsíců. — Tak co on potřeboval k té knize papír, tak mu to král zjednal, a tož do světnice byl zavřený na třináct měsíců, a co potřeboval jíst a pít, sluhu měl, a ven nesměl nikde jít. Tož včil si předvolal toho zlatníka, aby mu udělal nějaký zlatý kousek, a nějaký pěkný, a jak dlouho to dělat bude: — Dvanáct měsíců. —

Tož jak rok minul, nechal zlatníka předvolat. Tož zlatník nesl takou krásnou zlatou rybu, no tož pěkný kousek byl, ta zlatá ryba, — No, tož ryba jako ryba, — si povídají. Ale on si poručil vanu donést, a do té vany vody. Tak když tu rybu dal do té vody, ryba začala křídly plout, a krásná muzika v ní začala hrát, no tož se pánům velice líbilo: — Vzácná ryba, pěkná muzika — tož měli nad tím radost. Ten zlatník byl už vysvobozen, mohl špacírovat, ale musil čekat, až ten bude vysvobozený, ten, třináctý měsíc, kamarád jeho.

Tož třináctý měsíc byl dojděný, páni byli sejděni, tož nechali knihaře předvolat. Tož knihař přijde, co nese: špatnou, starosvětskou velkou knihu. No, tož páni se nad tím pomrzeli, že špatnou knihu nese, že co že to, že to není nic. Ale on povídal: — Pánové, ne tak! ta kniha zná nějaký kousek dělat šikovný. — Nechal si pěkně okno otevřít ten knihař a tu knihu rozestřel, ta kniha měla křídla, on se chytil na tu knihu, a ta s milým knihařem do luftu a hore do oblak, a nad tím zámekm třikrát se otočil s tou knihou a zas dolů zpátky sletěl, zas do světnice. Pánům se to zlíbilo, že ta kniha umí lítat, že to bude pro pana krále dobrá, když bude někde vojna, že může přehlídat vojsko.

Tož nechali předvolat toho zlatníka, tak oba dva dostali právo nad tím, že udělal ten i ten dobrý kousek; tak každému dal král panství, do smrti měli dobré živobytí.

Ten král měl chlapečka, prince, malého chlapce; a on tu knihu viděl, tak on si pamatoval, co ta kniha zná dělat. Tak ten král měl tu knihu extra zavřítou ve světnici. Tam nesměl žádný jít. Už ten chlapec byl vyrosten, už z něho byl mládenec osmnácti roků.

Tak on v jinším kraji byl jeden král, a ten král měl princeznu, a ta princezna ho nechtěla jakožto otce, krále, poslouchat. Tak ji nechal zavřít na vrch do světnice, hore do zámku, tam měla árest, a žádný k ní nesměl docházet, jen ta služebnice jíst a pít jí donášela. Ven nesměla ta princezna jít.

Necháme včil ji tak; tož vrátíme se zpátky. Tož ten když měl těch osmnáct roků ten princ, otec byl jedenkrát pryč, ujdený, nebyl doma, tak on se vzpamatoval, kde ta kniha je, on šel a sebral tu knihu a vzal si pár kusů dukátů na potřebu a rozestřel tu knihu a na tu knihu se chytil, a ta kniha s ním utekla do toho kraje, kde ta princezna byla zavřítá (zavřena), do toho zámku.

Tak když tam přišel, do toho města ten princ, tak šel do hospody, tam si najal kvartýr. Tak na druhý den, když už tam byl, vyšel si na procházku za město ven, a když tam prochodil, zachtělo se mu jíst a pít. Tak on tam vešel, byla tam hospoda, do té hospody a poručil si jíst a pít. Tak když už tam byl, přišel tam žebrák veliký, dlouhý, a měl jen jedno oko. Na jedno oko byl slepý. Tak ho velice prosil o jídlo, toho jistého prince. Tak on poručil, porci dát mu, tomu hospodskému. Jak pojedl, tož mu princovi děkoval za to, a povídal, aby ho vzal se sebou, že on mu bude kdysi dobrý při nějaké potřebě. Tak on si ho sebral se sebou do hospody a tam přebýval s ním, extra, zas v jiné světnici. Na druhý den se vypravil zas tam na špacírku, na to samé místo, a když tam byl, tak nemli jak ten prvnější den, zachtělo se mu jíst a pít. Když jedl, přišel k němu druhý žebrák a velice náramně tlustý, krátký a bachratý. No tak ho prosil o jídlo, toho prince ten žebrák. Tak on mu poručil také porci dát. Jak snědl, povídal: — To bylo, prosím pěkně, málo. — Tak mu poručil zas ještě porci dát. Jak snědl, tak panu princovi poděkoval za to, a povídal mu, aby ho vzal se sebou, že v některý čas že mu bude dobrý, v něčem nápomocný. Tak on si ho vzal se sebou do milé hospody a tam oběma žebrákům poroučel dávat jíst a pít, a on zas všecko platil.

Tož on, ten princ, když tam přebýval, to bylo naproti toho zámku, kde ta princezna byla zavřítá. On chodil večerním časem na procházku tam k tomu zámku, a ona tam písničky vždycky zpívala líbezným hlasem, měla okno otevříté. Tak on si jedenkrát umínil, že on se musí jít na ni podívat, co tam dělá. Sebral si tu knihu a šel ven a pěkně

si ji rozestřel, a tož kniha s ním začala letět hore do toho zámku k tomu oknu. Ale princka právě v tom už ležela v lůžku. Světlo pěkně hořelo při ní na stolíku. On když k ní vyletěl hore k tomu oknu, okno bylo zavříté. Tak on klepal na to okno. Ona se ale ulekla, co to klope na okno. Prohlídne, no viděla, že mužský je. Ale on na ni volal, aby se nebála nic, aby ho pustila do jejího pokoje. Tak ona vstanula, tož ho pěkně pustila k sobě. No tak už drželi spolu rozprávění. On se jí zjevovál, zodkaď je, toho jistého krále, z toho a toho kraje. No tak při tom rozprávění on se jí velice zalíbil a ona jemu taky; on si při ní pobyl a potom šel do svého kvartýru. Tak to trvalo páru časů, co k ní dochodil vždycky na noc. Tak pomezi tím oni se spolem tak velice dotentovali, až něco jináč bylo na světě.

Tak on tam už potom přestal chodit. Milá princka byla potom nemocná, už jí cosi chybovalo. Ta služka na ní pozorovala, že ona by měla být v jinším stavě, a tož s kým, kde, když mužského žádného nebylo. Až potom tož služka to oznámila královně a královi. Tak ti šli na vrch k ní, a tož ji vzal na egzámno koho měla při sobě. Ale ona se přiznat nemohla, ona se nepřiznala. Tak když se nepřiznala, královna poručila, jak večer bude, ji opatrovat; aby vzala (t. j. služka) popela, jak od ní odchodit ze světnice pryč, aby posypala popel na dlaždku, že když tam kdo přijde, že budou vidět šlapy na podlaze. Tož dobrá. Ten ale k ní přišel potom, milý princ, na noc. No tož když při ní pobyl, šel zas na svůj kvartýr na ráně (ráno). Ráno královna vstane a šla na vrch s tou služebnicí, tam viděli na dlažce stopy mužské nohy s botou. Milá princka se ale nepřiznala, zapírala, že tam u ní nebyl žádný. Tož pěkně šli na vrch, milý král, a vzal papír a tož sdělali mustr z té šlapy. Tak když se ta princka nepřiznala, tož oni šli shledávat po městě, kde by se to trefovalo, ta šlapa na botu. Tak přišli na tu hospodu, kde ten jistý princ byl v kvartýře. Tož hned ho vzali před sebe, prubovali mu na botu ten mustr; tak se mu to trefovalo. Nechali ho tam, v té hospodě, ale bylo vyhlášené, že ta princka přijde na šibenici k oběšení, i zarovno s tím mužským, s tím princem.

Tož už byl určitý čas, který den na šibenici přijdou k oběšení. Tak on k ní ještě jedenkrát večer došel k té princezně a tak jí povídal, aby se nebála nic té šibenice, jenom aby si dala dobrý pozor, jak budou při té šibenici stát, že on otevře tu knihu, a jak ji otevře, tu knihu, on se té knihy bude chytit, a ona aby se ho chytla za záda, aby se ho pevno držela, že utekou pryč. No tak se i stalo. Tak už jich měli všest, on prosil těch pánů pěkně, aby se mu dovolili pomodlit ještě, že má knihu. No tož se mu dovolilo, aby se ještě pomodlil. No tož jak měl otevřenou, tož on se chytil té knihy, a princka jemu na záda, kniha začala letět, a tož oni utíkali. Tož ti, když viděli že utkají, honem pro vojsko, poručili, aby stříleli po nich, ale už bylo marno, už

jich nemohla ani kulka ani kanon doběhnout. Tak když utíkali ponadmoře, unaveni byli, jíst a pít se jim chtělo. Tak se tam pozastavili na jeden ostrov a tam si poručili jíst a pít a jak pojedli, tak se schytili a tož zas na tu knihu a letěli pryč. Tak on s ní šel až k svému otovi.

No včil to necháme tak.

Tak milý princ když se ztratil královi z domova, on nevěděl kde se poděl; nechal vyhlásit a i do novin nechal dát, kdo by věděl kde je, aby mu přišla vědomost. A už ten král věděl, že měl tu knihu pryč, že ten milý princ s tou knihou utek do světa, a nevěděl kde.

No tak on (princ) s ní byl už v tom městě. Ji nechal nakvartýrovat, tu princku, a sám šel k svému otcovi, ke královi. Ale prv než on ke královi otci šel, on král se už dověděl, že tam je, už mu šel naprotivo. Tak on milého otce prosil za odpuštění, aby mu to odpustil, že utekl do světa a tož mu pověděl, jak už byl doma ve světnici, o té prince, že ji přivedl. Tak on ten král poručil zapřáhnout do kočáru a pro ni jet, že on ji tam nenechá, aby jela do burku k němu. Tak otcovi se velice zlíbila, on proti tomu nic neměl. Tak on za nějaký čas propustil svému synovi království a nechal se mu oženit a ji si vzít. Tak už ženatí byli spolem, a on co král. Starý král už byl ve výmince.

Tak když už byl svým pánem, tak on napsal psaníčko jejímu otcovi o pár milionů zlatých, aby jí poslali výděvu. On ten král když to psaní dostal, tak on mu zpátky odepsal, že jestli si to mečem vydobude, to město, to království, tak že bude mít výděvu; jestli si to nevydobude vojnou, tož že nebude mít nic. No tak mladý král nechal prohlásit svému vojsku, a tož táhli do boje k tomu otcovi. No tož tam už táhli, a ti tam byli už nachystaní, už vojsko proti vojsku maširovalo. Jak ten mladý král už přes moře šel k tomu městu, už bylo hrozné mordování, hrozná střelba od toho otce, už ranili hrůzu vojska. Ale on přece ten mladý král přemohl je, dostal se do města a do zámku. No tak když už to vybojoval, jemu musil stříbrný talíř a klíč odevzdat a všecko, milý otec. No tak když už to měl všecko, hned formany si našel, a ty drahé věci se nakládalo na vozy. A tak už jeli, maširovali zpátky.

Ti dva žebráci v té hospodě bydleli, ale ten jich podporoval, co projedí a co propijí, on všecko platil. Tak jak už ztamodtud jeli, tak on jich sebral se sebou, těch dvou žebráků, na zadek na vůz do svého města se sebou. No tož už jeli, už maširovali zpátky.

Ten milý otec chtěl zas se nad ním pomstit, on poslal zase vojsko za nimi z nenadání a chtěl ho zranit. Ale tož ti žebráci v tom voze, ten jedooký vždycky dával pozor, on viděl velice daleko, jestli za nimi nikdo nemašíruje; a tož ukrutného vojska za nimi hnalo se střelbou. Ten břichatý žebrák povídá tomu jedookému: — Daleko jsou? Dej

pozor, jak budou blízko, řekni. — No, tož jak už byli blízko, povídal: — Už sou tu, už sou blízko. — Tož ten břichatý slezl s vozu dolů, tož šel scať, a scal, a také moře teklo, taký Dunaj; a jak se vyscal, tož sedli honem na vůz a jeli. Vojsko šlo, pěšáci, a nemohli pro bahno velké jít, uvazovali v tom blátě.

Tož ti jeli furt a už byli zas velice daleko ujetí. Ten jednooký povídá: — E pánové, už vojsko, koňáci za námi jedou — No tak, to bylo, jeli hore do kopce, ten jednooký křičí: — Už sou tu, už sou tu pod kopcem. — Tak ten břichatý slezl dolů s vozu, začal, odpusťte, nu srať a nasral taká hromadiska, a na hrůzu věčnou; k projítí není. Jak se vysral, tož vylezl na vůz a jeli. Tu velké vojsko mašíruje na koních a jak tam k tomu kopci přijeli, tož až po břicha do toho padali, nemohli mašírovat.

No tož dobrá. Už přichodili k svému městu. Tož povídali: — Honem jedme, abysme do města přišli, za bránu. Tož už byli za bránou všeci. Tak ten břichatý slezl s vozu a to nepřátelské vojsko ještě za nimi hnalo až do brány. Tož ten břichatý rozdrhnul řiť a tož při té bráně byl ohlý, a všecko vojsko do jeho řiti mašírovalo a tož on, ten, řiť zadrhnul, tož ostali tam v té řiti. A mladý král s královnou jsou doma ve svém království; peněz měl co dost, —

napekli si tam chleba ze rži
a ty, Kostko, nelži.

Dva umělí řemeslníci zhotoví dva umělecké kousky, z nichž jeden je létací aparát. Pomocí něho doletí rek k zavřené princezně, navštěvuje ji, uletí s ní, a pomáhají mu soudruzi nadpřirozených vlastností.

Naše povídka skládá se ze dvou těsně sepjatých látek:

1. O princí, jenž pomocí létacího aparátu najde a unese princeznu.

2. O princí, jenž pomocí podivných tovaryšů nabude princezny.

(Viz komentář k povídce XII.b).

K první látce znám jen jedinou příbuznou versi českou: Slavia 10 z Mladé Boleslavi: Řemeslníci jsou řezbář a zlatník. Zlatník udělá plovoucí zlaté rybky, řezbář létací křídla. Král jde do boje, princ ztratí ve vodě zlaté rybky a uletí pomocí křídel, slouží za sviňáka, učí vepře tančit, princezně se to líbí. Princ navštěvuje ji na křídlech. Král zpozoruje, že princezna spotřebuje víc stravy, nalíčí pasť před oknem, rek se chytí. (Sběratel, zdá se, emendoval.) Oba odsouzeni k smrti, ulétnou z popraviště, tchán se domnívá, že je vzal čert. Uletí k princovu otci, po létech navšíví tchána.

Srv. jen Weil 1001 I. str. 341. Hahn II. k č. 46 str. 248. Miklosich, Wanderungen der Zigeuner etc. IV. č. 8, str. 302 a n. Köhler I. str. 68 a 119—120.

XXXVII.

Tož byl jeden král a ten král měl princku. Ta princezna, ona se už hodila vydat, už byla na vydaj. Ale kterého milovníka chtěla, otec jí nechtěl dovolit, a kterého milovníka otec chtěl, ona zas nechtěla. Tak on se rozhněval na ni a dal ji do areštu, ale než ve svém zámku. A nechal prohlásit po světě, že který princ by k němu přišel a hledal ji a když ji najde, že toho bude, a když jí nenajde, že bude o krk menší, že přijde k oběšení.

Tak jeden jistý král zas v jiném kraji měl třech princů. Tak ten nejstarší povídal svému otcovi: — Já se vypravím, já ji budu hledat, však já ji najdu. Tak otec mu povolil, tak se vypravil, sebral si peníze se sebou a šel tam. Když tam přišel do zámku, dostal pít a jíst — u takových je vždycky hojnost všeho. Jak bylo po jídle, jak se najedl a napil, tak měl poručené princku hledat. Když ji najde, bude jeho.

Byly hodiny vykázané, od které hodiny do které hodiny jí může hledat v tom zámku. V zámku byla. Čas přešel a jí nenašel. Tak přišel k oběšení. Ten král se tam zdověděl, že už svého syna pozbyl. Na to prosil ten druhý bratr, ten druhý princ, aby ho propustil, že on ji najde. Když tam přišel, tak uhostěný byl jak ten první: — jíst a pít. Tož měl poručené po jídle ji hledat. Když jí najde, bude jeho, když nenajde — k oběšení. Určitá hodina přešla, jí nenašel. Tak přišel k oběšení. Milý král pozbyl dvou princů, tož měl ještě toho třetího. Tomu třetímu princovi to nedalo místa, uspokojení, on ptal otce, že tam půjde, že on to musí vyšetřit, že on těch dvou bratrů musí tam najít a tu princku. Ale on ten třetí princ znal líbeznou muziku na harmonice hrát a měl velkou známost s jedním profesorem, s učitelem. Velcí kamarádi spolem byli. Tož on ho ptal, jak by se měl řídit, co by to mohl najít. Tak dobře. Professor mu dal ale takou radu: měli medvědí koži, tak on mu povídal . . . .*) Vzal si služebníka se sebou, a tu kůži a tu harmoniku. Tak jeli do toho města k tomu králi, co ta princka byla zavřítá. Jak už přijeli k tomu městu, tak ten princ se nechal do té medvědí kůže zašít a ten jistý služebník jakožto pán byl nad ním. Tož ho vedl k tomu zámku; to bylo letního času, právě to bylo k tabuli, k polednímu. Veliké panstvo tam bylo, co se hostili. Tak když tam byli před tím zámkem, tož ten medvěd hrál na té harmonice — líbezně hrál. Tu pánové odchodili od jídla, šli se podívat, co za pěkná muzika je, co to hraje? — Medvěd! Medvěd hrál. Tak oni milého pána prosili, aby on s tím medvědem vyšel na vrch do světnice, aby jim tam hrál. Co požadoval na penězích, to mu bylo dobře placené.

*) Vyprávěč cítil, že zaběhl, nevěda jakou radu, a navázal, aniž by přetrhl vypravování, na nedokončenou větu to, co následuje.

Potom [král] toho jistého pána ptal o toho medvěda, že má princku zavřítou, že co by ona se ta princka potěšila s tím medvědem, když tak umí pěkně hrát, že co bude žádat za to [že zaplatí]. Tak když ho medvěda tam vedl ten král do té světnice, tak ten medvěd si dával dobře pozor, kde jde — hehe! když byl člověk. Tož přes taký dlouhý gaňk, dlouhý; když tam přišli do toho gaňku, byl tam velký kříž, pámbíček, a měl velký pupek ten kříž. Tak on ten král šel k tomu pámbíčkoví a přiložil mu na ten pupek prst a potlačil; tož se dvěře otevřely. Když se dvěře otevřely, tož ona byla tam. Tož už medvěd viděl, kde je. Ona se ale ulekla; on povídal: — Nelekej se dcero, nic, to je medvěd dobrý, on ti neudělá nic. Já sem ti ho přivedl pro obveselení, on zná hrát na harmonice pěknou muziku. Tak on toho medvěda nechal tam u ní přes noc. Jak on ten král odešel, medvěd začal rozprávět, a to se s ní začal domiouvát. Povídal jí, aby vzala nožničky, že on je člověk jako ona, že on je princ toho a toho krále, a že on ji přišel vysvobodit. Tak ona vzala nožničky, tož mu tu kůži rozpárala, ty štychy, a on pěkně vyšel z té kůže. Krásný princ byl, on se jí zalíbil, a ona jemu. Hned byli milovníci dobří. No tak už spolem rozprávěli, už si dali radu jeden druhému, už ji potěšil, že už bude vysvobozená z tamodten, že on přijde pro ni. Jak už bylo na ráně, on vlezl do té kůže a ona ho tam zas zašila, tož byl zas medvědem. Ráno přišel král tam a přišel k ní pro medvěda, ptal se jí: — Tož jak se ti to, dcerko, líbilo? — Oh, tatínku, dobře. Veselo bylo. — Tak medvěda sebral a tomu pánovi, co ho vedl, dobře zaň zaplatil za tu legraci, co tam byl přes noc. No tož bylo zaplaceno, tož ten s medvědem už táhli pryč za město ven. Jak přišli za město, ten ho rozpáral, princ vyšel, kůži zahodili pryč, a ten služebník, co ho vedl jakožto pán, toho medvěda, ten šel už pochodem domů, a ten milý princ se tam zdržoval do druhého dne v tom městě. Na druhý den, to se hlásil k tomu královi, a že on půjde tu princku hledat. Povídal mu, že on je ten třetí syn, bratr těch dvou, co tam už ostali zahynutí, a že on přišel ji hledat, tu princku a i ty bratry. A ten jistý král mu pověděl: — Jak jich nenajdeš a ji nenajdeš, přijdeš tak o smrt jako ti dva; a když ji najdeš bude princka tvoje. — Tak dobrá. Dostal jíst a pít, a byla hodina určitá zas, od které hodiny do které hodiny ji může hledat. To bylo výsada. Tak on ji šel hledat. Když ji hledal, jako v takém hrubém zámku moc gaňků, tož bloudil, nemohl na ni hned natrefit, na toho pámbíčka. Tu už hodina dochodila on ji nemohl najít. Ale v tom přišel na to místo, píchnul do toho pupku prstem, dvěře se otevřely a teď honem on tam vešel a už byla přece jeho. No tak milá princka už byla vysvobozená. Sebrali se z tamodtad. Tož ten jistý král už toho od sebe nechtěl pustit, toho prince, podržel si ho při sobě a tož se jim nechal spolem sebrat. Hned tam k tomu

královi se odeslalo, že on ho nepropouští, že on jim odevzdá své království, a tu princku že si sebere. No ti bratři, když byli mrtví, tož byli mrtví, už bylo po všem. No tož ten jistý král, ten otec toho prince, byl z toho potěšený, že k tomu štěstí přišel. Tož hned k velké svadbě se strojilo, chystalo. Tož to všecko panstvo od toho otce jelo k tomu princovi na tu svadbu a hodovali a pili a do posledka si tam

napekli chleba ze rži,
a ty, Kostko, nelži.

XXXVIII.

Tož byli rodičové, otec a matka, a měli jediného syna, toho měl náramně velice rádi. Co chlapec žádal po rodičích, to mu všecko udělali, chlapce nic dobrého nebylo. Školák byl, ale nic dobrého nebylo. Když někoho pobil, někoho druhého školáka, nebo když někde okno roztřepal, přišli naň žalovat, rodiče ho nekáráli z toho, když ho měli velice rádi. Tož chlapec rostl, rostl, tak mu mohlo být šestnáct let, tak on jedenkrát si umínil, že on půjde pryč od rodičů, a i se zebrał, a šel a rodičům nepravil nic. Rodiče nevěděli o něm nic. Tak byl jeden den, druhý den, třetí den, chlapec nebylo. Doptávali se po něm, zdovědět se nemohli, nikde nevěděli nic kde je. Tak oni plakali nad ním, když ho neměli, kde se poděl.

On byl ale udatný, žádného se nebál. Už byl daleko ujedný (ušel už daleko), přišel do jednoho lesa; a když tam přišel, přišel mezi zbojníky. Zbojníci ho zajali mezi sebe, a tož se ho dali přeptávat, kde jde; a ten na ně zhurta, že co se ho mají co ptát, že on se jich nebojí. Tak jim odpověděl. Jim se ale zalíbil, že taký urvalý je, že se jich nebojí, tož mu povídali: — Ty, synu, ostaneš s námi, tebe nepustíme; budeš se dobře mít, a netřeba se ti po světě trápit. Tož ho zajali, do své jeskyně, do svého bytoviska, a jíst a pít mu dali hned, a tož mu povídali, už mu dali službu dělat, ale na druhý den až. Povídali mu: — Půjde jeden řezník bohatý do vsi a bude mít páru tisíc se sebou peněz; tak toho řezníka musíš zabit, a ty peníze mu odebrat. — Tož na druhý den šli zbojníci s ním a dali mu zbroj a okázali mu to místo, za kterým stromem má čekat toho řezníka, že on to místo půjde akorát. Tak on tam šel na tu vartu za ten strom, a ti zbojníci šli opodál zas vartovat, jestli to dokáže. No tak dobrá. Za chvíli řezník jde s velkým psem. Pes po předku. Jak přichodil k tomu stromu, chlapík vyskočí, a řezník se leknul; a povídá: — Peníze anebo smrt. — A řezník si povídal: — Co pak jsi ty chlapík, vždyť já tě přemohu. — Tož hned poslal psa na toho mladého zbojníka, ale ten mu dal jednu ránu, pes se roztáhl, a tam ten; bylo po psovi. Tož více s milým řezníkem se dali

spolu do zápasu. Ale on řezníka přemohl, a zabil ho. No když ho zabil, peníze odebral, hned zbojníci přišli, jeho zahrabali, a peníze odebrali. To když ten kousek dokázal, tož ho měli hned velice rádi a udělali ho pánem nad nimi, co hejtmanem tož hned zrovna.

Tož to trvalo mnoho roků; on tam byl tím zbojníkem, tím hejtmanem, a štěstí mu šlo, dobře se měl, na rodiče nedbal. Až za mnohá leta se spamatoval nad svými rodiči, jsou-li ještě živi, tak si pomyslíl. Tak ho napadly tesknice, že by je ještě rád viděl. Tak on si umínil jich jet navštívit, na návštěvu. Však to byla smutná návštěva. Nabral si peněz, kočár s koňmi a jel k rodičům, a svým těm služebníkům, svým zbojníkům, dal určitý čas, aby dobře dělali, že on přijede zpátky. Však ho potom také už neviděli.

Tak on těm rodičům jel. Jak tam přijel, bylo to z večera, tak ostal tam stát při té chaloupce. Tu pán s kočára dolů jde, a ti se dívají do okna, rodičové. Dá pozdravení, a tož oni mu ukázali, aby si sednul; myslili, co to za velký pán k nim přišel, uleknutí byli. Ale on se nedal znát, že je syn jejich. Tož on se jich přeptával, povídal: — Ale vy ste už staří, nemáte žádných dětí, synů, dcery nebo co? — Oni se dali do srdečného pláče, jak ten otec, tak ta matka, a povídali: — Ach, měli sme jednoho synáčka, ale ten v šestnácti rocích se nám ztratil a nevíme nic, kde se nám poděl. — Tož on se je přeptával: — Máte-li jaké živobytí? — Och, bída s náma je; nevyděláme, tož nemáme nic. — Tak on vytáhl peníze a dal té matce, už jí tam naporučil, aby přinesla něco takového k jídlu. Tak ona šla, přinesla všeho hojnost, od radosti, byla ráda. Ale milý pán povídal: — Já u vás budu nocovat, nechte mě u vás. — A ty koně s tím kočárem, tam do hospody a pod opatrnost, žrať a piť, a on bude platit, dokyť tam bude.

Tož to trvalo páru dní, co tam byl. Bylo to v sobotním času, jakožto k neděli, už k svátku. Tak se vypravili do kostela na mši svatou a na kázání. On svolil ten jistý pán, aby všeci tři, že půjdou v hromadě. Měl tam mladý kněz kázání, a velice horlivé kázání, o rodičích, o dětech, jak mají rodičové držet děti v kárnosti, a děti jak mají poslouchat rodičů. A něco horlivé bylo to kázání. On dostal ale lítost v srdci, že neposlouchal rodiče, a že rodičové mu byli ve všem po vůli; ale tak mu šly slzy z očí od lítosti, ale nepravil nic. Ale ti rodičové náramně velice plakali a litovali svého syna, že ho nekárali, že mu nechali všecko po vůli. Jak bylo po službách božích, tak šli, a šli do hospody. On poručil jíst a pít pro všechny, a potom už jeli zpátky dolů, a oni nevěděli, že je syn.

Trefil svátek, a byla tam opodál, tak o dvě míle země, pouť. Tak on jich pobídnul, aby jeli na tu pouť ještě pohromadě. Tak oni svolili. Když tam na té pouti byli, v tom kostelíčku, jestli tam bylo horlivé kázání, tam bylo ještě horlivější kázání, o rodičích, o dětech. No tož

oni plakali všeci, srdečně si to vše rozjímali. Ten bral lítost, že ho rodiče nekárali a že nebyl poslušný, že byl od začátku, od malú (malička) huncvút, a rodiče to samotné litovali, že syna nekárali. Jak bylo po službách božích, tož on jich zajal už pryč, se sebou jet.

Jeli přes veliký les. Jak do lesa přijeli, ostal stát a povídá tomu starcovi: — Starče, slezte dolů s toho kočáru a pojdte se mnou. — Tož on poslechnul a tož šli opodál pryč od kočáru. A přišel k jedlici, a povídá: — Starče, ohybejte tu jedličku. — Tu jedlici ohnul, ohnul vrch k zemi. Přivede ko k druhé jedlici, to už byla stará jedlica. Povídá: — Kde pak bych já tu mohl ohnout; tu já už neohnu. — Přivede ho k třetí, staré jedli, a ten se dal do pláče. — A ja, jak bych já toho tu! — Tak když nemůžete ohnout, já se vám včilej přiznám, co sem já. Vy ste můj vlastní otec, a já sem váš vlastní syn. Proč ste vy mě za mladu neohýbali, jak tu mladou jedlici? Včil už já se vám ohybat nedám, já se vám přiznám; že sem váš vlastní syn. — A tož vytáhl nůž a tož otce zabil nožem — usmrtil ho. To co s otcem udělal, to udělal s matkou. Vyvedl ji z kočáru jedlici ohýbat, druhou, třetí, to samotné. Tož se jí přiznal, že on vlastní syn a ona vlastní matka jeho, a tož ji zamordoval.

Tož jak už byli usmrcení, sednul do kočáru a jel pryč a rozjímá si v hlavě, co má dělat. A i tak on se chtěl připravit na dobré skutky. Oral tam sedlák v poli koňmi. On k tomu sedlákovi jde a povídá: — Pomahej pánbu. — On mu tak odpoví: — Dejž to pánbu. — Povídá mu: Vy, sedláku, vy mně musíte to udělat, co vám poručím. Jak mně to neuděláte, tož vás zabiju; a když mně to uděláte, dám vám ten kočár a ty koně, co mám peníze, všecko vám dám. — Tož sedlák se ho ptal: — Tož co to? — Tož vy mě musíte vyzpovídat co kněz, a já co hříšník. — On se ale vymlouval, že to nemůže dělat, že není k tomu jsoucí. Tož musil to udělat. Tož sedlák si sednul, byl tam peň, sednul si na peň, a ten si přikleknul k němu a tož se mu přiznával od své maličkosti, co kde udělal, jakou škodu, koho zabil a do posledka otce a matku zamordoval. Tak on mu rozřešení dal, že musí putovat do Říma po holých kolenou. Tož on mu dal všecko co měl, kočár i s koňmi. Sedlák byl rád, nechal všeckého orání a jel sedlák domů s kočárem i se svými koňmi. Přijede domů, tož to vykládal selce, jakou trefu měl, a že to dostal.

No tož necháme to tak, půjdeme za ním. Ten putoval do toho Říma, tož už měl všecka kolena odřená, všecko. Když už tam přichodil blízko, zvony začaly samy od sebe zvonit v Římě. Kostelníkovi to bylo divné, kdo zvoní? Šel se dívat do kostela, kdo zvoní, tam nebyl žádný, samy od sebe zvony zvonily. Otcí papežovi to bylo také divné, že on neví o ničem, a zvony dávaly znamení na tu stranu, tak ty hlasy. Tož otec papež se vypravil hned s Pánembohem, s velkým procesím. On

věděl, že hříšník putuje, už mu to dalo tak na vědomost. Tak jak přišel na protiva jeho, hned se vyzpovídal ze všech hříchů, co udělal na světě, a do posledka že ty rodiče, otce a matku zabil. Tak on mu rozřešení udělil i Pána boha mu podal požit. Jak Pána boha požil, tak i šťastně i tam na tom místě skončil. A tož z něho bílá holubice vyletěla, sem ji viděl sám, hore do nebe. Tak mu slavný otec papež pohřeb udělal, tož je tam pochovaný.

Napekli si tam chleba ze rži
a ty, Kostko, nelži.

Srv č. XXIII.

O kajícím zbojníkovi.

Obě povídky zastupují dva typy této látkové oblasti:

Č. XXIII. nápadně přiléhá k původnímu znění povídky o Robertu ďáblu, č. XXXVIII. representuje typ moralisačních povídek o shovívavých rodičích a nekáraných dětech, při čemž koncem svým připomíná opět legendy o kajících hříšnicích. K počátku povídky XXXVIII. o zabití řezníka srv. látku o zabitém, jenž prorokuje, která spadá rovněž v kruh látek o kajícím zbojníkovi (naše pozn. k č. XXVII., XXVIII., pod čarou pozn. 63).

K povídce XXXVIII. paralelní je verse Kuldova I. 53 od Rožnova. Rodiče nechávají syna, on uteče k lupičům. Zde vložena dosti obšírná povídka o obratném zloději (viz naši povídku XXVII.). Po ní pokračuje vypravování, jak po devíti letech se stal vůdcem zbojníků, po roce zasteskl si po rodičích, přijel k nim jako velký pán, dal se jim poznati, na jeho žádost vyprovodili jej kus cesty — neznajíce jeho řemeslo, — on dal jim každému v lese ohýbat tenký, tlustší a tlustý strom, měl k nim varovnou řeč, objevil, kdo je, jim oběma puklo srdce. Jemu zošklivilo se zbojnictví, opustil soudruhy, po kolenou se plazil do Říma, zvony samy zvonily, lidé se sbíhali, vyzpovídal se papeži, konal pokání.

Tardel: Die Sage vom Robert dem Teufel 1900. (Forschungen für neuere Literaturgeschichte herausgegeben von Muncker XIV.) *Tille:* Literární studie I. str. 104 a n. *Breul, K.:* Sir Gowther, Oppeln Franck. 1886. 8°. *K. Boryński:* Eine ältere deutsche Bearbeitung von Robert le Diable (str. 201. Nachtrag). (Germania 1892, roč. 37.) Cfr. *J. Karłowicz:* O Madeju. (Wisła II., III., IV.) *Liebrecht:* Zur Volkskunde, str. 106—107.

XXXIX.

Za starého času, jak pán Kristus se svatým Petrem chodili po světě zkoušet svět, tak dalece chodili, přišli na večír k jednomu chudobnému ševcovi. Tak ho prosili o nocleh. Švec povídal: — Pánové, prosím vás pěkně, já vás nevyháním, u mne je malý plac, chcete-li, ostaňte. — Tak

oni povídali: — Ach to nedělá nic, tož nás tady nechte. — Tož ostali tam. Ševcová vařila večeři velice z choré mouky, zátěrky — já sem tam byl, já sem to viděl, jak byla. Tož pobídnul k večeři. No tož se sebral pán Kristus, svatý Petr, šli k stolu. Jedli, ale z mísy neubývalo, a už byli skoro všeci najezení, a na míse tolko jídla ostalo. Tož on těm dvěma, a nevěděl, co za lidi sou, dal jakousi postel chatrnou, aby nemusili na holém ležet. Když bylo na ráně, tož svatý Petr pobídnul toho ševce, aby ten švec šel s nimi do světa, že může k nějakému štěstí přijít. On se ale vymlouval, že nemá na cestu sebou co vzít, že nemá chleba, že nemá peněz. Svatý Petr povídá: — A, však už to jakési bude — aby už šel, že může k nějakému štěstí přijít. Tož se se ženou rozloučil, a v krátkosti že přijde domů nazpátek.

Šli den cesty, ševcovi se chtělo velice jíst. Svatý Petr povídá, no aby počkal, že přijdou do dědiny, že tam si koupí za čtyry groše chleba u pekaře. Jak přišli do té dědiny, tak skutečně svatý Petr dal čtyry groše ševcovi, a koupil toho chleba. Tož jak přišli ven, za dědinu, tož si tam sedli do chládku, bylo to letním časem, a svatý Petr rozkrojil ten chleba na čtyry díly. Ten si ale myslel, švec: — Vždyť sme jenom třé, a na čtyry díly ho krájé. — Tož ševcovi dal jeden kousek, švec jedl, ale ti nejedli nic. Jak zjedl, povídá: — Mně se chce ještě jíst. — Dali mu ten druhý kousek, ještě měl chuť, neměl dost. Tož mu dali ten třetí kousek toho chleba a ten čtvrtý kousek, čtvrtý díl, svatý Petr si dal do kabelky, do tašky, a tož šli pryč. Pán Kristus po předku, svatý Petr za ním a švec po zadku. Ještě ten švec študýroval, jak by ten čtvrtý díl mohl dostat, chleba. Tož svatému Petrovi z té tašky ukradl, sebral pěkně.

Přišli do jednoho města, tam byl velký zámek, král. Zámek byl černým sukнем obtáhlý, pod zármutek. Přišli do hospody, ptali se hospodského, co tam nového je? — No, prý, u nás je nového, má král princeznu, dceru, ta je velice nemocná, a žádný doktor jí nemůže pomoci. Který doktor ostane při ní na noc, každý do rána mrtev, nevyjde žádný živý stamoten. Pán Kristus povídá svatému Petrovi: — My tam půjdeme, a já ji uzdravím, a dáme se za doktory. — Tož tam pěkně šli, propuštění byli. Bylo to z večera na noc. No tož tam dostali obsluhu, večeři, jíst a pít, oni tam šli všeci tři a i s tím ševcem, i ten švec tam byl. Jak už se brali spat, tak pán Kristus, aby donesli tam vanu, a čerstvé vody do té vany. Tož tam k ní vešli. Král jich tam zamknul, tož odešel pryč. Ti když tam byli, nebral se (Kristus) k ničemu. Švec jich pobízel, ale ti nic se nebrali. A když bylo na ráně, pán Kristus dal jí políček a tož ji zabil. Když ji zabil, vzali nože a tož ji rozřezali a to tělo, ty kosti, všecko do té vany dali, do té vody. Švec se na to díval, jak to dělají, on si povídá v duchu: — Ja, to budu také kdysi tak dělat. Už na to zmýšlel. Tož to v té vodě vyčistili všecko;

a jak vyčistili, tož to, ty glídy, spojovali zas. To se pěkně chytalo a spojilo. Pán Kristus udělal nad ní kříž, a princezna byla zdravá, byla živá. Švec si povídal v duchu: — Dobrá je. — No tož dobrá. Ráno vstal, přišel král, princezna byla zdravá. Radost veliká byla s tím, že ji uzdravili. Tak jich nechtěl od sebe propustit, že musí u něho zůstat. Ale bez všeckého se vymlouvali, že tam nemohou ostat, že musí jít do světa pryč. Tak on se jich ptal, co jim bude dlužen: — Ach, prý, nic, nic; že co on jim dá, že oni sou spokojeni. — Tak on jim dal páru tisíc peněz. Tak oni se odebrali a šli.

Jak přišli ven za město, tož si tam sedli všecky třé. Pán Kristus, svatý Petr a švec. A tož svatý Petr čítal ty peníze, a tož udělal čtyry díly, čtyry hromádky z těch peněz, a švec si povídal, že čtyry hromádky dělá, a že sou jenom tři, že to patří jenom tři hromádky udělat z těch peněz. Tak pán Kristus svůj díl dal tomu ševcovi, a svatý Petr dal ten svůj díl tomu ševcovi. Tož včilej ten švec si myslel, komu ten čtvrtý díl. Tož svatý Petr povídal, že to přijde tomu, kdo ten čtvrtý díl chleba mu sebral z té kabelky. Tož: — Já, já! — ten švec, tož všechny ty čtyry díly ostaly tomu ševcovi. Tož švec měl hromadu peněz. Tož pán Kristus: — Modli se Pánu bohu, tož dělej dobře a budeš šťastný do smrti i se svou rodinou —

No švec přišel domů, měl mnoho peněz, šťastný byl, hned nakoupil jíst, a kůži nakoupil, a už potom držel tovaryše, učně, měl forotu, pěkný domek si postavil, tož zprvu se mu vedlo dobře. Potom na Pána boha zapomněl, dal se darebačit; potom se mu zas zle vedlo, potom přišel zas do chudoby do veliké. Tož jak už neměl nic, vypravil se do světa, že půjde nemocné léčit.

Tak přišel do jednoho města, byl tam hrubý zámek, tam byl král, a tož ten zámek byl tak tím černým sukнем obtáhlý, — zármutek. Princezna byla nemocná. Švec tam šel ke královi do burku, a tož se tam hlásil. Varta ho nechtěla propustit tam, že ničemu nerozumí. No ale přišlo to před krále. Král povídá: — No ať je to sprostý člověk, může i sprostý člověk radu dát. — Povídá, aby ho propustili k němu do světnice. No tož tam byl propuštěný na noc, dostal večeři dobrou, a po večeři poručil vanu donést a čerstvé vody tam do té světnice, kde ta nemocná byla. Tož jak šli spat, ševce tam zavřeli jakožto doktora, zamkli a odešli. Ten ale nečekal až na ráně s ní; on přiskočil k loži, a zabil ji, a vzal nůž a tož jí glídy řezal, a do té vany házel, do té vody. Tož ji čistil a tož to potom dával dohromady, jak ti to dávali, ty glídy. Tož se nic nechtělo přichytovat, nic držet. Milý švec plakal, lítoval, a že kdyby tak měl těch dvou kamarádů, že ti by mu pomohli. Ale oni přišli na ráně. Tož pán Kristus ji uzdravil, glídy dal dohromady a uzdravil ji. Tož když byla zdravá, ti odešli pryč, svatý Petr a pán

Kristus. Král na ráně přijde, a byl rád, že byla princezna zdravá. Tož velké podarování měl, dostal páru tisíc ten švec, za to uzdravení.

Ti, pán Kristus a svatý Petr, jak odchodili, tož mu přikázali, aby tam a tam přišel na to místo za nima, že ho budou čekat na venku. Tož on tam k nim přišel, všecy peníze okázal, co dostal. Tož včilej toho ševce ptali, že jestli ví, co sou za lidi? Švec povídá: — Vím, že ste dobří kamarádi; co za lidi sou, že neví. Tož pán Kristus mu povídal, se mu zjevil, co je a svatý Petr. Tož ten mu k nohám padnul, plakal a líbal, za odpuštění prosil. A tož mu přikázali, do také věci aby se nikdy nepouštěl. Aby žil spravedlivě a k Pánu Bohu se utíkal, že bude živ a i se svou rodinou a i se svými dětmi, všecko do smrti šťastně.

Tož přišel domů, žena měla radost, mnoho peněz, tož nakoupili co potřebovali a žili šťastně až do smrti a tož si tam potom

napekli chleba ze rži,
a ty, Kostko, nelži.

Poznámky viz u č. LV.

5. a 6. září. **Střední Bečva.**

Krejčí S.

XL.

Kupcova dcera Amalie.

V jednom královském městě byl jeden bohatý kupec a ten měl jednu krásnou dceru, která se jmenovala Amalie. Dozvěděl on se o ní jeden rytýř z jedné cizí země, sebral on se a jel za ní. Když ale přijel do domu jejího, tak nebyl žádný doma, než samotná Amalie. Nakoupil on tam věcí drahých, tucet nožů, tucet vidliček, a všecko na tucty, a to bylo všecko zlaté, a všecko hned zaplatil. Tak to dělalo moc tisíc. A ptá se jí, kde sou rodiče. Ona povídá, že sou v kostele. Tak on si ty věci tam nechal, co nakoupil, šel, sedl si na koně a jel se podívat do města to právě aby se dočkal, než její rodiče přijdou. Rodiče přišli z kostela, a ona jim povídá, že tam přijel jakýsi pán a jaké věci tam nakoupil. Sotva jim vypověděla o tom pánovi, a on se navrátil. Tak hnedky ho vzali do pokoje, a vyptávali se ho, co je to za pána. On povídá, že je jakýsi rytýř z cizí země, že on má třiadvacet ministrů. Tak rozmlouvali pořád dál, až on žádal Amalii o podání ruku. Amale byla svolná, poněvadž on byl hezký člověk. Ale otec povídal, že tak v krátkosti to být nemůže, že ho neznají. Tak on jí vypsál maršrůtu, kudy k němu má jít, až ho půjde navštívit. Podali si ruce, a ona mu to slíbila, že jistě přijde. Tak on se rozloučil s rodiči a s Amalií a jede. A jak odjel,

tak ona pořád si na něj myslila, a srdce jí radostí plesalo, když jen si na něj vzpomněla, a den ode dne pořád rodiče prosila, aby ji dovolili na tu návštěvu. Tak ji rodiče dovolili, ona si napekla na cestu masa a všelijaká jídla dobrá si vzala sebou, s rodiči se rozloučila a šla.

Přijde do jednoho hlubokého lesa, v tom chodila skoro celý den a živého ducha nespatriła. Až před večerem přišla na jednu poustevnu. Zaklepá na dveře, poustevník jde otevřít, ptá se jí, co žádá. Ona se ho ptá, jak má ještě daleko do toho purku. Povídá: — Jdi po téhle trávni cestě, až přijdeš na ten kopec, tak ten purk uvidíš. Ten purk je náramně veliký; až k tomu purku přijdeš, tak tam budou dva engličtí psi, ti tě tam pustit ale nebudou chtít. — Tak ona šla po té trávni cestě. Když přišla na kopec, tak viděla ten purk, jak je veliký a krásný. Tak si myslila: — Můj bože, jestli se tam dostanu, tak jsem šťastná na světě. —

Když přišla k tomu purku, tam byly dva engličtí psi, ti řvali, až se celý purk třásl. Ona hodila každému kus masa; než psi maso sežrali, ona si otevřela dveře. Když přišla do konku a šla do prvního poschodí a stoupla na první schod, tak začla tak muzika krásně hrát, až ty schody přešla. Pak tam byl jeden velký konk, tam bylo dvanáct pokojů.

Otevře první pokoj, tam bylo tak krásně všecko zlatem, stříbrem, damaškem vykládáno. Tak ve všech dvanácti pokojích a v jednom lepší než v druhém to bylo. Když ale všech dvanáct pokojů prošla, živého ducha nespatriła. Tak přišla ještě k jednomu pokoji, to byl třináctý, to ale byly černé dveře. Jak ten pokoj otevřela, tak se celá zhrozila. Tam byl špalek, sekyra a po kolena krvi. Právě jí přišlo kouknout z okna dolů. Tam viděla čtyřadvacet raubířů, jak vedli prince a princeznu na takovou samou návštěvu, jako ona vyzvána byla. Tak tam byla šlachta, co tam ty rozsekané do ni házeli. Ona skočila mezi ně.

Když přivedli je nahoru, prince a princeznu, tak mu usekali prsty, stáhli prsteny s nich. Když mu usekali prsty, tak mu uřali hlavu, a shodili ho dolů do šlachty. Pak přišlo na princeznu. Ta je pro boha prosila, aby jí život darovali, že ona jim chce být věrná do smrti, že na ně nic neprozradí. Oni na její prosbu nic nedali, uřali jí prst s prstenem. Ten prst vletěl do šlachty a padl milé Amalii zrovna do ruky (při opakování řekl: do klína, do zástěrky), a ona si ho strčila do kapsy. Když měla princezna všechny prsty usekané, tak jí uřali hlavu a shodili ji do šlachty. On povídá: — Víte, bratří, já jsem z vás nejstarší, sem původce toho lovu, ten prsten patří mně, já si pro něj vlezu dolů. — Všickni s tím souhlasili, že ten prsten jemu patří, ale povídají mu: — Nelez tam dnes už, už je pozdě večir, však víme, že ten prsten tobě patří; ráno si pro něj vlezeš a vezmeš si ho a je tvůj. Půjdeme radši do našeho salónu, tam budeme pít a jíst, co nám hrdlo ráčit bude, když se nám tak dobře podařilo. — Tak šli a pili, hodovali, až už

bylo dvanáct hodin v noci, už byli hodně napilí. Jeden běžel sem, druhý tam, tak byli všichni spílí, že ani světa neznali.

Ale když Amalie pozorovala, že už všickni spějí, tak vylezla ze šlachty nahoru a zula si střevíce, a pěkně šla ticho, aby žádného nezbudila. Otvírala si pokoje jeden po druhém, až přišla co leželi raubíři (při opakování každý byl v jednom). Tak všech dvanáct pokojů prošla a raubíře neprobudila. Teď jí přišlo jít po těch schodech. Jak stoupla na první schod, muzika hrála a nepřestala, až stoupla na poslední. Pak otevřela dveře, psi řvali, až se celý purk třásl. Ona hodila každému kus masa a vyběhla z purku ven a utíká do lesa.

Ale psi řvali, až se probudil ten nejstarší raubhauptman, povídá: — Vzhůru, dnešního dne v našem purku někdo musí být. — Všickni hned vstali, každý si vzal svůj meč, a z purku ven. Odvázali psy, a psi utíkali po čuchu za ní. Ona, když slyšela za sebou rámus, tak skočila do takového houští, a tam byl takový starý strom, silný. Ten měl suky od země až nahoru. Tak ona lezla po tom stromu nahoru. Když vylezla nahoru, tak viděla, že ten buk je dutý. Tak skočila do té díry a spadla až ke dnu. Teď psi přiběhli k dubu, na něj skákali; raubíři přiběhli k dubu, ten nejstarší raubíř povídá: — Jeden nahoru. — Jeden vlezl nahoru na strom a křičí dolů: — Ten strom je dutý. — Ten nejstarší raubíř povídá: — Uvaž tvůj meč na provaz a pusť ho dolů. Jestli je tam někdo, on se ozve. — Právě jak meč letěl, tak jí probodnul dlaň. Ona vzala zástěrku a hned meč utřela, aby nebyl znát od krevi. On meč vytáhne nahoru, povídá: — Bratří, meč je suchý. — Nejstarší raubauptman povídá: — Tak slez dolů. — Povídá: — Tak vidíte, my už sme tady čtyřadvacet roků, ti psi už tady byli, kdož ví jak před námi dlouho ti psi už tady byli. Ti psi už sou staří, oni už nemají žádných. — Tak je zabili a šli do purku.

Když ale ona cítila, že už je ticho, tak ubohá lezla nahoru, než ale se dostala nahoru na strom z té díry, tak byla celá krvavá a celá zedřená, všechn šat na sobě roztrhaný měla. Se shora viděla světýlko, a to byl ten samý poustevník, co s ním dříve mluvila. Tak slezla s toho stromu dolů, šla podle zdání, co by si tak myslila, že to světlo je. Když tam přišla, zaklepá, šel jí otevřít jeden starý muž, a to byl poustevník. Povídá: Drahá duše, já sem si myslil, že už jsi dávno zabená. Já bych ti to byl hned včera řekl, abys tam nechodila, že přijdeš mezi raubířské ruce, ale já nesmím; oni, když by se to dozvěděli, tak by mě zmordovali. — Tak ji tam nechal do rána přežet. Ráno ve čtyry hodiny šel s ní a ukázal jí pravou cestu, kterou má jít, co by ji raubíři nepřepadli. Ona se nebohá dostala šťastně z lesa ven. Když přišla na konec lesa, tak si klekla a pomodlila se, že ji Bůh chránil od smrti. Sebrala se a putovala k svým rodičům.

Když ale přišla domů, rodiče viděli, jaká je krvavá, jaká je ztrýzněná, a šat roztrhaný viděli, tak se jí ptali, co se s ní dělo. Ona jim ale nemohla slova dát, až druhý den teprva jim začala vyprávět, na jaké návštěvě byla, že byla mezi raubířskými rukama. Tak otec všecko se jí vyptal, pak šel ke králi, tu všecku věc sdělil králi. Král mu povídá: — Jděte domů a nebude to dlouho trvat, a ten raubíř přijde zase. — Skutečně, druhý týden raubíř zase přišel. Otevřel tady dveře, dal pozdravení, povídá: — No vy ste pěkná podvodnice. My sme na vás čekali s takovou slávou, s kočáry a s muzikou, naproti sme jezdili a vy ste nepřišla; knížata, hrabata, barouni, všickni přijeli, než vy ste nepřišla. — Povídá: — To nic nedělá. Až my tam přijedeme, spolu my si uděláme jinou trachtu. Co pak je o ta jídla, to nestojí tak velké jmění a vy musíte jeti hned se mnou, dřív odsud nepojedu. — Kupec povídá: — My sme spokojeni. Jeďte si napřed pro vaše ministry, než přijedete, my budeme s veselkou připraveni; já pozvu zde všecko vojsko v městě a budu vám dělat slávu. — Tak on se sebral a jel pro své ministry. Tady všech čtyřadvacet raubířů přijelo na koni. Amalie byla připravená, šli spolu hned do kostela; vojsko šlo s nimi, tady stříleli, on si myslel, že mu dělají takovou jakousi slávu, když ten kupec byl takový milionář. Ale kněz už ten podvod všecken věděl, tak je oddával falešně. Když byli oddaní, tak šli z kostela ven, šli rovně do hotelu, tam pili, jedli, dobře hodovali. A jak seděli u stolu prostřed hotelu, vojáci měli naflancovaná bodla, chodilo jich osm sem a osm tam, pořád okolo něho a venku kolem hotelu všady stálo vojsko. Tak když už byli dost napítí, on povídá: — Pánové, je tak nějaký jakýsi smutný čas, žádný nic nevyprávíte. — Povídají mu všickni: — Přece na vás patří vyprávět, vy ste přece nastávající ženich, tak vy musíte napřed vyprávět. — Tak on si vystoupl a vypráví; povídá: — Pánové, já sem byl jedenkrát v jedné zemi, viděl sem tam takové všelijaké věci krásné, že sem to ještě nikdy neviděl; — a pak byl se svou řečí hotový, sednul si, a vyprávěl druhý; a ona mezi tím časem si dá ruku pod hlavu a spí. A každý vyprávěl nějaké kousky pro zasmání, aby jim čas utekl. Tak už všickni vyprávěli, jen ještě Amalie nevyprávěla. On jí zmáčknuv ruku, povídá: — Amalie, vstávej, teď je na tobě vyprávět. — Ona tady vyskočí, povídá: — Ještě jsi mě měl nechat spát pět minut; byla bych všecko věděla, jak to v tém purku vypadá. — On povídá: — Tak vypravuj, co se ti zdálo. — Ona povídá: — Tak sem tvůj purk viděla; ten je náramně veliký a krásný. — On vystoupnul a měl z toho radost. Povídá: Pánové, to je pravda. — Povídá: — Ale když sem (k) tvému purku přišla, tak tam stáli dva engličtí psi, ti mě tam pustit nechtěli. — Povídá: — Pánové, to je u mě. — Když sem se tam chtěla dostat, do purku, tak sem hodila každému psu kus masa, oni než to maso sežrali, tak sem se dostala do purku. Když ale sem vstoupila na první schod,

tak začla tak muzika krásně hrát, jak když banda muzikantů spustí. — Povídá: — Pánové, to je u mě. — Měl z toho radost, tak si tloukl na prsa. — Když ale sem tu muziku přešla, tak sem viděla jeden velký konk, tam bylo dvanáct pokojů, jeden pokoj lepší než druhý, stříbrem a zlatem a damaškem vykládaný. — Povídá: — Pánové, to je u mě, — měl z toho radost. — Když sem ale všech dvanáct pokojů přešla, živého ducha sem nespatriła. — On už na to nic neřikal. — Ale ještě sem spatřila jeden pokoj, to byl třináctý, tam byly černé dveře. — On stál a koukal na ni, to už neřikal: pánové, to je u mě; už byl zaražený. — Když ale ten pokoj sem otevřela, tam byla sekyra a špalek a pod kolena krvi. — On neřekl: pánové, to je u mě, ale vytáhl levolver a chce ji zastřelit. Jak natáhl, vojáci ho chytli, a svázali všech čtyřadvacet do kotrzelce (dodatečně doplnil, že když je vázali, ona vyprávěla dále a ukázala prst s prstenem, co přinesla), a spálili. Pak ale král vyslal jeden regiment vojska a Amálie šla s nimi a ukázala jim, kde ten purk je. Všecko jmění vyrabovali vojáci; vždycky devět for jmění přišlo ke králi, a desátá fůra kupci. Když všecko vyrabovali vojáci, tak to zapálili a s kanóny do toho stříleli. Tak ten purk na hadry rozbili, aby víckrát nemohli se tam žádní raubíři předržovat. Tak se stal z kupce ještě větší boháč, než byl dříve, a já sem tam také byl.

Nebyl sem tam vo tý doby,
dali mi tam košík vody.

Srv. č. XXXIII.

Dívka nevědomky zasnoubena lupiči, vlákána od něho do jeho sídla, šťastně však uprchne.

Naše povídky zastupují dva varianty této látky.*)

1. (XXXIII.) Mlynářova dcera zabije doma 11 z dvanácti zbojníků; zbylý jako ženich se vrátí, vyláká ji do svého hradu, ona pomocí služky a slaměné figuriny prchá, skrývá se na útěku, doběhne domů.

České verse: Bayer II. 2 (3 9) od Rožnova, Slavia II. 24 od Kardašovy Řečice.

2. (XL. Počátek schází): Dívka se sází, že v noci půjde na hřbitov, přivede pak koně lupičů, lupiči přijdou, pozvou ji, ona sama navštíví jich skrýš, schována pod postelí vidí je vraždit, schová si prst s prstenem, prchne domů, vypravuje pak lupičovi, co viděla, jako sen, dá jej zatknout, usvědčí jej prstem s prstenem.

*) Skupina, do které látka tato patří objímá značné množství látek, které též v češtině částečně jsou zastoupeny a z nichž nejtypičtější známá látka je Modrovous.

České verse: Menšík 34 z Třebetic od Jemnice. Bayer I. 24 (68—69) od Rožnova. Bayer II. 3 (9—11) od Rožnova. Mikš. I. (152—159). Bouchal (Český lid VI. str. 595—6) z Krumlovska.

1. Naše verse nejúplnější a nejtypičtější. Slavia počátkem úplně, shodná, líčení bytu zbojníků širší. Hejtman jí odpustí (je jeho ženou již), dá jí klíče dvanácti pokojů, zakáže jí dvanáctý. Dá jí zlaté vejce, jež mu musí denně okazovati. Ona vejde do zakázaného pokoje, najde špalek, sekyru, krev, upustí vejce, jež zkrvácí, proto prchá. Tato část je vložka ze známých příbuzných látek o Modrovousovi.*) Útěk zkrácen a zkomolen. Prchá, skryje ji vozka v obilí na voze, lupiči ji nenajdou, jsou schytáni. Bayer II. 2 má malou odchylkou na počátku: 2 lupiči zdrží mlynáře na trhu, 11 jich přepadne dům, dívka zabije jich deset. Jedenáctý pak jako nápadník ji vyláká na procházku, se čtyřmi soudruhy odvede domů, kde slouží za kuchařku. Útěk se slaměnou figurou atd., pronásledování pomocí psů, upravené. Uteče na jedli, lupiči píchají po ní, ona se nehýbe. Pak prší, lupiči bojí se o svůj oděv, vrátí se. Dívka potká 11 vozků s kožemi, schová ji poslední, nezradí ji ani za odměnu lupičům, ti ji nenajdou, kůže jim příliš smrdí. Následují trosky z jiného, dosti zmateného vypravování, jež koncem svým připomíná lidové podání o dětech nekřtěných, jichž dušičky bloudí krajem, dokud nejsou vykoupeny. Vozka prodá dívku hostinskému, ten postoupí ji princovi za choť. Lupič přestrojený ji uloupí i s jejím děckem, jež strážný anděl jej zachrání v podobě strašného muže, lupič je zajat, ona nalezena s děvčátkem ráno na schodech. Dítě chodí do školy přes most. Hošík prosí je, aby se zeptalo rodičů, zdali mu je chtějí dát. Matka vzkáže, že ano, ale až bude větší. Když mu to děvčátko sdělí, děkuje hoch, že ho zachránila jeho matka z očiště, právě tak jako on ji z pekla.

2. Menšík: Káča na přístvě za 50 zl. chce donést ze hřbitova lebku neb střevíc z oběšence. Pod šibenicí vidí 3 muže s kořistí, nažene jim strachu, kývajíc mrtvým, přinese pytel kradeného zboží. Lupiči přijdou pak jako páni, zvou ji do svého zámku. Ona jde jednou sama, ukrotí psy masem, prohlédne 15 pokojů, v šestnáctém špalek, sekyra atd. Schová se pod postel, lupiči přivedou dívku, usmrtí ji, prst s prstenem zaletí ke Káči. Káča uteče pak domů, ženich přijde, ona vypravuje sen atd.

Mikšíček: Kačenka, ševcova dcera ze šesti dětí, jde večer kupovat sama kůži, kupec nechá ji u sebe, chválí ji jednou při hostině, sází se, že přinese tři lískové pruty od šibenice. Kačenka jde tam a přivede ještě 2 koně plné nákladu, uzmuté lupičům. Lupiči přijdou pak jako důstojníci na námluvy, zvou dívku na zámek atd. Na zámku zabíjejí jinocha a děvče, dva prsty zalétnou ke Kačence pod postel atd.

*) Viz na př. dvě dosti zkomolené povídky toho druhu K. III. 18 a 19.

Bayer I. 24 (68). Zlomek, obsahující pouze charakteristický začátek. Dívka na přístvě o sázku jde k šibenici, přivede koně lupičů, druhou noc rovněž, třetí noc vyslechne plány dvanácti lupičů na loupež a dá loupežníky schytat. Začátek ten schází právě tak jako u naší povídky také u následujících dvou:

Bayer II. 3 (9): Dívka seznámí se na přístvě s lupičem za ženu převlečeným, jde pak do jeho domu, vlezte pod postel, uvidí 11 lupičů: vraždit ženu, stříbrný prsten spadne k ní pod postel atd.

Bouchal (Český lid VI.): Vůdce lupičů pozve dceru šenkýře do svého zámku. Jde na druhý den sama, uklidní dva černé psy kusem buchy, prohlíží pokoje, v sedmém špalek, lidské hlavy, poklop. Schová se pod postel, lupiči přivedou děvče s mužem, toho si nechají za sluhu, dívce utnou prst s prstenem, jenž padne k schované dívce. Dívka pak uprchne šťastně domů. Na druhý den přijdou do hospody lupiči, ona vypravuje, co zažila, jako sen, vojáci zajmou lupiče.

Cosquin XVI. pozn. I. str. 180—185. *Gonsenbach-Köhler* k č. 10. II. str. 209 a k č. 23 II. str. 219. (Spojeno s jinou látkou téže skupiny.) (Zft VI. str. 62 a 68—69). Cfr též *Köhler* I. k č. 11 str. 312. *Grimm* I. č. 40 str. 209, č. 46 str. 228. *Kreutswald-Löwe* 20.

XLI.

Tak šel jeden dráteník na jednu faru, a právě velebný pán potřeboval posla. Povídá dráteníkovi: — Já, jak na tobě vidím, ty jsi pořádný člověk; jestli pak bys donesl velebnému pánovi nějaký dar? Já ti dám dvacetník od cesty. — Povídá: — Velebný pane, s radostí. Od toho sem živ. — Velebný pán mu dal psaníčko, co posílá a mocli posílá, zas na velebného pána druhého. Tak on koš vezme a jde. Přišel za vesnici, mu to nějak zavonělo: — Jaké by to bylo, abych pak se tam nepodíval, co to asi je? — Tam byly tři pečené husy. Hned jednu popadl: — To bych se na to podíval, rád bych věděl, aby nemohla jedna husa o jedné noze skákat. Utrhl jednu a snědl; ještě měl hlad. — A jaké by to bylo, abych já přinesl dvě husy a ta třetí měla jednu nohu, — povídá — to by dobře nepasovalo. — Tak utrlh druhou a ještě měl hlad, tak ji snědl celou, zabeďnil zase svůj koš a šel. Přijde na faru, zazvoní, tady mu hned velebný pán s kuchařkou jdou otevřít. On dává psaníčko velebnému pánu, ten koš dává kuchařce. Velebný pán tady čte, že jim velebný pán posílá tři husy pečené darem. Kuchařka povídá: — Než dvě. — Dráteník povídá: — Však dvě. — Velebný pán tady čte: Tři. — Dráteník povídá: — Však tři. — Kuchařka povídá: — Než dvě, velebný pane. — Dráteník povídá: — Však dvě. — Velebný pán povídá: — Vy osle, velebný pán poslal nám tři husy. — Však tři. — Já vám to musím říci jak se patří, abyste tomu

rozuměl. Tak kdyby velebný pán jednu husu dal mně, jednu husu kuchařce a jednu husu vám . . . — Velebný pane, tu mou už sem dávno snědl! —

XLII.

Tak ale se sebral, šel ten dráteník přes jeden les a myslivec střelil po zajíci, a ten zajíc se svalil, a myslivec ho najít nemohl, protože už ho dráteník měl pod kabátem. Šel s ním na faru, povídá: — Velebný pane, já jim daruji zajíce. — To jste za to, dráteníku, hodný člověk; tu máte za to dvacetník. — Velebný pane, to je málo, to ho nedám. — Vždyť jsi povídal, že mi ho daruješ? — To je přece málo, to ho nedám. — Tak já ti povím, dráteníku: aby nebylo ani po tvém, ani po mém, kuchařka toho zajíce upeče a ty tady zůstaneš přes noc, a komu se zdá lepší sen do rána, tak ten zajíc toho bude. — Povídá dráteník: — Já sem spokojený. — Tak kuchařka zajíce peče, a dráteník se na ni kouká. Když byl zajíc pečený, tak ho dala do špajskostnu a klíček pověsila pod hrneček. Dráteník dělal, jakoby nejvíc spal, zatím z ní oči nespustil. Když ale pozoroval, že všichni spějí, tak si odemknul špajskosten a milého zajíce snědl. Velebný pán se ráno probudí, povídá dráteníkovi: — Vstávej. — Dráteník tady vstal, povídá velebný pán: — Tak vypravuj, co se ti zdálo. — Povídá: — Velebný pane, jaké by to bylo, aby sprostý člověk vyprávěl napřed. To má napřed učený pán vyprávět. — Povídá: — Dráteníku, to máš recht. — Tak velebný pán vypravuje napřed, povídá: — Dráteníku, tak mě se zdálo na dnešek, že přišli všickni andělé z nebe pro mě a vedli mě do nebe. — Povídá dráteník: — Velebný pane, právě sem se koukal, když šli na takovou dalekou cestu; já sem myslel, že už se nevrátějí, já sem toho zajíce snědl. —

XLIII.

Sebral se a šel ještě na třetí faru a otevře a běží do kuchyně; tam se vařila šunka v kapustě. Tam žádný nebyl, on tu šunku vytáhne a utíká pryč. Ale on, když tam vešel, on si nevšíml, kterými dveřmi tam veběhl, a když šel zpátky, byly troje dveře. Tak otevřel dveře, a tam seděl velebný pán, povídá: — Dráteníku, co jdete bez klepání? Vy ste moc opovážlivý. — Já neměl kdy klepat. Já jim jdu říci, že sem jim vyhnal svini z kapusty. — Dráteníku, to ste hodný člověk. Tu máš za to dvacet krejcarů. — Utíká dráteník; přijde kuchařka do kuchyně, kouká se na kamna, šunka pryč; jde velebnému pánu, povídá: — Velebný pane, neudělali si se mnou nějaký špás? — Já vařila šunku a ona šunka pryč. — Že on ji ten dráteník ukradl! Povídal, že mi vyhnal svini z kapusty, a já mu dal ještě za to dvacetník. —

XLIV.

Šel ten dráteník kolem jedné fary a tam viselo moc prádla. Pořád špekuloval, jak by on to prádlo ukradl; a velebný pán s kuchařkou byli v zahradě. Tak si vzal kus papíru a plavajs a piše tady mnohokrát-násobně: — Půjde-li to, půjde, nepůjde-li to, nepůjde — a pořád piše, piše, piše, piše. Až měl asi dvě stě stránek popsaných, šel, zazvonil třikrát po sobě. Tady hned velebný pán s kuchařkou utíká, co se to děje, jdou otevřít. — Velebný pane, tady jim posílá jeden velebný pán nějaké psaníčko. — Dal mu a utíká pryč do zahrady. Velebný pán tady čte pořád: — Půjde-li to, půjde, nepůjde-li to, nepůjde —; tak až holt konečně to všechno přečetl jedno po druhém: — Půjde-li to, půjde, nepůjde-li to, nepůje — až on si vzpomněl: — Co pak asi je to? To ještě nikdy neslyšel. — Podívá se do zahrady, a prádlo všechno pryč.

K těmto drobným žertům (XLI.—XLIV.), které mají dlouhou řadu předků a bohatě rozvětvené příbuzenstvo, neshíral jsem komparací. V češtině nalézám k nim na př. k č. XLII. (o snu), Václavek III. str. 5—6 (Sbírka XXXII.) str. 90—91: k č. XLIII. (kradená pečeně), Václavek (Sbírka XXXII.) str. 90. Vrána I. 21. Václavek (knihovna VIII. 15—16) str. 70. Václavek III. str. 15.

XLV.

Englická princezna Afanázie.

Za starého času, když panoval ještě císař francouzský a král englický, tak oni byli spolu velcí kamarádi. Jedenkrát měli spolu vojnu, a francouzský císař vyhrál. Tak englický král měl na něj náramnou zlost. Ale francouzský císař měl podobu englického krále princezny, která se jmenovala Afanázie, a měl ji zamknutou v pokoji, ten obraz, aby ten jeho syn žádný ji vidět nemohl. Ona byla náramně krásná. Totiž měl dva syny; jeden se jmenoval Ladislav, jeden se jmenoval Rudolf. Rudolf, to byl ten nejmladší. Jedenkrát otec zapomněl zamknout pokoj. Ladislav jedenkrát přišel do toho pokoje, viděl tam Afanázii vyobrazenou; taková krásná byla, že jak ji spatřil, tak mu srdce radostí plesalo. On si umínil a přísahal bohu, že on ji dostat musí. Ale dobře on o tom věděl, že jeho otec s englickým králem že sou v nevůli, ale na to nic nedbal. Jedenkrát prosil otce, aby on mu dovolil jet do jiných měst, aby věděl, jak vojsko je v pořádku a jak vojsko žije. Král mu dal za recht a dovolil mu. On se sebral a jel rovně k moři. Když přijel k moři,

tak si zaplatil šíf a jel na druhou stranu. Když ale se dostal šťastně na druhou stranu do Englicka, do toho hlavního města, co byl král, tak se dostal šťastně až k němu do jeho paláce. Král, jak ho spatřil, tak ho poznal, že on je francouzského císaře. Tak nařídil svému sloužícímu, aby ho hned vzali a svázali a upekli. Když byl pečený, tak nechal na něj udělat z prken takovou kisnu; do té kisny ho dali a řebíky zatloukli, nazpátek do Francouzka císaři zaslali. Napsal mu ještě, aby si nechal dobře chutnat. Císař, jak to dostal, hned přišel do velkého zármutku s jeho paní a se synem. Tak už měl než jednoho syna, Rudolfa, a už také dorostal. Jedenkrát otec odešel někam náhodou. On si nechal zavolat zámečníka, a ten pokoj si nechal otevřít. Chtěl ten obraz vidět, jaká ta princezna je. Zámečník mu pokoj otevřel, on se na obraz podíval; jak ten obraz spatřil, tak si umínil, že on Afanázii dostat musí, že on pro ni žije a žít bude. Jen ale špekuloval, jak on by se dostal na cestu. Jedenkrát prosil otce, aby mu dovolil jet ven, do měst, aby viděl, jak v jiných městech národ žije. Ale král mu dovolit nechtěl. Ani o tom slova slyšet nechtěl, poněvadž měl než jednoho syna. Myslil on si: — Co kdyby on něco o té princezně věděl a jel také do Englicka? Tak bych mohl zkrátka o něj také přijít. — Ale Rudolf ho každý den prosil, aby mu dovolil jet ven; když ho nechce pustit samého a o něj se tak bojí, aby mu dal sebou deset mužů vojáků, aby ho měli pod dohlídkou. Tak na to císař svolil. Všichni vojáci musili přísahat pod ztrátu hrdla ztracení, když bez Rudolfa zpátky přijdou, anebo jemu se něco stane. Tak se sebral Rudolf s deseti vojáky a jede ven. Ale on rovnou cestou jede k černému moři. Tam si pronajmul jeden velký dům, a vojáci musili všady chodit za ním, kam on chodil; tak se báli, aby se nikam neztratil. Jedenkrát on zaplatil kapitánovi, aby ho vzal na šíf, poručil svým vojákům, aby ho nebudili ráno v sedm hodin, aby ho budili v osm. Když vojáci spali v noci v domě, tak on pomálu se vykradl z domu, šel na šíf, šíf hned, jak on vstoupnul na šíf, hned odrazil, poněvadž byl přeplacený od Rudolfa. Vojáci ráno jdou budit Rudolfa v osm hodin, Rudolf se jim neozývá. Tak čekali půl hodiny ještě. Jdou a budí ho, žádný se jim neozývá. Šli pro zámečníka, zámečník jim otevřel pokoj, tam Rudolfa nebylo. Tak velký nářek o Rudolfa, že oni dobře vědí, že přijdou o krk kratší, že oni přísahali před císařem, a teď mají přijít bez Rudolfa domů. Tak tam čekali v tom městě tři dni a najít ho nemohli. Jak ho najít mohli, když on plaval na moři. Tak se sebrali po třech dnech a vrátili se domů. Přišli k císaři a povídají mu to, co se stalo s Rudolfem, že se jim ztratil a že jdou bez něho domů. Tak král hned byl rozčilený a dal je hned do žaláře. Povídá: — Do dne do roka budete v žaláři. Když se Rudolf do dne do roka navrátí, dostanete pardon; když se ale nenavrátí, tak ste každý o krk kratší. Tak milý ale Rudolf se dostal šťastně přes moře. Když slezl

s moře, tak potkal jednoho žebráka. Povídá: — Žebráku, svlékni ten tvůj roztrhaný oblek, a já tě dám ten můj pěkný; budeme handlovat. — Žebrák povídá: — Jen si ze mě nedělejte blázny, že sem roztrhaný. — Rudolf povídá: — Žádné blázny. Jen se svlékej a já se také svlékám. — Když viděl žebrák, že se Rudolf svléká, tak se svléknul také. Rudolf si na sebe obléknul ty roztrhané šaty. Žebrák si obléknul ty Rudolfovo šaty. Tak žebrák musil dát Rudolfovi ještě roztrhaný košík, a v něm pár kousků chleba. Tak Rudolf vypadal v tom obleku, jako kdyby mu bylo padesát let. Tak se dal Rudolf prosit, až se dostal do města, co bydlil král; a pořád prosí, až už měl hnedle plný košík chleba. Právě se dostal do purku, když tlouklo dvanáct hodin v poledne. Stráž se vexlovala a on mezitím se třel, až on se dostal do purku a na konk nahoru. A král právě obědval s princeznou. On otevře dveře a prosí. Král tak vyskočí a povídá: — Co je to za pořádek, že má stráž pustit žebráka do purku. Dnešního dne žebrák bude oběšený a stráž bude všecka oběšená. — Princezna prosí otce, aby jim život daroval, a on povídá; — Aspoň toho žebráka, aspoň na tom se spomstím. — Princezna tady prosí otce, aby mu život daroval, že jak na něm vidí, na tom žebráku, že je beztoho jakýsi blázen neb hloupý moc, tak aby mu život daroval; že beztoho při každém purku mají jakéhosi blázna, tak že by jeho si mohli také nechat. A tak otce prosila, že mají beztoho zahradníka, že už je starý, že brzy zemře, že by zahradník jej mohl naučit zahradnictví. Král povídá: — Vidíš, Afanázie, máš recht. Náš zahradník ho může vyučit znát všechny květiny, co my v zahradě naší máme. — Tak si nechal zavolat zahradníka. Zahradník přišel, král povídá: — Pane zahradníku, tady máte člověka, já chci, abyste ho vyučil zahradnictví. — No, zahradník povídá: — Jejich milost královská, já sem spokojený. Tak princezna šla a dala mu šatstvo, krásný klobouk, všecko; on musil ty staré šaty se sebe všecky svléknout, a pěkné šaty si oblékl. Ale když se oblékl do těch hezkých šatů a umyl se, přičesal, tak byl z něho takový hezký člověk, že princezna jak živa takového hezkého člověka neviděla. Tak ale pro něj celá hořela. Tak teď pracuje v zahradě. Zahradník povídá: — Tak vidíš, Rudolfe, tohle to sou květiny nejzamilovanější princeznino. Ty pěkně okopáš a tu trávu vytrháš; až budou okopané, tak je pěkně zaliješ. — Povídá: — Strejčku, to já udělám. — Zahradník odešel, a on ty kytky všecky vytrhal, zaházal, a tu trávu tak krásně okopal a zalil. Zahradník přišel k němu, povídá: — Pro Krista pána! Ty nejlepší kytky jsi vytrhal a tu trávu jsi okopal a zalil; tak vidíš, osle, cos to udělal. — A dal mu pohlavek. On se dal do pláče, šel ke králi, povídá: — Strejčku, zahradník mi natloukl. — Král si nechal zavolat zahradníka, povídá: — Proč pak ste mu natloukl? — Jejich milost královská, on mně ty nejlepší kytky vytrhal a zaházal a tu trávu okopal. Já mu řekl, aby tu trávu vytrhal a ty kytky

okopal, a on to uděl naopak. Jejich milost královská, než bych ho měl v učení a s ním se zlobil, tak se radši poděkuji ze služby. — Král povídá: — Tak já vám povím, pane zahradník. Tak mu tam vyměřte kus zahrady, nechte mu tam vystavět domek na té zahradě, ať tam sám pěstuje kytky. Budete vidět, co z něho bude. — Tak zahradník hned šel a vyměřil mu tam kus zahrady a nechal mu tam vystavět domek. On se tam do něho hned nastěhoval, šel do své zahrady, co mu zahradník vyměřil a tam pěstoval svoje kytky. Tam ale nerostlo nic jiného než hořké lupení, a na něm takové ty knoflíky; a to hořké lupení tak krásně okopával, až přišel k němu jednou zahradník, povídá: — Vidíš, ty osle, tady máš tu tvoji trávu tak krásně okopanou, co z toho máš? Nic. Zítra bude svátek Afanázie, každý chasník udělá nějaký krásný puget z kytek, dostane krásný dar od Afanazie; budu vidět, jaký ty puget uděláš. — Jak já, strýčku, taky nějaký udělám. — Šel v noci, natrhal krásné květiny v zahradě a udělal krásný puget, zlatým řetězem ho otočil a několik prstenů na něj navlékl a nesl ho princezně na její svátek. Zahradník jej ale viděl, když do purku šel, tak po něm dával pozor, až půjde zpátky. Když Rudolf přišel do purku, princezně vinšoval tak krásně, že ona na něj ostala koukat a v tom jí podává ten krásný puget. Tak šla a dala mu plný klobouk zlatých dukátů. On je vzal a běží s nimi do své chaloupky. Zahradník ale utíká za ním. Povídá. — Podívejte se, co mně dala plný klobouk knoflíků, a sou ještě bez oušek; ani to nemohu přišít ke kabátu, tak co s tím budu dělat? Vezměte si to strýčku. — Zahradník ho popadl a utíká s radostí domů. — Podívej se ženo, jak ten člověk je hloupý. Princezna mu dala plný klobouk dukátů; on myslí, že sou to knoflíky, tak mně řekl, abych si je vzal. — Tak princezna poslala gubernantku k Rudolfovi. Gubernantka jde. — Pane zahradníku, princezna vám vzkazuje, kdybyste jí udělal ještě jednou takový puget. — On povídá: — Jedno napečení lívanců, a namazané švestkami. — No tak princezna svolila, že ano. Tak on hned udělal ještě jeden krásný puget a nese jí ho do purku. Ale ten byl dvakrát tak krásný, jako ten první. Podá ho princezně. Ona ho vzala a tak se na něj usmála. Pečení lívanců bylo připraveno, gubernantka mu je namazala švestkami, on je jedl, a co měl je jíst jak leží, takhle (na tenko), jedl je takhle (na plocho) a celou tvář si zamazal švestkami, tak že princezna se nemohla udržet smíchy, když se na něj podívala, jak byl zamazaný. Povídá princezna: — Pane zahradníku, co pak vám dám, když mi uděláte ještě jeden takový puget? — On povídá: Vezměte mi sebou spát. — Ona povídá: — Vezmu, — protože byl Rudolf moc krásný člověk. Tak hned šel ještě ten samý den a udělal zas jeden krásný puget a otočí ho zlatým řetězem a při něm byly malé zlaté hodinky. Když ho přinesl a podává ho princezně, ona ho vzala od Rudolfa a podívá se na Rudolfa a tak se na něj líbezně zasmála. Tak

šel s princeznou spát a celou noc, kdyby se jí byl rukou dotknul — ani se jí nevšimnul. Ráno ona povídá gubernantce: — Jestli pak víte, ani si mne nevšimnul. Toho budu brát sebou každou noc spát. — Nechala si ho zavolat: — Pane zahradníku (co vám dám), když mi uděláte ještě jeden puget, a ten už bude poslední. — Vezmete mě ještě jednou sebou spát. — Povídá: — S radostí. — Tak hned šel a udělal ještě jeden puget, na to ale navázal zlata krásného a všelijakých drahých klenot, že ten puget byl vert moc tisíc. Přinese ho princezně, princezna ho vzala do ruky a dá za to Rudolfovi krásné políbení, poněvadž Rudolf byl moc hezký člověk. Ona ale si na Rudolfa v srdci myslila, a on na ni. Večír šli spolu spát, ona se ho lecos vyptávala, odkud je. On jí povídal, že je z jedné země kupcovo syn. Tak se spolu pomilovali v noci. Dali si spolu slib, že oni svoji musí být. Když ale Rudolf pozoroval, že princezna se v jiném stavu vynachází, tak jen špekuloval, jak by s milou princeznou přes moře ujel. A o tom nevěděl žádný jiný mezi nimi, než Rudolf, princezna a gubernantka. Jedenkrát král s královnou byli pozvaní do jednoho městečka na jakousi trachtu. Tak Rudolf hned se spakoval, princezna se spakovala, sebrala si svoje šatstvo všecko a mnoho peněz. Rudolf hned šel, uplatil šif a jeli na druhou stranu. Gubernantka měla zakázáno, aby žádnému nic neříkala; až přijde domů král, bude se ptát, kde je princezna, aby řekla, že neví. Král přišel domů, jindy princezna mu vždycky běžela naproti, když jel odněkud, teď už mu naproti nepřišla. Ptá se gubernantky: — Kde je princezna? — Ona řekla, že ji večer doprovodila do jejího pokoje, a ráno že jde otvírat, tam žádný nebyl. — Ptal se, kde je Rudolf. Povídá, že neví. Hned poslal Rudolfa hledat po zahradě. Rudolfa nikde nebylo. Tak hned král nechal napsat psaní a na každý roh to bylo přilepeno: kdo Rudolfa přivede živého, že dostane za něj padesát tisíc. Tak Rudolf se dostal šťastně s milou princeznou na druhou stranu. Tak Rudolf koupil krásný kočár a koně, a jeli ke své vlasti. Když tady jeli pár dní, Rudolf povídá Afanázii: — Vidíš, já už nemám žádné peníze, já musím ty koně a ten kočár prodat, a koupím než jednoho koně a pryčku. — Ona povídá: — Já sem spokojená, drahý Rudolfe. — Tak ho měla ráda. Tak zase jeli pár dní, on povídá: — Vidíš to, drahá Afanázie, už nemám zase žádné peníze; tak toho koně s tou pryčkou prodáme a koupíme si jen takovou káru. Chvilí potáhnu já tebe, chvíli potáhneš ty mě. — Ona povídá: — Já sem spokojená. — Tak koupil tu káru a posadil ji do té káry a táhnu! ji po cestě. Ona tomu ale zvyklá nebyla, když ale měla Rudolfa ráda, tak všemu přivyknout chtěla. Tak on jí povídá: — Vidíš, drahá Afanázie, já už nemám zase žádné peníze, a takovéhle hedvábné šaty jako ty máš na sobě se u nás nenosí. Ty si musíš koupit takovou krátkou červenou sukni nad kolena a červenou kazajku a na hlavu jen šátek. — Ona tomu zvyklá nebyla,

když ale Rudolfa měla ráda, tak tomu přivyknout musila. Tak až se dostali šťastně k tomu královskému městu. Povídá jí: — Ostaň ty tady, u té káry, já musím jít mé matce a omeldovat tě, jestli tě smím přivést do jejího domku. Pak ti musím říci: já nejsem kupcovo syn, já sem jedné zelenářky syn, a ona je taková moc zlá; tak tě tam půjdu omeldovat. — Povídá: — Jdi, drahý Rudolfe, — a chudinka plakala. — Povídá: — Vidíš to, z jakého rodu já sem a ty jsi mě do takového neštěstí přivedl. — Tak šel Rudolf k jedné zelenářce, povídá: — Bábó, já se ti zvěstuju: Já si vezu princeznu z englické zemi, já sem princ Rudolf. Až ti sem přivedu moji princeznu, tak ty jí dost nadej a řekni, co, takovou ostudu jsi si přivezl, že ji sem nepřijímáš. — A sebral se Rudolf a šel pro milou princeznu. Ona tady ubohá čekala na něj. On povídá: — Tak pojď, Afanázie, už sem tě omeldoval u své mámy. — Ona tu káru táhla a on tlačil. Když přijeli do toho domku, co ta zelenářka ostávala, tak jak je spatřila, že tam jedou s tou károu, tak vyběhla ven, povídá: — Ty mordzatracená duše, takovou ostudu ty jsi si přivezl? — Tak baba nadávala a křičela. Když už toho bylo moc, tak Rudolf na ni mrknul a ona přestala. Šli do cimry, povídá: — Co pak vám dám jíst? Vždyť já sama nic nemám. — Povídá Rudolf: — Jen nám přece něco jíst dejte, my máme hlad. — Tak ona tam měla vařené brambory na loupačku. Tak šla zelenářka, vzala ty brambory s hrcem a vysypala je na stůl. Povídá: — Jiného vám nemohu dát. — Afanázie tak koukala na to jídlo a myslila si v duchu: — Můj Bože, co sem já to jen učinila. Já sem přece rozená z královského purku, a teď sem se dostala mezi takovou bídu. — Tak ani nevěděla, co je to za jídlo, tak to jedla i s těmi šlupkami, poněvadž nevěděla ani, jak snad se to loupá. Tak těch bramborů několik snědla a řekla, že už má dost. On povídá, Rudolf: — Maminko, my nemáme žádné peníze; nevíte o žádné práci tady, abychom přece se uživili? — Zelenářka povídá: — Já vím o práci. Zítřa se půjdou okopávat chmelnice, tak můžete také jít, abyste si vydělali na chleba. — Rudolf povídá: — Drahá Afanázie, tak musíš jít okopávat tu chmelnici, a já si budu hledat v městě zas nějakou jinou práci, abychom se uživili. — Zelenářka přinesla kraclí, ukazovala ji Afanázii. Ona povídá: — Jak pak se to bere do ruky? — Zelenářka jí dala do rukou, povídá: — Takhle budete kopat. — Tak ji odvedla na pole, Rudolf šel s ní; ukazovala jí, jak má kopat. Ona chudinka to nikdy v rukou neměla, tak plakala, proč jen ona se sklamat nechala a od svých rodičů pryč ujela. Rudolf povídá: — Tak tady, drahá Afanázie, kopej a já jdu do města se podívat po práci a za chvíli se sem přijdu na tebe podívat. — Ale on ji jen tak zkoumal, jestli je ona k němu věrná; a sebral se a šel rovně do purku, ke svému otci. Císař, jak ho spatřil, hned si padli do náručí, políbili se. Rudolfovo bylo první slovo, kde sou ti vojáci, co s ním jeli na cestu. Císař povídá: — Právě zítřa mají

být všichni pověšení. Tak když jsi se navrátil, tak mají všickni pardón. — Hned nařídil císař, aby ti vojáci, co sou v žaláři, aby hned byli na svobodu propuštěni. Rudolf povídá svému otci všechno jeho tajemství, v jakém on byl; že on Afanázii ukradl englickému králi a s ní do toho města přijel. Císař se ho ptá, kde ji má. On povídá, že je u jedné zelenářky a že okopává chmelnici, že ji jen tak zkoumá, jestli ona je k němu věrná. Šel a spachtoval tam jeden kantýn. V tom kantýně se prodávala kořalka, housky a buřty. Když vojáci jezdili na execírku a z execírky, tak tam moc utratili peněz v tom kantýně. A sebral se Rudolf a šel hned na pole k Afanázii. Ona, jak ho spatřila, hned se dala do pláče, povídá: — Podívej se, Rudolfe, jak mně teče krev z rukou. Víš dobře, že sem to jak živa ani neviděla dělat, a teď to mám dělat. — Povídá: — Pojď, Afanázie, já sem ti vynašel lepší práci. Já sem spachtoval kantýn. Tam budeš prodávat kořalku, housky a buřty. — Povídá: — Víš, Rudolfe, takového něco pro mě, to přece bude lepší práce. — Tak ji tam dovedl do toho kantýna a šel a navedl vojáky, až pojedou z execírky, aby jí tam všechno vypili, všechno snědli a všechno rozbili, ale jí aby neublížili. Tak vojáci, když šli z execírky, tak si poroucheli kořalku, housky a buřty, až to tam všechno snědli a vypili, a co nemohli vypít, tak to vypustili ze soudků, a ty soudky rozmlátili na hadry. Ona tak se ubohá na ně kouká a pláče a jde domů k zelenářce; a Rudolf tam také byl. Povídá: — Rudolfe, podívej se, co se mi stalo; tady je vojsko: všechno mi vypili, a co nevypili, to vypustili. — Povídá Rudolf: — Jestli pak je znáš? — Povídá: — Když neznám žádného; oni měli všichni stejný oblek. — Afanázie povídá: — To u nás by se nesmělo stát. — Povídá Rudolf: — Počkej drahá Afanázie, já ti něco lepšího najdu. — Povídá: — Tak jdi, drahý Rudolfku, abychom se nějak uživili. — Šel na rynek a koupil od všech hrnčífů hrnce a mísy a nechal jí to všechno přivést na rynek. Šel a navedl dragouny, až pojedou z execírky, aby tam do toho s koňma vjeli, do těch hrnců, všechno aby tam rozšlapali a rozbili, ale jí pod ztrátou hrdla ztracení, kdyby někdo ublížil. — Tak šel Rudolf k zelenářce. — Povídá: — Drahá Afanázie, tak sem ti zařídil lepší kšeft. Budeš prodávat na trhu hrnce. — Takového něco, drahý Rudolfku, to bude přece něco lepšího. — Tak šla na trh ke svým hrncům, sedla si na židličku, a tam prodávala. Když jeli vojáci z execírky, tak tam zajeli do hrnců všichni a všechny hrnce a mísy jí rozšlapali; ale jí ublížit nesměli. Když odjeli pryč, tak ona šla s pláčem a vybírá ještě z těch střepů, jestli by byl některý dobrý, dala si ho na ruku, klepala na něj, jestli nekřaptí. Tak jich málo dobrých našla a sebrala se a šla k zelenářce. Rudolf už tam na ni čekal, protože se právě na to koukal, když jí tam ty hrnce ti koňáci šlapali. Přišla s pláčem. — Co pak se ti stalo, drahá Afanázie, že pláčeš? — Podívej se, drahý Rudolfe, když

ti vojáci mě zajeli s těma koňma a všechno mi to rozbili a rozšlapali, a já sem ani krejcar neutržila. — Jestli pak je znáš? — Neznám z nich žádného. — Povídá: — Počkej, drahá Afanázie, já sem ti už vynašel lepší práci. Budeš v císařském purku při kuchyni; a já tam mám také práci, já tam zametám konky. Ale já sem tam beze stravy, tak ty musíš vždycky koukat, abys mně od stravy něco schovala. — Tak ji přivedl do purku v těch krátkých sukních. Tak se všickni na ni chodili koukat. Tak tedy ona vařila a od snídání mu schovala něco jíst a od oběda také, tak že to bylo do dvou hrnečků: v jednom byla polívka, v jednom bylo maso a omáčka, a chtěla mu to už dát a dávala pozor, aby ji žádný neviděl, tak si to přivázala pod sukňe do boku. Byl tam takový starý lokaj šmachťavý; ten už byl od Rudolfa navedený, aby na ni pozor dával, až to jídlo bude mít schované. Když lokaj věděl, že Afanázie má jídlo schované, tak šel do sálu, tam sedělo třicet muzikantů; poručil, aby hráli, a kdo byl v purku, každý musil tancovat. On šel a vzal Afanázii tancovat. Císař a císařovna a všickni lidé se koukali; a jak lokaj tancoval s Afanázíí, tak jí vypadnul ten hrnec s tou omáčkou. Ona chudinka taková celá červená ostala, hanba jí to bylo. Všichni na ni koukali, jak s ní tancuje dál, tak jí vypadnul druhý hrnec s jídlem. Ono jí to bylo taková hanba. Císař už se nemohl na to dívat s císařovnou, tak šel, vzal ji za ruku, vedl ji do pokoje a políbil ji. — Pojď, drahá Afanázie, ty jsi dcera naše. — Dal jí hned oblek, jak se sluší na princeznu. Ona byla tak krásná, císař měl z toho radost, že jeho princ je tak šikovný, že on ji englickému králi ukradl. Tak mu císař poslal smír, aby se přišel s nimi smířit, že jeho princ Rudolf si bude brát jeho princeznu Afanázii. Král, jak psaní dostal a přečetl ho, tak měl z toho náramnou radost, že jeho princezna je při živobyті. Tak se sebral a jel do Francouzsko císařovi. Císař, jak ho spatřil, tak ho srdečně přivítal, a princ Rudolf ho přivítal, a jeho Afanázie ho přivítala. Pak vystrojili silnou svarbu, všickni císařové a králové byli pozvaní na tu svarbu. Po svarbě se s nimi král rozloučil, englický, a jel do své vlasti a přál jim všecko dobré a

konec.

Poznámky viz u č. XLIX.

XLVI.

Tak byl v jednom městě královském jeden kovář chudý a ten měl tři syny. Jeden se jmenoval Josef, jeden se jmenoval Franc, ten nejmladší se jmenoval Honza. Ten byl nejhloupější z nich. Ti dva bratři Honzu nenáviděli, styděli se za něj, postrkávali ho. Tak když s ním bratři postrkávali, tak on povídá svému otci, že už je dost dlouho při

řemesle, aby mu dal za vyučenou, že půjde do světa. Tak otec mu dal hnedky za vyučenou, koupil mu nové šaty a koupil mu dřevěné střevíce na cestu. Tak on povídá: »Vidiš, kluku, tak jsi dobře ošacený a obutý, ne ale abys na cestě se vrátil roztrhaný a samá veš. Tak tě nikdy nepřijmu pod střechu.«

Tak se rozloučil s rodiči, s bratry a šel do světa. Přišel do jednoho hlubokého lesa, v tom lese chodil dva dny a dvě noci, živého ducha nespatriil, tak se živil jen tak těmi bylinkami. Tak přišel na jednu chaloupku. Přijde do té chaloupky, otevře si dvěře, a tam byla stará babička. Ta babička povídá: »Ty nezdárné dítě, tys přišel mezi raubířskou moc!«

»A, babičko, to nic nedělá, jen mi dejte jíst, já mám hlad.« Babička mu dala jíst. Když se najedl, babička povídá:

»Co nejdřív utíkej pryč, raubíři přijdou, a tebe by zabili.« Tak on jí poděkoval a rozloučil se s ní a šel pryč — no, ale babička si myslěla, že ten člověk šel dočista pryč. On si vlezl do peci. Za chvíli, tady se sypou raubíři k obědu, a on kouká z peci, tak si je počítal na prsty, tak jich bylo dohromady těch raubířů osm čtyřadvacítek. Tak když už všickni byli naobědvaní a zas prošli pryč, tak on vylezl z té peci, jde a otevře cimru, povídá: »Babičko, prosím vás, dejte mi eše něco jíst.«

Babička povídá: »Ty nezdárný synu! tys tady ještě?«

Povídá: »Babičko, jen mi dejte něco jísti, já mám velký hlad.«

Babička mu dala jíst. Když se najedl, babička povídá:

»Vidiš, synáčku, vidím na tobě, že jsi chudých rodičů. Tak tu máš tenhle proutek, a jdi po téhle trávni cestě, a když přijdeš k té skále, tak na tu skálu šupni, ta skála se ti otevře. Tam budeš vidět jmění, stříbro, zlato, papíry, a všeho jmění dost. A tu máš na cestu dukát. Ne ale, až tam přijdeš, abys si nabral peněz dost. Ty si žádné peníze vzít nesmíš. Tam za dveřma je hromádka kamení, každý vypadá jako pěst. Tak si jich vezmi.«

Honza babičce poděkoval a rozloučil se s ní a šel. Přišel na tu skálu, šupnul, skála se mu otevřela, tam viděl takové peníze krásné a tulika peněz, že to jak živ neviděl. Tak si pomyslíl:

»Můj bože, jak je můj otec chudý a moji bratří, a já jak jsem chudý! Můj otec musí dělat dvanáct svršků za krejcar, a tady leží tulika jmění!«

Tak si nabral plné kapsy peněz, nejvíc si bral zlato a papíry. Ale vzpomněl on si, že mu babička povídala, aby si žádné peníze nebral, že tam za dveřmi je hromádka kamenů, aby si jich vzal pět. Tak ty peníze, co měl v kapsách nabrané, tak je vyndaval znova z kapes ven. Všecky kapsy obrátil, aby mu tam ani jeden peníz nevostal. A se mu tam přimíchal ten dukát, co mu dala ta babička. Tak si ten dukátek

vynašel a vzal si ho a šel ke dveřům, tam se podívá za dveře, a tam bylo skutečně hromádka kamení. Tak povídá si: »... abych si těch kamenů vzal pět.«

Tak si jich vzal pět, dal si je do kapsy do zadu do šosu a šel rovnou cestou trávni lesem ven, až se dostal šťastně z lesa ven.

Nedaleko lesa byl jeden královský hostinec. On měl hlad a měl zlatý dukát, tak tam šel. V tom hostinci právě seděl princ královský. On, jak tady jde po schodech do toho hostince, byly to mramorové schody, a on měl dřevěné střevíce, tak mu to dělalo velký rámus. Hostinský tady vyběhne ven, když ten rámus uslyšel, jak mu to klapalo:

»Co se sem opovázíte jít, vy sprostáku, to je hostinec jen pro pány!«

Princ královský právě tam četl noviny a kouká se na to, povídá: »Pane hostinský, pusťte sem toho člověka, on má trebas hlad, on by si chtěl koupit něco jíst.«

Tak on ho tam pustil. Honza tady vytáhne zlatý dukát, povídá: »Strejčku, dejte mi za to něco jíst.«

Tak on mu přinesl něco málo jíst a něco málo pít. Co mu hostinský přinesl jíst, on by byl pětkrát tulík snědl. Ale měl za krkem zlaži (?), a to měl od těch kamenů, co měl v kapse. Tak se chtěl na jeden podívat, vytáhne ho z kapsy, ale princ s něho oči nespustil. Jak ho vytáhne ven, tak se udělala taková zář, jako když celá hospoda hoří. A on to hned zase strčil do kapsy. Myslil si, až půjde okolo potoka, že to tam nahází. Mladý král povídá: »Co to tam máte neobyčejného v kapse? Ukažte mi to!« »I strejčku, nic.« »Okažte, nebuďte se, co to tam máte.« »Mám tady, strejčku, kámen.« »Tak mi ho okažte, ten kámen.«

Král se podíval na kámen, povídá: »Co pak za něj chcete?« »Já nevím, strejčku, — co mně dáte.« »Já vám dám za něj osmdesát tisíc.« »To já ho, strejčku, dám.« »Pane hostinský, tomu člověku dejte jíst a pít co hrdlo ráčí a dobrý nocleh. Ráno ho přiveďte do mého purku, tam dostane vyplaceno osmdesát tisíc« a odešel.

Hostinský snášel Honzovi jíst a pít dost. Tak se moc najedl, až se potom musel kutálet.

Ráno, když se vyspal, tak hostinský vedl ho do purku a odešel. Stráž ho tam pustit nechtěla. Honza on tam dělal velký rámus, tak, až se starý král probudil. Křičí: »Co je to tady za rámus?« Honza povídá: »Já si jdu pro osmdesát tisíc k mladému králi, a oni mě tam nechtějí pustit.«

Starý král si myslel, co je to asi za člověka, že si jde pro osmdesát tisíc? Ale mladý král spal ještě, a starý nevěděl o tom kamenu, co mladý král koupil. Milý Honza se představil před krále, povídá: »To vy, strejčku, nejste, to byl mladý strejček.«

Starý král jde do pokoje k mladému, on ještě spal, tak ho zbudil. Jak otevřel pokoj, tak spatřil ten kámen, ležel na stolečku. Hned ho vzal do ruky, prohlíží si ten kámen, ale on mu rozuměl lépe nežli syn. Ten kámen byl tulík vert, co jejich zem třikrát tulík obnáší. Tak povídá král starý Honzovi: »Za ten kámen dostaneš osmdesát tisíc, a jdi do města, a tam si vyber jaký dům se ti bude líbit, a ten dostaneš přidáno k těm osmdesáti tisícům.«

Tak on tady jde do města, chodí po ulicích a kouká na domy, a všechny domy se mu líbily, byly hezké. Až přišel do jedné ulice, a tam byly krásné domy. Tak poblížel s jednoho na druhý, až se tady zastaví u jednoho krásného domu, a v tom domu zůstával právě jenerál felmaršál. Tak Honza kouká pořád na ten dům, vezme z ulice kus bláta a píše si na čepici, na šilt, jeho číslo, devítku, aby ho nezapomněl. Jenerál se svou paní kouká z okna, povídá své paní: »Podívej se, to je jakýsi špehoun. já ho nechám zavřít.« Paní se přimlouvá za sprostáka, že je to beztoho jakýsi blázen, že kouká po domech, aby ho nechal jít dál. Milý Honza se sebral a šel do purku, ukázal královi číslo, a kde jaký dům si vyhlédl. Král povídá: »Chyba! Zapomněli jsme si to vymídnout, že tam zůstává jenerál felmaršál v tom domě.«

Ale tak když už si ten dům vybral, tak mu ho nechali, Honzovi, a za čtyřadvacet hodin musil být jenerál felmaršál vystěhovaný z toho domu, a Honza tam byl daný. Dostal od krále osmdesát tisíc, koupil si krásné šaty vojenské a dal se na vojnu. Král ho nechal cvičit dobře, a učit, a on se z něj stal takový šikovný člověk, a hezký člověk to byl, tak pořád tady avanžiroval při vojsku, pořád vejš a vejš, až tady udělal majora. Tak to šlo všady v novinách po všechněch zemích, že takový jakýsi cizozemec, že udělal v jedné zemi majora. Tak to přišlo do té země, co Honza byl rozený. Tak z úřadu nechali zavolat kováře a kovárku a ptali se jich, jestli mají takového a takového syna: »Máme!« »A kde je?« »Ve světě někde.« »Jak se jmenuje?« »Honza.«

»Jestli pak víte, že je v té a v té zemi majorem.«

Kovář povídá: »Pánové, nedělejte si z nás blázny. Co pak takový sprostý člověk může udělat majora?«

No oni povídali: »Je to skutečná pravda.«

Tak se sebrali a šli z úřadu domů. Když přišli domů, tak povídá kovář: »Vidiš to, ženo, ten náš Honza je přece šikovný, když on je majorem!«

Kovářka povídá na to: »Dej si pozor, hnedle nám přijde domů samá veš a potrhaný.«

Tak až se mezi sebou strašně pohádali.

A Honza, když byl tím majorem, v té zemi král měl hezkou princeznu, povídá jí: »Jdi k majorovi, a optej se ho, jestli má ještě takový kámen. Že bys ho od něj koupila.«

Ona se sebrala jedenkrát, šla k majorovi. Ona byla krásná princezna. Zaklepá, pan major řekl »Dále«. Ona otevřela, on ji přivítal, ptá se jí, co by si přála. Ona povídá: »Pane major, já se vás jdu ptát, jestli máte ještě jeden takový kámen, já bych ho od vás koupila.«

»Mám, ale neprodám, ale dám vám ho z lásky, když mě vezmete sebou spát.«

A ona mu na to neodpověděla, a poděkovala se a odešla pryč. Přišla domů, a král se jí ptal, jest-li má ještě kámen takový. Ona povídá:

»On mi řekl že má a že neprodá, ale že mě ho dá z lásky, když ho vezmu sebou spát.«

Král povídá: »Tak vidíš, když on má ještě jeden takový kámen to my jsme proti němu žebráci. Hezký člověk je to, tak si dělej podle tvé vůle.« Tak ona jedenkrát se oblékla do bílých šatů a šla pana majora navštívit. Zaklepá, major řekl »Dál,« ona vešla do pokoje, on jí přivítal, princezna povídá: »Pane major, co jste si přál, to zde máte.«

Honza měl takovou radost, jak živ takovou krásnou dámu nespatriil jako ta byla. Tak se spolu pomilovali a on jí dal kámen a řekl jí a ukázal, že má ještě tři mimo toho co jí dal. Tak si dali spolu slib že se v krátkosti vezmou. Ona šla domů, povídá to králi, co se stalo, že on jí dal kámen a že má ještě tři. Král povídá:

»Tak vidíš to, jaký je to boháč, že už na světě žádný není takový boháč, jako je on. To budeš šťastná na zemi.«

Tak hned bylo rozhlášeno po zemi, že pan major si bude brát princeznu a že bude nastávajícím králem. Tak hnedky tady byla svatba. Milý Honza tady nastoupil hned na trůn, byl králem nastávajícím. Byl náramně velký boháč, co měl on vojska pod svou rukou, tak všechněm nechal udělat extra šaty. Každý voják dostal větší lénunk a větší mináž za nového krále. Tak vojáci měli nového krále náramně rádi, měli při něm moc dobře.

Netrvalo to dlouho, mladá královna dostala synáčka. Tak to šlo hned v novinách, že už ten cizozemec, co přišel před léty do té a té země, že už je králem. Tak z toho úřadu, co byl ten kovář, tak si ho nechali zavolat. Povídají mu: »Jestli pak víte, že ten váš syn už je tam králem?« Kovář běží domů s velkou radostí:

»Jestli pak víš, ženo, že ten náš syn už je tam králem!« Kovářka povídá: »Jen si dej pozor, aby ti nepřišel domů roztrhaný ještě.«

Tak mezi tím časem mladý král ale byl smutný, a královna se nad tím rmoutila. Ráda ho měla a on ji měl taky rád. Jejich synáček už byl velký, už jezdil na koni. Královna jednou nechala zapřáhnout do kočáru a sedla si se svým synáčkem a s králem do kočáru, jeli na špacír do lesa. Když přijeli daleko do lesa, tak křičí na kočího, aby zastavil. On zastavil, král a královna slezli s kočáru dolů a šli špacírem ještě dál do lesa. Ona povídá: »Králi, teď stůj.«

Mákla do kapsy a vytáhla revolver a míří mu na srdce. Povídá:
 »Teď mi musíš povědět, proč ty se rmoutíš. Jestli mně nepovíš, tedy jedna rána půjde do tebe a jedna půjde do mně. Jestli ty si myslíš, že já byla proti tobě chudá, tys si mě nemusel brát.«

On povídá: »Drahá manželko, já tě musím říci, proč já se rmoutím.«
 Povídá: »Já jsem z chudého rodu, jsem kovářův syn. Moje rodiče a bratři mají velkou bídu. Já jsem ti to nechtěl říci, že jsem z chudého rodu.«

Ona jemu padla do náručí, a on jí, a líbali se. Ona povídá:

»Drahý manžel, to už jsi mi mohl dávno říci, za to jsi se stydět nemusel. Vezmeš hojnou sumu peněz a pojedíš navštívit svoje rodiče.«

Tak šli a sedli si do kočáru a jeli zase domů. Když přijeli domů, král povídal svojí manželce, kde a jak k tomu jmění přišel. Tak si vzal sebou jeden patalion myslivců na cestu a odebral se do své vlasti.

Když ale přišli do toho lesa, co byli ti raubíři, tak právě raubíři šli od oběda, těch osm čtyřadvacítek, a pálili po těch myslivcích, až je všechny zabili, než on sám jediný zůstal při živobytí. Když ale viděl král, že to vojsko tak padá čerstva, tak si svléknul svoje královské šaty honem, a svlékl oblek s toho zabitého vojáka, a na sebe ho oblékl, a utíká pryč, aby ho raubíři neviděli. Tak se dostal šťastně z lesa ven, a divoká zvěř ty vojáky zabené všechny odtahala a sežrala. Milý Honza přišel právě na večer k tomu místu, co on byl tam narozen. Tak šel, až přišel tomu domku, co jeho rodiče vstávali a poslouchá pod okny — oni právě večereli. Měli k večeri brambory a z těch malých bramborů si dělali na ty velké omáčku. A povídají si právě o jejich Honzovi. Starý kovář povídá: »Když ten náš Honza jest tam králem.« A on je poslouchá. Ona povídá: »Jen si dej pozor, aby nepřišel domů roztrhaný ještě, samá veš.«

Najednou on tady zaklepá. Ona povídá: »Pro Krista Pána, tatíku, vidíš ho, on je samá krev, on ještě někoho zabil.«

Tak se do něj všickni dali a strašně ho stloukli. Kovář povídá:

»Počkej ty lumpe, já tě naučím. Ráno ve čtyři hodiny budeš vstávat a budeš dělat podkovy.«

Ráno vstal ve čtyři hodiny, musel s jeho bratry dělat podkovy, musel silně bušit. Hned se to dozvěděli v celém městě lidi, a jak šli školáci ze školy, tak koukli vždycky do kovárny a povídají:

»Aj, pan major Honza kovářovic je doma.«

Bratrům to byla hanba, styděli se za to, tak mu vždycky nějakou políčku strčili. Tak když šli chlapani zase do školy, tak všickni najednou křičeli:

»A, pan major Honza kovářovic je doma,« tak se za to jeho bratří hanbili. On ale nic neříkal, Honza. Jedenkrát volala kovářka k obědu. On se brzy naobědval a utíká do školy, povídá:

»Pane učitel, půjčte mi inkoust a péro a papír.«

Pan učitel mu to hned přinesl, myslel si: »Vždyť ty, chlape, jsi se neuměl jak živ ani podepsat, co jsem tě znal.«

On tady chce psát, povídá: »Pane učitel půjčte mi také nějakou podložku,« a píše tady levou rukou nazpátek englicky, že pan učitel se nedovedl na to ani podívat. Tak si myslel: »Ty, člověče, jsi musel něčím být.«

Tak zaporučil školákům: »Kdo budete křičet: „pan major Honza kovářovic“, tak každý dostanete pět do . . .«

Tak šli školáci do školy a každý dal před kovářem pozdravení, a žádný nevykřikoval. Šli školáci ze školy, ani jeden nevykřiknul. Honzovo bratří povídají: »Co pak se to stalo, že ti školáci nevykřikují na Honzu?«

Ten druhý povídá: »Já jsem tak rád, že nekřičí, mně to tak bylo hanba.«

Tak on tady v tom psaní píše: »Drahá manželko!

Já jsem o své věrné vojsko o všecko přišel, jen sám jsem při životě zůstal. Tak ty hned, jak to psaní dostaneš, tak seber všecko vojsko, co v zemi máme, jen nech ty staré vojáky v městech udržovat pořádek, a až pojeděš okolo té raubandy, tak je nech všecky schytat a všecky je nech svázat a přiveď je sem do toho města. A tu starou babičku tam nech při živobytí a žádný ať jí neublíží. A až budou všichni ti raubiři schytaní, tak nech vystřelit z kanonu, abych já věděl, že se tobě nic nestalo a že jsi zůstala při živobytí. A vezmi sebou také našeho prince. Až budeš mít blízko k tomu městu co já jsem, tak dej vystřelit dvakrát z kanonu, já už budu vědět, že jste blízko.«

Královna, jak tady psaní dostala, přečetla si ho a hned lítovala svého muže a všechny jeho věrné vojáky, jak oni musili skrze něj všichni smrt podstoupit. Hned si zavolala všecky jenerály a nařídila jim, aby všecko měli v pořádku, že se vyrukuje pryč. Tady to bylo v celé zemi rozhlášeno teď, každý říkal jeden druhému, že bude vojna, že půjdou do války, a velký rámus v té zemi se stal. Když bylo všecko vojsko v té zemi připraveno, tak odmaširovali pryč. Když měli přijít k té raubandě, tak poslal jeden jenerál kavalerii napřed, a právě raubiři obědvali. Kavalerie si obstoupila tu raubandu a všech osm čtyřiadvacítek do kotrzelce svázali. Tak než pěchota tam přišla, tak kavalerie měla všecky schytané, že ani jeden vystřelit nemusel. Když měli vyhráno ona nechala vystřelit z kanonu, on právě dělal podkovy, tak mu radostí kladivo z ruky vypadlo. Bratří povídají: »Náš Honza dneska blázní.«

Když se blížili k tomu městu, co byl v něm Honza, tak ona nechala vystřelit dvakrát z kanonu. Tak už Honza věděl, že už se blíží. Hned se tady stal v tom městě rámus a pozdvihnutí lidu, že jde nepřítel, že bude vojna. Jak vtrhli do města, tak se zdejší vojsko všecko vzdávalo, vytáhli prapor, že oni nechtějí mít žádnou válku, že oni chtějí

všecko zaplatit. Ona povídá, že žádnou válku nechce mít, ale že jde do cizí zemi, aby viděla, jak jiný národ žije. Tedy hnedky král v té zemi cizí královnu hned chtěl brát do svého paláce. Ona mu řekla, že musí jet svoje koníčky si nechat okovat, a seděla v kočáře. Tady měl poručíno kočí, aby zastavil před kovárnou a nechal si koně kovat. Když přijeli ke kovárně, tak kočí zastavil, královna slezla s kočáru, kovář a dva synové a kovářka klekla na kolena a prosila za odpuštění, že nevědí, co se to děje. Královna povídá:

»Vstaňte, nic se vám nestane, jen mně, pantáto, hned moje koníčky okovejte.«

Tak všickni hned se dali do práce a kovali koně. Kovář povídá: »Honzo jdi, a polib té paní ruku.«

On povídá: »Co je mi do ní, abych já jí jíbal ruce.«

Kovář mu dal takový pohlavek a ona se na to koukala. Tak v krátkosti koně byly okované. Ona povídá:

»Tak pantáto, nemohla bych u vás pár nocí spát?«

Kovář povídá: »Drahá paní, my máme špatnou cimru.«

Královna povídá: »Právě já si přeji mezi takovým chudým a sprostým národem pár dní být, abych viděla, jak takový chudý národ žije.« —

Tak hnedky kovář s kovářkou i se syny se vystěhovali na půdu, a ona si nechala v pár hodinách tak krásně cimru zařídit, že tam všady viselo stříbro a zlato, že tam radost bylo se podívat. Poručila gubernantce, aby uvařila k večeři kafe, a co jich bylo, každému poručila dát jeden hrneček kafe. Kovář a kovářka a dva synové si byli pro kafe a každý jí poděkoval, a ještě tam jeden hrneček zbýval. Královna povídá:

»Pantáto, vždyť se mně zdá, že jste měl tři syny a tady jsem viděla než dva.«

Kovář povídá: »Drahá paní, to je takový hloupý, toho já sem nemohu pustit.«

Královna povídá: »Jen ať sem jde, já ho chci taky vidět.«

Tak on jde, kovář, povídá: »Honzo jdi, ta paní ti tam chce dát hrníček kafe a polibni jí ruku.«

A šel za ním koukat, jak to asi vyvede. Honza tady jde, a v těch dřevákách tak mu to dělalo rámus. Kovář křičí za ním: »Nedupej tak!« —

On schválně ještě víc, a schválně jak tam vešel, tak tam udělal takový rámus, kopnul do dveří dřevákem. Kovář mu dal takový pohlavek, až mu čepice spadla, a královna se na to koukala, tak jí slze z očí vyskočily.

Na noc kovář vzal Honzu a strčil ho do chliva a tam ho přivázal a když všichni spali, Honza se odvázal a vylezl z chliva ven. Šel, vzal kus slámy a udělal takového panáka, a šel do cimry k svojí ženě.

Teprva se přivítali, a on jí všechno pověděl. Ona mu přivezla královské šaty, on se do nich oblékl a jeho syn byl oblečený v šatech co rytíř. A ona volá na kováře, aby šel dolů. Kovářka povídá:

»Tatíku, ta paní tě volá, že ten Honza tam na ni vlezl a nedá jí pokoj. Podívej se napřed do chlíva, jestli je tam.«

Kovář přijde a povídá: »Honza je ve chlévě!« Povídá: »Ženo jdi a podívej se tam sama, co ta paní chce. Já tam nepůjdu.«

Ona tedy kovářka otevřela dvěře, podívá se do cimry a praští dveřmi a utíká zpátky. Povídá: »Tatíku, pojd' honem, tam je panenka Marie s pánem Ježíšem a svatým Josefem.«

Tady kovář s kovářkou jdou, otevrou cimru a kleknou si, povídají:

»Třikrát násobně vás vítáme, panenko Maria, s pánem Ježíšem a svatým Josefem.«

On povídá: »Vstaňte, já jsem váš syn.«

Oni mu to věřit ale nechtěli. Běží kovář hned do chlíva, maká, poznal, že je to sláma. Běžel zpátky, kleknul před Honzou a prosil, aby mu všechno odpustil. Král povídá:

»Vstaňte, já vám všechno odpouštím.«

Tak hnedky ráno král s princem sednou každý na koně a jedou přes město. Teď každý křičel: »Podívejte se, už bude zle, už je tady král s princem, už bude zle, a budete vidět, už bude vojna.«

A tady malý kousek cesty za králem a za princem se veze v kočáře s královnou kovářka a kovář. Tady všickni se divili, že Honza je králem. Tak to bylo hned na každém rohu přilepeno, kdo se opováží říci: »major Honza kovářovic«, tak každý o krk kratší. Tak milý Honza dal v tom městě za sebe kolik milionů, aby ho nikdo nepojmenoval »Honza kovářovic« a z něj si blázna dělal. Tak rodiče si vzal sebou a bratrům dal hodně peněz a nechal jich tam.

Tady když přijeli do toho lesa, co bývali ti raubíři, tak ta stará babička ještě tam byla. Tam on viděl, co jest tam jmění, moc a moc milionů jmění tam bylo. Tak vždycky devět for poslal do té zemi, co byl králem a tu desátou fůru vždycky poslal do té zemi, co byl rozený, aby nikda, co svět světem stojí, nebyl pojmenovaný »major Honza kovářovic«. Když to všechno vyrabovali, tak to zapálili, aby víckrát žádní raubířové se tam zdržovat nemohli. Tu starou babičku si vzali sebou do purku, a teď se z něj stal ještě větší boháč, a žili. Já jsem tam taky byl, byl jsem tam vo-tý doby, a dali mi tam košík vody a je konec.

Srv. č. XXIV.

Rek stane se v cizině králem, vrací se domů, — oloupen lupiči — jako žebrák, jeho žena, princezna, přijde za ním a objeví jeho důstojnost.

České verze: Bayer I. 12. (36—42) od Rožnova, Kulda I. 46. od Rožnova, Mikšíček I. (182—189).

České povídky vyznačují se tím, že mají různé vložky z jiných látek. Naše dvě povídky zastupují dva české varianty této látky.

1. XLVI: Honza, nejmladší ze tří kovářských synů, jde do světa, od stařeny u zbojníků dostane drahokamy, stane se vysokým důstojníkem, a dostane princeznu za ony drahokamy,*) vrací se sám domů, zbojníky oloupen přijde otrhaný, smějí se mu. Jeho žena přijde za ním, pobije zbojníky, bydlí u kováře, rek staví se hloupým, dá se pak poznati. Mikšíček souhlasí celkem s povídkou XLVI. počíná však jednou z látek o hloupém rekovi, jenž vyleze před lupiči na strom, spadne na ně (a p.), zažene je tím a nabude jejich peněz.***) Pokračuje pak, jak hostinský nechce ošumělého člověka přijmout; u Mikšíčka místo prince jej ukonejší kočí Bernard, který naučí reka slušnému chování, uchází se pro něj o princeznu. Po svatbě je rekovi bez kočího ve vznešené společnosti úzko, prchne, vrátí se domů, cestou od oněch lupičů oloupen, u otce pálí uhlí. Kočí sdělí princezně, kde je její muž. Princezna s komornou přijde za ním převlečena za služku, v noci však obleče se s rekem do nádherných šatů atd., bratr rekův domnívá se, že vidí nejsvětější Trojici.

2. XXIV.: Rek nezdara slouží na vojně, přivede otce na mizinu nabude důstojenství a princezny atd., doma pase svině atd.

Naše povídka má vložku o třech neobyčejných psech (Pozordej, Roztrhej, Železolam).***)

Povídka Kuldova: Počátek o kupeckém synu Vilémovi, jenž na vojně mnoho peněz promarní a otce klamnými zprávami o postupu obelhává; má originalní vložku o podvedeném čertovi, která upomíná na hojné látky samostatné podobného druhu, ač se podvodem od nich liší. Rek dozví se na stráži, že otec za ním přijel, přeje si, aby jej raději čert vzal. Čert přijde, dá mu peníze a důstojnické šaty, stojí místo něho na stráži, než prý si zaplatí rek dluhy, poněvadž však nechce dát řemení na prsou křížem, musí za trest stát celou noc, a rek zatím prchne. Následuje ještě vtíp o vojácích (jiný voják dovolil mu vzít

*) Tento zajímavý detail srovnej Hahn II. k č. 113. str. 319.

**) Prvek bludný, velmi rozšířený v různých látkách. V českých versích uchýlil se poměrně nejpravdělněji do látek o rekovi hloupém. Cfr. Köhler I., str. 98.—99. str. 341. Cosquin I. str. 112, 115 a n. 238, 241—245. Hahn II., str. 239, 242.

***) Cfr. N. S. str. 28, látka 12 var. a) Z cizích viz na př. Cosquin č XXXVII., pozn. II. str. 58—59. Hahn II., str. 223.

každého vojáka, jenž bude klečel, — 7 let žádného nenašel). Pak příhody reka v cizině, král posílá jej do boje, aby byl zabit, ale on zvítězí, dostane princeznu. Píše o tom domů (shoda s povídkou XLVI.), otec nevěří. Jde domů, oloupen, pase svině, cvičí je vojensky, otcem bit, princezna jde za ním atd.

Bayerova povídka zatemnělý zlomek.

Jura Pacúch z Horní Bečvy trhá jablka ze zapovězené jabloně, stráží doveden k princezně, která si jej po třech měsících vezme. Jde k rodičům atd. pase krávy. Princezna přijde za ním převlečena za mnicha (upomíná na versi Mikšíčkovu) etc. Na konec princezna dá jen kůrku chleba, která však po její odchodu mění se v dukáty. (Šablonovitý prvek z povídek o dobrotivých duších.)

Wollner k č. 18., str. 561—562. (Nezná příbuzné verse!). *Český lid* VI., str. 414. č. III., 1. konec.

7.—8. září. Solánek.

Výměnkář K.

XLVII.

O jedné královně a jednom ševcovi.

Tak jedenkrát se sebrali dva duši spolem v poli. Jeden dobrý a druhý byl zlý. Tak ten dobrý duch povídal tomu zlému:

»Co bysme něco vyvedli?«

Tak ten zlý povídá:

»Já vím o jedné královně, ta je velice zlá a neuhovlivá«, velice chasu trýznila, ty služebníky.

A ten druhý duch povídal:

»Já vím o jedné ševcové, ona má zlého muže, a on ji vždycky velice bije.«

Tak oni se spolem ujednali. Ten zlý sebral tu královnu ve spaní a donesl ji tomu ševcovi, a ten dobrý duch sebral tu ševcovou, a donesl ji ke královi.

Ráno švec skoro vstane a drc do ženy — a to byla královna »Vstávej přast dratvi.«

Ale ona se nehýbala. A on vstane, švec, a vezme potěh, a jak královnu bije, tak ji bije — jakožto ženu — on nevěděl nic; byly na sebe podobné. Ona povídala:

»Co mě biješ, vždyť já jsem milostpaní královna.«

»Já ti dám milostpaní královnej« — a zas ji bije co duša ráčí.

»Ty musíš přast dratvi.«

Tož co měla dělat, musela být poslušná, sprostou stravu tam jedla u toho ševce, co jakživa nejedla.

Tak půjdeme za tou ševcovou tomu královi. Ta se ráno probudí skoro, byla zvyklá skoro stávat; tu vidí v jakém nádherném paláci je, v jaké krásné světnici — jak živa to neviděla. Ona si myslela:

»Je to na ozajst, a lebo je to ve snách?«

Přijde zatím služka a ptá se, co milostpaní poroučí, které šaty obléci. Ona ale nevěděla, co má na to říci, ale pravila — tak jí to napadlo:

»Jak obyčejně mívám.«

Za nedlouho přide kuchařka a ptá se co k snídání, a ona zas odpověděla:

»Jak obyčejně mívám« — nevěděla jak na to říci. Tak oni si rozmlouvali, v kuchyni, ta chasa, ty kuchařky:

»Ale dnesky je milostpaní dobrá, eše nikdy tak dobrá nebyla«. Král vstane a šel se k paní podívat, co dělá, že když je tichúčko, nedělá žádný šramot, křik. K rozeznání nebyla, byla celá podobná jeho vlastní paní, jenom nevěděla, jak má co mluvit. Tak on byl král velice rád, že má tichúčko svoji paní, že náuru převrátila, že není zlá, že je tak tichavá.

Tak včil půjdeme za tou ševcovou. Švec ji vždycky trýznil, vždycky ji bil, až jedenkrát vařila šaty, prádlo, a to s tím prádlem šla na potok práť, pístem, jak to obyčejně tady perou. Ale to trvalo velice dlouho, kolik měsíců, co ta byla u toho ševce a ta byla u toho krále. Tak ona když ty šaty prala, tu vidí kočár jet, koně, a to jel samotný ten její muž s tou ševcovou na špacírku. Jak přijížděli blízko ní, ona začala křičeť, svému pánovi, jakožto králi, vynadávat, že co se převáží s takovou kurvou — a švec poslouchal, vzal potěh, a šel na milý potok za ní a teď ji tam začal velice potěhem biť.

»Co ty nedáš pokoj a takým pánu jet, vždyť oni by nás mohli dát zavřít do kamrlíka. Či tratíš rozum?«

Tak ta ševcová u toho krále ta by tam byla velice ráda u něho ostala, jí se to líbilo, měla se dobře.

Potom ti dva duši se spolem zas sešli v poli, a tož jich zas převexlovali ve spaní, tu ševcovou od krále dali k ševcovi, a královnu ke královi. Povídali si ti duchové:

»Však už ta královna dostala bití dost od toho ševce, že už nebude svého pána sekýrovat, ani chasu trýznit. Tak když byly převexlované, už ji ten švec netrýznil, on už věděl, že je to nějakým zázrakem se stalo tak, už ji nebil; a z té královny se stala náramně dobrá paní na chasu a na všecky. Tož včil král už měl radovánky, že už měl svoji paní při sobě, a ostatek už je po všem.

Nadpřirozená moc vymění ševci a králi navzájem ženy, při čemž zlá královna se polepší.

České verše K. II. 79 od Rožnova. Menšík 84 od Jemnice, Rad. (505—515).

Menšík. Čarodějník sděluje hraběti, že do roka a do dne napraví jeho zlou ženu, vymění ji s ženou zlého ševce, sídlícího na stráni, kde se říká v pekle. Hraběnka sní, že je v pekle, ševcová, že je v nebi. Po roce řekne čaroděj hraběti, kde má ženu, hrabě tam jede, jeho žena pozná vůz atd. ženy zas se vrátí zpět.

K. II. 79. Jezovité dají hrabětku, která je odbyla, na 7 let do moci ďábla, jenž ji přenesou do Londýna k zlému ševci; jeho podobnou, stejně narozenou a křtěnou ženu Maričku donese hraběti, a všechno jí vyloží. Na druhý den jsou narozeniny obou žen. Ševcová jako hraběnka je oblíbena, po pěti létech jede s hrabětem do Londýna. Potkají bývalou hrabětku jak nese boty na trh, ta běží za vozem a křičí, že je její. Švec ji chytí, bije, dá doma na řetěz. Když uplyne sedm let, vyprávi čert ševcové, co hraběnka u ševce zkusila, dá jí mnoho peněz, a zas je změní. Hraběnce též vše vyloží a napomíná ji, služebnictvo najde ji ráno špinavou a vyhladovělou, ona přizná se muži, jedou si pro ševce a jeho ženu do Londýna.

U Rad. zlý švec trýzní hodnou ženu, zlá královna hodného krále a zavírá jej na noc do žaláře. Královna odmítne jednu žebračku, kterou ševcová pak obdaruje, a na druhý den jsou ženy změněny, švec bije královnu, ta běží do paláce, tam se jí smějí, chce se utopit, ale přece si to rozmyslí. Ševcová je vlídná na sluhy i krále, jede s ním na procházku. Švec na konec zemře, ševcová zůstane královnou. (Stopy vlivu autorova až příliš patrný.)

XLVIII.

Byla jedna vdova mlynářka, měla dceru, už schopná byla na vydaj. Ta dcera by se ráda vydávala, a matka nechtěla dovolit, protože ona matka se chtěla sama vydávat. Tak ona jedenkrát svému pacholkovi poručila, aby jel do lesa a tu dceru aby sebral se sebou a v tom lese aby ji zamordoval, tu dceru ten pacholek. Tak on ráno skoro vstal a šel budit tu dceru. Ona nechtěla vstát, že i tak jak živa nebyla, že ona nepůjde. Ale on povídal: — Co matka poručila, to já musím vykonat, — že ona musí s ním jet. Tak jak přijeli do lesa, on ji chtěl zamordovat. Ona ho prosila, aby ji nechal při živobytí, že ona se domů hlásit jak živa nepůjde, že půjde pryč do světa. Tak on ji nechal, jen ruky jí uřezal, a měl psa se sebou, tomu psovi uřezal jazyk a tož to nesl domů ukázat, že ji jako zamordoval.

Tak ona šla do lesa daleko a v tom lese bydlela nějaký čas; tak k jídlu neměla nic, jen hubou si dosahovala trávu na zemi, škubat a jíst. Ona si tam našla takou jeskyni, takou budku a tož v té budce

se zdržovala. Bylo to nedaleko města hrubého, bydlil tam král. Tak ten král vyhlásil hon na zvěř honit. Tak jemu trefilo se do toho lesa také tam přijít na nějakou zvěř, srn nebo zajíc, nebo co, zastřelit. Ten jistý král právě na to místo přišel, kde ta byla v té jeskyni, ta ženská. On se jí ptal, že co tam dělá? Ona se dala do pláče, a on viděl, že docela hezká, šikovná, mladá byla, jemu se zalíbila, on si ji vzal se sebou do svého burku. Tak když byla při něm nějaký čas, on byl svobodný, on si ji sebral za svoji paní. Třebas těch ruk neměla, on si ji sebral. Tak když byli svoji, dobře se měla při něm, no jakožto už byla královnou, byla svoji paní. Tak ona s ním už byla obtížená.

Zatím povstala válka u jinšího krále. Tak ten král byl pozvaný na vojnu, on musil jet. Tak když on na tu vojnu odjížděl, tak se doma rozloučil a doma poručil svým služebníkům a své komorné, ať ji spravedlivě pěkně obsluhují, když ona nemohla rukami; co bude potřebovat, aby jí to všecko udělali. Jak bude po válce, že on přijede brzy domů. Ale tak co se nestalo. Ona porodila dvou chlapců, dvou princů; přišli dvě na svět. Tož to nechali okřtít, jednomu dali jméno Slunéčko, a druhému chlapcovi Měsíc jméno. A tak napsali psaní svému pánovi, že jeho paní porodila dvou princů krásných, a poslali jednoho posla s tím psaním za tím pánem. Ten když s tím psaním šel, už byl daleko ve světě, už bylo na večír, tož potřeboval nocleh. Tož právě přišel k té mlynářce, k té vdově na noc zotkat' ta paní byla; tam trefil na noc, k té mlynářce. Ona ho přijala na noc a tak se ho přeptávala, kde jde a co nese. On povídal, že jde za pánem, že jeho paní porodila dvou chlapců krásných, a že jeho paní nemá ani těch ruk. Takhle ji to povídal. Tak ona mu dala dobrou večeři, tomu poslovi, a dala se mu vína napít' a do toho vína mu dala šloftruňk, aby dobře spal. Ona pěkně, jak odespal, tož ho vizitýrovala, našla psaní. Tož to psaní vzala, rozpečetila a přečtla. Tu viděla, že krásné psaní je, a že dvou princů porodila ta. Jí bylo podezření, jestli to její dcera není. Tak ona vzala papír, pero a napsala jiné psaní ta mlynářka. A že porodila štěňata, že to není podobné k ničemu, aby on to nechal zamordovat. Pěkně zapečetila a dala mu do té kapsy tomu poslovi; on nevěděl nic. Ráno dala mu dobré snídaní a tak mu přikázala, jak půjde zpátky, aby se k ní zas pozastavil. Tak on přišel k svému pánovi, psaní mu odevzdal. On psaní přečtl, tu se nad tím zarmoutil, ale napsal psaní, nechť sou to štěňata jaká chtějí, aby to nechali při živobytí, až přijede domů. No tož ten člověk šel zpátky s tím psaním. Tak on si to tak narychtoval, on přišel právě zas na noc k té mlynářce. No tak jak tam nocoval, ona mu dala zas dobrou večeři, a dala mu zas dobrého vína se napít. On pěkně odespal tvrdo, nevěděl nic. Ona vzala psaní, přečte, tu tam stojí v tom psaní, nech jsou jaké chce, aby to nechali tak, až on přijede nazpátky. Tak ona vzala papír a napsala psaní, zas napsala, že ať pána

nečekají domů přijít, že aby ji usmrtili, aby ji nechali na hranici spálit a i s těmi dětmi. Ale jim bylo líto ji usmrtit, nechat spálit; nechali ji při živobytí.

Ale ona šla pryč a i s těmi dětmi. Děti měla na každé ruce jedno pěkně přivinuté. A už byla daleko ujedná, trefilo ji přes vodu jít. Tak ona, jinak není, přes tu vodu musela břest. Jak bředla, tož ten jeden chlapeček ji spadnul do vody. Ale ona hned tou rukou, tím kymlíkem, do vody sáhla, a když do vody sáhla, chlápce vytáhla, už měla celou ruku. Tady měla také pásek zlatý, a ruka byla celá. Zas ten druhý chlapec ji spadnul do vody, a ona honem sáhla po něm tou rukou, tím kymlíkem, a zase měla ruku zdravou. Tož měla velkou radost nad tím, že už měla obě ruky, už mohla dělat co chtěla. Tak ona šla daleko do světa a co by se dostala za dívku sloužit. Tak přišla do jedné hospody, tam si vyprosila službu, jenom tu živnost (výživu), ty děti vychovat i s ní.

Tak půjdeme za tím králem.

Král přijel zatím domů, ptal se po své paní, kde je jeho paní. Ti mu povídají. — Ty jsi poručil, aby byla spálená a i s těmi dětmi. — On povídal: — To není pravda, já sem psaní obdržel, že porodila taká štěňata nepodobná k dětem, ale já sem poslal psaní do domova, ať je to na živě všecko, a já domů přijdu. — No tak co se s tím stalo. Tož pro toho posla, co ty psaní nosil, kde byl a jak byl. No on povídal: — Já nevím o ničem, já sem noclehoval, ale já nevím o ničem. — No tak oni mu vyprávěli, že ona je při živobytí, ale že šla do světa pryč, že není spálená. Tak on se vypravil ji hledat, zapřáhl koně do kočáru a jel. —

No tak dalece přijel až na tu hospodu, kde ona bydlila, ta jeho paní, na večer na noc. No tak měl extra světlici, koně zaopatřené v maštali. Svému kočmu přikázal, nočním časem aby dal pozor, co by se nic zlého nestalo. Dobrá. Ona ho poznala hned, ta jeho paní, ať on ji nepoznal; vždyť měla ruky. On už na svém lůžku ležel, na posteli, a spal. Ta ona poslala svého chlapečka Slunečko: — Jdi, to sou tvoji pantata, obtul (polib) ruku, a tichoučko zas polož. — Už chlápce běhali. Jak ten obtulil ruku, poslala Měsíčka, druhého chlapce: — Běž pantatovi obtulit ruku, to sou tvoji pantata. — Ten kočí to spozoroval, když vartoval za dveřmi, tak on šel a zbudil svého pána, aby vstal, že v maštali se cosi udělalo, aby šel s ním ven. Jak přišli ven, kočí mu povídá: — E, milostpane, nebudeli tu jejich paní? Ona vysílala děti obtulit ruky, a povídala dětem: — To sou pantata vaši. — No tak on šel a lehnul si na novo na lůžko, a spravoval se že spí (činil jakoby spal) a ruku nechal viset s lůžka důle. A ona povídá: — Slunečko, i ty, Měsíčku, běžte pantatovi obtulit ruku a tu ruku mu položte na lůžko, aby mu neztrnula. — No tak chlápce šli a pozobtulali ruky. Tak jak k němu

přišli, k tomu pánovi, tak on ty chlapce zebrať obě dvě do náručí a šel k té dívce, jakožto své paní, že co to je, že ona ho jmenuje jako pantatou. No tak ona se přiznala ze všeckni, jak z domova odchodila, jak přes vodu bředla, že tím zázrakem božím že dostala ruky. Tak on přenocoval a ráno svoji paní sebral a i se svými dětmi a jel domů.

Tak když domů přijeli, radost veliká byla, že je doma a ruky že měla zdravé. Tak včilej teprva ten posel musil povědět, kde byl na noc. Tak ona už věděla dobře, jakožto královna paní, že je to matka, ta mlynářka, že ona to dělala na protivenství. Tak ten jistý král tam hned poslal vojsko, a mlynářku usmrtili, a tu majetnost, co tam byla, prodali, a tož to uvedli na žebráky, žebrákům to rozdali, tu majetnost. Král je s královnou podnes živ, v pěkném pořádku,
napekli si chleba ze rži,
a ty, Kostko, nelži.

Žárlivá matka káže pacholkovi zabit její dceru, on ji jen zmrazí, princ ji nalezne a pojme za chot. Jede do boje, a matka podvrhuje dopisy o jejím porodu i jeho odpovědi. Znovu vyhnána, nabude opět rukou, konečně mužem nalezena.

České verse. Němc. I. (180—194). K. III., 40; K. (Český lid VIII., str. 322), č. 24 z okolí sloupského.

Povídka naše patří k oblasti v češtině hojně zastoupených látek o pronásledované dívce a ženě, jež vesměs skládají se z části úvodní, před svatbou dívčinou, z popisu pronásledování, jež zakouší po svatbě při narození svých dětí, a z části konečné, v níž shodně s úvodem následuje šťastné rozuzlení. Mimo látku povídky naší jsou tu na př. povídky o dívce zaslíbené čarodějce, která jí zakáže jednu komnatu,* o sestře, která hledá bratry, v havrany zakleté,**) o dívkách, jež si vypravují koho by rády, nevědouce, že král je poslouchá, a o sestře, jež vysvobozuje skamenělé bratry, kteří šli hledat tři divotvorné věci.***) Zde srovnávám jen naši látku.

Němc. Hezká hostinská týrá ze žárlivosti dceru, a když se o ni pomocí staré služky tajně uchází kníže, káže pacholkovi utít jí v lese ruce a vypíchnout oči. Pacholek oči ušetří (oslepi psa). Anděl přenese dívku do zahrady knížeti, jenž si ji vezme. Služka přijde a vypráví, že matka pacholka zabila. Muž jede do boje, stará kněžna mu píše

*) Viz v češtině Václavek II, 19 (28—29). Bayer 1875. č. 25 (80 - 88) Mikšíček I., (31—38), K. III., 10. Hraše Za starých dob. (81—95). Němc. (114—139).

***) Slavia I., sv. 3., 1 část, č. 4 (15—19). Němc. II., (99—113), K. I., 48; K. III., 12.

***) Slavia II., 11. Němc. I. (95—109). Rad. (447—471). Mikš. I. (202—206). Zlomky: Kolář I., 7. Slavia II., 10. Vrána I., 24. Rad. 242—245).

o porodu dvou synů, hostinská posla opije a změni psaní, že to jsou dva psíci, podobně odpověď knížete nahradí rozkazem, aby žena s dětmi byla vysazena na vodu. Sud s nimi dopluje k chatě Matky Boží, jež Syn učiní děti sedmiletými a jí vrátí ruce. Po čase přijde kníže do chaty, usne, matka pobízí hochy, aby zdvihl tatínkovu nohu, svezlou s lavice, kníže ji pozná.

K. III., 40. Král vdovec chce si vzít za choť dívku, již hodí se prsten po zemřelé, je to jeho dcera. Ta se zdráhá,*) otec jí v lese uřízne ruce. Ona živí se tam tři čtvrti roku travou, modlí se pak před vraty jedné zahrady, ta se sama otevrou, jabloně samy se k ní naklánějí, nasytí se a vrátí. Princ dá zahradu hlídat, hlídá sám tak, že vyleze na strom a vezme sebou trní aby neusnul,**) přistihne ji v 11 hodin a vezme si ji. Odjíždí do boje, žena porodí mu prince zlatohlávka. Psaní o tom zachytí otec, píše o ošklivém dítěti, v odpovědi podvrhuje rozkazy k upálení. Stará královna dá spálit voskové figuriny, matku s dítětem propustí do lesa. Ona nakloní se nad studnou, stařec jí do ní strčí, ruce jí narostou. Dostane od starce peníze, vystaví si hostinec kde každý může zadarmo jíst a pít, jen když vypravuje své příběhy.***) Král tam přijede, ona káže synkovi, aby vynesl tatínkovy zaprášené boty, král ji pozná. Otce jejího zavrou do kláštera.

Kulda (Český Lid VIII.). Počátek pod vlivem látky o dívkách, jež si vypravují, koho by rády: matka slibuje dceři, že bude mít tři chlapce se zlatým křížem na čele, král si ji proto vezme za ženu, jede pak na vojnu. Její komorná pouští její děti po vodě a píše králi, že porodila psíky. Po třetí podvrhne psaní, aby paní též byla zabita. Pustí ji také po vodě, ona dopluje ke kapliče sv. Anny, tam najde své děti. Král se vrátí, je smuten. Když jej vybízejí, aby se ženil, dá přinést míru ořechů a žádá, aby mu je spočetli na sudo. Nikdo to nedovede. Sv. Anna zatím pošle nejstaršího chlapečka do zámku a ten při počítání vypoví, co se dělo. (Tento zajímavý detail v cizích versích pravidelnější.)

Cosquin č. LXXVIII. a pozn. II., str. 324 a n. *Köhler-Gonzenbach* k č. 24. II., str. 220—221. (Zft VI., str. 69). *Wollner* k č. 46, str. 576. *Köhler* I., str. 519. Viz též *Cosquin* č. XXXV. a pozn. (jiné látky o zmrzačené a vyhnané ženě), č. XXXVIII. částečně i pozn. I., str. 195 a pak č. XXIII. (jiná látka o křivém nařčení při porodu). *Köhler-Gonzenbach* k č. 2—5. str. II, 206—207 (jiné látky téže skupiny). (Zft. VI., str. 60—61). *Wollner* k č. 44, str. 576. *Golz*, Genovefa, Leipzig, Teubner 1897 *Český Lid* VI., str. 422, č. I., 3. *Grimm* I., č. 31. str. 162.

*) Tento počátek přijat z jiných látek, o pronásledované, skrývající se dívce. Cfr. na př. *Köhler-Gonzenbach* II., str., 221 a 229. *Köhler-Campbell* k č. 14 pozn., str. 294 a n. *Wollner* str. 571—572. *Köhler* I., str. 420. *Cosquin* I., str. 275—276. 278—279. *Hahn* II., str. 224 a n. k č. 27.

**) Přejato z úvodn látek, jež počínají hlídáním reka po tři noci. Viz na př. *Tille Literární studie* I. Skupinu B.

***) Reminiscence z látky o rekovi, jenž osvobodil princeznu od nočního útoku obrů. Viz *N. S. I.*, str. 33, látka 15.

XLIX.

Byl jeden královský syn, princ. On povídal svému otcevi, že půjde do světa, svět zkoušet. — No co prý tam budeš dělat, ve světě? Nejsi žádný řemeslník ai. — Tak on šel. Otec ho pustil, a on šel do vandru, do světa. Tak vandroval až do jinšího kraje. Tak přivandroval do jednoho města.

Když tam přišel, šel k jednomu zahradníkovi a ptal ho o práci, že jestli by ho nevzal za tovaryše. A on povídal: — A já sám od sebe nesmím, to je královská zahrada; než já se musím zeptat pana krále, jestli smím tovaryše vzít. — Král ale povolil, že když je šikovný, aby vzal. Tak v zahradě mu vykázal zahradník práci stromky obřezovat a zahradu čistit. Dobře se u něho měl, dobrý kost měl a všecku potřebu; jemu se to líbilo.

Už tam bydlel páru týdnů, tož ten král měl princeznu, ta si povídala: — Ráda bych toho tovaryše viděla, co je to za člověk. Tak ona tam šla do zahrady na špacírku ta princka. Když tam přišla do zahrady, on vil pěkný věnec z kvítí. Ona k němu jde, dala pozdravení, přivítala ho, a on jí; on už věděl, co má dělat. Ona hledí naň a povídá mu, že co žádá za ten věnec, že ona ho od něho koupí. On ale nic nechtěl zaň na penězích, než jen toliko, aby ona mu dovolila k ní přijít do světnice. Ona mu povídala: — To nemůže být, tam mužský žádný ke mně nemůže přijít, leč ženská. — Ale mu dala to naučení, že pošle na večer mu ženské šaty po služce, aby se převlékl do ženských šát a tož k ní může přijít. No tak on se skutečně oblékl do ženských šát a na večír k ní šel. Tak když tam k ní přišel, tož radovánka byla, ona měla přichystané dobré jídlo, dobrý truňk, tak spolem rozprávěli o všelijakých věcech, no a potom na spaní on chtěl s ní do lože, ale ona nechtěla svolit. Ráno šťastně odešel zas k zahradníkovi do zahrady a zas tam pracoval, co mohl dělat.

Ona přece dychtila po něm, se jí velice zalíbil, šla do té zahrady na špacírku zas. On ale zas věnec vil, vzácný věnec. Jestli ten byl první pěkný, ten byl pěknější, jí se zas ještě lépe líbil, lepší než ten prvnější. Tak ona chtěla po něm ten věnec, chtěla mu ho zaplatit, že mu zaplatí dobře. On jí ho chtěl darovat, ale ona zadarmo nechtěla. Tak měli spolem domluvu, ona ho přijala zas k sobě na noc, za ten věnec. Zas mu poslala ženské šaty a on k ní na noc přišel. Tak když k ní přišel, už bylo zas přichystané jíst a pít. Tak on konečně chtěl k ní přilehnout do lůžka. No ale tož ona už povolila, že může lehnout. Když leželi, tak ona dala paloš do prostředka, šavli, aby se nehýbal. No ale což to bylo marné, ona potom sama šavli odstrčila pryč, a mezi sebou špásovali, až něco udělali. Tak on na ráně (ráno) šel zas domů, pracovat do zahrady.

Mezi tím ona už do zahrady nechodila, už páru týdnů nešla do zahrady. Ale s ní už bylo jinak na světě, ona byla nemocná, když chodila sama druhá. Tak ona jedenkrát k němu přišla do zahrady a tak se mu stěžovala, že, jak otec se zdoví, co s ní je, že s ní bude zle. Tak on jí to naučení dal, aby nabrala se sebou hodně peněz na útratu, že utekou pryč. Ale to skutečně tak udělala; nabrala hezkých peněz, a nočním časem on šel do domova svému královi s ní. On všechno od ní odebral, peníze, ona si nenechala nic.

Přišli do jedné vesnice, ona měla hlad. On povídal: — Už je marné, peníze sme utratili, peněz nemáme, musíme jít po ptaní. Ty půjdeš tou stranou po ptaní a já budu tou stranou chleba si ptát. — Každý extra. — On šel ale do hospody, tam si pojedl, popil, koupil si, a ona šla chalupa od chalupy a ptala. Měla hezkých krajíčků naptaného. On koupil celý pecen na té hospodě a rozkrájel ho na samé krajíčky. Tak po ní pozoroval, kde je. Tož jak se spolem sešli, tož už spolem šli. Tož ona mu ukázala, co má chleba, a on svůj chleb také ukázal. Ona mu povídá: — Proč to je, ten chleb tvůj je celý stejný, a moje krajíčky je každý jinačí. On jí povídal: — Ja, tady na té straně chalupa od chalupy pekou jednotný chleb, a tam na té straně v každé chalupě jinačí a jinačí chleb pekou. — Tak ona pojedla chlebička, ale on nejedl nic, on nepotřeboval. On pojedl v hospodě pečínky a napil se vína.

Už přišli do svého města, odkad on byl, kde jeho otec byl král jako. Tak šel a najal kvartýr, a povídal jí: — Ty budeš tady bývat, — a odešel pryč. Za nedlouho, za chvíli, přišel k ní a povídá jí: — Zítra tady bude jarmark. — Šel a nakoupil nových hrnců, od hrncíře hrnců, a povídal jí: — Tu na to místo ty hrnce budeš prodávat. — Tak ona šla na to místo, kde jí vykázal hrnce prodávat, a šel domů k svému královi, k svému otcovi a všechno to oznámil, co dělal. Tak sebral si kočího s kočárem, s páru koňmi, a jede na to samé místo, kde ona s těmi hrnci seděla, prodávala. A tomu kočímu nařídil, aby přes ty hrnce přešel, co by jich všechny roztřepal. Ona, když viděla, už z daleka lomila rukama, křičela, aby objel, aby přes ty hrnce nepřešel. Ten skutečně přešel a všechny hrnce potřískal. Tak ona plakala a šla do svého bytova. On ale objel zpátky domů a převlekl šat a šel k ní. Ona pláče, naříče. — Tož co, prý, pláčeš? — No jo, jel taký a taký pán, a ten kočí přešel přes všechny hrnce, všechny je potřepal. — Tak on jí povídal: — No něplač, to nic nedělá.

Povídal jí: — Já najmu hospodu a nakoupím truňku, a je tu mnoho vojska, každý voják rád kořalku pije a truňk. Tak věil můžeme při tom mnoho peněz vydělat. — Tož nakoupil toho truňku a tu hospodu najal, a ona co hospodská měla prodávat tu kořalku těm vojákům. A nechal oznámit vojsku, kteří sou dobří pijáci, aby šli do té hospody,

a daroval jim peněz, aby pili, a aby jí platili ještě víc, než co ona bude žádat. Tak vojáci byli rádi, každý rád si hutne, hezky pili, dobře platili. Ona měla hezký výdělek a truňku už neměla nic. Tož vojáci chtěli pít, ona už neměla nic. Tož se odebrali vojáci a šli domů, každý na svou stranu. On k ní přišel: — No, jak jsi vypadla? — Och dobře. To jsou vojáci dobří. Ti pili a dobře platili. Mám víc peněz, než sem zasloužila. — Tak on jí povídal. — Zítřejší den zas tam půjdeš, a musíme toho truňku víc nakoupit. — Tak na druhý den zas hezkého truňku bylo. Ona tam šla zas prodávat, a on nařídil vojsku, aby tam šli a dobře pili, a platit — aby neplatili. Aby sklenky tam třískali, ale jí aby neublížili nic, měli přikázané. Tak ona s pláčem utekla tam otaď; nebylo co prodávat, ani peněz neměla.

Tak on jí povídal: — Víš ty co? Já půjdu ke královi a budu krále prosit, aby tě tam vzal za kuchařku do kuchyně. — No tož dobrá. Tož ji sebral tam a dovedl ji. Tož ona v kuchyni vařila a už co bylo dělala. Byla právě, jak ona tam už byla, ten den veliká hostina, velikého panstva tam bylo, a drželi tam muziku. Jak bylo po jídle, tak hrála muzika, a tož tancovali. Když tancovali, ona měla z předu naříděné, když bude kuchařkou, měla hrnec s dvěma uchy nachystaný, aby si ten hrnec uvázala pomezi nohy a od jídla co bude, maso, omáčka, a aby to už jemu nechávala sníst. Když už všeci tancovali, on šel jakožto princ do kuchyně, ona ho nevěděla, a tož ji bral do tance. Ale ona konečně nechtěla jít, ale musila jít. Tak jak s ní začal tančit, jednou, dvakrát do kola, on jí drcnul kolenem do toho hrnce, tak se ten hrnec roztřepal, máčka na zemi, masa, všecko bylo. Tak byla veliká hanba.

Ona se dala do velkého pláče, nářku, ale on ji hned sebral za ruku popod paže do světnice, aby z toho nedělala nic; a krásné, pěkné šaty byly nachystané, jak na princku záleží, a tož on se jí přiznal a ptal ji za odpuštění, že on ji jenom pruboval, co ji trápil. A tož včilej prosil otce, aby mu dovolil se oženit a ji si sebrat. No tož udělali hezkou svatbu. Prv než svatba byla, už oni poslali psaní tomu královi, otcovi jejímu: — Ten a ten si ji bere. — Tož on měl z toho také radost, byl pozvaný na svatbu. On s hezkými penězi přijel, hned páru tisíc výdělu přivezl se sebou, a tož jedli a pili až se jim všecky žíly potrhaly, a napekli chleba ze rži . . .

Srv. č. XLV.

Princ, aby pokořil pyšnou princeznu, slouží za zahradníka, svede ji a prchá s ní, nechá ji žebrat, prodávat kořalku v hospodě, hrnce na trhu, sloužit v královské kuchyni, atd., až se jí dá poznati.

České verše: Němcová II. (287—297), Václavek (Sbírka XXXII) str. 15—19. z Valašska.

Z celé oblasti látek o rekovi, jenž slouží nepoznán u krále jako zahradník a získá princeznu za choť, zastoupeny jsou v češtině 4 látky: o rekovi vychovaném u divokého muže *) o rekovi, jemuž pomáhá při tom radící kůň, **) o rekovi jenž slouží u čaroděje a prchá od něho, a na konec naše látka. (Cfr. N. S. I., str. 38—39, látka 20. var. a—d.)

Verse u Němcové zastupují jiný variant naší látky (zavázání střevíců).

Mladý král posílá svoji podobiznu princezně, která mu vzkazuje, že není hoden rozvázat jí řemínky obuvi. ***) Král slouží pak nepoznán u princezny jako zahradník, učí ji hrát na harfu, princezna se do něho zamiluje, vezme si ho, zavržena otcem i s ním. Jdou do jeho otčiny, nechá ji bydlet v komůrce, prodá skvostné šaty, opatřuje jí šití. Po nějakém čase má při králově svatbě vypomáhat v královské kuchyni, král potká ji na chodbě, hledá, kdo by mu zavázal střevíce, princezna je zaváže. Dá ji pak zavolati, dá se oddati a dá se jí poznati.

Václavek (Sbírka XXXII.), str. 15—19. Princ jde, aby poznal svět, za pastýře, pást svině, princezna vyprosí na svém otcí jeho postup, až stane se ministrem a její mužem. Po čase mu vyčítá, že byl pastuchou, princ, aby ji pokořil, dá se s ní obrat od nastrojených lupičů, princezna musí za pasačku ke kravám a z nařízení prince jedná se s ní krutě. Po třech měsících princ dá ji přivést do zámku a vydává se za štolbu, dá ji za umývačku do kuchyně na výpomoc k svatbě, radí jí, aby kradla pro něj jídlo do hrnku uvázaného u kolena. Má pak tančit, jídlo rozhází, oblečena na to nádherně atd. Začátek patrně zkomolený.

Cosquin [č. XLIV., pozn. II., str. 100—101 *Köhler-Gonsenbach* k č. 18. II.' 216—217. (Zft. VI., str. 67). *Orient-Occident* I., str. 116—125. (Liebrecht, F. Beiträge I. Der verstellte Narr). Viz též II., str. 91 a n. (Liebrecht, F. Rose und Cypresse. *Germania* 33. (1888), str. 342—356 (H. v. Wlislöcki: Der verstellte Narr). *Zft. f. Volkskunde*. Hrsg. E. Veckenstedt II. (1889) str. 67—70, 107—115 (V. Tille: Zwei böhmische Märchen). *Hahn* II., č. 113, str. 319 (?). *Grimm* I., č. 52, str. 258, cfr. též II., č. 134., str. 235 a II., č. 111., str. 13.

L.

O Vítkovi.

Byla jedna vdova a ona měla chlapečka, jmenoval se Vítek. Tak ona měla chaloupku malou, živobyčí neměla nijaké. Tak ona chodívala s tím chlapečkem do lesa sbírat bukvu. A tož ona to prodávala kupcům

*) Cfr. naši povídku XXI.

**) O radícím koni viz též naše povídky XII. a XXVIb.

***) Počátek o pyšné princezně zabloudil též do naší povídky XXVIa.

na olej. Tak jedenkrát se vypravili do toho lesa ráno, sebrali sebou oběd už na poledne, obědovat. Tak když v tom lese byli, sbírali tu bukvu. Poledne bylo, poobědvali. Po obědě matka si lehla a odespala pod stromem, ten chlapeček, no, když byl mladý, on chodil a sbíral bukvu a on si zašel v tom lese daleko a na maměnku zapomněl. Maminka se probudí, ona asi hodinu spala, vstane, prohlédne a volá: — Vitečku, Vitečku, kde jsi? — Chlapce nebylo nikde. Chodila daleko široko po tom lese, chlapce nikde. Plakala, nárek vedla; no když už byl večer jako, tak šla sama domů s pláčem. Ten chlapeček šel tak daleko, až vyšel z lesa ven, a byla tam velká voda, moře; on plakal, křičel: Maminko, maminko, kde jste? — Bylo to ale při silnici blízko, jel kupec se svojí paní. On ostal ale stát a sleze s kočáru dolů a jde k tomu chlapcovi. Tož: — Co pláčeš chlapečku? — No: — Nemám maminky. — A tož čí jsi? — Já nevím. — Tak on povídal: — Pojď, chlapečku, pojď, půjdeš se mnou, neplač a neboj se nic. — Tož on si ho sebral sebou do svého domova. Doma měli nemlich toliké děvčátko jak ten chlapeček byl. Tak ten kupec povídal své paní: — To budeme mít párečku: — chlapec a děvče. — Tak nechal do školy chodit, cvičit; pěkně to rostlo; už tomu bylo ale osmnáct, devatnáct let. Tak povídal ten kupec své paní, že se mohou spolem sebrat. No tak už byl svým pánem. Ale trvalo to páru roků.

Tak pustíme se za ní, za tou vdovou. Ta do kostela chodívala vždycky, ta vdova, modlila se srdečně, plakala nad svým synáčkem, nevěděla, jeli na živě, anebo v lese zvěř zežrala. No dobrá. Když ona v kostele vždycky srdečně plakala, farář se vždycky na ni díval, jak měl kázání. Tak si ji nechal předvolat k sobě. Když ona k němu přišla na faru, přijde k němu do světnice; on ale měl důležitou věc, psal, tak jí kázal, aby se posadila; dal jí sedátko, aby si sedla. Ona se posadila. A měl vzácný obraz sedmiboletné panny Marie, držela synáčka na rukách. A on se podíval na ni, když ona srdečně plakala, na ten obraz se dívala, ona si to tak představovala, že měla také tak synáčka a že ho pozbyla v tom lese. On ale už nechal svoji práci a stanul k ní a tož se jí ptal, co ona si rozjímá ten obraz tak, a proč tak pláče. Ona povídá. — Velebný pane, prosím pěkně: měla sem synáčka svého a tak se mně v lese ztratil, podnes nevím, jeli na živě nebo ho zvěř zežrala. Tak on ten obraz sdělal se stěny a tak jí ho daroval. Ona ten obraz sebrala, srdečně poděkovala zaň a sebrala sebou tesaře řemeslníka a šla do lesa, a pod tím stromem co tam obědvali, tam ho nechala do stromu zadělat pro památku. Tak to byla radost její, ona se tam chodívala modlit vždycky. No, trvalo to mnoho let. Najednou kde ta vdova byla, v té vesnici oheň se strhl a teď vyhořeli. Tož dobrá. Když vyhořeli, ten jistý kupec, on byl velký boháč, a ten les patřil jemu. Tak on nechal vyhlásit, že bude dřevo darovat na to stavení,

aby přišli v určitou hodinu do toho lesa. Tak a i ta vdova tam také šla. Tož jako ten pan kupec dal vycejchovat tomu kus dřeva, každému tomu obyvatelovi podle zásluhy. A ta vdova také dostala a nemlich ten samý strom, co ten obraz byl zadělaný tam; ale on byl zarostlý kůrou, že ho nebylo znát. Tak hned řezali, stínali dřevo. Právě ten samotný strom zadělaný řemeslníci stínali. Jak byl svalený ten strom dolů, tak ten obraz panny Marie se vyvalil z té kůry. Hned křičeli: — Zázrak se stal, zázrak se stal, tu máme pěkný obraz sedmiboletné panny Marie. — Ta vdova přijde, začně křičet: — Oh, Bože, to je obraz můj, to je obraz můj, sem ho nechala zapravit tady, jak se mi chlapeček můj, Vítek, ztratil. Ten pán byl při tom, ten kupec, to poslouchal, »jak se mi ten chlapeček Vítek ztratil«; on věděl, že se jmenoval Vítek, jen nevěděl, komu patří. Tak on si ji sebral hned sebou, jenom že jí nepověděl, že je vlastní syn. Tož jak přijeli domů, no, tož živobytí dobré, jíst a pít, to se samo sebou rozumí. A když potom, tož se jí začal přeptávat, jaké děti měla, nebo co. Tak ona mu povídala: — Neměla sem nic, jenom chlapečka; jmenoval se Vítek a tam a tam v tom lese se mně ztratil a podnes nevím, jeli živ, nebo mrtev. Tak on se jí pomali teprv zjevoval, že podle té řeči on je vlastní syn její a ona matka jeho. Ale on, jak se jí zjevil, ona hned zamdlela od radosti, ostala neživá. Ale on ji hned, jakožto kupec měl už nápravy (léky), dal jí povonět k nosu, a tož ji vzkřísil. No tož včil měli náramnou radost mezi sebou. On byl rád, že má matku, a ona měla radost, že ještě syna má. A tož ji při sobě měl už do její smrti. Dobře se měla a radost měli. No, do posledka jí slavný pohřeb udělal, když umřela a ji pochoval, a tož je tamta, a on je podnes živ, a

napekli si chleba ze rži,
a ty, Kostko, nelži.

* LI.

O Hanákoch.

Na Hanej v jednej vesnici kněs dělával dycky kázání, obyčejně nedělním časem, a dycky lid vychvaľoval z jinčí opce na tom kázaní Hanáci byli zarmúcení, že jinčí lid vychvalůje a onichnic. Jich to dožraľo, sameo too burmistra to dožraľo a žádali o jinšio kněza, že oni toho kněza nechcú, že oni musá jinčiho kněza dostať. No tak jeden súsed o tom věděl, že žádajú jinšiho kněza, to bylo sobotnim časem, tag on šel k temu knězovi, a oznámil to, že obyvatelé chcú jinčiho kněza, ai burmistr že o to žádá, že inší lidi že sú vychválení, a Hanáci že nihdy nic. Tak skutečně, dyš kněz už o tem věděl: »Dobrá, že ste ně to pověděl.«

No tak byla neděla, kněs vyšel na kazatelnicu, dať obyčejně pozdravení — jak to bývá — »pochvalen buť Jěziš Kristus« — no a tož — »Na věky amen.« Tak on ostane chvílu stáť a hlédí na ten lid, na ty Hanáky.

»Milí Hanáci! Předěšle sem mlúvil a kazání držel o tych tam lidoch, a o tych nicnám to nepomůže. Ale Hanáci, ti sú pánu bohu milí — a ti fšeci hubuotevřeli a hleděli naň.

»Dyžjedenkráť budete [v nebi], taký veľký kopec a na tem kopci sa budú knedlíky dělať a vařit a dyž budú vařený ty knedle, tak ten kopec bude samý perník, a budú ty knedle púščať dolu s teho kopca. Ony se budú váleť f tem perníku, a po-tym kopcem bude máslo a oni tam šecky žblunknú do teho másla obalené perníkem . . .«

Ai ti Hanáci mněli dycky hubu ááá rozdávenú.

»Tam budú okolo teho jezera andělé ze zlatyma, ze stříbrnými vidličkami. Tak anděl nastrčí tu knedlu na tu vidličku a temu Hanákovi strčí do huby.«

A ti udělali ham! — taký hluk f kostele strch — já sem tam byl — oni mysleli, že ty knedle už majú. Tag bez meškaní první burmistr vyšel z kostela ven a čekať tam na susedy. A sám burmistr povídá tym susedum:

»Nepotřebujeme žádneo kněza jineo. To je kněs od boha! To je dobrý kněs! Nám budú andělé strkať knedlíky do huby!«

Tož hned tu žádost, co byla psaná o jinčího kněza, sa potřaľa, a kněs tam ostať podnes.

A napékli si tam chléba ze rži,

A ty, Kostko, nelži.

*) Srv. na př. *Kawerau, W.* Das Märchen vom Schlaraffenlande (Beil. z. Allg. Ztg. 1893. č. 229). — *K. Paul-W. Braune-Beiträge* V. str. 389 a n. Poeschel; Das Märchen vom Schlaraffenlande. — *Stiefel*, Hans Sachs Forschungen str. 37 a n.

LII.

Tak v jednom městě školáci hráli na bol (= míč). Přišel ale čaroděník co pán a díval se na ty chlapce a ten jeden se mu ulíbil. On naň volá: — Ty, chlapče, pojď sem. — Tak on k němu šel a tož on se ho ptaľ, kde má rodiče. No tož tam a tam o blízce. Tak on s tím chlapcem šel domů, k jeho rodičům, a tak ty rodiče ptaľ, aby mu toho chlapce dali, že on ho bude posílat do školy, a že se u něho bude dobře mít. Tak oni toho chlapce pustili, a za rok že ho přivede zas nazpátky domů. Tak už spolu šli, ten pán s tím chlapcem.

Přišli do lesa; kázal chlapcovi sbírat dříví, že si oheň složí. Chlapec ho nechtěl ale poslechnout, že on to nedělal jak živ. Tak ho ten pán sebral kousek dále; byla tam veliká skála a on mu kázal, aby tu skálu

odvalil, převrátil. Ale on povídal: — Jak pak bych já to mohl udělat, je to velká skála. — Tak ten pán se povalil na tu skálu a ji odvalil. Tam byla ale jeskyně popodzem. Tak on ho tam pustil, povídal mu, že je tam stará lampica, aby se tam nemeškal dlouho, aby přišel na vrch hned s tou lampou. Ale chlapec tam šel a podával mu jinší věc nějakou. On se na toho chlapce dožral, kamen zavalil a chlapce nechal tam, nech prý tam zahyne.

Ale chlapec šel dále, a byla tam pěkná zahrada, tak on chodil po té zahradě. Byla tam krásná jablka (a) hrušky. On se tam dlouho zaměškal, noc přichodila. Chlapec chtěl vyjít ven a nemohl nikde trefit. Tak on si tam sednul a plakal a pěkně rukami se tak roztahoval, drcnul do jedné staré lampy. Jak drcnul do té lampy, vyskočil duch a povídá: — Co pán poručí? — No on povídá. — Nic jinšího, já chci jenom z to ty ven přijít, co bych šel domů. — No, on povídá: — To se má stát. — Tož ho vyvedl ven, a tu starou lampu si sebral ten chlapec stamoted' se sebou domů.

Tak přišel pěkně domů. A rodičům to bylo divné, že odešel od od toho pána; ale to byl čarodník. Tak tu lampu si schoval do komůrky, co žádný neviděl. Potom ale chlapcovi napadlo: — Počkej, co ta lampa bude dělat. — Tož šel, vzal tu lampu, drcnul do ní, vyskočil duch: — Co pán poroučí? — Chlapec povídá: — Nic jinšího, než já potřebuji tam z té jeskyně něco od zlata a tak všelijaké věci. — Tak ten duch mu přinesl zlaté talíře. Tak když jich přinesl, tož maminku poslal ke kupcovi s těmi talíři, prodat. Kupec se na to díval a povídal: — Já nemám ani tolké majetnosti, co to bude stát; ale co budu mít, tolik dám peněz. — No tak jí kupec peníze dal, a ostatní, aby si přišla podruhé, že jí doplatí. Tak si nakoupili už co potřebovali od jídla a pití. Chlapec pěkně rostl, rozumný byl; byl študýrovaný nejvíc u všeckých školách. Už z něho byl letinný, už měl kolo devatnácti let, vyrostenný.

Byl tam hned nedaleko král; zámek veliký. Tak on, ten král měl dceru a ona chodívala do zahrady na špacírku, a on se chodíval na ni dívat přes plot, na princku. Jemu se velice líbila. Tak on si jedenkrát umínil, povídal svému otcovi: — Tatínku, kdybyste mně to nějak tak spravili u našeho krále, co by já tu princku dostal. Otec mu povídal: — Jdi, hloupý, kde pak ty si máš na takou myslet. — Skutečně se tak stalo. Ve čtvrtek vždycky bývával fraj, co mohl každý ke královi přijít se stížností, nebo se žádostí, nebo s čímkolvěk. Tak ten syn šel do komůrky, a vezme lampu, drcne do ní, vyskočí duch a povídá: — Co pán poručí? — Ale on mu povídá, aby mu přinesl z té jeskyně z té zahrady drahou mísu a ta nejpěknější jablka a hrušky. On to poslal po tom otcovi tomu královi na dar, a tož aby se s tím tam omluvil, jestli mu propustí, aby tam mohl přijít, jestli propustí tu princku.

On mu ale odpověděl, za rok aby přišel. Rok dochodil, ale ona už měla jakéhosi od vojenského stavu vochmistra brát.

No tak ona si už brala toho druhého jako k sdavce. Ale on šel, ten syn, do komůrky a drcnul do lampy. Vyskočil duch: — Co pán poručí? — Tak on mu povídal, tomu duchovi, aby mu přivedl jedenáct rytířských koní a na každém no aby seděl rytíř, a dvanáctého koníka proň, tak jak na prince záleží, co by měl na sobě zlata, a stříbrné kšíry a tak krásné. No tak on mu to přivedl všecko v pořádku. Tak ti, jak šli do toho kostela k odavce, tak on se vypravil naproti. Tak král viděl, také rytířstvo maširuje, a po předku, zlato a stříbro se skvěl ten jistý mládenec na koni. Tak už do kostela nešli, už se vrátili zpátkem, už tomu vochmajstrovi odepřel tu sdávku, a už mu ji (dceru) nedal. Tak hned se to chystalo už s tím mladým. Už král povolil, už se sebrali, ten jistý mládenec, co tu starou lampu měl, si sebral tu princku. Tak drželi svatbu, hodování, mnoho panstva bylo sejděného.

Tak jak už byli svoji, on rozprávěl s otcem, s tím králem, že on si postaví jinší zámek, nový, a že on v tom jeho zámku nebude. Povídal mu, že přes noc, do rána, že bude mít nový zámek. — Tak jak byl večír, král šel na spaní, on šel pro tu lampu, drcnul do té lampy vyskočí duch: — Co pán poručí? — Tak on povídal, aby se všeci duši sešli a aby mu takový zámek postavili, do rána musí stát, že co by nebylo v celém světě nikde nádherný zámek. Tak se to skutečně stalo, do rána byl zámek hotový, vzácný. — Starý král ráno se probudí, bylo už hezky na den, a tu bylo tma v jeho burku, v jeho světnici. Podívá se do okna, tu vidí nádherný zámek stát, pěknější jak jeho byl. No tak on měl nad tím radost, starý král, že už má nový zámek. On bude ve svém a ten ve svém. Tak on ten mladý král tu starou lampici sebral a dal si ji pomezi okno. Tu najednou vyhlásili hon do lesa, na zvěřinu střílet. Tak ti králové a všecko panstvo šlo na hon. Tak když byli ujdění, mladá paní byla sama doma se služkou.

Tak půjdeme teď k tomu čarodníkovi. Ten čarodník, ten ale věděl, že ten chlapec už je králem, a že už tu starou lampu má. Tak on sebral pěkných nových lamp, a šel tam k tomu královi, a tož se tam posadil s těmi lampami a volal: — Kdo má staré lampy, ať mně ji přinese, — že dá za ni novou, a tu že si sebere. Ta mladá královna, ona se dívala z okna ven a slyšela tu řeč. Tak honem (?) sebrala starou lampu: — Co je nám po ní? — Ona nevěděla, co ta lampa obnáší. A on, jak tu lampu dostal, tak hned drcnul do té lampy, vyskočil duch: — Co pán poručí? — On povídal, aby se všeci duše sešli a ten zámek sebrali a odnesli za moře, pryč, do jinšího kraje. No tak zámek už byl pryč. Ti, jak přišli z honu domů, mladý král se zarmoutil, viděl, že je zámek pryč, ale nevěděl kde. Ale tak si umínil, nabral si se sebou forotu peněz hezkých a šel hledat, kde je jeho zámek.

Šel daleko, tož tam natrefil na jednoho čarodeníka. Ptal se toho čarodeníka, neví-li o takém a takém zámku. On mu ale pověděl, že neví. Ale že má bratra páru mil země podál, že ten bude vědět o něm. Přišel k tomu druhému, ten ale také nevěděl, kde je. Povídal mu: — Mám při moři švagra, ale on je rakem, rak veliký, — že ten o něm může spíš vědět. Tak on přišel potom k tomu moři, k tomu rakovi. Rak povídal: — Já vím o něm; za mořem je. Je tam jedna paní v něm, a má pána při sobě. — Povídal ten rak: — Ale tož včil jak se tam dostaneme?

Tehdy se nejezdívalo přes moře nic. Tak rak mu povídal, aby se ho chytil na záda, že s ním přepluje přes vodu. No tak skutečně se dostal na druhou stranu, a ten zámek tam byl. Tak on šel vedle toho zámku, a ona, jeho paní, právě se dívala z okna ven. Ona ho hned uhlédla a poznala. Šla k němu a tož ho hned k sobě vzala na vrch a povídá: — Ale co včil budeme dělat? Čarodeník přijde a tož tě zamorduje. — Ale tak to zmudrovala, ona nachystala víno do sklenic a měla jedu a dala hezky toho jedu do té jedné sklenky. Jeho schovala pod lože. A tož on, jak přišel domů, ona se udělala veselou a povídal mu, tomu čarodeníkovi: — No, vždycky jsi chtěl, abych si tě vzala za muže, tak dnesky to uděláme a tož si zavdáme a musíme vypít douškem. No tak on popadl a pil, až vypil. A jak vypil, tož ho to přeškobrtilo, už ten jed v něm bantoval, už se vyvrátil na zem. Tak ten vyskočil zpod lože, a tož ho zabili. Když ho zabili, no tož ho odvlékli pryč, do lesa. Včilej hledali té staré lampy, kde je, ale ji našli. Tož drcnul do té lampy, duch vyskočil: — Co pán poručí? — Tož on povídal, že ten zámek aby duši odnesli zas na to místo, kde byl prv. Tož ti duši popadli zámek, tož ho tam odnesli na to samé místo, kde stál prv.

Starý král ráno už nemohl spát, tma bylo, myslil on si, co divného je, že je tak tma? Ono bylo proto tma, když byl zas zámek proti oknům. tož to (s)tínilo. Ale mladý král vstanul, a šel k otcovi, ke královi. — A tož radovánka hrozná byla, že zas zpátky k navrácení přišli, že sou už pohromadě. Hned nechal městu oznámit, panstvu, že mladý král je doma a i s královnou. Tak nechali hostinu dělat, a tož jedli, pili a do posledka si tam

chleba napekli ze rži,
a ty, Kostko, nelži.

(Lampa Aladinova.) Rek prodaný čarodějovi nabývá v podzemí divotvorné lampy a její pomocí získá princeznu za choť.

České verse: K. IV. 14. od Kamenice K. I. 32 od Rožnova, Mikšíček I. (24—30), Mikšíček I. (210—213), Rad. (86—98).

České povídky vykazují dva varianty:

1. Po svatbě čaroděj nabude lampy lstí, odnese princeznu, rek najde ji pomocí tří radících bytostí.

2. Rek má mimo lampu čarodějný prsten, jímž si pomáhá zvlášť, po ztrátě lampy. Na konci pak ještě jedno dobrodružství zvláštní s čarodějem (jeho bratrem).

1. Naše povídka podává typickou versi, jen epizoda se ženichem, kterého princezna pak odkazuje a popis radících bytostí (čaroděj, jeho bratr, jeho švagr rak) trochu odchylné. Rad.: líčení podzemí rozvláčné: lampa je v malém domku vedle skvostného zámku za dveřmi. Hoch pak nechce ji podati čaroději, dokud nevyleze, konečně zavřen. Na povrch dastane se pomocí lampy, vyhoví královým přáním atd. Radící bytosti jsou tři bratří po sobě, vládcové ptáků, zprávu o zámku v červeném moři podává u třetího orel, jenž tam též donese reka; cestou živí jej rek masem. (Duch lampy oslovuje čaroděje: Nespravedlivý pane, co žádáš?)

Mikš. I. (210) v podrobnostech víc odchylek. Rek, syn truhlářův, nejmladší ze tří, dá se do služby u čaroděje, poslán do starého zámku pro klíč (podzemí a lampa schází). Projde zahradou, klíč ve čtrnáctém pokoji, při návratu však otvor do zámku zazděný. Tře klíč a přilétnou 4 draci, kteří ptají se po rozkazech. Královi posílá vzácné ovoce, staví zámek, vezme si princeznu, princezna jednou dá čaroději klíč darem, čaroděj poručí drakům, kteří jej nenávidí, donést zámek na červené moře. Radící bytosti jsou tři obři po sobě, vládce zvěře, žížal, ptáků, zprávu podávají dva opozdění ptáci, donesou reku k zámku, jež 4 draci drží uprostřed červeného moře. Ptáci proklubou zlatou střechu, rek vezme klíč spícímu čaroději, dá přenést zámek, a zavřít čaroděje. (Smrtí čaroděje draci, zakletí páni a zvířata vysvobození.)

Radící bytosti tvoří samostatně vypracovaný prvek, jenž vyskytá se v několika různorodých látkách.

2. K. I. 32. má typický začátek pro druhý variant. Žid koupí prsten, jemuž slouží dva bílí »duchové větrní«. (Co pán poručí?)

Čte v staré knize o pokladu, volá duchy, ti jsou slabí proti moci duchů zemních. Radí mu, aby poslal nevinného hochu do vrchu, pro zámek (ne lampu), jenž tam visí na niti. Žid od ševce získá syna Michala, dá se s ním donést duchy k vrchu, konejší chlapce v bouřce tím, že mu dá prsten, hoch vleze do díry (jen dvakrát ročně přístupna) v prvním pokoji je klíč k dalšímu, v třetím zámek. V zahradě trhá ovoce, stařec jej varuje před židem, žid odnesen vichrem, otvor v ohni. Duchové prstenu odnesou hochu domů. Vidí nejmladší princeznu, chce ji za choť.

Následuje vložka zde nezvyklá, z látek o rekovi, jenž nepoznán zavodí o princeznu. (N. S. I. str. 36—38, látka 19). Král vypisuje turnaj,

rek posílá mu po otci vzácné ovoce, aby byl připuštěn, král žádá ještě drahokamů na desíti velbloudech, jde s nimi v nádherném průvodě (je vzdělaný, žid jej dal vychovat). Za měsíc závodí ve skvostných šatech, zvítězí, ale ujede domů, dá si od otce vypravovat. Na druhý den v jiných šatech na jiném koni, zůstane, před svatbou dá vystavět zlatý palác, spojený mostem s královským zámekem, vyvolá duchy, co po sta let již nebyli voláni atd., žid obelstí princeznu o prsten i o zámek. Při hledání princezny radí rekovi starý námořník; doplují k ní, princezna žída opije, vezmou mu prsten i zámek, dají jej zanést do huštiny, vrátí se se zámekem. Duchy vysvobodí tím, že zničí zámek i prsten, duchové přiltnou k oknu poděkovat.

Mikš. I. (24). Začátek stejný s prvním variantem syn vdovy s čarodějem, jenž vydává se za strýce, prutem otevře skálu, posílá hocha zahradou pro lampu, již má uhasit a vzít — jen že dává hochovi před tím ještě prsten. Hoch trhá ovoce, nechce lampu vydat, dokud nebude venku atd. Pomocí muže, ježž přivolává prstenem, dá se vynést, atd. pak sluha lampy mu nosí ovoce z podzemí, staví v 24 hodinách proti královskému paláci zámek, jenž má v každém okně viset šest těch vzácných jablek. Když zámek zmizí, radí rekovi sluha prstenu, aby jako žebrák šel k ženě, ta vezme čaroději lampu, dají zámek přenést. Čaroděj přijde pak v podobě léčící svaté paní, prohlíží zámek, radí v hlavním sále zavěsit světloňoše (lucifera). Duch lampy srší jiskrami a vzpouzí se, pověsit tam svého vlastního pána, radí však, domnělé ženě srazit hlavu, což se stane.

K. IV. 14. Počátek ještě shodnější s předešlou versí (vdova po krejčím, 12 dětí, rek nejstarší, Josef). V podzemí odchylka. Rek potká pannu, ta prozradí mu čarodějovy spády, dá mu po čtyřech dnech prsten, radí mu, jak zacházet s lampou, prutem mu vykouzlí schody na povrch. Ovoce, princezna atd. Čaroděj obelstí komornou princeznu přestrojen za obchodníka s cínem, zničí pak zámek, princeznu dá přenést na ostrov. Rek pomoci prstenu, jemuž slouží dva černí duchové, dá se donést k princezně, zabije spícího čaroděje atd. Král a princezna pak stonají, bratr čarodějův je uzdraví, vyžádá si lampu, upustí ji na schodech, rek ji najde.

Weil 1001. III. 62. a n. *Wollner* k č. 26. str. 572. *Cosquin* pozn. II. str. 7.—8. (jen poznámka). *Český lid* VI. str. 418. č. II. 4.

LIII.

Tož byla jedna hraběnka vdova a měla dceru na vydaj. Ta dcera, kterého ona chtěla si vzít, matka nedovolila, a kterého ona chtěla, zas dcera nechtěla si ho vzít. Ale ona ta dcera do kostela chodívala, velice

nábožná byla, v modlitbách vždycky klekávala pod obrazem sedmi-bolestné panny Marie v kostele a skroušeně se vždycky modlila. Tak o ní bylo daleko v kraji řeč, že je na vydaj a žádného že si nebere. Tak jeden kupec ženatý byl a hrozný boháč. On povídal své paní, své ženě: — Já tam pojedu a já si ji budu namlouvat a tak si ji a i seberu. — Ale on ten kupec nebyl co křesťan, on byl jinší víry, vandělík neb jakýsi byl. Tak on tam pěkně dojel té hraběnce. Když tam k n vešel, dělal se co svobodný a že je velký boháč, tak on že přišel tam, že jestli by se ona jemu líbila, že by si ji jako sebral. Té dceři se ulíbil a matce také. Hned čest daly, hostinu velkou, jíst a pít. No tak on už si ji namlouval a tož se spolem sebrali, sezдали. Jak byli spolem sezdatí, na třetí den, tak on povídal své maměnce, jako už té hraběnce: — Už mně vaši dceru propustíte jakožto manželku. — No tak co měla dělat, tož hned hospodářství co měla a mnoho kusů dukátů na výděl, co měla, už svému zeťovi odváděla a své dceři ještě na rozloučení dala hodnou škatulku dukátů a povíдалa jí: — Pámbu ví, kdyby s tebou nějaká nouze byla, ty peníze si drž pro sebe, ty nedávej jemu nic. Ale oni jak už jeli, v cestě ji měl velice v lásce; tak oni spolem špásovali v tom kočáře a ona ty peníze vytáhla, měla je schované, a dala mu jich všecky, už od velké radosti. Jak ale přijeli k moři, on jí povídal: — Slez důle s kočáru. — Tak on ji bral a chtěl ji hodit do vody, chtěl ji utopit. Ale ona ho tolik prosila, aby ji nechal při živobytí, aby jí vzal se sebou, že ona bude u něho za dívku sloužit. No tak on ji sebral. Ona byla u něho co děvečka. Jeho ale paní doma, měla velkou radost, že toliký majetek a tolik peněz. No tak dobrá. Ta té práce nedělala nikdy, tož musila dělat, nesměla nic pravit. Až to trvalo páru měsíců, milá dívka porodila chlapce. Když ho porodila, ta jistá jeho paní vzala jedu a chlapečka otráвила. Tož milá děvečka velice plakala nad tím synáčkem, že byl usmrcený. Tak chlapečka pochovali, tož je tam pochovaný. Ta děvečka, když ten chlapeček byl usmrcený, on měl při hubě pěny moc. Ona vzala bílý šáteček a pěkně to pozutírala, tu hubičku, a ten šáteček schovala. Byl v tom městě bál. Tak ten kupec se svou paní se sebral na ten bál. Kupcová se tam ale podnapila, tak musila domů jet. Jak domů přijala, lehla do pokojíka, do lůžka a poručila své děvečce, aby jí černé kafe uvařila. Ta šla vařit černé kafe, — a ten šáteček bílý měla schovaný, s tím jedem, — dobře to vyžmíchala v tom kafe a dala to své paní vypít. Tak jak to kafe vypila, v ní to začalo vřít a také ji to usmrtilo. Už honem šel posel pro pána na ten bál, aby šel domů, že je paní velice nemocná. Než domů přišel, ona už byla mrtvá. Tak když byla mrtvá, no slavný pohřeb udělal a na ten pohřeb musila a i ta děvečka jít. Tak tu děvečku do toho hrobu nechal živou dát na spodek, — on věděl dobře, že ona ji usmrtila — a tu mrtvou navrch na ni. Tak dobrá. Ona když chodívávala do kostela

a vždycky se modlívávala k sedmiboletné panně Marii, ta panna Maria jí byla nápomocná, a co živá se dostala domů do svého kostela, do svého bytova, kde se modlívávala vždycky, tam ráno klečela. Ráno kostelník jde zvonit modlení, otevře kostel, a tam ji viděl klečeti při oltáři. On se ale uleknul, on myslil, že je to tam nějaký duch, když ještě bylo přitma. Tak šel, oznámil to panu faráři, že tam kdosi klečí při oltáři, — a když prý odchodil sem domů večír, nebylo tam žádného. — Tak pan farář se sebral a šel do kostela a šel až tam k ní. Ten ji ale sebral na faru k sobě; on ji poznal hned. Tak ona byla zavřená u něho ve světnici. Hraběnka chodila do kostela, farář ji nechal předvolat k sobě. Ona k němu přijde, on se jí přeptával na dceru: — Jak vaše dcera vypadá, co je provdatá? — Ach velmi dobře; včera sem dostala psaní, že je hodná a zdráva — a ten kupec, jakožto zeť, že ji přijde navštívit. On ale povídá pan farář: — No, milá matko, nelekejte se, dcera vaše je tady. — Otevřel dvéře, ona vyjde, padla k nohám, pláče a líbá matku. No tož matka měla radost, tož ji sebrala se sebou domů. Ten ale za páru dní jel matku navštívit a chtěl odebrat ostatní majetek a matku zamordovat. Když tam ale přijel, hned ho tam jeden soused viděl, poznal ho; šel hned hraběnce oznámit co je, jak je. Tak ona hned poslala pro policajty a pro úřad, pro pány, dala oznámit, co je, jak je. Tak ji dala do světnice extra zavřít. Kupec tam přijde, líbá ruce, vítá hraběnku jakožto maměnku. Ona jeho také, nedařa znát na sobě, a tož se dali do rozprávění. Tak se ho matka ptá na dceru, jak vypadá? — Oh, velmi dobře! Ta je hodná, ta je zdravá! Kdybyste ji viděly, maminko! — A ona povídá: — To věřím, že je hodná, to věřím. — Otevřela dvéře: — Pojď sem, pojď! — A policajti druhými dveřmi vešli do světnice. Tož hned byl na místě sebraný, svázaný a pak byl do areštu sazený. Tak to bylo hned oznámené úřadu, jakožto pánům, co by za trest zasloužil. Tak páni uznali k usmrcení, na šibenici zavěšení. Tak včilej ona nechala to tam prodat, to jeho kupectví, ten majetek, a tož mnoho peněz poručila na žebráky z toho a páni zas za práci měli placeno, a ostatní si odebrala zpátky. Tož včil už měla svůj majetek doma a tož

napekli si tam chleba ze rži,
a ty, Kostko, nelži.

Tento látkový typ pravidelněji jedná o muži (otroctví v pohanské zemi, zázračný návrat ve snu vlivem světice). Srv. na př. *Köhler* I. str. 117. a 584.

LIV.

Byl jeden chudobný švec, — šák já sem téš bratr jeho — ode dňa ke dňu, od jídla do jídla. No, on mněš velkú bídu, nemněš zhola nic, no holt z grundhola nic, enom chalúpku, malú chatrč, a ta stála za málo. Tag on si umínil, dyž nemám nic, tož nech ta bída zhóří! Tož zapálil tu chalupu a utíkal přes pole pryč; a přišlo jít hore do vrchu, do kopca, už nemoh dýchať, byl tak unavený. To si sednuť o-počívat; a kus po přetku na kopci voľá naň Bída: »E, hospodáru dybyzme nebyli utékli, byli byzme tam zhořéli!

8. září. Střední Bečva.

Krejčí S.

LV.

Když za starého času chodil pán Ježíš se svatým Petrem po světě tak přišel do jedné zahrady, a tam byly zralé švestky, a pán Ježíš povídá Petrovi: — Jdi, Petře, a řekni tomu sadaři, aby nám dal trochu švestek. — Tak on šel, a ptá se toho sadaře, jestli by jim dal. — Tak on povídá: — Jděte a s támhle té švestky si natrhejte, co chcete. — Tak oni šli, pán Ježíš povídá: — Za to, že ste tak zdvořilý člověk, tak třeste, tak budete mít pořád stejně na tom stromě. — On si myslil, že je to žert. Tak když odešli, tak on šel a pruboval a zatřásl. A ono toho byla černá zem. Tak je sebral.

A za chvíli přišel jeden vandrovník, vysloužený voják. Prosí ho, aby aby mu dal trochu švestek. On povídá: — Jděte a s támhle toho stromu si natřeste, co chcete. Šli tady dva vandrovníci, a já sem jim dal švestek natřást, a oni mně řekli, když sem tak zdvořilý, že mohu pořád třást, že toho tam bude pořád stejně. — Tak vandrovník běží a zatřás málo jen, a bylo jich plná zem.

Ale on běžel a chtěl dohonit ty dva vandrovníky. A pán Ježíš se ohlédne, povídá Petrovi: — Podívej se, někdo za námi utíká; abychom si sedli, a počkali na něj. — Když je dohonil, povídá: — Sakra, to sem se naběhl. — Pán Ježíš povídá: — Jestli budeš klít, tak s námi nesmíš vandrovat. — On povídá: — Vždyť sem, sakra, tak moc neřekl. — Tak se sebrali všickni tři a vandrovali dál. Uhodil na toho vojáka takový hlad, že neustále pořád klel, že má hlad. Pán Ježíš už to nemohl vydržet, tu jeho kletbu, tak povídá Petrovi: — Jdi támhle na tu louku, a tam je beránek, a chytň ho a přines ho. — Petr beránka při-

nesl, zabili ho a stáhli a dali vařit. Pán Ježíš povídá vojákovi: — Všechno maso si můžeš sníst, ale srdíčko mi musíš nechat. — A šli s Petrem do vesnice. Voják měl náramný hlad, srdíčko, jak bylo trochu ovařené, tak vyplavalo nahoru. On si ho vyndal, a hned ho snědl. Přišel pán Ježíš, povídá vojákovi: — Kde pak mám moje srdíčko? — Voják povídá: — Na mou duši, ten beránek neměl žádné srdíčko. — A pán Ježíš povídá: — Každý živočich má srdíčko, tak také i ten beránek měl srdíčko. — Voják povídá: — Ať sem sakramentskej že neměl. — Pán Ježíš povídá: — Ten beránek měl srdíčko. Když ty lžeš, tak tě při tom nechám. Tak si každý uřízl kus beránka a najedli se a šli dál. Přišli do jednoho města, a to město bylo celé černým sukнем potaženo. Přišli do jednoho hostince a pán Ježíš se ptá, co je tady nového. Hostinský povídá: — Tady je nového tulik: Král má než jednu princeznu a leží na smrtelné posteli, a žádný doktor ji uzdravit nemůže. — Pán Ježíš povídá hostinskému: — Jděte, a omeldujte nás u krále, že sme tady tři vandrovní, a že si princeznu troufáme uzdravit. — Hostinský běžel ke králi, povídá: — Jejich milost královská, sou u mně tři vandrovní a troufají si princeznu uzdravit. — Tak jděte a přiveďte je sem. — Když přišli do purku, král je přivítal a vedl je do pokoje, kde princezna ležela. Pán Ježíš si poručil necky, a do nich vodu a sekyru a špalek, a všechněm řekl těm pánům, aby šli ven, a zamknul si pokoj a řekl: — za půl hodiny můžete přijít. — Tak vzal princeznu a rozřal ji na čtyry kusy a namočil ji do vody a dal k sobě a dýchnul do ní a ona byla zas tak zdravá jako kdy jindy, a zase tak krásná. Zavolal krále, a král jak přišel a spatřil svou princeznu jak byla krásná jako kdy jindy, tak se ptá král, co je dlužen. Pán Ježíš povídá: — Tisíc zlatých. Ty dejte tomuhle člověku. — Král je dal tomu člověku, pán Ježíš mu řekl: — Víckrát s námi nesmíš vandrovat. Peníze máš, uzdravovat umíš, tak už nesmíš s námi víc chodit. A když budeš uzdravovat, tak si vzpomeň na mě, já sem pán Ježíš. — Tak vandrovní se sebral a rozloučil se s nimi, a odešel pryč.

Vandrovní šel do města, tam pil, karty hrál, a prohrával pořád a při tom moc klel a nikdy si na pána Ježíše nezpomněl. Když už všechny peníze promarnil, povídá sobě: — Co mně schází? Ještě umím uzdravovat. —

Tak šel a přišel do jednoho královského města, a to město bylo celé černým sukнем potažené. Přišel do hospody a ptá se hospodského, co je tam nového? — On mu řekl: — Princ umírá královský a žádný doktor ho uzdravit nemůže. — Tak jděte a omeldujte mi u krále, že je tady jeden vandrovní, že si troufá prince uzdravit. — Šenkýř šel před krále, povídá: — Jejich milost královská, je u mne jeden vandrovní a troufá si prince uzdravit. — Tak jděte a přiveďte ho. — Tak on šel a vandrovního přivedl do purku, povídá: — Jejich milost krá-

lovská, já si troufám prince uzdravit. — Král ho vedl do pokoje, kde princ ležel. Povídá vandrovní: — Potřebuji k tomu necký, do nich vodu, sekryu a špalek. — Když mu to všechno přinesli, tak jim povídal, aby šli všichni ven a za půl hodiny aby přišli, a zamknul pokoj. Vzal prince, na čtyry kusy ho rozsekal; namočí to do vody, dává to k sobě, ono mu to chytit nechtělo. Vandrovní povídá: — Vždyť sem se sakra dobře koukal, jak to dělal pán Ježíš; — a pořád klel.

Pán Ježí povídá Petrovi: — Hleď, Petře, ten chlap se tam dal uzdravovat a rozsekal tam prince, při tom kleje a na mne si nezpomene, a on neuzdraví. Pojďme a budeme se blížit k tomu městu, abysme ho vysvobodili. —

Tak už tady uzdravoval prince půl hodiny, přijde tady král, zaklepá, on povídá: — Ještě za půl hodiny, ještě nejsem hotov. — Tak vandrovní pořád to tělo dával dohromady, a ono mu to chytit nechtělo. Tak už to trvalo celou hodinu, až král zas zaklepal. Povídá: — Ještě nejsem hotov, přijďte ještě až za půl hodiny. — Král si nechal zavolat zámečníka a nechal otevřít pokoj. Viděl král, že jeho princ je na čtyry kusy rozsekaný. Nechal vzít vandrovního a dát ho do žaláře.

Přišel pán Ježíš se svatým Petrem do toho samého města, na tu samou hospodu. Ptá se. — Co je tady nového? — Povídá: — Tady je nového tulík, že sem přišel včera jeden vandrovní a princ umíral a on se hlásil, že si ho troufá uzdravit. Tak ho rozsekal na čtyry kusy a neuzdravil ho a král ho dal do žaláře. —

Tak jděte, a řekněte, že jsou tady dva vandrovní, že si troufají prince ještě uzdravit. — Tak on šel ke králi, povídá: — Jejich milost královská, sou u mne dva vandrovní, a troufají si prince ještě uzdravit. — Jděte a přiveďte je. — Přivedl je do purku, pán Ježíš povídá králi, že on si troufá prince uzdravit. Král je vedl hned do pokoje, co byl princ rozsekaný. Pán Ježíš složil prince rozsekaného k sobě a dýchnul do něj, on byl zas tak zdravý a hezký jako dříve. Král s velkou radostí běží k pánu Ježíši a ptá se ho, co je dlužen. On povídá: — Nic jiného, než ten člověk, co je v tom žaláři, tak ho pusťte na svobodu: — Král pustil vandrovního ze žaláře, a přišel před pána Ježíše, povídá: — Vítám vás, kde ste se tady k sakru vzali? — Pán Ježíš povídá: — Vidíš, šli sme tebe vysvobodit Vidíš, ty jsi se dal uzdravovat, a na mne jsi si nezpomněl, že sem pán Ježíš; proto jsi neuzdravil. Tak víc-krát neuzdravuj a neuzdravíš. —

Tak se rozloučili, a šli s Bohem.

Srv. č. XXXIX.

Pocestný jde s Kristem a sv. Petrem, ujídá jim beraní srdce (chleba a pod.), přihlíží při vzkříšení mrtvého, chce křísit nu vlastní vrub, nedovede).*)

České povídky o putování Krista a sv. Petra světem hojně a látkami rozmanité. Dají se seskupiti v několik látek. Zde přihlížím jen k látce našich povídek, kterou znám v češtině v těchto povídkách: Waldau (Květy 1868, str. 246.) č. 6. Menšík 23₂ od Jemnice. Bayer II. 16. (58 až 63) od Rožnova. Němc. II. (299 – 300) od Domažlic. Beseda II. (22.) z rukopisu J. A. Dundra.

Látka skládá se ze tří prvků:

1. Seznámení Krista s průvodcem.
2. Průvodcova krádež a penězi vyvolané doznání.
3. Zdařilé léčení Kristovo a nezdařené průvodcovo.

Bayer má počátkem jednu z látek, jež patří do dosti obsáhlé skupiny tajných soudů božích: Kristus se svatým Petrem přenocují u chudé vdovy, Kristus za to nechá jí na druhý den pojit krávu, poněvadž vdova jinak bezúhonná, hřešila tím, že na svoji krávu stále myslila.***) Přenocují u chudého ševce, jenž na druhý den jde s nimi. Koupí 4 kusy chleba, švec jeden sní, nechce se přiznati. Dojdou k modře potaženému hostinci v městě, kde stůně princezna. Kristus chce ji uzdraviti. Napřed ji omráčí, dotknuv se jí na čele, sv. Petr vyjme jí útroby, vymyje, Kristus ji probudí dechnutím. Dostanou peníze, dělí je na 4 díly, čtvrtý díl tomu, kdo snědl chleba. Švec se přizná, vrátí se domů, Kristus slíbí navštívit jej za rok a den. Švec promarní peníze, zkouší léčit, bezúspěšně, má být pověšen, Kristus vyléčí princeznu, dá mu peníze, nechá se poznati.

Menšík: Kristus koná se sv. Petrem zázraky, k nim připojí se žid. Přijdou k nemocné princezně, Kristus položí ji do nádoby s vodou žehná ji, a je zdráva. Vezme za to pouze tři sýrky, jež žid má nést Zde reminiscence z jiné povídky o putování Krista.***) Žid chce jeden sýrek sníst, Kristus však naň promluví, žid sýrek vyplivne, nepřizná se však a Kristus jej odpudí od sebe. Žid chce sám léčit, má být oběšen. Kristus ptá se ho dvakrát pod šibenicí, kdo snědl syreček, slibuje, že jej zachrání, žid chce však raději být oběšen. Kristus uzdraví pak prin-

*) Látka tato není shodna s jinou podobnou o kováři, jenž marně snaží se jako Kristus zmladit ženu v peci. Viz na př. Köhler I, str. 296. k čís. 5., neb v češtině Kulda (Český lid V., str. 265) č. 1. K té vůbec nepřihlížíme.

***) O původu hub. V češtině na př. Něm. II. (302—304., V.) Waldau č. 20. (Květy 1868.) K. II. 94.

****) Podobné samostatné povídky o tajných soudech božích viz v češtině na př. Slavia II. 7., K. II. 111., K. II. 96.

cezu, přijme peníze, žid propuštěn. Kristus dělí pak peníze na 4 díly, čtvrtý tomu, co atd.

Verse v »Besedě« vypravuje o Kristu, který povolí »Švábovi«, aby jej doprovázel, budeli zbožný. (Šváb stále se zaklíná.) Přijdou ke dvěma vesnicím, v jedné pohřeb, v druhé svatba. Šváb jde na svatbu, dostane krejcar, Kristus za vzkříšení mrtvého 100 zl. Dají peníze do spolku. Šváb připravuje pak beránka, sní jatýrka, zaklíná se, že jehně jatýrek nemělo. Zas přijdou ke dvěma vsím, Šváb tentokrát jde na pohřeb a ptá se napřed Krista, jak křísit. Kristus radí ve jménu Otce atd. *) Šváb mrtvého nevzkřísí, kleje, má být oběšen, Kristus se ho pod šibenicí ještě ptá na ta jatýrka, ale on se nepřizná. Kristus vzkřísí pak mrtvého, dostane 100 zl., dělí všechny peníze na 3 hromádky atd.

Waldau: Šváb putuje s Kristem ke dvěma vesnicím. Kristus jde na pohřeb, kde vzkřísí mrtvého a dostane mnoho peněz, Šváb jde na svatbu a je bit. Podruhé chce on jít k pohřbu a ptá se, jak má křísit, Kristus radí, aby řekl: já chci, abys vstal a . . . Šváb neposlouchá dál, vzkříšení se mu nezdaří, bit. Kristus zatím na svatbě promění vodu ve víno, dostane mnoho peněz. **)

Němc. pouhý zlomek: Kristus pošle sv. Petra pro 3 syrečky, Petr jeden sní a zapírá. Kristus ukáže Petrovi v lese poklad, rozdělí jej na tři díly atd. na konec Kristus Petrovi odpustí.

Cosquin XXX. pozn. I., str. 286—288; *Wollner* k č. 39, str. 575; *Köhler* I., str. 59; *Ā. Polívka*: Z legend o putování Ježíšově po zemi ČČM. 1892, 484—496.

---

*) Zde oslaben tento motiv. Kristus praví »Ve jménu mém vstaň«. Učeň opakuje slova ta na svůj vrub, ale zapomíná říci »ve jménu *Kristově* vstaň«.

**) Různé mínění Kristovo a jeho průvodce, při čemž průvodce vždy v nevýhodě, přejato zde z drobných povídek, v nichž sv. Petr jedná dle svého, ale vždy ve svůj neprospěch. Viz na př. Němc. II. (293—294). Zázrak na svatbě přejat, k docílení rovnováhy v osnově, z bible.

Kovové a dřevěné výrobky huculské.

Ukázky ze srovnávacího oddělení slovanského v Národopisném Museu Československém.

Podává Ad. Černý.

Vyobrazení dle originalů kreslila Ma dl. Wanklova.

Národopisné Museum Československé chová ve svých sbírkách značně úplnou, hojnou kolekci národopisných předmětů huculských, kteréž ozdobností svou vynikají nad jiné slovanské toho druhu. Jsou to zejména předměty kovové, a to mosazné, dále dřevěné řezané a vybíjené. Pro naše museum sbíral je na poslední své studijní cestě zvěčnělý Fr. Řehoř, načež doplněny byly zvláště pěknými a hojnými předměty, získanými lonského roku z Kosova.¹⁾

Vybíráme z nich některé typické a předvádíme je vyobrazeními, podávajícími i detaily práce.

Jak patrně, předměty mosazné a vybíjené náležejí hlavně ke kroji huculskému, mužskému i ženskému, k němuž počítáme i výzbroj, menší část slouží jiným účelům; řezané předměty jsou buď nádoby či jiné kuchyňské náčiní, buď zbraně, nebo předměty náboženské atd.

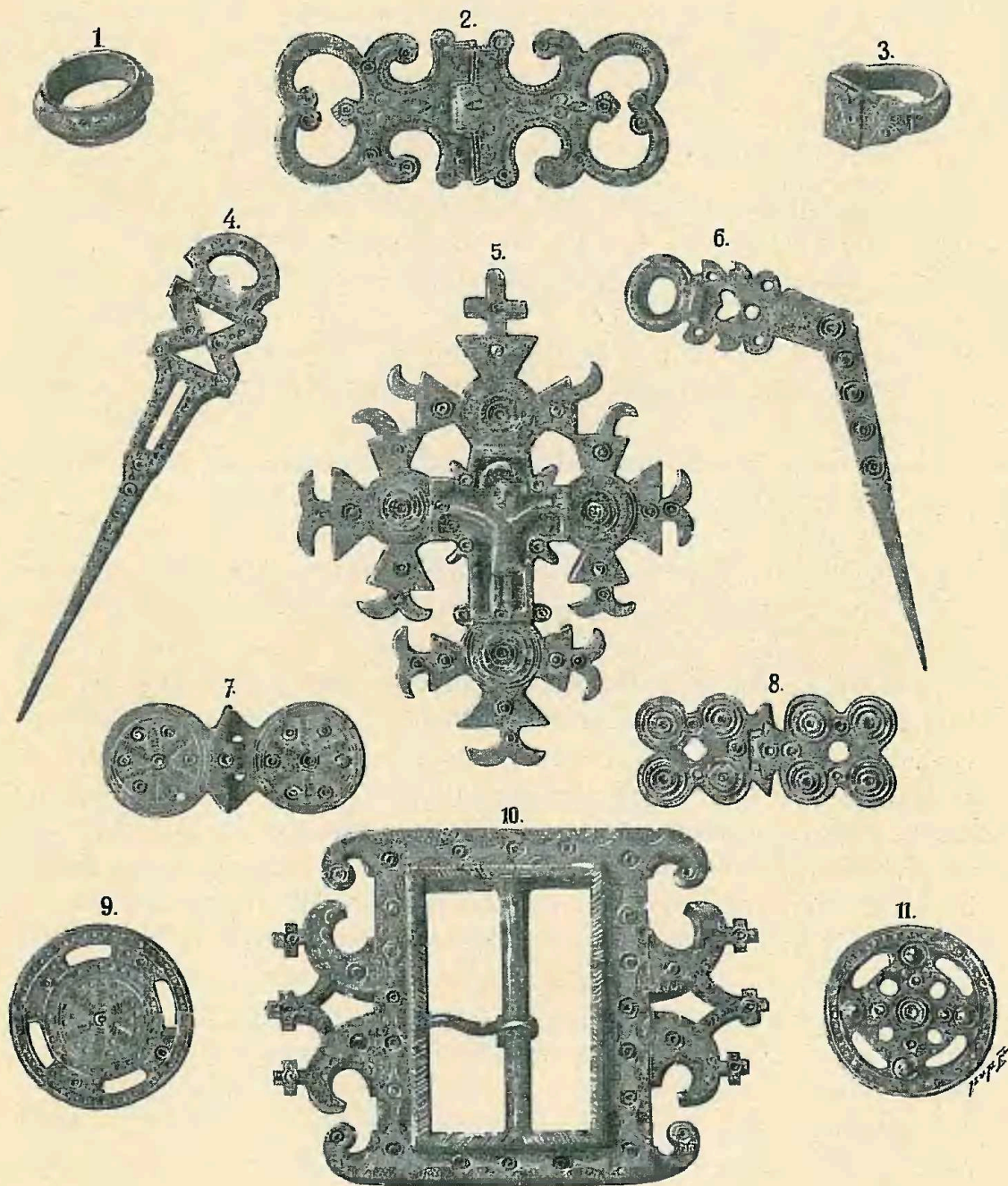
Obojí výroba byla domácí, během času však počala se omezovati jen na jistá střediska a konečně jen na jednotlivé osoby, odborníky skutečně vynikající, často opravdové umělce svého druhu. Není jich již mnoho — a také již nevyrábějí všech věcí, jež kdysi robívali, tak že některé předměty té výroby náležejí vlastně minulosti a stávají se již vzácnými (jako na př. prachovnice). Šuchevyč ve svém díle uvádí mosazníky a řezbáře huculské jmenovitě, také Wierzbicki svého času již naznačil, na která místa se výroba omezila. Hlavním střediskem mosaznictví huculského jest nyní Žabí (Жабє) na Čeremoši (kde se robí skoro všechny druhy předmětů té výroby), Javorov (hole a pistole), Brustury (spony k řemenům atd.) a Sokolivka (řetězy). Jiná místa huculského mosaznictví dosud jsou Kryvorivňa, Jasenov, Rička.

Slavnější ještě, než mosaznictví, jest huculské řezbářství, které vydalo skutečné lidové umělce, Juru Škryblaka (Шкрібляк) z Javorova

¹⁾ U nás psal o huculských výrobcích z kovu a řezaných ze dřeva Fr. Řehoř ve Zlaté Praze 1888, č. 43—45. Velmi cennou monografii o Huculech napsal prof. Vladimír Šuchevyč: Гуцульщина. Díl I, Lvov 1901. Dále uvádíme: Wzory przemysłu domowego. Zebrał i zestawił Ludwik Wierzbicki. Serya VI. Wyroby metalowe włościan na Rusi (Hucuły). Lwów 1882. Serya VII. Wyroby snycerskie włościan na Rusi (Hucuły). Lwów 1883. — Nejslavnější sbírku huculských předmětů má museum Dzieduszyckých ve Lvově, které také vydalo bohatý illustrovaný katalog, svého huculského oddělení.

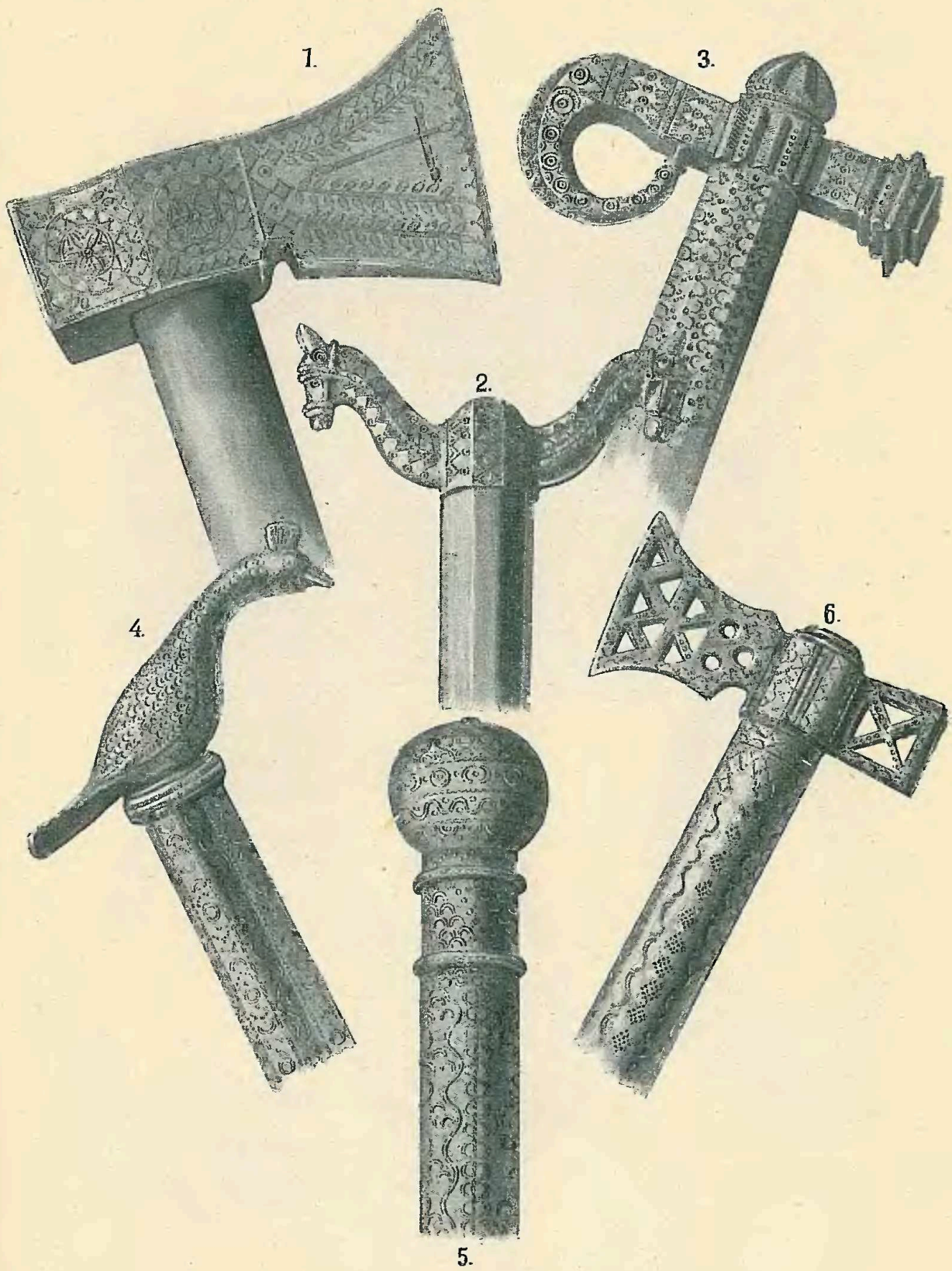

(u Kosova, zemřel 1885) a jeho syny Vasyla a Mikołu. Podobné pověsti jako Škryblakové těší se Marko Mehedeňuk (Мегеденюк) z Ričky, dosud žijící.

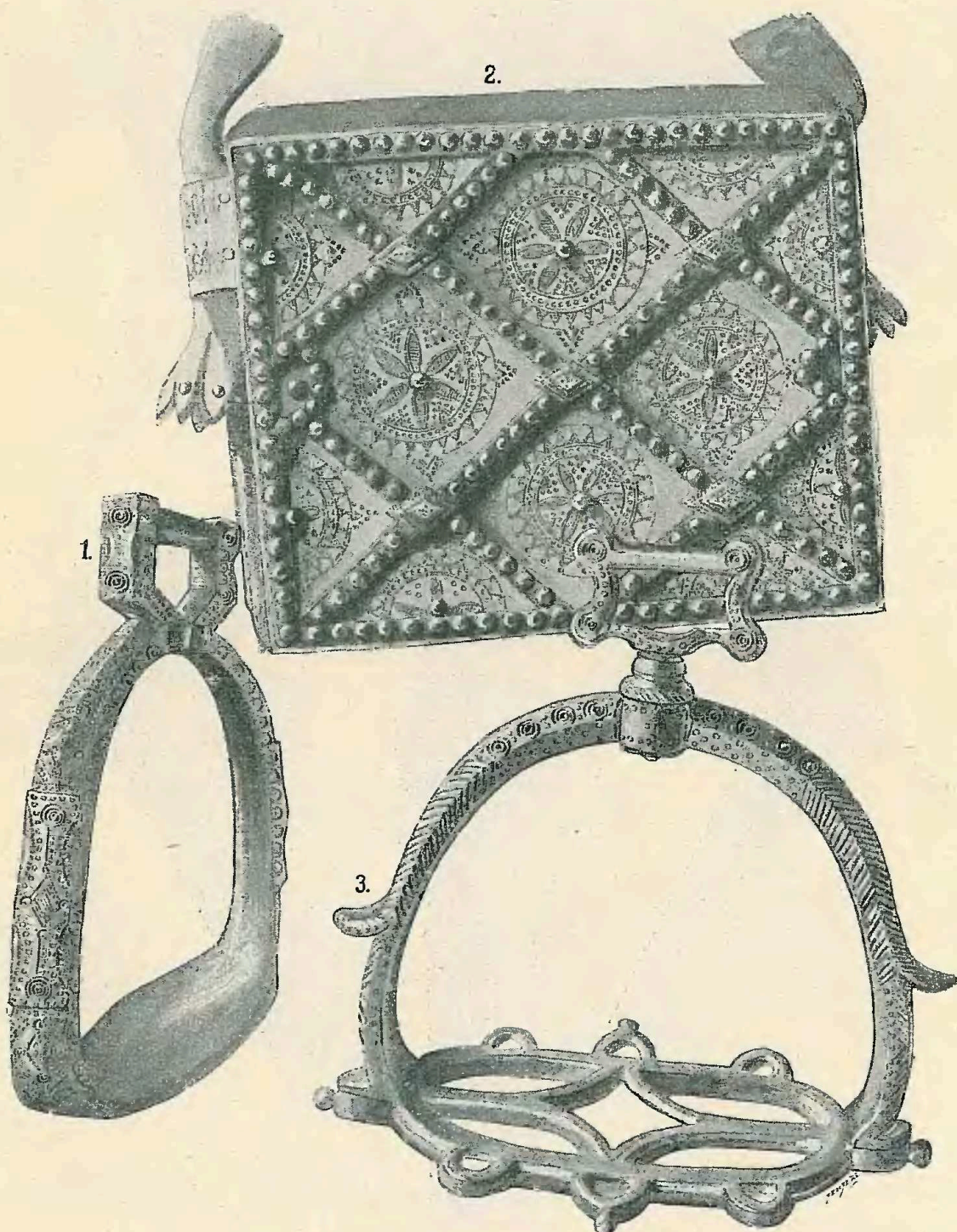
Obr. I. 1. »Obručkě« (obrouček), 3. »perstyň« (prsten). — 2, 7., 8. »Čeprahy« (sponky). — 4., 6. »Protyčky« (šřárátka do dýmek). — 9., 11. Kolečka ozdobná na torby atd. — 10. »Prjažka« (přeska).

Řezané i kovové předměty huculské vyznačují se zvláštní bohatostí ornamentu, jíž docílují se často pouhým hojným opakováním téhož prostičkého, jednoduchého motivu. To platí zejména o předmětech kovo-

Obr. II. 1, 6. »Topirci«. — 2., 3., 4. »Kělefy«. — 5. »Pałyca«.

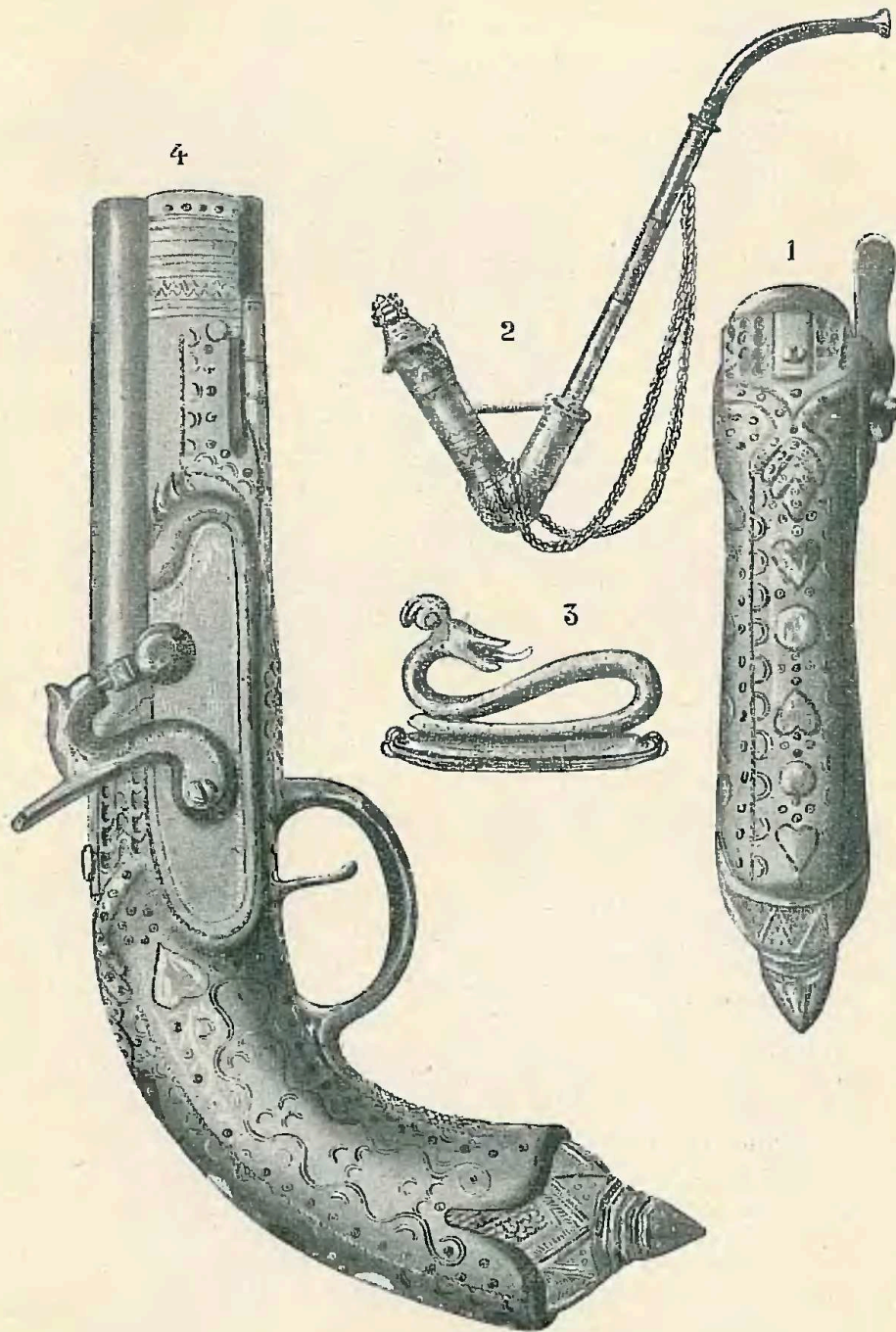
vých a vybíjených. Na věcech řezaných, zvláště na výrobcích Škryblakovských a Mehedeňukovských, kromě toho nacházíme základní orna-

Obr. III. 1., 3. »Stremen«. — 2. »Tabivka«.

ment geometrický, přesně na plochu ozdobenou rozvržený (v němž zhusta přichází východní, dvojitý i trojramenný kříž), jenž se teprve drobněj-

šími opakovanými motivy vyplňuje. Základní formy i celý ráz ozdob huculských připomíná hlavně sloh byzantský. To dokumentují především

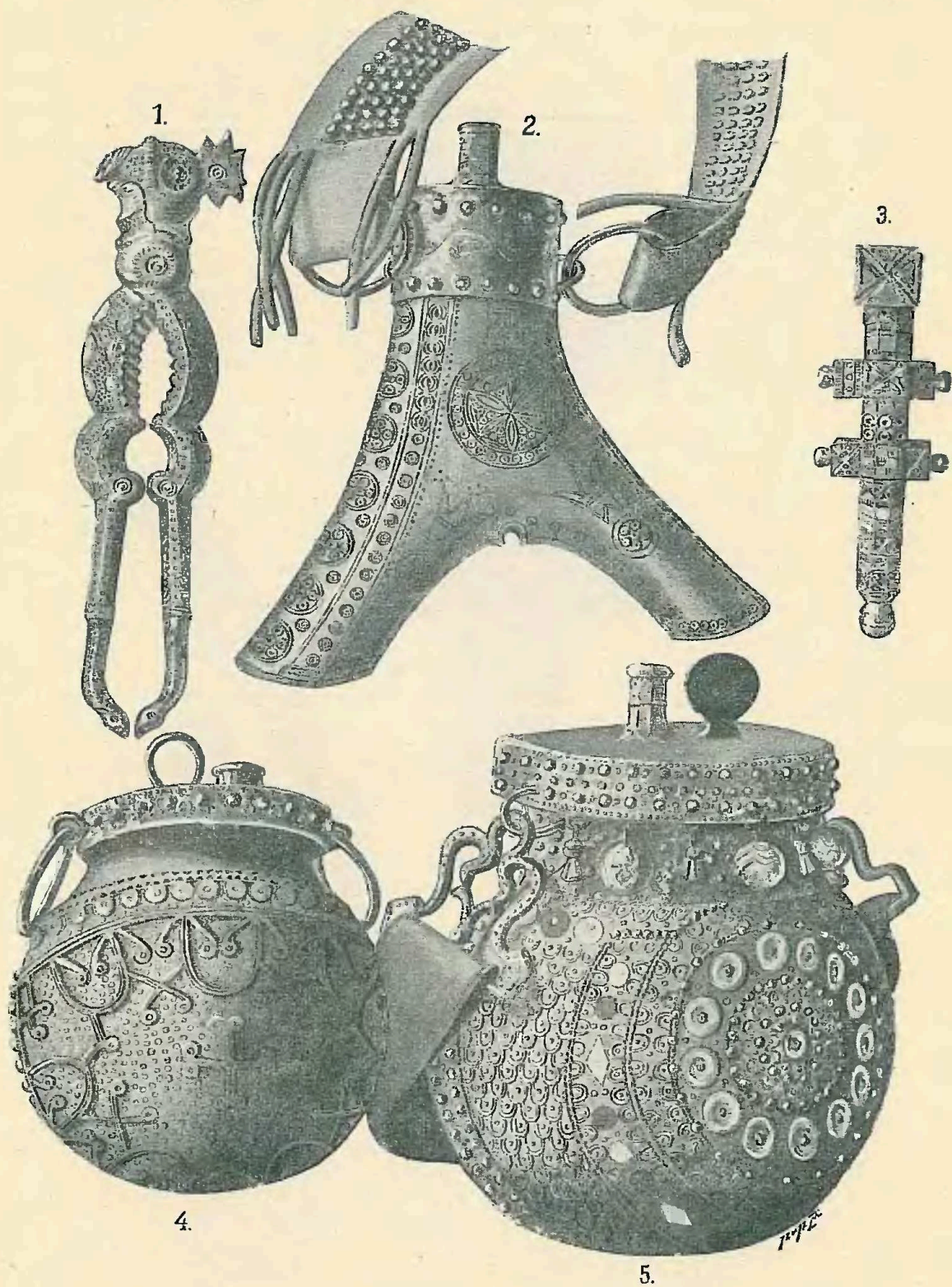
Obr. IV. 1., 4. »Pystole.« — 2. »Lulka.« — 3. »Kresało «

věci řezané, ale i mosazné a vybižené předměty. Jen zřídka vedle objevují se prvky renaissanční.

Hojnost mosazných ozdob jest příznakem kroje huculského, mužského i ženského.

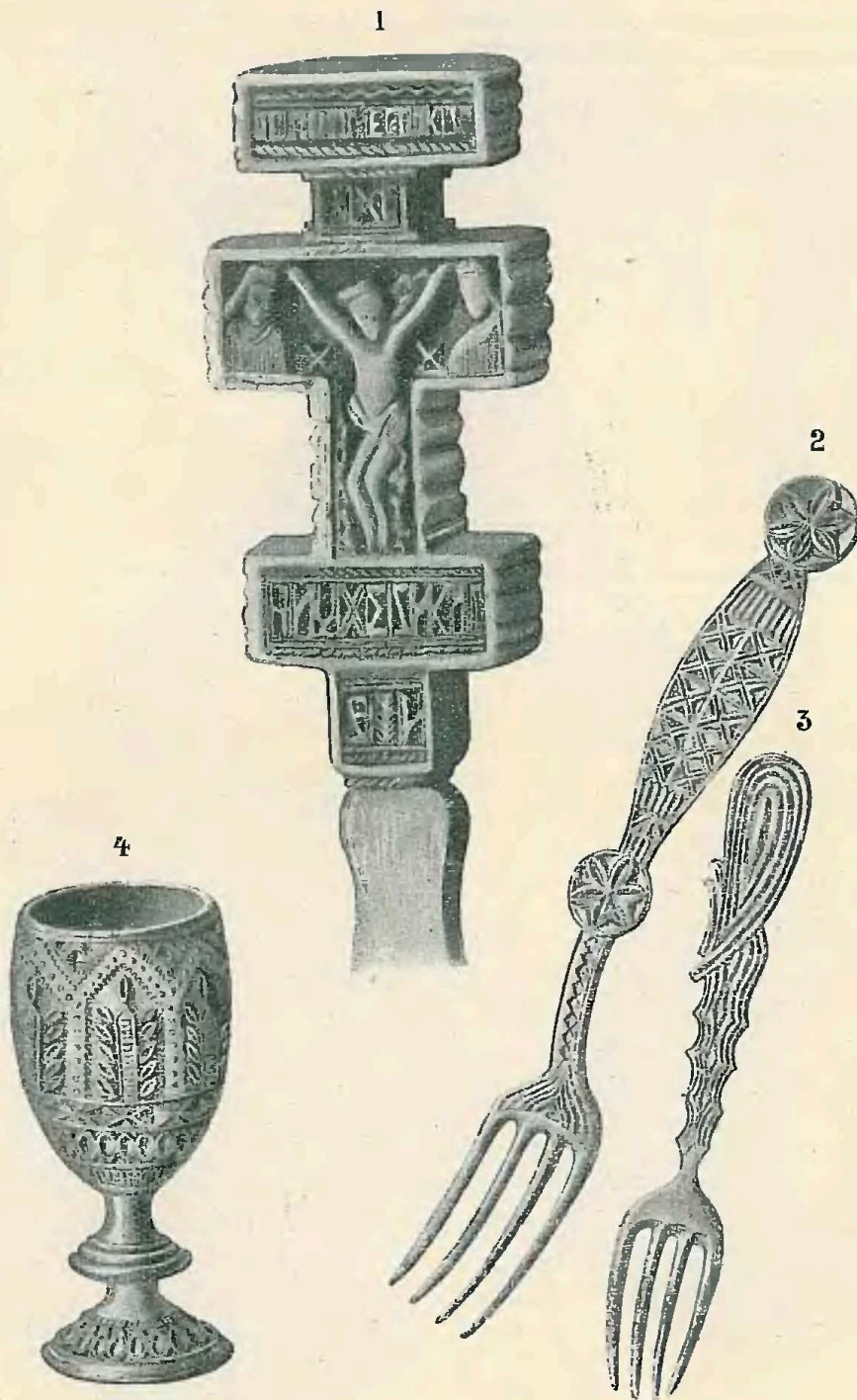
Ženy nosí na šji (resp. na ňadrech) kromě koralů a řetízku z drátů pletených také řetízky s mosaznými křížky, jednořadé, dvojřadé i trojřadé (zvané buď prostě »chřeščky« nebo »zgarda s chřeščkami«), kromě toho mívají na řetízku i větší mosazný kříž (který sám s řetízkem vážívá i přes $\frac{1}{4}$ kg, viz obr. I. č. 5.) nebo mosazný a často emailovaný obraz hlavy Kristovy a pod.; kříže ty a křížky (chrest, chřeščk) se lijí a potom ručně zdobí. Řetězy, korale i »zgardy« spínají se »čeprahami« (I. 2, 7, 8), které mívají podobu koleček, ale i křížků atd. Také ženské pásy (bukuryjky) ke spínání košile mají podobné »čeprahy« nebo »prjažky«. Větší jsou mužské »prjažky« k řemenům (I. 10). Z mosaze dělají se i prsteny (»perstyň« I. 3., »obručké« I. 1, sloužící za sponu ženského šátku), náušnice, ozdobné plíšky (trojhranné) na čelenky atd. —

Více ještě mosazných ozdob a předmětů náleží ke kroji mužskému. Na širokém pásu jsou to zase »prjažky« a ozdobná kolečka (koliscata I. 9, 11), jakáž nacházíme i na torbách. Tyto ploché, mělké torby, zvané »tašky« nebo »tabivky«, nosí se na řemeně, pobitém několika řadami mosazných cvočků po celé délce (viz částečně V. 2.), jsou pobity mosazným plechem, hřeby mosaznými a zdobeny rytinami, i činí dojem velmi bohatý. Muži v nich nosí peníze, ale i tabák, mosaznou »lulku« (IV. 2.) a šárátka do dýmky (»protyčku«, I. 4, 6.); kdysi také nosívali v nich křemen a křesadlo (»kresaľo«, »kresyvce«). Kromě »tabivky« nosí (a hlavně nosíval) Hucul také na řemeně prachovnici, která bývá dvojího druhu: buď jest vyrobena z jeleního parohu ve formě vidlice (»rožok«, »rohova porošnyča«, V. 2), nebo ze dřeva v podobě polokulovité nádoby (»kubok«, »kruhľa porošnyča«, V. 4, 5). Prachovnice z parohů bývají zdobeny rytinami, kromě toho na koncích obíjeny mosazným plechem a hřebíčky; jsou však i rožky z větší části anebo celé mosazným plechem a hřebíčky pobité (také takové jsou v naší sbírce). »Kubky« bývaly zdobeny buď řezbami (jako náš, V. 4), buď vbíjeny mosaznými drátky, hřebíčky a zdobeny kromě toho perletí (jako i náš V. 5), tak že výzdoba jich působí dojmem velmi bohatým; nyní již náležejí ke vznácnostem, poněvadž v nejnovější době se již nevyrábějí. Za pasem nosíval Hucul pistole, zdobené podobně vbíjenými drátky mosaznými (zahnutými do obloučku, nebo zprohýbanými na vlnovku), vykládané kostěnými srdéčky a okovávané mosazí po způsobu jižním (IV. 1, 4). Pušky naproti tomu jsou z pravidla vyřezávané, řidčeji (na novějších exemplářích) zdobené obíjenými drátky a vykládané kostičkami. Nezbytným průvodcem Hucula jest »topirec« nebo »kělef«, t. j. hůl s mosaznou sekerkou nebo s jinou mosaznou rukojetí místo ní. Na obr. II. máme 3 formy rukojetí »kěleřů«, z nichž č. 3. jest nejběžnější; také forma č. 2. (s dvěma koňskými hlavičkami) často přichází; vzácnější jest rukověť v podobě ptačí (č. 4). Každé z těch držadel zdobeno jest případně rytinami. I sekerky

Obr. V. 1. Luskáček (»luskorich«). — 2. »Rožok«. — 3. »Jihóvnyk.« —
4., 5. »Puharčyk «

»topirců« jsou vždy, a to často velmi bohatě, rytinami vyplněny (II. 1.), někdy i prolamovány (II. 6). Topůrky obou druhů holí jsou jen zřídka hladké dřevěné; obvykle jsou buď z části (pod rukojetí) nebo i celé

Obr. VI. »Chrest.« — 2., 3. »Vyšky.« — 4. »Puharčyk.«

pobity mosazným plechem s vtoukanými ozdobami, nebo vybíjeny mosaznými drátky a hřebíčky, nebo zvláštním způsobem (zase celé aneb jen nahoře) oplétány (tedy nikoli prostě ovíjeny) mosazným drátem.

Huculky také nosí hole při chůzi po horách, ale ne »topirče« aniž »kělefy«, nýbrž »palice« (pałyca), to jest hole, zakončené paličkou; ty mívají obyčejně jen paličku mosaznou a pod ní bývají opleteny žlutým drátem, jsou však i krásné exempláře vybíjené mosaznými drátky, jako náš č. 5 na obr. II. Chudší Huculky nosí obyčejnou hůl, kdekoli uříznutou, kůry zbavenou a prostými řezbami zdobenou (jakou také máme ve sbírce).

Z mosaze robí se i různé náčiní pro domácnost: tak střenky (resp. držadla) k nožům a vidličkám, toulky na nože, pěkné jehelníčky (jihóvnyk) v podobě dvojitého, východního kříže (V. 3), originální louskáčky na ořechy (ľuskorich) s kohoutí hlavičkou a s držadly, zakončenými druhdy hlavičkami hadími (V.1.). Robí se také mosazné, rytinami zdobené třmeny (stremen, III. 1, 3.), které jindy bývají pouze dřevěné a vypalované nebo vybíjené mosaznými drátky. Dřevěná sedla bývají kromě řezeb také zdobena vybíjením anebo pobíjena mosazným plechem. Držadla bičů rovněž poskytují Huculu příležitost k ozdobám vybíjeným; často však bývají biče oplétány žlutým drátem, nebo pobíjeny ozdobami z mosazného i bílého plechu.

Přímo nádherné jsou výrobky ze dřeva, zdobené vyřezáváním, vypalováním a vkládáním drobných korálek. Jen slabý pojem nádhery těchto výrobků podává obraz kališku č. 4. na obr. VI. Podobným způsobem, ale často mnohem bohatěji, provádějí se dřevěné láhve, soudečky, čutory (boklahy), talíře, kloubce (pouzdra na sekáčské brusy, »kušky«), skřínky (»rakve«) na máslo, tabatěrky, kužele atd. Zvláštní samostatné odvětví tvoří ruční kříže dřevěné, jaký jest nakreslen na obr. VI. č. 1. (starý exemplář), dále trojramenné svícny (»trijca«). Zcela jiný způsob práce i ozdoby ukazují lžíce a vidličky dřevěné, vyobrazené na témž obraze (2, 3).

Prostonárodní

podání Zálesáků* o domácích zvířatech.

Jaroslav Maňal.

H o v ě z í d o b y t e k.

1. Pastva a krmení.

Z dobytka hovzího krávy a telata pasou se všeobecně v čase letním ráno a na večer. Řidčeji pohunek vyhání na pastvu voly, a to

*) Na Zálesí (krajně od Humpolce k Větr. Jeníkovu) ještě do dnes všeobecně rozšířeny jsou pověry a čáry o zvířatech domácích. Jsou tu a byly ještě více po vesnicích ženy čarodějnice. Léčením a protičarami zabývají se mnoho pohodáci.

obyčejně jen časně z rána na pastvu tučnější než je vykázána ostatnímu dobytku. Při prvním vyhánění musí se dobytek zaopatřit proti uřknutí, neboť každý se naň rád dívá a zvíře nezvyklé jsouc cizím očím, mnohdy »jedovatým«, snadno bývá uhranuto. Proto přivazují jednotlivým kusům na ocasy červenou pentličku nebo hadříček, aby pozornost divákovu na se nejdříve upoutal a odňal jedovatinu prvního pohledu. Někde nakuřují krávy, nežli jdou ven, hadem před sv. Jiřím chyceným a usušeným (V. Jeníkov). Jinde žehnají je vodou ze sněhu uschovaného na velký pátek (Klábovka).

Při prvním vyhánění dostane pasák nebo paska tolik vajec na tvrdo uvařených, kolik má kusů dobytka. Zavine je se solí a krajíčkem chleba, položí před práh u chlěva a na to koště, hřeblo nebo pometlo (někde přidávají svěcený prut kočiček), aby dobytek je přešel. Na pastvě hází vejci okolo dobytka, aby se držel pohromadě. Vejce pak sní a skořápky zakopá do prostřed pastviště (Oustí).

Vyhání se bičem, kterým otočeno bylo koště kočiček při svěcení o květné neděli, aby dobytek nebžíkal. Bývá tento bič pleten z nití pašijových a pak chránívá dobytek i pasáka před hromem.

Aby se krávy dobře pásly, drhnou se jim zuby sazemi a celeduní. *) (Komorovice).

Někteří pasáci mívají radost, když na dobytek přijde bžíkavka. To škubání nohami, potřásání hlavou, větření a pobíhání s nadzdviženým ohonem, aby se ubránil dotěrným »hovadům« a »hnidavkám« působí jim potěšení. Však přijde-li jiný šelma a začne mu do toho ještě rýmovat:

»Sedla kočka
do kolečka
udělala
hej bzzzzzzzzz«

a rozbžíká všecken dobytek, že musí ho namáhavě shánět, zajde mu smích. — Kdo chce, aby mu krávy nebžíkaly, musí na velký pátek potříti je sněhem na hřbetě. (Jeníkov Vět.)

»Kdyby ti nědo pas, učiň takto: Vem ty opasky, dej je do nového hrnce a zamaž to dobře těstem, dej to k ohni a jak se to suší, tehdy to hovado bude schnout.« **)

Krávy dobře vyžírají, přisype-li se jim do lízání prášku z raka chyceného před Jiřím. — »Když dobytek hovězí dva nebo tři dni dobře nežere, to bývá skrze čáry. Obrať žlab od dobytka ke stěně a od stěny

*) Chelidonium majus — lastovičník.

**), Ze zápisků mlynáře Vašíčka z Trojanu u Větr. Jeníkova. Datují se z prvé třetiny minulého stol. Dále jen značka Z. V.

k dobytku, tak zas bude dobře žrát.* (K. V.)* — »Aby krávy dobře žraly, vezmi ze třech brabenečích kosců brabence a to na novou neděli dej do hrnka svařit a potom vypař žlaby s tou vodou, tak ti budou všechno dobře žrání.* (Z. S.)* — »Aby tobě dobytek žral, vezmi nepotřebovaný cihly a tři jednu o druhou, potom vem kamenec a saze a sůl, to dohromady v moždíři utluč, potom vysyp na třepinu a ten prášek z těch cihel do toho. Nalej na to vinný ocet a uvaž kus sukna na dřevo a vypucuj dobytka v hubě. Nebo natrhej pýření ze žita a usuš je, potom utluč a dej do másla, když se škvařit bude a nech spolu dobře zvařit. Potom vezmi kloc a vytlač dobře, když se sedne, tak můžeš mast potřebovat.* (Z. V.)

Aby dobytek dobře žral, dávají mu do lízání (otruby se solí) na prášek roztlučené skořápky z vajec a »koření« z mezí.

Na Štědrý večer dostane každý kus dobytka kousek ořechu, jablka, vánočky, zbytků od jídel a pak kousek bochníka schovaného přes večeři pod ubrusem.

2. Mlékařství.

Je-li o Štědrém večeru silný vítr, krávy hodně dojí. (Mysletín.)

Aby kráva při dojení nekopala, podlézá ji děvečka na velký pátek, než slunce vyjde, třikráte. (V. Jeníkov.) Jistě přestane kopati, když bez vědomí žebráka, který k vám přišel, vezmeš jeho hůl, nemluvíš, neohlížíš se a mlčky třikrát krávu uhodíš v chlěvě, pak opět hůl na její místo postavíš. Nevěděl-li o tom žebrák, kráva přestane kopat (Klábovka).

»Když kráva roztahuje aneb ští při dojení, to jest jistě znamení že jest pokažená, tak tu krávu podoj do hrotku***) a rozděl je to mléko na polovic a vlej to krávě mezi oči a druhou polovici vlej do hajzlíku, tak ta jistá, která tobě škodila bude všechna h . . . . smrdět, kudy chodit bude.« (K. V.) — »Když krávu dojit budeš a vona jistotně přešlapovat a uchcávat bude, vod zlejch lidí pomoz sobě takto: Chyť toho moče hned do nepotřebovaného hrníčku a dyž podojíš, doj ještě jednou na dno dojáčku na kříž†) a vlej to do toho moče, pak do toho dej za krešli kvasnic, za krešli špendlíků, kousek nehašeného vápna a zemskou žábu; dej na to pokličku, vomaž ji žlutou hlínou, zakopej do bažin čer-venejch, tak uhlídáš hnedky tu, která ti dobytka škodí, nebo vona v sobě pálení a píchání mít bude a nadutá bude. Tak dyby se vomeškala, tak by dlouho netrvala, rozpuknout by se musela. Však ale v té chvíli

*) Dostala se mi do rukou část kaligraficky psané knížky z Větr. Jeníkova z rodiny Váchovy. Zapisovány jsou tu rady lékařské a kouzelné prostředky pro nemoci člověka i dobytka. Poznáváme je K. V.

**) Zápisky Skořepky, přísež. báby z V. J., které psal starý učitel na začátku m. století. (Z. S.)

***) Hrnc přelejváček, který se často potřebuje.

†) T. j. ze struků stříká se mléko křížem.

žádnému nic nepučuj ani nedávej, nebo by si s tím pomohla a znovu by ti uškodit mohla. Dyž jí budeš chtít pomoct, vem to z těch bažin, zakopej pod okap nebo to hod' do stojatý vody, pomůžeš jí zas.« (Z. S.) — »Když dojíš krávy a štějí ti, to jest skrze zlé lidi, učíš takto: Vezmi nový černý žbán, chyť toho moče do toho žbánu a vezmi nový nepotřebovaný zámek a zamkni ho a zavři a s hlínou dej ho do pece do žihravého uhlí. Dokud ho tam necháš, dotud nemá žádné přirozené potřeby...« (Z. V.)

»Aby krávy po teleti hodně mléka měly. Podoj krávu, jak se votelí a to mléko vem a dej do něho šafránu a cižváru a rozetři spolu a dej do škopka, ať to kráva vypije, budeš mít dosti mléka i smetany celý čas.« (K. V.)

Pro hojnost mléka radí se také: Míchané koření utluc s travou pětiliberníkem a dej krávě do pití.

Na Velký pátek před východem slunce tahají po žitě cizím rozsívky a doma ždímají je kravám do pití, aby dávaly hodně mléka. Ubírají tím cizímu užitek pro sebe.

Kdo chce, aby mu krávy hodně mléka dávaly, musí každého měsíce dáti jim lízat »pasád« (V. Jeníkov); nebo víšky, kterými se myje dřevěné nádobí, vytírá se každý pátek ráno žlab (Klábovka).

Dobrým prostředkem také jest, chytiti před Jiřím, ale ne do holé ruky, krta, usušiti, na prášek roztlouci a dáti kravám do lízání.

Někde vyhledávají po otelení krávy »požitek« *) a dávají jí ho sežrat s chlebem; nedá-li se jí, málo dojí. Také sbírá se »hustá voda« při telení a dává s ostatním kořením do pití.

Jinde liščími jazýčky nakuřují krávy, aby hodně dojily.

Jalovici opraviš takto: Hned jak se otelí, dej jí srdce netopejrovo s chlebem snísti a tak bude dobře dojit, pokud živa bude.

»Aby krávy dobře dojily: Vezmi vrátičku, kopytník a kafr a vař to spolu dobře a umej krávě vemeno a natři solí. Dobře dojiti budeš.« (K. V.)

»Aby krávy dobře zavimnaly a daly svůj užitek: Kup v hapatice mořský skály (?), vař ji v jarním žitě, k tomu přidej mateří doušku, tím napařuj vimeno každý ráno. Na dvě neděle před votelením pak jí to dej do řezanky sníst, zavimnatí, že se tomu podivíš.« (Z. S.)

Když se jde z půlnoční a nesvíti hvězdičky, budou krávy málo dojiti a slepice málo ponesou.

Krávy odstaví, když se krmí košťály nebo se pasou na lništi. Po syrových bramborách přidají (Klábovka).

Přestane-li kráva dojit, říkává hospodyně, že jí učaroval (uvinšoval), komu prodala posledně mléko.

*) V krevním koláči, bílá, elipčítá, měkká pecka.

»Chceš-li míti na mléce hustou smetanu, dávej kravám třikrát v roce lízání. Poprve na Zelený čtvrtek večír, podruhý na Filipa Jakuba večír, po třetí na Boží Tělo do slunce vejchodu. Zavopatři si toto koření: bílý leknutí, psoser a smetaník, to všechno usuš a utluč na prášek, a budeš mít všecko dobrý a sporý, máslo, mléko i sejr.« (Z. S.)

Na jiném místě těchto »oprav pro kravský dobytek« se praví: »Dávej kravám od leknutí koření na prášek utlučený každou novou neděli dříve, než dáš futr. Je ale dvojí, jedno kvete bíle, to jim dávej a budeš mít dost smetany a žlutý máslo.«

Zlé ženy, které se ničeho nebojí, mívají z oběšeného palec. Jak daleko jej ponoří do mléka, tolik se na něm udělá smetany.

Než se prvně v másnici tluče, vypařuje se vodou z vařených jeřabin.

Abys snadno svrtěl, rozmačkej bílého motýla, kterého prvně uhlídáš.

Než hospodyně prvně vrtí od krávy po otelení, sebere na křižovatce sedm kamínek a ulomí sedm vršiček jeřábu; obé dá vařit a touto horkou vodou másnici vypaří. Pak na počátku otočí se několikrát klikou obalenou v zástěru.

Místy dávají klíč do másnice, místy krejcar aby se brzy svrtělo.

Mužský prý vždycky brzy svrtí (Klábovka).

Nemůže-li se svrtět, užívají mimo zmíněné ještě mnoho jiných prostředků. Dají na př. dvě sekery ostřím k sobě pod másnici. Která škodí, přijde do stavení. — Vypalují másnici »jeřábkem« nebo bodlákem. — Přilévají čisté vařící vody do smetany.

Zajímavější těchto jsou rady, které jsme shledali zaznamenané ve starých zápisnicích.

»Když nemůžeš svrtět: Uřízni dva šípový pruty novou neděli do slunce vejchodu, a to večerní (mléko) vlej na necky, tu smetanu mrskej těma pruty, až bude červená a potom tu smetanu vlej do žihravý pece. Ona (čarodějnice) ti všecko na sobě cejtiti bude. Ten den žádnému nic nepučuj ani nedávej a dej pozor, aby ti žádný nic z tvého domu nevzal. Kdyby brát chtěl, tak se ho můžeš ujmout.« (Z. V.)

Nebo: »Vezmi z devíti kopců brabeništěte z každého tři hrsti, uvař to a vypař dobře másnici a přidej k tomu brabeništi ze sklenice slámy, co v ní sklenář sklenice nosí. Brzo svrtíš.«

»Když stlouci nemůžeš: Pozoruj, abys od toho dobytka lejno a moč chytil, přikrej to pokličkou a zakopej pod práh v chlívě, ať přes to dobytek chodí. Brzy stlučeš. Kdybys ale chtěl věděti, kdo ti škodí, tak vytáhni kůl z plotu a vlej to do tý díry a zatluč to tím kůlem dobře, tak všechno v tom člověku staviš, kdo ti škodí. Když ale mu budeš chtít pomoci, tak ten kůl vytáhni a nech ho ležet. Zas mu ulevíš, že mu bude spomoženo.« (K. V.)

V týchž zápisnicích na jiném místě čteme: »Zatop v peci dobře a vezmi lžíci smetany a to po třikráte a hod' na ten plamen, ať se to

spálí a vezmi hrstku kroupek, uvař je a s tím máslenicí dobře vypař a vlej smetanu do máslenice a vyndej z pece uhlí a ten »čepák« *) na to uhlí poklop a nech tak stát a di vrtět (?). Zkusíš, že za čtvrt hodiny svrtíš.«

»Když nemůžeš svrtět, jak bys takovou dostal, která ti škodí: Když stlučeš, dřív než máslo z másnice vyndáš, vem ho třikrát na špičku nože, zakroj do kraječku chleba, dones do brabenečního kopce. Ji dostaneš a sobě pomůžeš.« (Z. S.)

Kdo při vrcení jí, sní máslo.

Abys měl hodně másla, dávej kravám máselník.

Na Velký pátek před východem slunce nosívají másníci do rybníka (do vody) a tam ní vrtí. Odejmu užitek těm kravám, které se z něho napájejí, pro sebe. Jedna selka ve Větr. Jeníkově poslouchala druhou, když na velký pátek před východem slunce donesla másnici do kašny a vrtíc mluvila: »V mej másnici bouchy, bouchy, v těch ostatních šplouchy, šplouchy.«

Kdo chytí před Jiřím žlutého motýla a rozetře na dlani, bude mít jeho kráva žluté máslo (Zbinohy). Také, dá-li se krávě při telení »celeduň« (Komorovice).

»Abys měl máslo žlutý: Dávej kravám podražec, benedyk, vorlíček a pár pírek šafránu do nápoje, budeš mít máslo jako vosk.« (K. V.)

Před štědrým dnem, před Velkým pátkem a před Filipem a Jakubem, nechce hospodyně prodávati mléka. Prodá-li je přece, příkrývá je, aby jí neučarovala čarodějnice (V. Jeníkov). Z téže příčiny nemá se prodati ani dáti první mléko od krávy, když se tele odstaví nebo prodá. Tím méně přes několik vod.

»Když tobě kráva odstaví tak, že by ti krvavé mléko dojila: Když jí v neděli podojíš, než slunce vyjde, dej do toho mléka kamený olej a ručiční prach a vlej to do ní zpátky.« (Z. V.)

»Krávu dobrou a užitečnou poznat: Pozoruj při koupení krav; která má jenom sedum zubů, ta nejní užitečná k dojení, ale která má vosum i taky devět zubů, ta jest mnohem užitečnější na dojení.« (Z. V.)

Každému nesvědčí dobytek stejný. Kdo se narodí večer nebo v noci, tomu svědčí tmavá nebo černá barva domácích zvířat, kdo ve dne, tomu světlá barva (Klábovka).

Dobytěk, který nesvědčí, se odprodává. Když se vede na trh, podkuřují ho vosm hnízdem, ale ne holou rukou utrženým. Aby prý bylo kupců, jako »vůs« v tom hnízdě. (V. Jeníkov). Někde podkuřují »brabeneštem«. Dobře prý se prodá (Komorovice).

*) Zátka u máslenice.

3. Honění a telení.

Důležité jest pro hospodáře, aby se kráva po teleti zase brzo honila. Zmeškává-li se, pomáhají. Dávají jí do zadku veš, nebo s chlebem snísti zlatohlávka nebo červeného burdíčka (červec).

»Aby se krávy brzy běhaly: Dávej kravám černý kořen na nový měsíc a kolik dní bude měsíce, za tolik neděl se ti bude běhat. — Ukroj kousek chleba a namoč ho do kvasu a dej krávě snísti, tak se bude brzy běhat.« (K. V.)

»Kdyby krávy nechtěly k bejku jíti: Hledej takový dřevo, co leží, když na ně hází (řsnad co hozeno po krávě, ležatě letí), tak ho vezmi a skovej dobře a když by ti nechtěla kráva k bejku jíti, tak s tím dřevem udeř krávu třikrát do boku a půjde ti tu hodinu k bejku.« (K. V.)

»Pro běhání dobytku vezmi za sedm kr. španělskejch much, ty utluč na prach a smoč kousek chleba v kořalce a s tím prachem posyp a dej krávě sníst. Za dvě hodiny běhat se bude a vostane stelná.« (Z. S.)

»Aby jalovice brzy stelná byla a zůstala: Když najdeš hrách na cestě roztroušený, tak ho vezmi a skovej dobře a když nechce jalovice stelná zůstat, tak vem ten hrách a dej jí tři s chlebem snísti, tak ti stelná zůstane.« (Z. V.)

»Když krávu k bejku vedeš: Když odbytá jest, dej jí chleba, do něj nastrouhej ze třech kousků mědě, to dej krávě do chleba snísti, tak březí zůstane.« (Z. V.)

Na Klábovce, když přijde kráva od bejka, upnou jí kolem těla řemenem, nebo namažou »zadek« zaječím sádlem.

Jsou-li krávy březí, potřebují řádného ošetřování. Nesmějí se hnáti na pastvu, když je mráz. Vaří se jim lněné semeno, aby se dobře telily. Když hospodyně vyváří přadena, vodu z nich dává k pití březím kravám, nebo krávě právě »po teleti«, aby se dobře očistila. Nesmí se také ve světnici nechat stolička vzhůru nohama, aby se v krávě tele neobrátilo.

Přijde-li na Velký pátek do domu nejdříve dívka, soudí se, že bude u krávy jalovička, přijde-li hoch, býček.

»Správa při votelení krávě: Udělej na medě svítek a dej do něho dubovýho květu, černýho kmínu, ouhořové kůže a dej jí to sníst, tak jí budeš užívat s požehnáním božím a budeš mít vod tý krávy všechno dobrý a sporý, máslo, mlíko i sejr.« (Z. S.)

»Když se kráva nemůže votelit: Vezmi žejdlík proudové vody, na ránu prachu, jedno vejce i se skořápkou rozmačkej a psí lejno bílý a trošku medu, to dohromady zmíchej a do krávy vlej, tak se stiší a lehko se votelí.« (Z. S.)

Má-li se dáti tele »na vodstav«, vyškubnou se tři špetky chlupů krávé a s chlebem dají se teleti a opáčně tři špetky chlupů telecích dají se sežrati krávé (Klábovka).

Nebo se tele uváže na povříslu a ženská, když zavázaly krávé oči, odvádí je po zpátku v poledne nebo když jdou lidi z kostela. Při tom třikrát hodí za krávou kamínkem. Vedla-li se na odstav jalovička, uváže se povříslu na hrušeň, byl-li bejček, na štěp, aby měly hodně ovoce.

Jinde hospodyně o půlnoci nahá odvádí tele od krávy a při tom jí chléb. Na místě pak tele třikrát košilí oře a obleče se (Oustí).

»Vodstávčeti dávají denně jedno nebo dvě syrová vejce, která rozmáčknou mu v hubě, aby je i se skořápkou snědlo.

4. Opravy.

V každé skoro vsi byla nějaká sousedka, která ráda z jiných žila a zvláště užitek jejich krav si přičarovávala. Taková byla samá kouzla a čáry, před tou musily se míti ostatní hospodyně na pozoru. Paňmáma »Fantovka« z V. Jeníkova dobře jednu takovou charakterisuje. Vypravovala: »Sousedka Kučerka z Branšova nosívala do haltýře mlíko pod zástěrou. — Proč pak to, potvoro, neneseš veřejně, dyž je to tvý spravedlivý? — Poslala jednou taky k tetě Noskovéj pro mouku: polovic vejražky a polovic chlebové. Noskovka, dobrák, půjčila; že prý to sousedka potřebuje na posypání telete. — Ale hned přestaly jí krávy dojit a celej rok nedojily. Jednej dokonce jen takovej sejra lez z ceckouch. — Každý pátek vrtěla večír v košili. Před Filipem Jakubem musela vyhnat krávy (na pastvu), kdyby byl sníh. Obešla prý při tom celou ves, u každého potůčku se zastávila, něco říkala a něco z něho brala. Vona hodila prej přes hlavu koště do žlabu a při něm dojila. — Ale taková potvora, co z toho má, co takový statek je platen člověku takovému nepravýmu? Vono se to pomstí někdy až na dětech.« A dále skutečně dotvrzovala, jak s dětmi jejími špatně se vedlo.

A proti takovým ženám zlým musily se dělati protičáry, či, jak sami je nazývali, opravy či popravky. »Popravujeme si« nebo »spravujeme si« znamenalo: děláme proti čarám. Opravovalo se buď na celý rok, nebo hned krávám prvničkám na celý život, nebo jen v jednotlivých případech.

Když někdo krávé uškodí: Namažou se jí špičky rohů sádlem hadím z hada před Jiřím zabitého a ovinou lavičnickem. Pak pustí se kráva z chléva a ona běží přímo na čarodějnici i je s to ji roztrkat. (V. Jeníkov.)

»Kdyby krávy měly uškodíno: Vezmi modrou taliku a prostřelenej vordlíček černý, naber vody proti proudu a zvaž to spolu dobře a pak

s tou vodou umej krávy i sama sebe a ostatek pokrop v chlévě, a tý vody, co zbyde, tak jí dej do hrnku a zakopej pod práh v chlévě, ať přes to dobytek chodí. Tak si zas pomůžeš.* (K. V.)

»Kdyby ti někdo užitek odňal, učiň takto: Noví dni ty vydojený, mlíka dej do nového žbánu a na... do něj každý den a zamíchej tak ona bude mítí h... a nechá ti dobytka.« (Z. V.)

»Na květnou neděli, když se kořátka světějí, dej mezi ně dva proutky křemfy, pak je zavrtej do prahu u chléva a žádnéj ti neuškodí.« (Tamtéž.)

»Kdyby ti někdo tvůj dobytek pokazil nebo ti něco do chléva zakopal, tak máš nade všecko: Dojdi si na vodu proudovou a takto ji zehnej: »Dej Pánbuh dobrýtro, vodičko čistá, tys památka křitelničko, ty hledíš do nebe, já hledim do tebe, poslala mně matka Boží k tobě, já abych si nabral tebe tomuto dobytku ku pomoci a ku potřebě, tak abys jim byla schopná a užitečná. Tak jako sv. Jar¹² kdž vodou v Jordáně Krista Pána křtil, tak abys mně z mých ¹⁰ ¹¹ ¹² ¹³ ¹⁴ ¹⁵ ¹⁶ ¹⁷ ¹⁸ ¹⁹ ²⁰ ²¹ ²² ²³ ²⁴ ²⁵ ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ ³² ³³ ³⁴ ³⁵ ³⁶ ³⁷ ³⁸ ³⁹ ⁴⁰ ⁴¹ ⁴² ⁴³ ⁴⁴ ⁴⁵ ⁴⁶ ⁴⁷ ⁴⁸ ⁴⁹ ⁵⁰ ⁵¹ ⁵² ⁵³ ⁵⁴ ⁵⁵ ⁵⁶ ⁵⁷ ⁵⁸ ⁵⁹ ⁶⁰ ⁶¹ ⁶² ⁶³ ⁶⁴ ⁶⁵ ⁶⁶ ⁶⁷ ⁶⁸ ⁶⁹ ⁷⁰ ⁷¹ ⁷² ⁷³ ⁷⁴ ⁷⁵ ⁷⁶ ⁷⁷ ⁷⁸ ⁷⁹ ⁸⁰ ⁸¹ ⁸² ⁸³ ⁸⁴ ⁸⁵ ⁸⁶ ⁸⁷ ⁸⁸ ⁸⁹ ⁹⁰ ⁹¹ ⁹² ⁹³ ⁹⁴ ⁹⁵ ⁹⁶ ⁹⁷ ⁹⁸ ⁹⁹ ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰² ¹⁰³ ¹⁰⁴ ¹⁰⁵ ¹⁰⁶ ¹⁰⁷ ¹⁰⁸ ¹⁰⁹ ¹¹⁰ ¹¹¹ ¹¹² ¹¹³ ¹¹⁴ ¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷ ⁴⁷⁸ ⁴⁷⁹ ⁴⁸⁰ ⁴⁸¹ ⁴⁸² ⁴⁸³ ⁴⁸⁴ ⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ ⁴⁸⁷ ⁴⁸⁸ ⁴⁸⁹ ⁴⁹⁰ ⁴⁹¹ ⁴⁹² ⁴⁹³ ⁴⁹⁴ ⁴⁹⁵ ⁴⁹⁶ ⁴⁹⁷ ⁴⁹⁸ ⁴⁹⁹ ⁵⁰⁰ ⁵⁰¹ ⁵⁰² ⁵⁰³ ⁵⁰⁴ ⁵⁰⁵ ⁵⁰⁶ ⁵⁰⁷ ⁵⁰⁸ ⁵⁰⁹ ⁵¹⁰ ⁵¹¹ ⁵¹² ⁵¹³ ⁵¹⁴ ⁵¹⁵ ⁵¹⁶ ⁵¹⁷ ⁵¹⁸ ⁵¹⁹ ⁵²⁰ ⁵²¹ ⁵²² ⁵²³ ⁵²⁴ ⁵²⁵ ⁵²⁶ ⁵²⁷ ⁵²⁸ ⁵²⁹ ⁵³⁰ ⁵³¹ ⁵³² ⁵³³ ⁵³⁴ ⁵³⁵ ⁵³⁶ ⁵³⁷ ⁵³⁸ ⁵³⁹ ⁵⁴⁰ ⁵⁴¹ ⁵⁴² ⁵⁴³ ⁵⁴⁴ ⁵⁴⁵ ⁵⁴⁶ ⁵⁴⁷ ⁵⁴⁸ ⁵⁴⁹ ⁵⁵⁰ ⁵⁵¹ ⁵⁵² ⁵⁵³ ⁵⁵⁴ ⁵⁵⁵ ⁵⁵⁶ ⁵⁵⁷ ⁵⁵⁸ ⁵⁵⁹ ⁵⁶⁰ ⁵⁶¹ ⁵⁶² ⁵⁶³ ⁵⁶⁴ ⁵⁶⁵ ⁵⁶⁶ ⁵⁶⁷ ⁵⁶⁸ ⁵⁶⁹ ⁵⁷⁰ ⁵⁷¹ ⁵⁷² ⁵⁷³ ⁵⁷⁴ ⁵⁷⁵ ⁵⁷⁶ ⁵⁷⁷ ⁵⁷⁸ ⁵⁷⁹ ⁵⁸⁰ ⁵⁸¹ ⁵⁸² ⁵⁸³ ⁵⁸⁴ ⁵⁸⁵ ⁵⁸⁶ ⁵⁸⁷ ⁵⁸⁸ ⁵⁸⁹ ⁵⁹⁰ ⁵⁹¹ ⁵⁹² ⁵⁹³ ⁵⁹⁴ ⁵⁹⁵ ⁵⁹⁶ ⁵⁹⁷ ⁵⁹⁸ ⁵⁹⁹ ⁶⁰⁰ ⁶⁰¹ ⁶⁰² ⁶⁰³ ⁶⁰⁴ ⁶⁰⁵ ⁶⁰⁶ ⁶⁰⁷ ⁶⁰⁸ ⁶⁰⁹ ⁶¹⁰ ⁶¹¹ ⁶¹² ⁶¹³ ⁶¹⁴ ⁶¹⁵ ⁶¹⁶ ⁶¹⁷ ⁶¹⁸ ⁶¹⁹ ⁶²⁰ ⁶²¹ ⁶²² ⁶²³ ⁶²⁴ ⁶²⁵ ⁶²⁶ ⁶²⁷ ⁶²⁸ ⁶²⁹ ⁶³⁰ ⁶³¹ ⁶³² ⁶³³ ⁶³⁴ ⁶³⁵ ⁶³⁶ ⁶³⁷ ⁶³⁸ ⁶³⁹ ⁶⁴⁰ ⁶⁴¹ ⁶⁴² ⁶⁴³ ⁶⁴⁴ ⁶⁴⁵ ⁶⁴⁶ ⁶⁴⁷ ⁶⁴⁸ ⁶⁴⁹ ⁶⁵⁰ ⁶⁵¹ ⁶⁵² ⁶⁵³ ⁶⁵⁴ ⁶⁵⁵ ⁶⁵⁶ ⁶⁵⁷ ⁶⁵⁸ ⁶⁵⁹ ⁶⁶⁰ ⁶⁶¹ ⁶⁶² ⁶⁶³ ⁶⁶⁴ ⁶⁶⁵ ⁶⁶⁶ ⁶⁶⁷ ⁶⁶⁸ ⁶⁶⁹ ⁶⁷⁰ ⁶⁷¹ ⁶⁷² ⁶⁷³ ⁶⁷⁴ ⁶⁷⁵ ⁶⁷⁶ ⁶⁷⁷ ⁶⁷⁸ ⁶⁷⁹ ⁶⁸⁰ ⁶⁸¹ ⁶⁸² ⁶⁸³ ⁶⁸⁴ ⁶⁸⁵ ⁶⁸⁶ ⁶⁸⁷ ⁶⁸⁸ ⁶⁸⁹ ⁶⁹⁰ ⁶⁹¹ ⁶⁹² ⁶⁹³ ⁶⁹⁴ ⁶⁹⁵ ⁶⁹⁶ ⁶⁹⁷ ⁶⁹⁸ ⁶⁹⁹ ⁷⁰⁰ ⁷⁰¹ ⁷⁰² ⁷⁰³ ⁷⁰⁴ ⁷⁰⁵ ⁷⁰⁶ ⁷⁰⁷ ⁷⁰⁸ ⁷⁰⁹ ⁷¹⁰ ⁷¹¹ ⁷¹² ⁷¹³ ⁷¹⁴ ⁷¹⁵ ⁷¹⁶ ⁷¹⁷ ⁷¹⁸ ⁷¹⁹ ⁷²⁰ ⁷²¹ ⁷²² ⁷²³ ⁷²⁴ ⁷²⁵ ⁷²⁶ ⁷²⁷ ⁷²⁸ ⁷²⁹ ⁷³⁰ ⁷³¹ ⁷³² ⁷³³ ⁷³⁴ ⁷³⁵ ⁷³⁶ ⁷³⁷ ⁷³⁸ ⁷³⁹ ⁷⁴⁰ ⁷⁴¹ ⁷⁴² ⁷⁴³ ⁷⁴⁴ ⁷⁴⁵ ⁷⁴⁶ ⁷⁴⁷ ⁷⁴⁸ ⁷⁴⁹ ⁷⁵⁰ ⁷⁵¹ ⁷⁵² ⁷⁵³ ⁷⁵⁴ ⁷⁵⁵ ⁷⁵⁶ ⁷⁵⁷ ⁷⁵⁸ ⁷⁵⁹ ⁷⁶⁰ ⁷⁶¹ ⁷⁶² ⁷⁶³ ⁷⁶⁴ ⁷⁶⁵ ⁷⁶⁶ ⁷⁶⁷ ⁷⁶⁸ ⁷⁶⁹ ⁷⁷⁰ ⁷⁷¹ ⁷⁷² ⁷⁷³ ⁷⁷⁴ ⁷⁷⁵ ⁷⁷⁶ ⁷⁷⁷ ⁷⁷⁸ ⁷⁷⁹ ⁷⁸⁰ ⁷⁸¹ ⁷⁸² ⁷⁸³ ⁷⁸⁴ ⁷⁸⁵ ⁷⁸⁶ ⁷⁸⁷ ⁷⁸⁸ ⁷⁸⁹ ⁷⁹⁰ ⁷⁹¹ ⁷⁹² ⁷⁹³ ⁷⁹⁴ ⁷⁹⁵ ⁷⁹⁶ ⁷⁹⁷ ⁷⁹⁸ ⁷⁹⁹ ⁸⁰⁰ ⁸⁰¹ ⁸⁰² ⁸⁰³ ⁸⁰⁴ ⁸⁰⁵ ⁸⁰⁶ ⁸⁰⁷ ⁸⁰⁸ ⁸⁰⁹ ⁸¹⁰ ⁸¹¹ ⁸¹² ⁸¹³ ⁸¹⁴ ⁸¹⁵ ⁸¹⁶ ⁸¹⁷ ⁸¹⁸ ⁸¹⁹ ⁸²⁰ ⁸²¹ ⁸²² ⁸²³ ⁸²⁴ ⁸²⁵ ⁸²⁶ ⁸²⁷ ⁸²⁸ ⁸²⁹ ⁸³⁰ ⁸³¹ ⁸³² ⁸³³ ⁸³⁴ ⁸³⁵ ⁸³⁶ ⁸³⁷ ⁸³⁸ ⁸³⁹ ⁸⁴⁰ ⁸⁴¹ ⁸⁴² ⁸⁴³ ⁸⁴⁴ ⁸⁴⁵ ⁸⁴⁶ ⁸⁴⁷ ⁸⁴⁸ ⁸⁴⁹ ⁸⁵⁰ ⁸⁵¹ ⁸⁵² ⁸⁵³ ⁸⁵⁴ ⁸⁵⁵ ⁸⁵⁶ ⁸⁵⁷ ⁸⁵⁸ ⁸⁵⁹ ⁸⁶⁰ ⁸⁶¹ ⁸⁶² ⁸⁶³ ⁸⁶⁴ ⁸⁶⁵ ⁸⁶⁶ ⁸⁶⁷ ⁸⁶⁸ ⁸⁶⁹ ⁸⁷⁰ ⁸⁷¹ ⁸⁷² ⁸⁷³ ⁸⁷⁴ ⁸⁷⁵ ⁸⁷⁶ ⁸⁷⁷ ⁸⁷⁸ ⁸⁷⁹ ⁸⁸⁰ ⁸⁸¹ ⁸⁸² ⁸⁸³ ⁸⁸⁴ ⁸⁸⁵ ⁸⁸⁶ ⁸⁸⁷ ⁸⁸⁸ ⁸⁸⁹ ⁸⁹⁰ ⁸⁹¹ ⁸⁹² ⁸⁹³ ⁸⁹⁴ ⁸⁹⁵ ⁸⁹⁶ ⁸⁹⁷ ⁸⁹⁸ ⁸⁹⁹ ⁹⁰⁰ ⁹⁰¹ ⁹⁰² ⁹⁰³ ⁹⁰⁴ ⁹⁰⁵ ⁹⁰⁶ ⁹⁰⁷ ⁹⁰⁸ ⁹⁰⁹ ⁹¹⁰ ⁹¹¹ ⁹¹² ⁹¹³ ⁹¹⁴ ⁹¹⁵ ⁹¹⁶ ⁹¹⁷ ⁹¹⁸ ⁹¹⁹ ⁹²⁰ ⁹²¹ ⁹²² ⁹²³ ⁹²⁴ ⁹²⁵ ⁹²⁶ ⁹²⁷ ⁹²⁸ ⁹²⁹ ⁹³⁰ ⁹³¹ ⁹³² ⁹³³ ⁹³⁴ ⁹³⁵ ⁹³⁶ ⁹³⁷ ⁹³⁸ ⁹³⁹ ⁹⁴⁰ ⁹⁴¹ ⁹⁴² ⁹⁴³ ⁹⁴⁴ ⁹⁴⁵ ⁹⁴⁶ ⁹⁴⁷ ⁹⁴⁸ ⁹⁴⁹ ⁹⁵⁰ ⁹⁵¹ ⁹⁵² ⁹⁵³ ⁹⁵⁴ ⁹⁵⁵ ⁹⁵⁶ ⁹⁵⁷ ⁹⁵⁸ ⁹⁵⁹ ⁹⁶⁰ ⁹⁶¹ ⁹⁶² ⁹⁶³ ⁹⁶⁴ ⁹⁶⁵ ⁹⁶⁶ ⁹⁶⁷ ⁹⁶⁸ ⁹⁶⁹ ⁹⁷⁰ ⁹⁷¹ ⁹⁷² ⁹⁷³ ⁹⁷⁴ ⁹⁷⁵ ⁹⁷⁶ ⁹⁷⁷ ⁹⁷⁸ ⁹⁷⁹ ⁹⁸⁰ ⁹⁸¹ ⁹⁸² ⁹⁸³ ⁹⁸⁴ ⁹⁸⁵ ⁹⁸⁶ ⁹⁸⁷ ⁹⁸⁸ ⁹⁸⁹ ⁹⁹⁰ ⁹⁹¹ ⁹⁹² ⁹⁹³ ⁹⁹⁴ ⁹⁹⁵ ⁹⁹⁶ ⁹⁹⁷ ⁹⁹⁸ ⁹⁹⁹ ¹⁰⁰⁰ ¹⁰⁰¹ ¹⁰⁰² ¹⁰⁰³ ¹⁰⁰⁴ ¹⁰⁰⁵ ¹⁰⁰⁶ ¹⁰⁰⁷ ¹⁰⁰⁸ ¹⁰⁰⁹ ¹⁰¹⁰ ¹⁰¹¹ ¹⁰¹² ¹⁰¹³ ¹⁰¹⁴ ¹⁰¹⁵ ¹⁰¹⁶ ¹⁰¹⁷ ¹⁰¹⁸ ¹⁰¹⁹ ¹⁰²⁰ ¹⁰²¹ ¹⁰²² ¹⁰²³ ¹⁰²⁴ ¹⁰²⁵ ¹⁰²⁶ ¹⁰²⁷ ¹⁰²⁸ ¹⁰²⁹ ¹⁰³⁰ ¹⁰³¹ ¹⁰³² ¹⁰³³ ¹⁰³⁴ ¹⁰³⁵ ¹⁰³⁶ ¹⁰³⁷ ¹⁰³⁸ ¹⁰³⁹ ¹⁰⁴⁰ ¹⁰⁴¹ ¹⁰⁴² ¹⁰⁴³ ¹⁰⁴⁴ ¹⁰⁴⁵ ¹⁰⁴⁶ ¹⁰⁴⁷ ¹⁰⁴⁸ ¹⁰⁴⁹ ¹⁰⁵⁰ ¹⁰⁵¹ ¹⁰⁵² ¹⁰⁵³ ¹⁰⁵⁴ ¹⁰⁵⁵ ¹⁰⁵⁶ ¹⁰⁵⁷ ¹⁰⁵⁸ ¹⁰⁵⁹ ¹⁰⁶⁰ ¹⁰⁶¹ ¹⁰⁶² ¹⁰⁶³ ¹⁰⁶⁴ ¹⁰⁶⁵ ¹⁰⁶⁶ ¹⁰⁶⁷ ¹⁰⁶⁸ ¹⁰⁶⁹ ¹⁰⁷⁰ ¹⁰⁷¹ ¹⁰⁷² ¹⁰⁷³ ¹⁰⁷⁴ ¹⁰⁷⁵ ¹⁰⁷⁶ ¹⁰⁷⁷ ¹⁰⁷⁸ ¹⁰⁷⁹ ¹⁰⁸⁰ ¹⁰⁸¹ ¹⁰⁸² ¹⁰⁸³ ¹⁰⁸⁴ ¹⁰⁸⁵ ¹⁰⁸⁶ ¹⁰⁸⁷ ¹⁰⁸⁸ ¹⁰⁸⁹ ¹⁰⁹⁰ ¹⁰⁹¹ ¹⁰⁹² ¹⁰⁹³ ¹⁰⁹⁴ ¹⁰⁹⁵ ¹⁰⁹⁶ ¹⁰⁹⁷ ¹⁰⁹⁸ ¹⁰⁹⁹ ¹¹⁰⁰ ¹¹⁰¹ ¹¹⁰² ¹¹⁰³ ¹¹⁰⁴ ¹¹⁰⁵ ¹¹⁰⁶ ¹¹⁰⁷ ¹¹⁰⁸ ¹¹⁰⁹ ¹¹¹⁰ ¹¹¹¹ ¹¹¹² ¹¹¹³ ¹¹¹⁴ ¹¹¹⁵ ¹¹¹⁶ ¹¹¹⁷ ¹¹¹⁸ ¹¹¹⁹ ¹¹²⁰ ¹¹²¹ ¹¹²² ¹¹²³ ¹¹²⁴ ¹¹²⁵ ¹¹²⁶ ¹¹²⁷ ¹¹²⁸ ¹¹²⁹ ¹¹³⁰ ¹¹³¹ ¹¹³² ¹¹³³ ¹¹³⁴ ¹¹³⁵ ¹¹³⁶ ¹¹³⁷ ¹¹³⁸ ¹¹³⁹ ¹¹⁴⁰ ¹¹⁴¹ ¹¹⁴² ¹¹⁴³ ¹¹⁴⁴ ¹¹⁴⁵ ¹¹⁴⁶ ¹¹⁴⁷ ¹¹⁴⁸ ¹¹⁴⁹ ¹¹⁵⁰ ¹¹⁵¹ ¹¹⁵² ¹¹⁵³ ¹¹⁵⁴ ¹¹⁵⁵ ¹¹⁵⁶ ¹¹⁵⁷ ¹¹⁵⁸ ¹¹⁵⁹ ¹¹⁶⁰ ¹¹⁶¹ ¹¹⁶² ¹¹⁶³ ¹¹⁶⁴ ¹¹⁶⁵ ¹¹⁶⁶ ¹¹⁶⁷ ¹¹⁶⁸ ¹¹⁶⁹ ¹¹⁷⁰ ¹¹⁷¹ ¹¹⁷² ¹¹⁷³ ¹¹⁷⁴ ¹¹⁷⁵ ¹¹⁷⁶ ¹¹⁷⁷ ¹¹⁷⁸ ¹¹⁷⁹ ¹¹⁸⁰ ¹¹⁸¹ ¹¹⁸² ¹¹⁸³ ¹¹⁸⁴ ¹¹⁸⁵ ¹¹⁸⁶ ¹¹⁸⁷ ¹¹⁸⁸ ¹¹⁸⁹ ¹¹⁹⁰ ¹¹⁹¹ ¹¹⁹² ¹¹⁹³ ¹¹⁹⁴ ¹¹⁹⁵ ¹¹⁹⁶ ¹¹⁹⁷ ¹¹⁹⁸ ¹¹⁹⁹ ¹²⁰⁰ ¹²⁰¹ ¹²⁰² ¹²⁰³ ¹²⁰⁴ ¹²⁰⁵ ¹²⁰⁶ ¹²⁰⁷ ¹²⁰⁸ ¹²⁰⁹ ¹²¹⁰ ¹²¹¹ ¹²¹² ¹²¹³ ¹²¹⁴ ¹²¹⁵ ¹²¹⁶ ¹²¹⁷ ¹²¹⁸ ¹²¹⁹ ¹²²⁰ ¹²²¹ ¹²²² ¹²²³ ¹²²⁴ ¹²²⁵ ¹²²⁶ ¹²²⁷ ¹²²⁸ ¹²²⁹ ¹²³⁰ ¹²³¹ ¹²³² ¹²³³ ¹²³⁴ ¹²³⁵ ¹²³⁶ ¹²³⁷ ¹²³⁸ ¹²³⁹ ¹²⁴⁰ ¹²⁴¹ ¹²⁴² ¹²⁴³ ¹²⁴⁴ ¹²⁴⁵ ¹²⁴⁶ ¹²⁴⁷ ¹²⁴⁸ ¹²⁴⁹ ¹²⁵⁰ ¹²⁵¹ ¹²⁵² ¹²⁵³ ¹²⁵⁴ ¹²⁵⁵ ¹²⁵⁶ ¹²⁵⁷ ¹²⁵⁸ ¹²⁵⁹ ¹²⁶⁰ ¹²⁶¹ ¹²⁶² ¹²⁶³ ¹²⁶⁴ ¹²⁶⁵ ¹²⁶⁶ ¹²⁶⁷ ¹²⁶⁸ ¹²⁶⁹ ¹²⁷⁰ ¹²⁷¹ ¹²⁷² ¹²⁷³ ¹²⁷⁴ ¹²⁷⁵ ¹²⁷⁶ ¹²⁷⁷ ¹²⁷⁸ ¹²⁷⁹ ¹²⁸⁰ ¹²⁸¹ ¹²⁸² ¹²⁸³ ¹²⁸⁴ ¹²⁸⁵ ¹²⁸⁶ ¹²⁸⁷ ¹²⁸⁸ ¹²⁸⁹ ¹²⁹⁰ ¹²⁹¹ ¹²⁹² ¹²⁹³ ¹²⁹⁴ ¹²⁹⁵ ¹²⁹⁶

mrtev. Ježto prvý hospodář se netajil, že si opravoval právě proti nešťastnému sousedu, bylo, že jej zabil. Byl pak prý vyšetřován a trestán, že čaruje.

Očarovanou krávu když převedeš přes hranice, zase »je s ní dobře«.

Před Velikým pátkem a před Filipem-Jakubem posypají práh chlévu pískem, postaví tam koště metlím a vidle rohy vzhůru, též otýpku žitné slámy rovněž klasy vzhůru, aby nemohla čarodějnice do chléva. (Mysletín.) Jinde zase dávají drn před práh posypaný pískem a opíchají hnůj větvičkami březovými (V. Jeníkov), a opět jinde sypou na práh mák. Čarodějnice jest nucena, než vejde do chléva, všechna zrnka písku nebo máku spočítati. Tím se zdrží, hodina její uteče, anebo některé zrnko vynechá a čáry již nemají účinku.

»Pro prvniceku zaopatři si z trojího panství ze třech kostelů svěcenou vodou z měděnce a třech mlýnů mouku a tu mouku zadělej tou vodou, a přidej prášek z devíti strousků svatojanského kořena a z devíti zrn klokočových, prášek z bílý vorličky, ouhořový kůže, černého kmínu, dubového květu a severýnek. Z toho udělej tři placky, jednu jí dej před votelením na dvě neděle, a po votelení jí dej dvě sníst. Do polivky jí dej za kroš mořský cibule, svěcený soli a tři vejce, za kroš krámskýho koření, hrstku pšeničný mouky, to všechno jí dej vypít. Dyž jí to dáš, jak tu stojí, bude až do smrti opravena, že dá užitek v týhodnu až 6 liber másla pěknýho a co živa bude, žádněj jí neuškodí. Tuto opravu dyž dáš jiný krávě, je taky tak dobře opravena jenom že jen na rok a prvnice až do smrti.« (Z. S.)

»Proti kouzlům neb čárám, aby žádný kravám uškodit nemoh: Při otelení když se zdojí, do těch zdojků roztluč vejce od mladé slepice, to první a několik zrněk klokočových roztlouct a to dát vypít. Potom zase čertikus, mateřídoušky a vrátičku a vorlíček sněst s něčím. Potom před novou nedělí vykourit chlív mirou, kadidlem, čertikusem a turanem. Dokud se kráva dojit bude, na lačnej život do kousek chleba kafru a jeřabiny, habán se svěcenou vodou, tak jí žádný neuškodí a dojit bude.« (Z. V.)

»Velmi dobrá oprava kravám na celý rok: Vezmi kořen libečkový i s bylinou a usuš a utři na prach, když máš z jara ponejprv na pole vyhnat, tak ukroj každý krávě kousek chleba a posypej tím práškem a sírou a solí a dej kravám sněsti tu chvíli, když máš do pole vyhnat.« (K. V.)

Chceš-li sám vzít užitek od krav jinému, musíš vzít plachtu na trávu a jít na louku jeho a setřítí tam rosu do své plachty. Doma pak ji vyždímej a dej do pití kravám. (V. Jeníkov.)

»Abys moh věděti, která osoba tobě užitek odňala, učiň tak: Podoj své krávy nový dni do nového černého žbánu vši a všeliký nečistoty a potom posyř jakobys chtěl sejr dělat, zakopej to v chlívě pod svý

krávy, pomůžeš si. Čarodejnice musí do 24 hodin přijít anebo pustit. Jen dej pozor, abys ten den žádnému nic nedal a nepučil. Dobře vartuj!« (Z. V.)

»Podoj krávy křížem a přines sobě samé suché dříví šípové a rozděl oheň a to mléko vlej na rendlík a vař to, až se to srazí. Potom ten tvaroh vyndej a dej ho do nového pytlíka a pověš ho do komína a to ostatní mléko sražený neb tu syrovátku vlej na ten oheň, tak ta jistá, která tobě škodila, bude mít oči krvavý tak dlouho, pokud to necháš v tom komíně. Když jí budeš chtít pomoci, tak to hod' na oheň a pomůžeš jí.« (K. V.)

»Ještě oprava na celý rok: Zabí tři kuřata a tu krev z nich vyced' a naber tříšek na svym nátoni a udělej oheň a usuš na něm pro každou krávu tři topinky, tou krví je omaž a dávej kravám po kousku až do nového roku. Ostatní když chléb pečeš, každého pečení usuš pro každou krávu jednu topinku a dej krávě snísti, budeš mít ten celý rok dobře svůj užitek zachovaný.« (K. V.)

5. Nemoci.

Nemocný dobytek nakuřuj sušeným hadem chyceným před Jiřím a pomůžeš si (V. Jeníkov). Nebo jdi ke studni, kde voda teče proti východu slunce, ale hled', abys s nikým nemluvil! Tu vodu vezmi a krávu na nový den umyj.

Smutní-li dobytek, nalije se mu do ucha voda, a přestane.

»Kdyby ti krávy stonati počaly, tak že by nechtěly potravu požívat, vezmi peluňky mezi Matkama Božíma trhané a svatého Jána zvonček, zesekej dobře a zmíchej s otrubama, vosol a dávej kravám každý ráno i na večír, tak je zase uzdravíš a k chuti přivedeš.« (K. V.)

Nechce-li dobytek žrát a hubení, vytře se mu žlab kočkou proti srsti. Chcípne-li kočka, dobytek se spravuje, pakli ne, není mu pomoci. (V. Jeníkov.)

»Proti pádu dobytka: Vezmi zelený, jalovcový zrna a usuš dobře a stluč; a vezmi smoly ze sudu, vlož to na uhlí a často s tím zakuř dobře v chlévě, též i také v maštali. To jest velice dobrá věc proti všem nemocem jak hovězího, tak také koňského dobytka.« (K. V.)

»Proti kanovinám:*) Napřed' sobě konopný přadeno, pokud kráva ještě stelná jest, vař je v luhu a dávej krávě z něho píti, tak jí bude spomoženo « (Tamtéž).

»Zažehnávání ouroků: Rozcházejte se ourokové jako se rozcházejí voblakové. K tomu mi dopomáhej Bůh Otec, Bůh Syn, Bůh Duch svatý.

*) Lidový název pro nemoc slintavku

— Slekni ze sebe košili přes hlavu a naruby a otírej od hlavy až k zadu třikrát. Po každý přejetí tyto slova říkej, které nahoře napsaný máš.* (Z. V.)

»Když kráva měla bolavý vemeno: Když má kráva bolavý vemeno, dí do lednice a vezmi tam kousek ledu a potírej krávě vemeno, tak se zhojí.* (K. V.)

»Když tobě kráva odstaví a vemeno jí oteče, poštipaná jest. Vezmi libeček a roztluč ho kamen o kamen a namaž jí vemeno, tak jí brzy oplaskne a dojit bude.* (Z. V.)

»Aby se ten rok žádněj dobytek nestekl: Vezmi bobek a česnek a sůl a vlož to do chleba a na štědrý den ráno, nežli slunce vyjde, dej každému dobytku kousek toho chleba snísti, tak budeš ochráněn od takovýho neštěstí.* (K. V.)

»Červy z každého hovada vyhnat: Vezmi bodlák za vršek a do druhý ruky kamen tak, jak na zemi leží a řekni: »Bodláčku, já tobě tvou hlavu zlomím, pod kámen ti jí vložím, nepustím tebe, až mně vyženeš v mého hovada červy z jeho místa.* A pomodlíš se třikrát Očenáš a třikrát Zdravas Marjá, však ale až naposledy řekni třikrát: amen. K tomu mně dopomahej Bůh Otec †, Bůh Syn †, Bůh Duch svatý † amen.* Do třetího dne sou červi pryč.* (K. V.)

»Když z krávy »vochod« vychází, kup volavčí sádlo, tím jí to namaž, samo to do ní vejde.* (Z. S.)

»Mast na zutí rohu dobytku: Vezmi vosk a luj, to dohromady zvař a namaž na hadr a přilož a zavaž, tak se mu přichytí a přiroste.* (Z. V.)

»Pro ulomení rohu: Jak si dobytek roh ulomí, vezmi klíž a přiklíž mu ho a zavaž, tak se mu přichytí a přiroste.* (Tamtéž.)

Nebo: »Vezmi černý kořen a palachový kořen z toho palachu, co bednáři a sklenáři k své práci potřebujou, ty dva kořeny utluč na mouku a vezmi nový máslo, to dohromady zmíchej a namaž dobytku roh a zavaž, tak se brzy zahojí a přiroste.* (Tamtéž.)

„Pro zastavení dobytku laksírky: Vezmi prašavku, kterou na poli nalezneš do Jiří, tak ji na lačnej život s něčím sníst dej.* (Též.)

Nebo: »Vezmi habán, který na višni neb na slívě vyrosté, tak ho uraž, a utluč na lačnej život do lízání dej, tak se v dobytku zastavit musí.* (Tamtéž.)

»Pro hryzení dobytka: Vezmi devět krup a musíš je nazpátek počítat a dej je s něčím sněst a potom vezmi myších oušek, které na mezi rostou, dej je též sněst. Potom vezmi kamený olej anebo perpen-týnový a namaž na kousek chleba a dej zase sněst, tak hryzení dobytka přejde.* (Z. V.)

»Když dobytek v sobě nemoc má a málo z něho de a nežere: Vezmi dobrý dřevěný olej a prach stříleci a trochu viného octa, to dohromady zmíchej a vlej dobytku do krku vlažné. Vypláchni tu nádobu

viným octem a vlej dobytku za tím, aby se mu to v krku spláchno, tak mu lepší bude.* (Z. V.)

Nebo: »Vezmi jeřabiny a balšán, to zvař dohromady, potom do toho vlej ocet. Vlažné do dobytka vlej!«

Nebo: »Vezmi dřevěný olej, který sám v sobě dobrý jest, aby ho čtvrt žejdlíka bylo, do toho lžící kamenýho oleje, potom za lžící prachu, ten dobře utluč a dohromady smíchej a do dobytka vlej.* (Z. V.)

Nebo: »Vezmi vlčí lejko a drobno skrájej nebo jen zrnka, zvař a tu vodu do dobytka vlašnou vlej.* (Tamtéž.)

Když se nahuje hovado, zkouší se nescetné prostředky. Několik lidí je mačká v bocích a jiní snášejí pomoc. Nejčastěji vstrčí do konečnicku troubel dýmky a pouští tam kouř tabákový; lije se do zvířete petrolej, kořalka, olej nebo jiný omastek, do hrdla vstrčí se »záprtek* *) a rozmáčkne. V zápiskách nalezli jsme podobný prostředek: »Vezmi kamený olej a něco málo perpentýnovýho oleje a něco málo dřevěného, to zahřej spolu jen málo a vlej to dobytku do hrdla. Ať máš teplé pivo tak za holbu, vypláchni ty nádoby, lej za tím, potom to ostatní pivo lej, strč dva prsty vzadu do střeva a udělej hovadu »luft«, tak ti splaskne.* (Z. V.)

»Pro lyšej dobytku i lidem: Vezmi vitrolim a vocet, to dohromady slej a tím musíš lišeje mazat, tak se ti zahojí brzy.* (Z. V.)

Je-li v dobytku houba, doporučuje se fenegrekum, sanejtr, hořec, hořká sůl, bobek, antimonium, sirkový květ, sklená pěna, bílý zázvor, fabionum a kalkán. To se utluče, smíchá a dá denně ráno na lžici dobytku do krku.

Máš-li na telatech vši: Sabatýnský semínko usuš, utluč a smíchej se škvařeným sádlem! Mastí tou pak telata maž! (Zbility.)

Když uvidíš, že dobytek se otřese, máš jej třikrát poplivat a říci: »Požehnej Pámbu«, abys ho neuřk'. (Klábovka.)

Vědí-li, kdo jim dobytek uřk' (uhranul), vyžadují si jeho vlasů a jimi dobytek nakuřují. To prý pomáhá. (Na Německu.)

* * *

Na Štědrý večer o půlnoci dobytek prý v chlévě hovoří o tom, jak ho který čeledín nebo děvečka krmila, i o tom, co se v budoucím roce důležitého v hospodářství stane. Jeden hospodář také vlezl si pod žlaby, aby se dočkal té doby, až bude dobytek hovořiti. Mezi jiným slyšel, jak vypravuje si dobytek, že jim hospodář za 3 dny zemře. Již domů přišel nemocen a třetího dne byl mrtev.

*) Vejce béz zárodku, které zkazilo se pod kvočnou a odporně páchne.
Národopisný Sborník VIII.

Koně.

Koupený kůň otře se po zádech třikrát peřinkou a strká se po zadku do konírny, aby se dařil.

»Když tobě kůň nežere, vezmi starý sejr, dobře starý, dej do kořalky a vlej mu do huby, tak ti lepší žrát bude.« (Z. V.)

Dostávají-li koně hřiběcí: Najdi brabeniště s vajíčky, dej do putny, spař vodou z brambor vařených a k tomu přidej rozžhavené želízko, pak to vyber do pytlíku a uvaž koni na hubu, aby tu páru do sebe dýchal. (Klábovka.)

Nebo: Uvaří se jalovec se semeny a s kořinky a tím se koni napařuje hlava. Také váže se na udidla slanina, zaječí sádlo a »čertovo hovno.«

»Na udidla koni: Vezmi husí sádlo, čertovo hovno, kafr, česnek, to dohromady dej a uvaž na udidla koni, aby to žvejkal.« (Z. V.)

»Když kůň hřiběcí má: Vař jarý žito, do něj nakrájej vlčí lejko a na lačnej život žrát dej.« (Tamtéž.)

»Když se koňovi hřiběcí skládá: Vezmi silnou kořalku neb kajst, do toho dej mejdlo a kafr, to dohromady zmíchej a dobře to skarbuje a tímto maž, tak se mu brzy vyhojí.« (Z. V.)

»Pro hřiběcí: Vezmi utrejch, naškrab ho nový pondělí a když bude ouplný měsíc, dej na špičku, namaž do chleba, dej koni, když nakrmíš a ven pojedeš.« (Tamtéž.)

»Když chceš koně čistého míti, vezmi utrejch a naškrab ho na špičku na nůž, dej na skylku chleba každý nový pondělí a to když ho nakrmíš, aby k vodě hned nepřišel až po druhém krmení, tak tvůj kůň od hřiběcí a jiných nemocí čistý bude.« (Tamtéž.)

Když se koňům hřiběcí »probírá«, přikládá se na krk teplá kaše ze lněného semene a rostlučených sušených jahel.

Uhranuté koně otírají košilí s těla svlečenou.

»Lízání pro koně: Když jde měsíc nahoru, stluč pěnu a hořkou sůl a kamenc, smíchej a lízat dávej s votrubama.« (Z. V.)

Vepřový dobytek.

Vepřový dobytek považuje se za nečistý. Prase nejí, »chlastá« a žere. Dáti mu chléb jest hřích. (Komorovice, Klábovka.)

Komu se nevedou prasata, jde v noci na Velký pátek do lesa, uřízne dřevo z jívy, ale nesmí se ohlédnouti a nesmí při tom mluvit, a udělá z něho korejtko prasatům. Pak se daří.

Krmníci lépe vyžirají, když jde měsíc nahoru nebo když mrzne. Stůně-li prase »na zápal«, rozřezují mu uši a utnou konec ocasu.

Drůbež.

Drůbeži, zejména slepicím nastává Vánocemi také nový rok. Od toho času počínají častěji nésti a v ten čas také se jim »dělá«, aby se dařily.

Štědrého dne z rána dávají hospodyně žráti oves slepicím do kola, udělaného ze řetězu. Která nejdříve vejde do kola, nejvce ponese. (V. Jenikov.)

Jinde udělají takové kolo z provazu. Do něho házejí po části všeho krmiva, jako ovsu, ječmene, hrachu, brambor, aby se tu slepice nažraly. Drží se pak pohromadě. (Klábovka.)

Snese-li slepice na Štědrý den prvně, bude v tom roce štedrá.

O Štědrém večeru vleze děvče pod stůl a »kvoká«. Kvočna potom dobře sedí na vejcích.

Je-li hodně hvězdiček, když se jde z půlnoční, hodně slepice nesou. Také hodně nesou, dá-li se jim do žrádla bobkový list. »Vocasaté slepice« nesou více než s krátkými ocasy.

Aby slepice hodně nesly, mají se sypati všechna semena na Štědrý den nohavicí. Pověsí se kalhoty přes bidlo a jednou nohavicí se sype. (Oustí.)

Drůbež se nasazuje, když jde měsíc nahoru. Chce-li mítí hospodyně hodně slepiček, musí nasazovati levou rukou. Nasazuje se večer nebo časně ráno, nikoli za dne, aby drůbež neutíkala. Dají-li se vejce do čepice a pak teprve pod kvočnu, bude hodně kohoutů. Z kulatých vajíček líhnou prý se více slepičky, ze špičatých a »dlouhatých« kohouti.

Sesazují-li se kuřata, t. j. pouštějí se ku kvočně, omočí se každému napřed zobáček ve vodě. Pak se jim dá žráti mák s jáhlemi, aby slepičky z nich hodně nesly.

Kuřata nasazená na Antonína líhnou se na Prokopa. Slepíčky »Prokopničky« hodně nesou. Kuřata v červnu vyvedená se nedaří; jsou pořáde jako červi.

»Kuří oči« *) se nesmí nositi domů, protože po nich chcípají slepice.

Kdo chce, aby mu koupená slepice neutekla, musí jí ostříhati na ocasy a na křídlech peří a dáti to mezi závěsy u dveří.

Aby se slepice držely u stavení, otočí se, když je koupíme, třikrát kolem levé nohy.

Zakokrhá-li slepice, bude v tom domě neštěstí. Někde ji ihned zabijí, aby neštěstí nesvolávala.

Vejce ukrást jest největší krádež, protože prý slepice devětkrát oslepne, než jedno vejce snese.

Husám se také čaruje o Štědrém dni: Aby měl houser rád husu, dá se jí na Štědrý den, než vyjde slunce, do dřeváku žrát oves. Také

*) Sasanky.

někde dávají jej do kalhot, aby odtud husy zobaly. Takové budou mít hodně vajec a všecka dobrá. Po hrachu na Štědrý den jim hozeném hodně nesou. Kdo jim jej béře, dostane vředy. (Oustí.)

Vejce pod husu nemají se nasazovati ve dne nebo v pátek, protože by housata roztrhal »kostříž«. *)

Z vajec nasazených na Valentýna jsou housata kuňková, knípavá, slabá a nerostou. Nasadíš-li husu v pašijové dny na vejce, jsou z nich husy zlé.

Nasazovati se má v sudý den a ne v lichý: v úterý, ve čtvrtek a v sobotu, aby se housata dařila.

Když husy sedí na vejcích, nemají se v domě vejce vařiti, nemají se hrnce a mísy poklopovati a má se vařiti jen v hrncích nepřikrytých, aby se housata nezadusila

Huse, která sedí, dávají kuličky z posádu. Říkají, že bude mít tolik dobrých vajec, kolik dostala kuliček.

Když hospodyně chce sesazovati housata, nasbírá tolik kamínků, kolik má housat. Vyhodí kamínek, postaví house, vyhodí druhý a postaví druhé atd., aby se držela pohromadě. Tak dělají též místy s kuraty. (Klábovka.)

Jak chrániti housata, aby je »kostříž« na pastvě nepochytil? Vezmi housata do klína, jdi ke špalku, kde se seká dříví, vezmi tolik »klicíček«, kolik máš housat, a vždy jedno house pusť a přes sebe hoď »klicíček«. (V. Jenkov.)

Škubati se mají husy až za třináct neděl. Škubou-li se dříve, dají se do peří moli.

Holubi aby neuletěli, dají se do pytle, oběhne se s nimi třikrát okolo chalupy a třikrát se jimi o každý roh zavadí, pak se mohou vyspat a nehnou se od stavení.

Kdo chce, aby mu koupení holubi neulítli, umyje jim nohy a vodu tu vlije do capouchu. **)

Někdo je provleče třikrát pod trnož a říká při tom: »Lítej okolo domu a přileť zrovna domů.« (Totéž dělávají se slepicemi.)

Prostonárodní lékařství na Dolnokralovicku.

Jan Valchář.

Lid náš obývající západní výběžky vysočiny Českomoravské, krajinu to hornatou a málo úrodnou, jež »krajané«, obyvatelé roviny Polabské,

*) Ostříž.

**) Díra, kudy vychází kouř z pece do komína.

zovou »horáky«, jest celkové postavy prostřední, vzezření zdravého a dosahuje stáří vysokého; o tom, jak ho dosáhnouti, poučují jej pravidla života, jež uložena jsou v příslovích jeho.

Živí se tím, co mu chudá a pracně zdělávaná role skýtá a žije, jak říká, z toho, »co mu den dá«, — při čemž vybíravost v jídle a pití musí ustoupiti. Než on jest spokojen, jen když Pán Bůh zdraví dá! Hůře však, nedá-li i toho! — Neboť »neštěstí nechodí po horách, ale po lidech« a tak i — nemoc. Ač otužilý jest lid náš horský přirozeným »kneipováním« (chodí vesničané bosí od božího jara, kdy země se »odevře«, až do pozdního podzimku, kdy se opět »uzavře«), přece někdy, aniž by se kdo nadál, přijde nemoc na člověka.

Je-li nepatrná, přechodí se; je-li vážnější, užívá se z počátku prostředků domácích a to obkladů studených i teplých; lze-li nemoc zaříkati, a je-li na snadě zaříkavač, povolá se, aby nemoc zažehnal, při zápalech pomáhalo se do nedávna »pouštěním žilou« — a tak podobných prostředkův užívá lid potud, pokud to není k »smrti«.

Když však jest nejhůře, uchyluje se lid teprve k lékaři. Proč tak lid činí, příčiny jsou mnohé, z nichž sluší uvésti na prvním místě vrozenou svépomoc, dále chudobu a vzdálenost stanice, v níž lékař sídlí.¹⁾

I.

Nemoci vnitřní.

1. Úrok.

Lid na Dolnokralovicku pevně věří v úroky a přičítá příčinu »uřknutí« pronikavým lidským očím. Netoliko člověka může uřknouti »uhrančivý«, ale i dobytče. Doví-li se »uřčený«, kdo mu to způsobil, dostačí, když téměř to domluví (Studená) a vícekrát se mu to nepříhodí. — Kdo trpí častým uřknutím, což může se státi, pohlédne-li naň jiný »na nic« (Borovnice), nosí při sobě v tenkém plátně zavinitý ocásek lasičky, kterýmž, byv uřknut, se po čele třikráte přetře (Studená).

Taktéž léčí se uřknutý těmito způsoby: Sáhne pravou rukou pod levé paží a třikrát otře si čelo, nebo naplije si na klouby nad nehty zařaté pravé ruky a přetře si třikráte čelo — anebo udělá špetku z ruky pravé, foukne na ni a přetřá se jak uvedeno (Pravonín).

¹⁾ Spisovatel vyslovuje díky p. t. pánům: P. Václavu Hákovi, kaplanu v Dol. Kralovicích, p. Boh. Vykulilovi, říd. učiteli v Pravoníně, a p. Ant. Dvořáčkovi, učiteli dříve v Borovnici, nyní správci školy ve Vlkanově, kteří s nevšední ochotou poskytli příspěvků, do oboru spisku spadajících a v působišti jejich sebraných.

Zprávy z ostatních uvedených míst: ze Studené, Petrovy Lhoty, Děkanovic, Chlov, Hulic, Buřenic, Košetec, Vítonic a Píště zapsal spisovatel sám.

Všeobecný pak jest prostředek ten, že obličej přetře se třikráte okrajem ženské košile nebo trojbarevnou kočkou (Studená-Pravonín-Borovnice) proti srsti.

Jak uvedeno, člověk zrakem uřkne i dobytče a tu dlužno rozeznávati, zda stalo se to pod širým nebem nebo pod střechou. Je-li uřknuto dobytče venku, léčí se tamže; v druhém případě léčí se ve chlévě a to způsobem tímto:

Dobytče přikryje se plachtou a podkuřuje se práškem utrýchovým a úročníkem (Petrova Lhota), k čemuž přidá se trochu ustříhnutých vlasů toho člověka, na němž Ipí podezření, že zvíře to uřknul (Studená). Mimo podkuřování se též úroky stírají takto: Udělá se kříž na hlavě dobytka, načež prsty pravé ruky zvíře se od hořejšího pysku po zádech a po zadních nohou až k zemi přetře, při čemž se říká:

»Počinám zažehnavati ouroky skrze moc Boha živého, skrze vodu Cédron, v které byl Kristus Pán křtěn; nepřipouštím vám a vás žehnám. K tomu mi dopomáhej Bůh Otec, Bůh Syn i Duch Svátý.« Na to se opět udělá kříž jako prvé a třikráte se přetírá. (Borovnice.)

2. Ujmy.

Kdo trpí nemocí touto, jest zesláblý, ospalý a nemá chuti k jídlu. Aby se zažehnávačka přesvědčila, má-li nemocný skutečně ujmy, nabírá z nádoby tři lžice vody do hrnečku a při každém nabrání říká:

»Vodo, vodo, vodice,
Křista Pána křtitelnice!
Já tě hemtám na kopec,¹⁾
aby N. ujmy pominuly dnes.«

Nyní vodu lžící přeměřuje. Zůstane-li v hrnečku víc vody než 3 lžice, má člověk chorý ujmy. Při přeměřování říká: »Ne tři, ne dvě, ne jedna.« Zbývající vodou maže se nemocný na židovinách pravých, na levé ruce, pravé noze a opakuje se třikráte formule: »Vodo, vodo, vodice« atd. — Zbude-li něco vody po mazání, naleje se na uhlí, aby nepřišla na vítr, a hrneček se dá na plotnu oschnout. Jinak by zařikávání nebylo platné.

3. Psotník.

Psotník, též »božec« zvaný, jest všeobecná téměř nemoc dětská. Prostředky jsou velmi četny. Tak spálí se paví peří a popel z něho dává se v záchvatu děcku čichati (Studená), nebo uváže se mu na břicho nití nebo bavlnou čistá nafouknutá měchuřina (Studená). — Někdy dává se

¹⁾ Podobné zařikávací viz na Novoměstsku na Moravě (Časopis Matice Moravské roč. XV. pag. 195.).

dítěti píti křticí voda (Studená), aneb voda od bílé soboty tím způsobem, že se trochu vody nalije do otvoru hromničky, na nějž se tato napichuje, aby stála, a odtud vleje se děcku do úst. (Buřenice.) — Mimo to zařikává se takto: Nad nemocným udělají se tři kříže, načež zařikávačka říká:

»Pane Bože, račiž pomáhati,
 což já budu počínati.
 Šel Pán Ježíš okolo hubna (humna)
 Panna Maria a Jan Křtitel s Ním.
 Potkal ho Božej.
 »Božej, kam jdeš?«
 »N. N. do těla!«
 »Co tam budeš dělat?«
 »Budu kosti lámat a krev pít.«
 »Nechod' tam; raději jdi na mrchoviště
 kosti lámat a krev pít!«

Na to se dítě choré třikrát ofoukne a nad ním opět tři kříže učiní. Toto léčení opakuje se třikráte. (Borovnice.)

4. Bolení hlavy.

Bolení hlavy léčí se studenými obklady (vody, peluňky, křenových lupenů, psiho vína) nebo odvarem bílého zázvoru ve víně. (Borovnice.)

5. Bolest zubů.

Neduh tento léčí lid odvarem blínu a šalvěje, jímž si chorý ústa vyplachuje (Borovnice), nebo nakuřováním dýmu z peluňky, bedrníku, máku páleného a listí z růže. — Též vkládá se do ucha kafř; česnek, hřebíčkové kapky, hřebíček a tabák pak přikládají se na bolavý zub. (Borovnice.)

6. Bolení v krku.

Mimo kladení svíček pod bradu na den sv. Blažeje, což se děje ve farních chrámech, aby v krku nebolelo, dostávají domácí každý kousek ze skrojku, když se chléb načne (Pravonín), nebo polykají tři svěcené kočičky na květnou neděli anebo, když poprvé spatří žito kvéstí, slíznou tři klasy. (Studená.)

7. Kašel.

Kašel léčí se odvarem cukrkandlu, fenyklu nebo sladkého dřeva a ibišových kořínků. Též odvar kopřivy nebo »pendrek« slouží jako prostředek proti kašli. (Borovnice.)

8. Nedoslýchavost.

Proti neduhu tomuto užívá se obkladů těchto: Utluče se netřesk (tučný mužík), dá se do těsta, upeče se chléb a pokud teplý jest, přikládá se na uši. (Borovnice.)

Píchá-li koho v uších, pouští si páru z vařící vody nebo mléka úzkým otvorem kornoutu do ucha. (Borovnice.)

9. Bolest v zádech.

Bolesti tyto, které vzniknou polámáním, čímž člověk dostane mnoho otoků, léčí se mazáním octa, kafru s kořalkou, másla, — nebo natřásáním, braním na kolena a našlapováním. (Borovnice.)

10. Bolest v životě.

V tomto případě užívá se odvaru řimbaby, heřmánku, melisy a kudrnatého balšánu. (Hulice.)

Cítí-li kdo bolest v žaludku, léčí se kořalkou s kafrem. Kořalka prý jest vůbec velice zdravá do žaludku, neboť každý člověk má prý v žaludku červy. Když sní ráno kousek chleba, všichni červi naň se slezou a tu prý jest dobře vypiti trochu kořalky; tou se červi spálí a člověk je hned celý zdravější. (Borovnice.) — Též přikládá se na žaludek chléb, jehož vrchní kůrka posype se pepřem a polije kořalkou. (Borovnice.) Při nemoci této užívá se dále odvarů červeného vína s borůvkami (černými jahodami), sušených trnek vařených v mléce, nebo heřmánku s bedrníkem. Nad to maže se žaludek »heršingeistem«, užívá se černého perníku, hořké kořalky nebo přikládají se »flastry perpetýnové«. (Borovnice.)

11. Píchání.

Kdo měl píchání v prsou, dával si do nedávna pouštěti žilou. — Kdo má píchání v nohou, užívá obkladů: hořké kořalky s mýdlem nebo zeleného jalovce utlučeného se psím sádlem a koňským tukem. (Borovnice.)

12. Škrkavky.

Škrkavky jsou červi. Proti nim užívá se odvaru rozkrájeného nebo rozetřeného česneku ve mléce, který se dítěti chorému buď ve středu nebo v pátek ráno dává pít. (Hulice.) Všeobecný prostředek jest cicvářkové semínko s medem. — Vyjde-li z těla jedna škrkavka, usuší a utluče se, načež se dá do jídla nemocnému dítěti, pak prý vyjdou všechny. (Borovnice.)

Kdo trpí močovým kamenem, do studené vody nechť nastrouhá si hromového klínu¹⁾ a vypije to; bolesti prý uleví. (Studená-Chlovy.) — Též užívá se odvaru petržele, babího hněvu, jalovce nebo suchopýře. (Borovnice.)

14. Křeče.

V nemoci této užívá se odvaru kozího mlejčí (pryšec chvojka), nebo suchých hrušek s prachandou anebo vařených švestek se senespetrem (senesové listí). (Borovnice.)

Křeče chytají údy rozličné. Drží-li křeč prst, položí se přes něj klíč, nůž atd., vůbec nějaký předmět kovový (Studená); chytají-li člověka křeče do nohy, ten nosí nad kolenem uvázanou hedvábnou tkaničku (Petrova Lhota) anebo svěcený motouz, který nutno uvázati nad kotníky. (Košetice.) Podobně nosí lidé chorobou touto stížení stále pod kolenem uvázanou černou stužku. (Borovnice.)

15. Stříle.

Stříle jeví se silným hučením v hlavě a bolestí zubů. Z té příčiny nutno rozeznávati stříle dvojí: hlavní a zubní. Nemoc tato se zažehává — každá jiným způsobem. Prvá zařikává se takto: Připraví se hrnek s vodou, oves a miska. Miska dá se nemocnému na hlavu a do té vloží se nůž, vidlička, nůžky (vůbec věci špičaté). Nemocný se posadí a zařikávač ho pojmenuje jménem a příjmením. Na to se nemocný pomodlí jednou: »Otče náš, Zdravas a Věřím v Pána Boha«, při čemž nesmí nikdy říci »Amen«. Nyní zařikávač počne těmito slovy:

»Nátko loupající,
stříle píchající
a růže pálící!
Já vás zažehávám
na hory a na skály.
I sou tam tři studánky:
jedna plná masa,
druhá plná krve,
třetí plná kostí,
a tam se můžete poramotiti dosti.
K tomu mi dopomáhej
Bůh Otec † Bůh Syn † a Bůh Duch Svátý †.«
(»Amen« říci se nesmí.)

¹⁾ Hromový kámen nebo klín jest oblázek se stran přiosťřený buď z křemene nebo ze zelenokamenu. Padne prý s oblak při udeření blesku a zaryje se do země a jen vyvolený jej při kopání najde. Užívá se ho při zařikávání rozličných neduhů.

Po těchto slovech nalije se do misky vody a pak se tam hodí trochu ovsa, což se s těmi slovy zaříkávacími musí opakovati třikráte.

Při tom se pozoruje, kterak oves se staví špičkami vzhůru, načež vezmou se nůžky a oves se ve vodě přestříhuje, čímž prý i stříle se zničí (Studená). Nemocná osoba nesmí se jiným způsobem poděkovati nežli slovy: »Zaplať Pán Bůh«. Nyní se hlava chorého může ještě podkouřiti. K tomu vezme se sušená růže, divizna, nátkové koření, střílové koření (čapí nůsek) a ouročník, pak tři malé špetky ovsa z misky, který se dříve musí osušiti. To vše smíchané dá se na uhlí a tím se hlava nemocného podkuřuje. Pak si nemocný hlavu obváže vlněným šátkem a ulehne do postele, aby se vypotil. To vše opakuje se po tři dny. V té době musí se osoba, střílemi postižená, chrániti, aby nešla přes vodu, jinak by přešla nemoc tato na zaříkávače a pro nemocného by se léčení nepotkalo se zdarem. (Pravonín.)

Podobným způsobem zaříkávají se stříle zubní, avšak formule zaříkávací zní takto:

»Šla Panenka Maria po zelené louce,
potkala tři střelce.
Ptala se jich Panna Maria:
»Kam vy tři střelci jdete?«
»My jdeme do jednoho života
lámat kosti, píchat zuby
a trhat žíly.«
»Nechodte, pojdte se mnou
na zelenou louku.
Tam jsou tři studánky:
v jedné pivo, v jedné víno,
a v jedné voda.
Tam jezte, pijte a hodujte,
do toho života lámat kosti,
píchat zuby, trhat žíly nechoďte!«
K tomu mi dopomáhej
Bůh Otec † Bůh Syn † a Bůh Duch Svatý †.

(Borovnice.)

16. Nátká.

Nátku dostane člověk z leknutí. Radí se nakuřování úročníkem, květem černého bezu a sušené růže, čímž nakouří se koudel, jež se přiváže na bolestné místo (Studená).

Těž se nátká zaříkává takto:

»Já N. N. ne svou mocí, než s Pánem Ježíšem Kristem, jehož svatou božskou pomocí tři devateré oustřelí:

nátko lekavá
 » určivá
 » pichlavá
 » štiplavá
 » škubavá
 » loupavá
 » trhavá
 » vrtavá
 » schavá
 » pálivá
 » suchá
 » žíravá
 » vrtkavá
 » větrová
 » oteklá
 » mokrá
 » lesní

Já tebe zažehnávám skrze toho živého Boha, v Betlemě narozeného, v Jordáně pokřtěného, na vrch Kalvarie ukřižovaného. K tomu mi dopomáhej Bůh Otec † Bůh Syn † Bůh Duch Svatý † Amen.

(Při pojmenování jednotlivé nátky se končí uvedenými slovy.)

(Kralovice Dolní.)

nebo končí se po vyjmenování uvedených nátek takto:

» Jděte na hory, lesy. Jsou tam tři studnice: Jedna medu, druhá piva, třetí vína. Ten med lízejte, jezte; to pivo pijte; to víno přelívejte, dříví štípejte a palte a N. pokoj dejte! Jdi nátko do hlavy, z hlavy do očí, z očí do těla, z těla do pat, z pat do země. K tomu mně dopomáhej Bůh Otec † Bůh Syn † Bůh Duch Svatý † všeckni tři stejné podstaty Hospodina nejvyššího požehnej! Amen † Amen † Amen. (Bernartice.)

17. Žloutenka.

Žloutenku lid rozeznává dvojí: obyčejnou a černou. Proti prvé užívá se prostředků těchto:

Chorému někdo z nenadání plivne třikráte do obličeje (Studená), nebo umeje se nemocný ve vodě, ve které byly vařeny vrbové proutky před východem slunce. (Petrova Lhota.) Jindy zase pije vlažný odvar třilistky (hořký jetel-vachta) na lačný žaludek z voskového náprstku, a to vždy tři ráno a tři večer. (Petrova Lhota.) — Mimo to radí se nemocnému, by se díval do plástu vosku (Studená), nebo by po třikrát nahlédl v kostele do kalichu. (Pravonín.)

Horší jest žloutenka černá. Proti této užívá se svítku, jenž připraví se z mouky, jednoho vejce a do toho zadělá se veš ze svině. (Pravonín.)

18. Souchotě.

Nemocný užívá zelené petržele s medem (Borovnice) nebo slaniny vařené v mléce. (Košetice.) Též užívají nemocní psího sádla. (Košetice.)

19. Úbytě.

Úbytě se smývají a to způsobem tímto. Nejprve se přeměřuje nemocný takto: Vezme se tkaná rezná nit a touto změří se nemocný ležící zády vzhůru s roztaženými rukama po délce (od věnečku po zádech až k patám) a po šířce (od konců prostředních prstů). Je-li nemocný na šířku kratší nežli na délku, má ujmy nebo úbytě. — Tímto způsobem měří se po dvakráte a vždy se říká: »Já počínám opravovati na úbytě; — úbytě mořivý, kašlavý, palčivý, šeredný. Z čehož jste se strhly? Zdaliž z pití nebo z nějakého nešťastného přežití, po zadu, po předu, z mládence, panny, vdovce, vdovy, žida, židovky? Jděte vy na hory, na skály! Tam jsou tři studánky: Jedna piva, jedna mlíka, třetí vína. Tam buďte, hodujte, až pro vás přijede na bílé brúně tato (tento) křtěná, do kostela nešená.«

Po třetí se smývají takto: Do talíře dají se tři lžice vody, do té se smočí nit, kterou byl nemocný měřen a tou se smejevají úbytě křížem (od hlavy přes pravou ruku k levé noze a opáčně), načež se voda i s nití vleje do ohně. — Při léčení tomto nesmí nemocný ani prositi ani děkovati. (Košetice.)

20. Zimnice.

Zimnici dostane ten, kdo požije nebo napije se něčeho odporného a potom se otřese. — Lid léčí se homeopaticky a tu radí požívati to, co přivodilo nemoc. (Košetice.)

II.

Nemoci vyrážkové, zevní a kožní.

1. Bradavice.

Choroba tato léčí se způsoby těmito:

Když osoba, která má bradavice, žene dobytek na pastvu a přijde k potoku, přes který musí přejíti, tehdy vezme žíní a zaváže si jí nohu; pak žene dále, při čemž nesmí se ohlédnouti, aniž smí na zpáteční cestě přes týž potok dobytek hnáti. (Pravonín.) — Bradavice možno zaříkati. Kdo bradavice zaříkává, spočítá je nejdříve, pak vezme tkanou reznou (v Hulicích: černou) nit a říká »ne jedna«, »ne dvě«, »ne tři« atd. (tolik, kolik jest bradavic), udělá vždy na niti uzílek. Na to nit svine a dá pod okap, kdež položí na ni kamínek. Když tato nit shnije, sejdou prý i bradavice. (Pravonín). —

Zvoní-li se hrana zemřelému, zaříkávají se bradavice takto:

»Zvonějí hranu,
nevíme komu.

Bradavice, pakujte se
všecky domů (nebo dolů).«

(Vítovice).

Jinak zbavují se lidé bradavic takto:

Ze slámy nastříhá se tolik kousků, kolik jest bradavic. Když se sláma stříhá, nesmí se bráti do holé ruky. Potom pozpátku se čítají ustříhnutá stébelka, na příklad: 6, 5, 4, 3, 2, 1, načež se dají do papírku a aby to nikdo nevěděl, položí se pod kámen nebo do hnoje. Když počnou hníti, bradavice se tratí. (Studená.) — Dále maží se bradavice popelem, který vznikne ze spálených hoblovaček, vzatých z protilehlých rohů rakve, přinesené do domu smutku. (Studená.)

Aby bradavice »sešly«, vezme se proutek z koštěte, dá se na plechovou lžici nebo na střepinu do plotny páliť. Potom utluče se paličkou z »moždíře« na klepačce, načež přiloží se na bradavice a obváže. (Studená.) — Též potírají se bradavice teplou krví holouběte (Košetice), nebo krví, která vytryskne, když se matka řízne. (Studená.) — Mimo to potírají se »kozím mlejším« (pryšec). (Borovnice.)

Jiný recept předpisuje, by se bradavice jehlou propíchala, žíní obvázala a potírala slepičím trusem (Píšť¹, anebo rozpíchala bodlákem a zakopala mlékem z pryšce. (Borovnice.)

Někdy náhoda poslouží člověku, aby se zbavil bradavic. Když totiž najde se peří vraní, vezme se, ale nikoliv holou rukou, a špičkou brku třikráte se píchne do každé bradavice, načež položí se opět na to místo tak, kde a jak leželo prvé (Studená), nebo když se peče chléb, tu prý třeba bradavice o teplé pometlo, když se jím uhlí vyhrabalo, třikráte přetřítí. Tímto způsobem pomáhá se i kravám, mají-li bradavice na vemeně. (Studená.) —

Též radí se, by bradavice sešly, mýti je dešťovou vodou, která se udržela na výkalu kravském. (Borovnice.)

Má-li kdo bradavice na nohou, léčí se tím, že stoupne chorou nohou do hnízda právě oprasené svině. (Borovnice.)

2. Svrab.

Nemoc tuto zove lid všeobecně »chrásty« a příčinu její hledá ve vodě pitné.

Léčí ji mazáním, připravovaným ze sádla a listí oleandru. (Studená.)

Též radí se nemocnému, by se vykoupal ve vodě, ve které byl pařen zabítý vepř. (Košetice.)

3. Lišej.

Příčiny této nemoci jsou rozmanity. Nejčastěji slyšíme, že dostane lišej ten, kdo vezme rybu do ruky a potom si sáhne na tělo. —

Jako příčiny, tak i medikamenty jsou mnohé, z nichž pisatelé známé budtež uvedeny tyto:

Napálí se proutek z koštěte, dá se na čepel sekery a šťávou, která z větvičky vyteče, lišej se natírá. (Studená.)

Kdo má lišej, nechť vstane ve středu nebo v pátek před východem slunce a s nikým nemluvě setře rosu s okna a tou bolavé místo natírá (Studená); nebo, a to jen v pátek, setře rosu s okna třikráte a tou lišej natírá a říká:

»Lišej, lišej divoká,
nedělej se široká!
Židé v pátek maso jedí —
ať tě, lišej, taky snědí!« (Děkanovice.)

Těž natírá se lišej popelem z dýmky (Studená) nebo žlučí. (Košetice.)

Má-li někdo v obličejí lišej, pomůže se mu od něho tím způsobem, když mu z nenadání někdo naň třikráte plivne. (Studená.)

4. Vřed.

Vřed jmenuje lid »břed« a vykládá příčinu jeho zkažením krve, — která musí se z těla vykvasiti.

Z domácích prostředků užívá lid obkladů z teplých brambor, rozpařeně cibule, rozžvejkaného chleba, kašičky ze lníněte nebo z psororu (Borovnice) anebo vařených hub (Košetice).

Jinak léčí se »břed« takto: Vezme se z kamen dřevěný uhel a třikráte se říká:

»Vřede, vředoucí,
peklo horoucí!
Nebudeš-li jako panská stodola,
tak se nedělej!«

Při tom opíše se kruh okolo bředu a při slově »nedělej« ťukne se mírně na jeho špičku. (Studená.)

5. Krtice.

Vznik krtice vysvětluje lid tímto způsobem. Když na mrtvého krta sedne moucha a tato opět na člověka a jej píchne, ochuraví týž uvedeným neduhem. (Studená.)

Krtice léčí se tímtež způsobem jako »břed«; mimo to užívá se však též obkladů z nastrouhané červené řípy, (Borovnice) nebo kaše z housky vařené ve mléce se šafránem (Košetice).

6. Boule.

Kdo má boule na krku nebo tlustý krk, ten si dává chorobu tuto zaříkati. K tomu účelu vezme se trojhranný kámen, který ležel pod okapem

a to nikoliv do holé ruky, a ten klade se třikráte křížem na neduživé místo, při čemž se říká:

»Nerosti, nerosti, znamení,
jako neroste písek, bláto, kamení
od božího narození.
K tomu mi dopomáhej
Bůh Otec † Bůh Syn † a Bůh Duch Svatý.«

Na to se kámen položí na totéž místo, kde dříve ležel. (Pravonín.)

7. Navní kost.

Navní kostí zove lid bulku vyrostlou kdekoliv na těle.

1. Chorobu tuto dává si lid zaříkati těmito způsoby:

Zaříkávač poznamená se třikráte křížem, načež říká:

»Nerosti, nerosti, znamení
jako neroste kamení
od božího narození!«

To opakuje se třikráte a končí se modlitbou: »Otče náš« a »Zdrávas«. Po první modlitbě dělá se po navní kosti třikráte znamení kříže, a to kostí ze hřbitova, která musí býti pokud možno nejstarší a jež se nesmí vzíti do holé ruky. (Pravonín.)

2. Nebo před východem slunce natře se »lačnejma slinama« hromový klín. Ten se pak položí na bulku a říká se:

»Nerosti, nerosti, toto znamení,
jako neroste kamení
od Syna Božího narození.
K tomu mi dopomáhej
Bůh Otec † Bůh Syn † Bůh Duch Svatý.«

Tato formule říká se třikráte, načež se bolest třikráte dokola proti srsti objede tupým koncem hromového klínu. Nejlépe jest v tomto případě lekovati, když jde měsíc dolů. Zaříkávač nesmí za svou práci vzíti žádného platu a zaříkávače nesmí říci »Amen«. — Kde není po ruce hromového kamenu, možno užiti kapesního nože. Tehdy se zavřený nůž vezme a přiložením želízka udělá se na výrostku kříž a říká se jak shora uvedeno. — Zažehnávání toto se třikráte opakuje. (Borovnice.)

8. Spálenina.

Spálenina se lekuje takto: Lastury škeble rybníčné utlukou se na prášek, kterýmž namazaná bolest dřevěným olejem se posype. (Košetice.)

9. Otok.

Na otoky přikládá se lupení podbělu, lopuchu, žlutá hlína rozdělaná močem, teplý výkal kravský, nové máslo utřené s česnekem a do mazačky přidané. (Borovnice.) — Jeli oteklina tvrdá, přikládá se na ni semenec vařený v teplém mléce. (Borovnice.)

III.

Úrazy, nehody a rány.

1. Odřenina.

Odřenina (vodřenina), povstala kopnutím o kámen hojí se obklady a to:

1. Kašičkou z rozlučených knoflíčků (plodů) slizu planého, které vaří se v mléce a zasypou moukou. (Borovnice.)

2. Mastí připravenou z čerstvého holubího trusu a vytlučeného máku, vařenou v mléce. (Borovnice.)

Mimo to přikládá se mech z osušeného okovu, husí prach namočený ve smetaně, rozžvýkaný chléb s novým máslem nebo medová kašička, která se připravuje z medu a mouky. (Borovnice.)

2. Rána.

Na rány, aby se zcelily, dává se teplý kliš. — Přikládá se na ránu slanina, roztlučená mořská cibule, mork, slepičí a zaječí sádlo, ševcovská smůla, pop, lupeny sladké, olšové, podběl, jazýček, psosor, kaše z brambor, perpetýn a arnika. (Borovnice.)

3. Vyndaná ruka, noha.

Nejprvé se poraněný úd narovná a pak přikládá se černý kořen (kostival lékařský) roztlučení s máslem. (Borovnice.)

4. Zlámanina.

Zlámanina se narovná a přikládá se na ni utlučený nebo nastrouhany černý kořen aneb utřený mastný rákos v novém másle. (Borovnice.)

5. Stržení.

Lidé se strhnou, zvedají-li něco těžkého, a léčí se buď natřásáním, napravováním na šátku (nemocný si lehne na záda, načež dá se mu pod kříž šát nebo zástěra a zvedá se) nebo natahováním pupku. — Též užívá se tohoto prostředku: Do skleničky dá se koudel, která se zapálí a doutnající přiloží se na pupek se skleničkou dnem vzhůru obrácenou. (Košetice-Borovnice.)

6. Výhřez konečníku.

Mimo teplé obklady (Košetice) zatlačují chorému konečník palcem od pravé nohy, což se opakuje třikráte. (Pravonín.)

7. Předmět v oku.

Aby se předmět z oka odstranil, vkládá se pod klapku račí očko (Borovnice), nebo osoba některá vylízne druhému oko. (Košetice.)

IV.

Nemoci domnělé.

1. Vlčí mha.

Vlčí »mhu« dostane člověk, kdo z jara dívá se na slunce, když jest červené. Příznaky její jsou matný hled a ocháblost zraku. (Studená.) Kdo jí trpí, tomu nechť žena nastříká z prsu do očí mléka (Studená), nebo, když ovčák na večer domů ovce žene, nechť vkročí do stáda. (Košetice). Též se nemocní myjí vodou, přes kterou ovce chodí. (Borovnice.)

2. Můra.¹⁾

Vznik můry, jež spící lidi ssaje a tím seslabuje, vyličuje lid takto:

Když vezme matka odstavené dítě opět k prsu, anebo když šestinedělka při úvodu překročí dříve stupeň u mřížky před oltářem, nežli ji kněz pokropí svěcenou vodou, stane se z děcka jejího můra. Koho můra cucá, tomu nechť uváže se stříbrný peníz na prsa, anebo nechť nakreslí se na postel, dvěře, kolébku můří nohy. Též dává se sekýra do postele proti můře anebo maže si ten, na něhož přichází, prsa slepičím trusem. (Pravonín-Hulice.)

Můru možno zaříkati též takto:

Chorý vezme máku do špetky pravé ruky a za dne buď ráno nebo na večer postaví se ke dveřím světnice a odtud třikráte hodí mákem do prostřed světnice. Při prvním hození vysloví slovo: »Můro«, při druhém, taktéž. Při slově třetím »můroucí« zahodí všechn mák, načež pokračuje v zaříkávání můry, jež celé zní takto:

»Můro, můro, můroucí,
nechodívej k nám v noci.
Přijdeš-li k nám této noci,
zabiju tě sekeřicí!«

(Bernartice.)

¹⁾ Stať »Můra« klademe sem proto, poněvadž lid považuje »můru« za chorobu.
Národopisný Sborník VIII.

O můře vypravuje lid na Dolnokralovicku tyto pověsti:

1. Kdysi spali spolu dva chlapi, z nichž na jednoho chodila můra. V noci šimralo jej opět cosi na prsou; i žádal druhého, aby jej podrbal. Ten tak učinil a nahmátl stéblo, které vzav na tři kousky přetrhl a oknem ven vyhodil. Ráno, když se domácí probudili, našli pod oknem kmotra svých dítek mrtvého. (Hulice.)

2. Podobně chodila můra na jistou stařenu v Bernarticích. Jedné noci, když měsíc jasně svítil, žena ta nespala chtěíc zvědět, kdo to na ni chodí. Tu slyšela, že někdo béře za kliku; dvěře se otevřely a cosi blížilo se k posteli stařeny. Stařena můru poznala. Byla to holka z téže vesnice, svobodná, as 15 roků stará, oblečená v matčin kabát. »A, to ty jsi ta můra!« oslovila stařena dívčici. Tato však nepromluvila, ale chopila prý stařenu za hlavu a tloukla touto o pelesť postele, až měla stařena celou kůži na hlavě bolavou. Od té doby však můra na ni nechodila. (Bernartice.)

Posudky a zprávy.

Věstník slovanské filologie a starožitností s podporou Carské akademie věd v Petrohradě, C. k. Akademie české pro vědy a umění, C. k. ministerstva kultu a vyučování ve Vídni vydávají L. Niederle, F. Pastrnek, J. Polívka a J. Zubatý. Ročník I., Praha 1901.

Že je skutečně právě v čas vydáván »Věstník«, ukazuje to, že petrohradská Akademie ke svým zprávám téhož oboru odhodlala se rovněž připojit »Slavjanověděni« či bibliografii za r. 1900 a bude v tom pokračovati. Při bibliografii jest možno stopovati dvojí stanovisko: buď sestaviti co nejpodrobněji správné titule všech příslušných zjevů literárních pouze mechanicky nebo zároveň kriticky označiti cenu, jakou má zjev pro soubor poznatků příslušného oboru. Prvý způsob může podniknouti kdokoli, pokud má k tomu příslušné pomůcky a trpělivost, druhý však vyhrazen je pouze odborníku se širokým rozhledem po příslušné vědě. »Věstník« pracován je methodou kritickou odborníky na titule označenými a ještě některými spolupracovníky. Všichni snaží se o to, aby byla bibliografie co nejuplnějši, a nezdařilo-li se to již při prvním ročníku, sluší připomenouti, že obtíže při práci podobné jsou tak veliké a mnohé, spojení zvláště mezi Slovy podnes tak neúplné, že není možno vůbec pomýšleti na vydání nějaké bezmezerné bibliografie. Ostatně unikne-li některá práce, bývá to z pravidla drobnost nevelké ceny a tudíž více méně bezvýznamná. Tím, že u značné části prací podán je stručný obsah, nebo výsledek bádání nebo krátké a případné ocenění, nabývá »Věstník« v mnohých částech zajímavosti i pro toho, kdo se speciálně tou kterou otázkou neobírá a přece by rád o ní něco v krátkosti zvěděl. Ale

pomáhá se tím zvláště odborníku, že nemusí drahý čas utráceti na čtení článků a pojednání necenných. Bylo by si přáti, aby, pokud je to jen možno, tato chvalitebná stránka šířila se a tříbila vždy víc a více. S německými překlady titulů prací v závorkách nemohu se spřáteliti. Komu jich třeba? Kdo se zabývá studii slovenskými, přece nepotřebuje toho překladu jako sprostředkovacího mezi sebou a na př. maloruštinou? A zrovna tak ho nepotřebuje Francouz Slované se obírající, ba ani Němec: nezná-li ani tolik slovenské jazyky, aby rozuměl titulům, pak mu k studiu tento překlad neposlouží. A není skutečně možná slovenská publikace rázu »Věstníka« za dnešních dob bez němčiny? Snad by stálo za uvážení, nemá-li příští ročník zbaven býti tohoto balastu. — Proč píše se po polsku (184): Polacy a po česku (146) (ne bulharsky): Bulhaři a j. v. Úprava i tisk jsou přiměřené, korektura pečlivá. Jen bych si přál, aby na konci nebo na počátku podán byl přehled jednotlivých záhlaví jako obsah (vedle rejstříku věcného) a aby všechny práce dostaly jednotné číslování. Vydáním »Věstníku« vykonává redakce kus velmi nesnadné, ale za to tím záslušnější práce a to pro slovenské studium vůbec.

V. J. Dušek.

Славяновѣдѣніе въ повременихъ изданіяхъ. Систематическій указатель статей, рецензій и замѣтокъ за 1900 годъ. Санктпетербургъ 1901. Типографія Императорской Академіи Наукъ.

Ke druhé knížce lonského ročníku „Извѣстій Отдѣленія русскаго языка и словесности“ petrohradské Akademie Nauk přiložena byla tato bibliografie, vydaná také o sobě. Cíl její jest omezen již v titulu a také v předmluvě: má býti ukazatelem »statí, recenzí a poznámek ze slovanovědění, uveřejněných v časopisech, novinách, sbornících, pracích učených sjezdů a podobných periodických publikacích.«

Objevilo se tedy skoro současně v Rusku cosi podobného českému »Věstníku slovenské filologie a starožitností« — ale s programem omezeným jen na publikace periodické. Byla tedy de facto konána částečně táž práce ve dvou střediscích slovenských — a to v Praze úplněji. Čím mohla petrohradská bibliografie státi se důležitou pro ostatní Slované, totiž bibliografií ruskou, toho v ní není; omezilať se redakce hlavně na ostatní Slované — majíc patrně na zřeteli potřeby ruského »slovanovědění«, to jest vědění o ostatních Slovanech. Nacházíme totiž v bibliografické publikaci petrohradské tyto oddíly: I. Oddíl všeslovenský. II. Církevně slovenský jazyk a literatura. III. Slované Polabští, Baltičtí, Kašubové. IV. Poláci. V. Lužičtí Srbové. VI. Čechové. VII. Slováci. VIII. Slovinci, Rezjané a jiní Slované v severní Itálii. IX. Srbochorvaté. X. Makedonští Slované. XI. Bulhaři. XII. Neslovenské národnosti a státy, spojené se slovenským světem.

Zpracování látky bibliografické v těchto oddílech jest velmi pečlivé, ač ne ve všech stejně úplně. Jednotlivé oddíly děleny jsou na pododdíly: Jazykozpyt, literaturu, ethnografii, historii, životopisy současníků a nekrology — a i v pododdílech jest ještě po případě dále děleno.

Jak patrně, liší se „Славяновѣдѣніе“ od »Věstníku« i rozdělením a vůbec methodou. Ve »Věstníku« při rozdělení přihlíženo především k vědeckosti, v »Slovanovědění« k praktičnosti bibliografické. Dále: „Славяновѣдѣніе“ jest pouhou bibliografií, podávajíc toliko tituly prací, kdežto »Věstník« podává i kratší neb delší obsahy, čímž se značně a prospěšně liší od publikace petrohradské. Ovšem petrohradská bibliografie zahrnuje i dobu nejnovější, a v ní i práce, které se jakkoli vztahují ke »slovanovědění«, kdežto »Věstník« jde jen do konce 18. stol. v rozsahu přesně vědeckého smyslu »slovanské filologie a starožitností«. Jiným rozdílem jest skutečná »všeslovanskost« Věstníku (v němž jsou výtahy podávány v různých jazycích slovanských) proti pouze ruskému jazykovému rázu »Slovanovědění«.

Čeho při užívání bibliografie petrohradské bude pracovník citelně postrádati, jest ukazatel, ježž dle předmluvy redakce odkládá na dobu pozdější, až k několika svazkům společně. Vadou také jest nedokonalé reprodukování latinkou tištěných titulů některých článků a recensí, zejména českých (kdežto jinde — hlavně u polských a slovinských prací — citováno jest velmi přesně), ač rádi uznáváme, že v té příčině „Славяновѣдѣніе“ velmi příznivě vyniká nad jiné ruské publikace.

Máme v ruce vážnou publikaci — a přec nemůžeme se zhostiti jistého pocitu nepříznivého. Nemohu se totiž osobně spřáteliti s tříštěním sil, jakým jest konání téže práce na dvou místech. Takovým tříštěním sil zcela nepochybně jest vydávání „Славяновѣдѣнія“ vedle »Věstníku«, dříve založeného. Ve dvou centrech slovanských, v Petrohradě a v Praze, lidé učení konají t o u ž práci — vychází tedy, mathematicky vysloveno, polovice sil a času na zmar. A východ z toho zdá se mi zcela prostý: v Praze mohla by se pořizovat podrobná bibliografie západoslovanská a jihoslovanská, v Petrohradě ruská (a po případě snad bulharská) — a výsledkem takto rozdělené práce (soustředěné v Praze z důvodů na snadě ležících) bylo by dílo co možná dokonalé, provedené beze ztráty času a sil.

A. Černý.

Литература украинскаго фольклора 1777—1900. Опытъ библіографическаго указателя. Составилъ Б. Д. Гринченко. Черниговъ. 1901. Земская типографія.

Maloruské ethnografii náleží mezi slovanskými ethnografiemi jedno z předních míst. Tak důkladně byla zpracována. Máme historicko-kritické přehledy jejího vývoje až do nejnovější doby od Pypina a Sumcova. K těmto řadí se nyní jmenovaná práce p. B. D. Hrinčenka. Snaží se podati pokud možno úplný, chronologicky seřazený rejstřík všech prací o maloruském folkloru, jak sbírek jednotlivých, taktéž vědecké práce o maloruském folkloru, mimo to též o historii této disciplíny vědecké, biografických zpráv o folkloristech maloruských a p.; mimo to pojal p. Hrinčenko do svého rejstříku také zpracování lidových sujetů maloruských v poesii umělé. Spis. stěžuje si na velké obtíže, se kterými musel zápasiti při této své práci ve venkovském

městě ruském, v Černigově, kde nemohl se spoléhati na pomoc velkých knihoven veřejných. Proto ku př. Сборникъ матер. Кавказ. nemohl citovati, uvádí str. 129 pod č. 737 několik jeho svazků úhrnem, jinde ukazuje na recense jeho. — Práce jsou, jak řečeno, seřazeny chronologicky, od r. 1777 počínajíc.

Se způsobem, kterým p. Hrinčenko seřadil jednotlivé práce, nemůžeme se spřáteliti. Rozpravy a sbírky tištěné po časopisech neuvádějí se zvláště, nestaví se v čelo jméno sběratele, vydavatele, autora, než jméno časopisu za ten který rok, ve kterém sbírka neb rozprava byla vytištěna, ku př. str. 55 r. 1859 Черниговскія Губ. Вѣдомости a pak následuje výčet dotyčných prací v jednotlivých číslech toho časopisu vytištěných; str. 39 sl. uvádí se též časopis za r. 1860 a úhrnem jednotlivé v něm vytištěné články atd. Stejně postupoval náš bibliograf také se specialními, Malorusům věnovanými časopisy, tak tedy str. 62—64 vypsan obsah »jihoruského literárně-vědeckého listu« Основа за r. 1860 a str. 66—68 obsah ročníku téhož listu za r. 1861. Stejně jednáno s jinými odbornými časopisy, jako Кіевская Старина, Записки наук. товариства имени Шевченка, Етнограф. Обзорніе, Lud, Wisła atd. Ovšem není system tento proveden úplně, ku př. rozprava Sreznevského Объ обожаніи солнца у двеннихъ славянъ, vytištěná r. 1864 v ЖМНП., uvádí se pod heslem Срезневскій (str. 74), pod. různé práce Kaindlovy (str. 160, 221, 230, 248 a j.) Obsah časopisu uvádí se na několika stranách někdy pod jedním číslem — v rejstříku pečlivě sestaveném odkazuje se na toto číslo, a kdo hledá právě práci toho autora, musí pročitati celý obsah dotyčného časopisu. Práce tedy jest tímto systemem valně znesnadněna.

P. Hrinčenko obmezil se na pouhou bibliografii, někdy uvádí podrobněji obsah větší publikace, někdy ale obmezuje se na pouhé uvádění titulu, ač bychom si přáli věděti, co v té které knize, rozpravě hledati máme, ku př. str. 123 č. 738 vytištěno »Zbiór wiadomości do antropologii krajowej. Kraków. Tom III. Rulikowski, Zapiski etnograficzne z Ukrainy 62—89« a nic více; ač by žádoucnó bylo, věděti čeho vlastně tyto zápisky se týkají; taktéž čteme str. 139 č. 842 obsah VIII. sv. téhož Zbióru »Z. D. i Neiman Materyały etnograficzne z okolic Pliskowa« a str. 142 č. 854 uvádí se ještě zvláště samostatný otisk této práce, ale bez bližšího udání, co tyto materialy obsahují atd. — Někde připomíná se také práce, která se nedotýká maloruského folkloru, ku př. str. 158 č. 956 uvádí se z 1. sv. Wisły na r. 1837 sbírka pověstí horalů Beskidských od R. Zawilińskiego, str. 134 č. 815 recense překladu rumunských pohádek od M. Kremnitzové z péra A. Veselovského v ЖМНП. росв. 1883, sv. 225. O velikých pracích za to akad. A. N. Veselovského podávají se zprávy velmi nedostatečné, ač v nich hojnou měrou rozbírán maloruský folklor, jeho velký spis Южнорусскія былины vůbec se neuvádí, jiný spis Разысканія въ области русскаго духовнаго стиха jen částečně a teprv v doplňcích str. 290 č. 1700. — Chybně zajisté uvádí se teprve pod r. 1875 str. 107, č. 646, že V. Bělinskij vyslovil také mínění o maloruské poesii ná-

rodní v pověstném pojednání o sborníku Kirše Danilova a o sbírce Sacharova; ostatně to mohlo zcela dobře odpadnouti, neboť má to význam pouze pro charakteristiku znamenitého kritika. — Se systémem zvoleným naším spisov. souvisí, že tatáž rozprava uvádí se dvakráte, jednou jako článek v žurnále, po druhé jako zvláštní otisk, že tatáž kniha uvádí se v 1. i v 2. vydání: ku př. str. 43, č. 224 pod r. 1855 uvádí se vydání Národních ruských pohádek od A. Afanasjeva v osmi seš. 1855—1863 se stručnou poznámkou, že se v něm vyskytují také maloruské pohádky a anekdoty, a na str. 254 sl. č. 1488 třetí vydání téže sbírky, tentokráte s plným výčtem obsažených v ní maloruských pohádek. Dílo Kolbergovo Pokucie uvádí se I. sv. str. 132, č. 801, rok 1882; II. sv., str. 137, č. 822, r. 1883; III. sv., str. 170, č. 1016, r. 1888; sv. IV., str. 182, č. 1082; recense toho spisu pak v obsahu Киевск. Страница str. 140, č. 848. Téhož Kolberga sborník Chelmskie, vydaný z pozůstalosti Kolbergovy od Iz. Kopernického, Hrinčenko vůbec neuvádí. — Zvláštní jest chyba str. 281: tu se totiž připomíná, že v XXXIII. sv. Зап. наук. товар. ім. Шевченка jest zrecensována práce Ченекка Literatura kulturně historická a ethnografická, a tento Ченекъ octl se také v rejstříku.

Tento rejstřík jest pečlivě sestaven. Vedle jmen autorů a redaktorů uvádějí se také jednotlivé časopisy, ze kterých p. Hrinčenko čerpal. Mimo to byl zajisté žádoucný ještě rejstřík věcný, který by odkazoval, kde by se mohl shledávati material ku př. o svatbě, o lidové medicíně, o upírech, o písních, koledách atd., aspoň nejnnutnější odkazy měl obsahovati; do detailů nebylo ovšem možno se pouštěti, do výčtu jednotlivých sujetů, jednotlivých pověr a pod. Ale takový index věcný byl by zajisté býval mnohem prospěšnější, než rejstřík jmenný. Nezáleží tak na tom, co kdo napsal, než o čem bylo kde psáno.

Přes to všecko, co jsme této knize vytkli, neváháme přiznati, že jest to práce velmi záslužná, a hledíme-li na velké obtíže, se kterými musil zápasiti náš bibliograf v zastrčeném venkovském městě, nemaje k dispozici své velkou biblioteku universitní aneb jiných velkých korporací vědeckých, jest to dílo v mnohém ohledu zdařilé. Padá tu také na váhu, že nemohl se spisovatel při tomto spise opíratí o vzory jiné. Žádná ethnografie slovanská nemá do té chvíle podobného obšírného soupisu. Jediná tu byla práce Ad. Strzeleckého Materjały do bibliografii ludoznawstwa polskiego, obsahující pouze ll. 1878 až 1894 a i ta jest pouhý soupis prací, seřazený abecedně dle autorů. Pan Hrinčenko byl tedy nucen pracovati zcela samostatně a také osamoceně. Podává svou práci skromně, jako pouhý pokus. V předmluvě žádá, aby byl jeho soupis doplňován. Nám nezáleželo tolik na doplnění jeho — zde ovšem se ani nemůžeme odvažovati na doplňování bibliografických odkazů — jako spíše na methodické stránce podobných bibliografických prací. Při příštím žádoucném vydání měla by býti kniha tato přepracována s hlediska tu vyloženého.

J. Polívka.

Folklor. Podręcznik dla zajmujących się ludoznawstwem Ułożył G. L. Gomme. Przetłómaczył z angielskiego W. Szukiewicz. Opatrzył przedmową S. Eljasz-Radzickowski. W Krakowie, Wydawnictwo towarzystwa ludoznawczego we Lwowie. 1901, 8°.

Anglická kniha je zřízena velmi prakticky a přehledně. A praktičnost je též hlavním jejím účelem. Obrací se ne jen k odborníkům, ale k inteligentům a chce modní, časový zájem na lidovědě i na lidu samém strvaliti a prohloubiti u těch, kdo z jakýchkoliv příčin zajímali se o některý obor lidového umění, bytu atd., ale neměli případného, soustavného návodu, a brzy si zmrzeli studium lidu. Má řadu theoretických, ale populárních výkladů o jednotlivých hlavních bodech lidovědného studia, týkajících se pověr, líčení, zvyků, zábav, tradice, atd.; k nim pojí se typické příklady a praktické dotazníky. Folklor pojat tu ovšem ještě v užším smyslu, založen na historickém podkladě, chce býti srovnáním a sestavením *přežitkův* (pověr, zvyků, podání) uchovaných v nové době v lidu.

Zdá se mi, že dnes studium lidu od tohoto historického hlediska spěje vždy rychleji v nové dráhy, jichž východiskem a podkladem je současný život lidu, nynější jeho stav, vykládaný z psychologického, kulturního a socialního stanoviska, při čemž přežitky a p jen pokud fakty a doklady se dají posunout do historického pozadí mohou býti předmětem studia jako cosi historicky dochovaného. Přes to však i do dnes folklor v tom anglickém autorem zvoleném slova smyslu dá se s prospěchem udržeti, a návod k jeho pěstění je vítán.

V Polsku tím vítanější, že právě ten přežitkový material, jak z prací dosavadních patrnó, je neobyčejně bohatý, a slibuje i do budoucna hojnou zeň. Polská úprava je pěkná. Vydavatelé neomezili se na pouhý překlad, ale postarali se o dodatky domácí, které knihu činí teprvé jich čtenářstvu příležitou a milou. Přidali bibliografii význačných polských prací folkloristických a dokládají též jednotlivé oddíly polskými prameny souhlasných věcí. Z jednotlivých oddílů zajímavý je na příklad literární ne tak svým úvodem, jako pokusem o třídění látek. Pokusy tyto dosud nedospěly definitivního stadia, avšak v posledních létech prospěšně se odloučily od všelikých násilných klasifikačních teorií a nastoupily trnitou sice, za to však slibnou cestu empirie, pracného zkoumání, pilování a rozkládání látek, zvolného kupení motivů i prvků.

Při tom nejde o to, rázem najíti kouzelnou formuli, kterou by se dala roztríditi ta různorodá směsice látek tak bezpečně jako na př. rostliny v určitý system, ale spíše o to, připravovat stálými, zvolnými pokusy metodu, která jednou postupně a bezpečně dojde k cíli. Jeden z takových pokusů obsahuje i naše knížka. Nesouhlasil bych s tím ve všem, ani ne v kodifikaci jednotlivých látek, avšak celek je zajímavý i cenný pro pokusy třídění, a pro sběratele — laika velmi prospěšný a návodný. V. T.

Словаки чи Русини? Причинки до вияснення спору про національність західних Русинів. Подав Володимир Гнатюк. Записки наукового товари. ім. Шевченка, т. XLII, str. 81.

V první části této rozpravy probírá spis. otázku o národnosti osadníků ze stolice Zemplinské v některých místech jihouherské stolice Báčské (Kerestur, Kocur) a v některých místech sremských.

Vydavatel slíbil rozbor této otázky ve své sbírce písní v těchto osadách sebraných (srv. Sborník VII, 217) a tu nám jej předkládá. Spis. otiskuje obšírně starší hlasy o této otázce a jmenovitě hlasy i osvědčení některých rodáků, jak starší tak též novější, kteréž si byl vyžádal jak svědectví, když se v posledních letech začala se strany vážných linguistů slovanských popíratí maloruská národnost těchto osadníků aneb aspoň jich dialekt počítati mezi slovenské a ne maloruské.

Některé ty hlasy, zvláště některých bohoslovců v Záhřebě studujících, jsou zajímavé jako material pro jazykozpytce; jeví se v nich zvláště silný vliv chrvat., silněji než v písních vydaných p. Hnatjukem. Protesty jich místy velmi rozhorlené proti prof. Pastrnkovi působí namnoze pak zrovna komicky, ovšem pro vědeckého posuzovatele celého sporu. Národní uvědomělosti občanů Keresturských všecka čest a my nebudeme jim vnučovati přesvědčení jiné a nechceme přesvědčovati je, že jazykem svým patří mezi Slováky a ne mezi Malorusy. Není mluva jediným, třeba velmi vážným příznakem národnosti, v tom dáváme p. Hnatjukovi úplně za pravdu. Nám jde pouze o charakteristiku dialektu, a tu jest podle našeho mínění příliš málo, praví-li se o něm, že jest pouze silně »poslovačen«.

Opět poukazuji na to, co jsem uvedl ve své recenzi (Sborník VII, 216) p. Hnatjukova vydání v IX. sv. Етнограф. Збірника, totiž na rozdíl mezi písněmi církevními a písněmi světskými. Tu jest viděti, jaký jest to jazyk vlastně, a odkud živlové dialektu tomu cizí pronikli do písní. P. Hnatjuk pokusil se také o vyvracení důvodů Pastrnkových, ale ne s výsledkem žádoucím. Poukazuje totiž na to, že mnohé zvláštnosti dialektu Keresturského i ostatních osad se vyskytují ještě v jiných dialektech maloruských. To však není důkazem, že to jsou jevy *maloruské*, než že tyto jevy pronikly do oněch západních dialektů maloruských rovněž ze slovenčiny, po případě z polštiny, jako zvláště forma »*tart*« — jest to očividný lapsus, praví-li spis., »у всіх русекях (не лише українських) говорах нема самозвучного *р*, тільки *ар* або *ер*«. P. Hnatjuk není zajisté linguistou, neboť jinak by přece z toho, že v haličských a uherských dialektech maloruských se vyskytuje velký počet tvarů »*trat*«, nemohl souditi, že jest to velká prý ještě otázka, nemáme-li tu spatřovati zbytek староруської мови. Pan Hnatjuk připomíná také, že má několik rukopisů z Bačky a ze Sremu, a uvádí řeč o slavnosti svatební, neboť jsou právě prý takové řeči obřadní nejdůležitější svým konservativním rázem, zachovaly nejdéle sledy starobylosti a mohou takto sloužiti za důkaz ruského původu bačvanských osadníků. Ale v ukázce otištěné v pozn. na str. 37.

shledáváme nejvíce sledů církevního jazyka slovanského, i hláskoslovných i tvaroslovných i lexikálních; pod. jako se u Slováků uherských v podobných obřadních a slavnostních prosloveních projevuje biblická čeština, tak u těchto uniatských obyvatelů projevuje se církevní jazyk slovanský ovšem ruské recense.

Pro spojitost jazykovou nic z toho nevyplývá než jest to pouhý důkaz kulturního vlivu. — Slovem p. Hnatjuk nevyvrátil nikterak názory a důvody prof. Pastrnka i Sobolevského.

S otázkou o národnosti »Rusinů« Bačvanských souvisí dále otázka o národnosti Rusinů v západních stolicích hornouherských, neboť odtud pocházejí osadníci stolice Bačské, pokračuje p. V. Hnatjuk a přechází k druhé části své rozpravy. Probírá různé názory o hranicích slovensko-ruských v stolici Zemplinské, Šarišské, Spišské a j., uvádí zprávy, kam až na západ sídlili v dobách starších Malorusové, poměry náboženských vyznání a jich souvislost s poměry obou sousedních kmenů, probírá jednotlivé statistické výpočty. Důkladně a obsírně citují se všechny názory v té věci vyslovené od počátku XIX. stol. až po dobu nejnovější, jmenovitě pak polemika vedená v té věci mezi St. Mišíkem a red. Slovenských Pohl'adů J. Škultétyem. — Mezi jmény uniatů na Spiši a Šariši naskytují se taková, která jsou polského původu, jako *Vansač* (t. j. voutsáč), *Sroka*, *Krol'ak*, *Varchol*, *Vilkocsky*, *Grocky*, vedle jmen dokonce německého původu, a jmen, která by se mohla prohlásiti za nepochybně ruská, jest málo. Pro otázku o původní národnosti těchto uniatů z toho nic nenásleduje. Kdyby se ukázky ze Zavadky, Porače a Lipníka uvedené, str. 77 sl. rozebraly, objevilo by se, že jazyk těchto osad jest nestejný, nestejnou měrou proniknutý živly ruskými: v Zavadce říká se *korovi*, v *Zahorotci*, *solotši*, *molotiti*, *moloko*, *dolho* a v písni v rýmě *blato*, mimo to ještě pol. *skaržiti se*. V Porači: pl. nom. acc. *korovü*, *soloma*, *moloko*, ale *prašatka*, v *zahratci*, *slatše*, polsky *calej*, *calkom*, v Lipníku *korovö*, *solotsö*, *derevo*, *soloma* ale *dluho*, polsky v *zahrotci*, *calkom*. Pro charakteristiku toho kterého dialektu měly by rozhodovati hlavně a především jisté výrazné fonetické jevy, a o lexikálních zvláštnostech mělo by se uvažovati až naposled. V největším srovnávacím jazykozpytě tak se postupuje a byl by nejvyšší čas, abychom také v slavistice se brali touto cestou.

P. Hnatjuk dospívá k následujícím vývodům: Sporné territorium bylo od nejdávnějších dob ruské, zmenšovalo se pak časem následkem denacionalisace Rusů, jednak ve prospěch Maďarů — cestou násilnou, jednak ve prospěch Slováků — cestou dobrovolnou. Mluva v těchto krajích není dosud úplně prozkoumána, ale ze vzorů dosud vydaných jest vidno, že jest na mnohých místech čistě ruská, a na mnohých místech více aneb méně poslovenštěna. Mluva pouze nemůže rozhodovati otázku o národnosti obyvatelů těchto krajů. Spis. vytýká výslovně, že pod vlivem slovenským se nemění pouze mluva Rusinů, než také jich obyčeje obřady, kroj a j. Tu pak zbývá vlastně již jen otázka, co v těchto zapadních

stolicích hornouherských původně Malorusy osídlených zbylo ruského, a pokud dialektologie a národopis může rozhodovati spornou tuto otázku. Rusíni západo-uherských stolic nemají čistý typ, možno bylo by je pojmenovati »Wasser-Ruthenen« praví spis. Jich denacionalisace postupuje rychle i nyní, a nenastanou-li jakési neočekávané poměry, nezůstane během tohoto století po nich ani sledu: všickni propadnou v maďarském a slovenském moři. Cena této rozpravy záleží v tom, že jest v ní důkladně sebrána a rozebrána celá literatura o pohraničních krajích slovensko-ruských. Rozřešení sporných otázek může následovati teprve po zevrubném zkoumání dialektů pomezních podle vzoru Brochova.

Ž. P— a.

Louis Leger, *La Mythologie slave*. Paris 1901, str. XIX + 248.

Obtíže uvéstí mythologii pohanských Slovanů v určitý system jsou s dostatek známy. Nejvíce vadí nedostatek spolehlivých a podrobných pramenů. Domácí kronikáři dotýkají se náboženských názorů svých rodáků jen příležitostně; hojnější zprávy zaznamenali toliko spisovatelé cizí, ale ti nejsou vždy spolehlivými zpravodaji, neboť nerozuměli řeči slovanské a zabarvili často náboženství Slovanů podle svých názorů. Mythologové slovanští vyhledávali rozmanité cesty, aby kusé a skoupé zprávy historické docelili a v jakousi jednotu uvedli. Prostředků poskytoval jim současný stav bádání mythologického u jiných národů. Shledávány byly pečlivě paralely z vyvinutých soustav náboženských u Indů, Řeků, Římanů, Germánův i Litvanův, aby se jimi vyplnily mezery v mythologii slovanské, čerpáno hojně z tradice lidové, o níž šířilo se domnění, že kryje v sobě vzácné přžitky kulturní a náboženské, snášen byl vůbec s úsilím podivuhodným materiál se všech možných stran, užíváno rozmanitých hypothes a teorií, jak byly právě v módě, aby pomáhaly budovati jednotný obraz bájesloví slovanského.

V době novější — po mnohých nezdařených pokusech — nastalo jakési vystřízlivění. Poznalo se, že nelze pomýšleti na vykreslení soustavné mythologie slovanské, která by byla společna všem Slovanům, nýbrž že třeba přestat na pouhém srovnání a ocenění těch kusých zpráv historických, jež o náboženství jednotlivých národů slovanských zaznamenali staří kronikáři. Na toto stanovisko postavil se také L. Leger ve své knize o mythologii slovanské.

V úvodě předeslal stručný přehled dosavadních prací o bájesloví slovanském, počínajíc Kajsarovou rukověti (1803) až do doby nejnovější, s případnými poznámkami kritickými, z nichž možno poznati také vlastní jeho názory. Následuje pak kritické ocenění pramenů mythologie slovanské; nejdříve vysvětleny zprávy domácích kronikářů, jako Nestora, Cosmy, Dalimila, Długosze, potom spisovatelů cizích, na př. Adama Bremského, Helmolda, Thietmara, Saxona Grammatika, Ebona, Herborda, kronikářů byzantských atd. K tomu připojeny poznámky o památkách hmotných, idolech a reliefech, pokud se zachovaly a k mythologii pohanských Slovanů se vztahují, a podán rozbor jednotlivých slov v pokladu jazykovém, majících význam bohoslužebný.

Z pramenů přesných vyloučeny falsifikáty jako rukopisy Zelenohorský a Královédvorský, Mater verborum, Verkovičova Věda slovanská a j.

Olymp slovanský Leger rozdělil ve dva oddíly. Do prvního zařaduje božstva vyšší: Peruna, Svantovíta, Volosa, Chorsa, Dažboga, Svaroga a Svarožiče, Striboga a Trojana. K bůžkům nižším počítá Triglava, Radigasta, Podagu, Pripegalu, Černoboha, Běsomora, bohyně (Živu, Ladu), bůžky domácí, Sudice, Vily, Rusalky a j.

Zvláštní kapitola věnována je bohoslužbě pohanských Slovanů; vysvětleny tu staré zprávy o obětech, chrámech, modlách, hájích posvátných a pramenech, o žrecích a věštbách. V poslední kapitole jsou vylíčeny názory starých Slovanův o životě posmrtném, o navi a ráji, vyložen způsob pohřbívání a slavnosti pohřební. V dodatku pojednává spisovatel o některých záhadných otázkách slovanské mythologie, na př. o poměru Svantovita k sv. Vítu, o Svarohu a Svarožičích, o modlách pohanských bůžků, které byly na různých místech nalezeny.

Ve výkladech svých Leger postupuje přesně methodou historickou; zření má hlavně k historickým zprávám, které se vztahují na pohanskou periodu života a historie národů slovanských. Látky folkloristické užívá jen potud, pokud lidovou tradicí historické zprávy a památky staré se vysvětlují a doplňují, na př. v statích o bůžcích domácích, o Vilách, Rusalkách a Sudičkách, o názorech na život posmrtný a p. Methodu tuto schvaluji, neboť jsem se sám přesvědčil, že tradice lidové bude možno teprve tehdy platně užití k budování mythologie starých Slovanů, až bude důkladně prozkoumáno a přesně stanoveno, co je dávným přežitkem domácím a co bylo odjinud přejato.

Leger počíná si i jinak velmi střízlivě; nestará se o žádné systémy a theorie výkladů mythologických, nehledá analogii v mythologii litevské, německé, řecké, indské, nýbrž prostě sestavuje a vyčerpává zprávy obsažené v textech a dokumentech. Proto nepouští se také do výkladu rozmanitých záhad, jimiž mythologie pohanských Slovanů jest přeplněna, nýbrž přestává na konstatování historicky zajištěných zpráv. Jest to předností i vadou jeho knihy; předností potud, že podává hlavně věci historicky doložené, vadou, že nesnaží se vyložití zprávy nejasné a vnésti do nich více světla.

Rozptýlenou a mnohostrannou látku svého předmětu spisovatel snesl velmi svědomitě, vyčerpál ji přímo ze samých pramenův a pečlivě ji v jednotu uvedl. Využil také všech vážnějších studií, jež byly dosud napsány o mythologii slovanské, a vybral si z nich jen závěry spolehlivé. V jednotlivostech bylo by ovšem možno lecos namítati, na př. proč Leger zařadil mezi božstva nižší Triglava, jež Ebbo nazývá přímo »summus deus«, a Radigasta, který sluje u Adama Bremského »princeps« bohů v Retře? Když spisovatel se zmiňuje o »Nemodlilkách«, které jsou patrně původu pozdějšího, neradi pohřešujeme »Poludnice«, které jsou i ze starých textů doloženy i v tradici lidu dobře známy. Ale tyto a podobné drobnosti neujímají nijak důležité ceny spisu Legerovu.

J. Máchal.

F. J. Čečetka: *Od kolébky do hrobu*. Lidopisné obrázky z Poděbradska. Se 42 vyobrazeními. V Praze 1901, 8°, str. 245.

Tato kniha psána je jako zábavné čtení lidopisného obsahu, ale již »rejstřík věcný«^o svědčí, že chtěl p. Č. doporučiti ji jako řekněme třeba »populárně vědeckou«^o práci. A mohlo se mu to i podařiti při trochu kritičtějším postupu zpracování látky. Máme již toho druhu velkou řadu prací a mnohá z nich značně přiblížila se požadavkům kritičtějšího nazírání na obsah i metodu. Každá z těchto knížek začíná se kolébkou a končí se smrtí; ostatní kapitoly jsou více méně totožné. Pravidelně opakuje se látka v nich někdy i slovně s nepatrnými odchylkami. Novější knížka buduje se na znalosti starších sester, ale bojí se to říci a zvláště tenkrát, když si na pouť do světa od nich vypůjčila ne jeden kousek šatů a ozdob. Stud zajisté zcela nemístný a dosahující opačného účinku. Kdo z povinnosti takové knihy pročítá, nevidí bohužel pokroku v nich, a to mu znesnadňuje užití jich a povinnost recensentskou.

Při studiu lidového života je nezbytna značná část filosofické průpravy, zejména v psychologii. Jeť tu tolik přerozličných zdánlivě nesourodých živlů, že z nich se vytvoří směsice až nepochopitelná, nedovedeme-li proniknouti až k společnému prameni a z něho přirozeně věc vysvětliti. Ten názor, že lidový život je prostý, ba prostinký, je zcela zastaralý a jistě chybný. Život venkovana co do podstaty ničím neliší se od života městského, ani dnes ani před sto a více lety. Názor o původu a účelu života lidského u všech lidí plyne z jich duševního stavu a jeho kulturní výše. A vystopovati »světový názor«^o venkovana jest zrovna tak těžko jako městského člověka, třeba vzdělance. Snadnost je tu jen zdánlivá a rovněž prostota. Ba, stopujeme-li u venkovanů celou řadu symbolických obřadů při každé možné příležitosti a srovnáme s tím život městského člověka v stejné chvíli, musíme přiznati, že venkovský život je složitější městského. Víra a pověra jsou tu nejmocnějšími motivy v jednání; ale víry a pověry není konečně prázdny ani vzdělaný člověk, jen že u něho není té, ať tak dím, poetické formy těchto životních vzpruh.

I jest nezbytno při lidovém studiu hned při narození a odtud krok za krokem až do rakve stopovati nejen zevnější výkony lidí, nýbrž duchovní podstatu jako příčinu tohoto jednání vyložiti a na jejím podkladě obraz sám vykresliti. Pak změní se bezladná tkanina v cenný gobelín, který nám jasně a krásně postaví na oči obraz skutečného života lidového plynoucí z jeho duše a ne z jeho koženek a špensrů. Nám pořáde se zdá, že je to něco rázovitého, když vidíme dlouhý modrý šosák se stříbrnými knoflíky — týž šosák, který v létech 30tých XIX. stol. tak směšně připadá nám na obrázku měšťana! Jest pro národopis velice důležitě studium kroje, mile nás dojíhá ves, v níž posud se tento zachoval, ale to jest jen zevnější ozdoba těla, která se zrovna tak měnila v kterémkoli minulém století jako se mění dnes a již tenkrát byly doby, kdy to šlo rychleji a místa, kde to šlo pomaleji. Jak malé váhy je kroj pro p. Č. viděti z toho, že na obou krojových obrázcích

viděti jeho manželku jednou — v lese, a podruhé na kobercích — v salonku s knihou v ruce. Tak přece nelze rozuměti lidopisu! Nemohu jíti krok za krokem knihou — byla by z toho zase kniha.

Druhá nezbytná stránka je historická. Život člověka je vlastně od kolébky až do hrobu nepřetržitou řadou dějů, jest jeho historií. A poněvadž z života jednotlivcova ztrácí se na tisíce dějů v nepaměti i jemu samému, jest potřebí, chceme-li pochopiti jeho život t. j. historickou řadu těchto dějů, nahraditi to studiem »tisíců« lidí. Již v tom viděti složitost studia národopisného a viděti, jak mnoho píle a práce to stojí, chceme-li s úspěchem dojíti v kraji od kolébky až k rakvi. Ale život nynějších lidí sám o sobě není dokonce řadou novou, nýbrž je pouze pokračováním řady prastaré, v níž namnoze udržují se prvky dějů zbuzených před milleniem, vyspělých po věcích a dnes tvořících buď nejspodnější kvadry nebo již se rozpadávajících »sešlostí věkem«.

K poznání takových základních elementů je potřebí hlubokého studia srovnávací methodou opřeného a pouze na úzký kruh badatelů omezeného (rus. učenec Veselovský). Ale od každého pořadatele nějaké ethnografické sbírky lze požadovati dnes, aby znal alespoň XIX. stol. (a snad i XVIII.), má-li správně posouditi nynější život lidový. Jest potřebí přecísti si jakoukoli socialní historii (kulturněpolitickou), abychom poznali, že mezi životem venkovským a městským, nikdy neexistovaly »vysoké hradby« (str. 49), nýbrž že dříve byla města selštější — měšťan byl sedlákem, do dnes je toho na tisíce dokladů po venkově. Dnes — díky pokroku všesvětovému — města ztrácejí »selský« ráz a stejným krokem vedou za sebou vesnici. Jest to nezbytný nutný vývoj a dokonce ne — zkažení prostoty venkovského života.

Prošel jsem za studii ethnografickými na sta vesnic v Čechách (celých), Moravě, Slezsku, Slovensku atd. a přesvědčil jsem se o tom, že je úžasný rozdíl v pokročilejších — a v některých stránkách vůbec — vesnicích mezi dnešním lidským živobytím, a mezi tím, o čem vypravovali starci z doby prvé polovice XIX. stol. Zcela chybné je tvrzení p. Č., že půda je stejně chudá, dnes je žeň i v krajíně máloúrodné pateronásobná proti létům půl věk minulým. Starosta obce Hodkovic *V.* mi tvrdil, že dnes sklídí sám obilí, mnoho-li za jeho chlapectví sklídila celá vesnice. Tedy pokrok tu neznáčí chudobu ani v zanedbaném okr. Ledečském.

Chvála někdejšího života je lichá. Stavení bez podlahy, okna beze skla, světnice bez komínu a bez vzduchu, polo pro dobytčata polo pro lidi, střechy z chatrných došků jsou snad »poetické«, ale příliš primitivné. A strava jak byla většinou bídná, sotva o slavnostech a poutech se lidé slušněji najedli. A ke všemu robota — poddanství. I dnes mi z duše líto těch tisíců a tisíců mučenníků panské zvěle — těch Kunců, Šulců, Oxeneslů a j., jež je před prací, mezi prací, po práci bili, věznili a trýznili. Právem Aleš na obálku nakreslil tuto stránku »zlatých starých časů«. Přece musíme srovnáním nynějšího a minulého života utvořiti si napřed určitou představu o jakosti

obou, nežli zvoláme (str. 73.): »Staré časy, vraťte se do našich vesnic . . .« při líčení svatby, vědouce, že pán namoze jen proto trestal »padlou«, že tím vkročeno bylo do jeho »svatebního« práva!

Třetí nezbytná stránka studií ethnografických jest filologická. Zejména těm, kdož pouštějí se do sbírání materialu z života lidu, pokud podmíněn je řečí téhož lidu, nelze ani dosti důtklivě klásti na srdce, aby dříve, nežli k úkolu svému přistoupí, zjednali si všemožně dobrou přípravu filologickou. Nemyslím tím ani zdaleka, aby snad prostudovali velkou mluvnici Gebauerovu, nýbrž myslím, aby vzali do ruky spis líčící některý dialekt — co možná celý — a pozorně si všimli, jak se lidová řeč liší od spisovné. V té příčině pí. Šebestová může býti dobrým vzorem svědomité sběratelky a její spis má tu výhodu, že nikdy neztratí ceny pro vědecké studium. A takový cíl má před očima asi každý sběratel a spisovatel v ethnografii.

Nestačí do práce vsunovati pouze několik vypravování »dialektických« a všechno ostatní psáti buď spisovně, nebo jakousi směsicí tvarů spisovných a »lidových«. Každé slovo, které patří tomu lidu, o němž se píše, musí býti tak přesně zapsáno, jak je lid vyslovuje. Při tom musí se dbáti nejen kvality, nýbrž i kvantity hlásek, tvaroslovných uchylek a syntaktických zvláštností (»chyb«). Zde nesluší naprosto spisovateli, aby uhlazoval, opravoval a zjemňoval — sám zanášá tu »městskou kulturu«, proti níž jinde nemístně se horlívá. A bez užitku a chybně. Po téhle stránce spis p. Č. šel úplně mylnou cestou; ani oddíl »Jak náš lid vypravuje« není prost zvláště nedostatků ve kvantitě.

To jsou základy, na nichž bych založil posudek knihy p. Č. Jsem naprosto dalek ji odsouditi. Jako články do zábavněpoučných časopisů se jednotlivé části výborně hodí — když však spisovatel sestavoval z nich knihu, tu měl na ně položití přísnější měřítko odborné a měl všecko vynechati, co je přízdobou, cetkou, měl opravit, co velí ethnografie a pak byl by velmi dobře pochodil. A bylo by to šlo opravdu snadno zvláště po stránce historické a jazykové. Spisovatel má mnoho, co bylo již mnohokrát tištěno, i byl by dodal knize velké ceny, kdyby byl všude poznamenal, buď odkud co vzal, nebo kde cos stejného nebo podobného již našel. Tím by nebyla odňata originalita těm kterým částem, nýbrž ukázána souvislost s jinými kraji a usnadněno odbornému badateli pracné hledání ne jedné ale desaterých sbírek. Mohl bych uvéstí řetěz dokladů jako v Bartošových písních, ale bylo by to zbytečno.

Při říkáních rhytmických mělo všude uvedeno býti tempo, jak se to děje, po případě melodie (třeba byla monotónní), jako při počítadlech. Při fasolích měla býti uvedena jména, jichž je značný počet a velmi zajímavých. Za mých dob měli jsme v Čítance hry na př. »vandrovník« a j., stálo za zmínku (str. 41.). Při muzikách měla býti zmínka, jak mladíci »bojují« o milenky. Píseň lidová dokonce není tak »kostrbatých veršů«, jak se p. Č. domnívá (str. 57.), nýbrž často vzácně rytmické vytříbenosti. Ovšem »Já jsem malý mysliveček« (str. 85) jest od Haise. Ve verbáři (str. 165.)

»pravopis sem tam opraven«, toť již bylo lépe ani těch oprav nepodnikati, neboť nelze nyní poznati, co patří rkpu. a co p. Č. Že jen »do nedávna tonul lid v pošetilých pověrách« (str. 177) nebude správně, jistě tone v nich a bude v nich i dále tonouti; to je zcela přirozeno a není v tom hanby — věra a pověra jsou vlastní sestry.

Ku konci přidány jsou paběrky z místních dějin Poděbradska. Proti tomu nelze ničeho namítati; pokud to nepřispívá k poznání života lidového, alespoň to neškodí. Ale s jednou věcí se nemohu sprátně setkat v tomto spise — jsou to nepříslušné ilustrace. Že chtěl míti nakladatel obrázky, chápu, že i spisovatel v duši si liboval, že bude míti knihu ilustrovanou, rovněž mne nezaráží, že však oba k tomu vybrali obrázky jako selsko-městskou selku, pečeť krále Jiřího, erby Kunštátů, Černínů, pomník krále Jiřího*) a mn. jiných, nemohu pochváliti. Patrně užito nějakých starých špalíčků. Měly tu býti stavby selské, pohledy na vesnice, vesničany, kroj, na obřadné jednání, snad svatba, pohřeb atd. třeba to nebylo v krojích a p., vždyť lid bez kroje také patří do ethnografie.

P. Č. přes všecko, co jsem vytkl, vykonal záslužnou práci a zasluhuje uznání, že snesl do své knihy množství zajímavého materialu ethnografického. Pokud však jej zapisují děti, jest nutně třeba vlastní kontroly a oprav ne pouze »pravopisných«. Kniha je pěkně vypravena a výborně hodí se ke čtení o lidovém životě; aby hodila se i k studiu, radil bych p. Č., aby ji celou pomalu přepracovával a zkracoval, bylo by z ní možno udělati spis cenný i pro studium vědecké.

Vavř. Jos. Dušek.

Dr. phil. Emanuel Grigorovitz: *Libussa in der deutschen Litteratur*. Berlín, Duncker, 1901, 87 str.

Práce král. rumunského státního profesora vzešla z doktorské dissertace berlínské »Kritik und Quellenuntersuchung zu Clemens Brentanos Drama Die Gründung der Stadt Prag«. (Tak! má býti: Die Gründung Prags). Tento původ lze poznati ještě z té okolnosti, že hlavní část knihy vyplňuje úvaha o Brentanově dramatu (str. 27—73. a Příklad 78—83.), k ní přidány pouze na str. 9—26. úvod, kapitola o pověsti Libušině a o německých zpracováních před Brentanem, pak str. 74—77. krátký rozhled po dalších osudech jejích v německé literatuře, zvláště o Libuši Grillparzerově.

Jediné, co je cenné na práci, jest její první a hlavní část, rozbor dramatu Brentanova, ostatní je buď zcela povrchní anebo náleží to, jako kapitoly první, v říši bezděčného humoru. Že se spisovatel pustil do práce o této látce, neznaje jazyka českého, je skoro nejmenší chybou jeho; češtiny nepotřeboval naprosto, aby se uvaroval chyb jako těchto:

G. píše na str. 9.: Nejoblíbenější (v německé literatuře) byla pověst o Libuši, která, nápadno dost, nepozbyla ceny své nemotorným způsobem, kterým ji chtěli v Zelenohorském rukopise proměnit v historické faktum

*) To není skutečný pomník, nýbrž model, který nebyl proveden.

a nálezy starožitnými v Králové Dvoře skvěle nadýmati, nýbrž atd. — Kolik tu omylů, a pro nic za nic, neboť ani RK ani RZ neměly na německou produkci žádného vlivu. Ale spisovatel pod vlivem Lippertovy přednášky o české prapověsti (*Die českische Ursage*), které ostatně nikde necituje, cítí vždy zcela zbytečnou potřebu polemizovat proti RK a proti každé zmínce o Vyšehradu. A přece pro krásnou literaturu německou otázka vyšehradská neexistuje, všechna zpracování stojí již na stanovisku, že Vyšehrad je starší Prahy. Nejzbytečnější je tato polemika na str. 42., kde Brentano ani netvrdí, co mu G. vyčítá.

Přehled zpráv kronistů v první kapitole není čerpán z pramenů, nýbrž hlavně z Lipperta. Ten ovšem necituje, kde četl Kosmu atd. a proto si G. pomáhá údaji, které sebral, nevím kde, že spisy Kosmovy jsou otištěny v *Monumenta historica Bohemiae* z r. 1768 pod názvem »*Vita sancti Adalberti*« (!), že Dalimil psal antigermanskou kroniku kláštera boleslavského v 15. století, která byla znovu vydána r. 1849 (!), že kardinála Eneáše Silvia »*Historia Bohemica*« vyšla r. 1532, dílo Dubraviovo se stejným názvem pak r. 1687!!

Na konci toho přehledu čteme úplně nedostatečné udání literatury o předmětu, citovány totiž s pohrdlivým, a se stanoviska autorova ničím neospravedlněným posudkem články Sobotkův, Brandlův, Karłowiczův (?); můj článek pak v *Athenaeu* 1889 citován konsekventně s vročením 1898, čímž by pozbyl priority před feuilletonem Schlentherovým, který můj článek znal.

Také kapitolu druhou zahajuje G. zcela zbytečnými zmínkami o nepravých našich rukopisech, které Hanka prý našel r. 1813, jejichž podvrženost však Gebauer »nepřipustil«, nýbrž dokázal; Goethe prý rukopisem dostal podněty: »*Sträusschen*« je »překlad z písní, vyskytujících se mezi t. zvanými Ktyce, podle špatného (!) překladu Svobodova«. Goethe prý také jednal o organu Sternbergově nazvaném »*Vaterländisches Museum in Böhmen*«. Co s tím, když přece v RK není zmínky o Libuši!?

Důležitá je zpráva o rukopisném dramatu z 18. století, chovaném ve dvorní knihovně ve Vídni, G. však nepoznal totožnosti jeho s dramatem, hraným v Norimberce a r. 1711 v Dánsku, jako vůbec nedovedl dle všeho rukopis přečísti. Není pravda, že Sigislaus, tak se zde nazývá Přemysl, se dá k cikánům, královna se nejmenuje Orisma, nýbrž Orismanna, Saga není cikán, nýbrž cikánka; obsah je udán jen velmi povrchně.

Horymířův kůň v balladě Herdrově se nejmenuje Schimek, nýbrž Schennik. V povídce Musäově Krok nevolí si z darů vílou nabízených třetí: lásku, nýbrž žádný, volí místo toho její poučení; jmen Niva a Perun nenalezl autor u Musäa, nýbrž v mém článku, kam se dostala omylem. Velký zmatek povstal tím, že G. románu Albrechtova *Die Töchter Kroks* nečetl, nýbrž (aniž se o tom zmiňuje) sleduje můj výtah. Dcery Tetka a Kaša jsou prý pobouřeny proti otci; nikoli; dívky, o nichž je řeč, jsou kmotry dcer

Krokových. O Wandě není zmínky u Albrechta, a román nekončí založením Prahy, nýbrž smrtí Přemysla a všech dcer Krokových.

Není ovšem pravda, že Steinsbergova Libuše ještě »vor gar nicht langer Zeit« náležela repertoiru českému, bylo to před více než sto lety. — Přemysl v tom dramatu neradí, aby si Libuše Slavikona vzala, nýbrž aby si ho naklonila, a Komareck ve svém Přemyslu nenahradil Domaslava Rozhonem atd.

Třetí kapitola vypravuje o vzniku dramatu Brentanova na základě básníkovy článku v Kronos, který G., což jest velice záslužno, otiskl v Přířlavku, pak podle dopisů uveřejněných hlavně v Steigově díle o Brentanovi. Že by Čechy se mohly nazývati druhou vlastí básníkovou, není ničím odůvodněno. Meinert je prý »Erforscher der kurländischen Fylgie«; zatím Fylgje je jméno ducha z Kravař »Kuhländchen« (!) a dalo název lidovým písním tam sebraným. Leitenbergra nemusil uvést G. z Murkova díla, je o něm řeč v Kronos (na str. 82. dole u Grig.)

Obsah dramatu udán pak dle jednotlivých jeho motivů, při čemž vliv náramku Libušina je přeceněn; komický jest názor, na str. 35. a 70. projevený, že básník chtěl naznačiti uspokojivé utváření dalšího osudu Vlastina, která se prý stane chotí Štasoňovou. Zatím básník jen naráží na to, že Štasoň v budoucnosti Vlastu usmrtí!

Jako prameny dramatu (kap. IV.) ukazuje G. Hájka a Musäa, ale marně bychom hledali té poznámky, ve které prý Brentano sám cituje druhý svůj pramen; ústní pověst, které se Brentano dovolával (str. 41.), znal z literatury a ne z ústní tradice. Vrcholu konfuse dostupuje G., míně, že Musäus čerpal své vypravování o víle z Dubravia, tak že Brentano snad též mohl přímo čerpati z něho. Kdyby se byl pokusil o přirovnání, byl by seznal, že celá věc je Musäovým vynálezem. Místo toho vysypává domnění o možnostech, co Brentano znal, co ne, která nemají žádné ceny. O mystice a mythu v Brentanově dramatu jedná G. tak, že většinou jenom materiál obsažený v četných poznámkách Brentanových rozřídjuje. Oproti vlastnímu svědectví básníkovu tvrdí, že básník český jazyk znal, ač se dopustil prý chyby jako krasni pani, kde místo vokativu krasna stojí tvar dativu! Na str. 53. cituje G. sbírku pověstí od Cramera, která nikdy neexistovala, také Cramer nebyl skladatelem Sagenromane; »Kramerische Sage« je patrně chyba tisková místo Krainerische. Komické jest, že Zeyerův Vyšehrad je na str. 53. uveden jako pramen Brentanův; v mém článku v Athenaeu, který tento zmatek zavínil, stojí ovšem jenom, že Zeyer čerpal jistý mythus z Brentana; Kikimoru mohl G. nalézt snadno u Kaysarova, kdyby jej necitoval jenom tam, kde o něm byla poznámka Brentanova. Byl by také na př. našel, že ohnivou radlici, kterou Brentano dal do ruky Perunovi, našel u boha Prove, který u Kaysarowa je popsán hned po onom.

Z katalogu biblioteky Brentanovy cituje G. řadu spisů, vztahujících se na čarodějnictví, ale zůstává při pouhých titulech. Síto, kterým lze poznati zloděje, neznal Brentano tak z přítomnosti, jako zase z Musäa.

Vzhledem k symbolice rostlin praví G. (str. 61.), že Brentano patrně měl nemalé botanické vědomosti. Ale u Brentana není symboliky rostlin, nýbrž hříčky s jmény rostlin, a to je rozdíl; slovník botanický mu posloužil lépe než znalost květin samých. Symbolický had a žába, které G. vykládá (62.), jsou již u Albrechta spojeni.

Jako můj článek v Athenaeu, tak končí i Grigorovitzova zmínkou o Halmově zpracování Lopeova krále Bamby, jenže z mého citátu »u Halma« stalo se »bei Halm sagt Halma«. Ale u Halma neříká to žádná Halma, nýbrž Völuspa.

Práce Grigorovitzova byla od kritiky německé dle dosavadních hlasů přijata velice vlídně; s velikým uznáním, téměř nadšením, referoval o ní Speranskij v Archiv f. slav. Philologie.

Arnošt Kraus.

Glossy k pohádkám o Kristu a sv. Petru. Prosaický material, jehož nabýváme z lidu, totiž z vrstev společenských na tvoření a konsumu reprezentativní literatury české nezúčastněných, obsahuje mnoho, co zajímá látkou i stylem. Látkový obsah belles-lettres není nikdy ve všech vrstvách národa týž. Vrstvy neliterární mívají svůj, upravují jej svým způsobem, svou řečí, a knižní literatura čas od času vrací se k této tvořivé činnosti vrstev mimo literaturu stojících, aby z ní okřála, jak látkově, tak stylově, tak i jazykově.

Toto osvěžování nemůže se však dít ani mechanicky, ani citově pouze, má-li vydat vyvráté a šlavnaté plody. Material, k němuž se tu obracíme, není produkt uměle, umělecky, vědomě vytvořený individuální činností jednotlivých duševně silných a osobitých individuí. Má se k literatuře knižní tak jako geologický útvar k městu. Není to úhrn o sobě určitě vypracovaných plodů, ale nános, naplavenina usazující se po léta — netřeba říkati hned po věky — z lidských duší, z toho klidného jezera kam různé proudy donášejí přerozmanité trosky, kde vyrůstá a žije spousta přerozmanitých druhů a rodů různých myšlének, nápadů; themata látek, jež žijí v duších, křížují se, proměňují, a občas, rozvíří-li prudší socialní záplavy klidnou hladinu, hromadně zanikají, ustupující novým přívalům, novým potokům, z nichž usazuje se nová vrstva. Tato zásobárna lidských myšlének je nepřeborná. Možno mluvit o hynutí jistého typu, jistého druhu látek, jisté formy, ale ceitek trvá, třeba v rozmanitých formách, dále, pokud trvají duše, jež jsou schopny jej vytvářeti.

Vsahujeme-li do této látky, míváme trojí důvod k tomu. Jedním je starost o lid, ve svém prvním, sentimentálním stadiu. Intelligenti, žijící s lidem, pozorují, co si vypravuje a mají v tom zálibení. Pozorují však též, že nelíbí se jim všechno, tuší hlubší a pěknější podklad ve formách a názorech méně pěkných. Proto stírají, očišťují dle svého srdce a rozumu, a očištěné vracejí lidu, jsouce přesvědčení, že to, co z lidu pošlo, a jim se líbí, je pro lid prospěšné a zachycuje zároveň podstatu jeho bytí. (Applikace pro děti je jasna sama sebou.)

Jsou však i jiné dva cíle. Umělec hledá látky, idey k tvoření, učenec hledá látku pro poznání svého lidu a pro poznání lidské duše. Obojí směr,

theoreticky správný, je vázán dvěma podmínkami: jednak je potřebí, aby byla dochována a zachycena v podobě pro studium způsobilé a spolehlivé. Musíme věděti totiž, jak sběratel sbírá látku, jaký účel při tom sledoval, a do jaké míry účel ten měl vliv na výběr a na úpravu látky. Podruhé pak je potřebí, aby ten, kdo studuje, ať umělec či učenec, měl dostatečnou erudici a cit pro látku studovanou. Tento požadavek je tím závažnější, když odhodlá se umělec k theoretickým úvahám.

Nebylo by snad potřebí toho příliš obšírného úvodu k vlastnímu účelu těchto řádků, jímž je pouze několik poznámek o novém vydání pohádek Boženy Němcové, a to ještě speciálně jen o úvodu páně Mrštíkovi. Přes to však neškrtám jej, abych naznačil, že nejedná se mi o nějakou ledabylou pohnutku, v níž je víc gest a pós, než myšlének, ale o diskusi, která zdá se mi tím důležitější, čím ochotněji slova páně Mrštíkova, psaná jeho chtěným a důrazným stylem, nabyla v našem tisku ohlasu. Pan Mrštík obdivuje neomezeně mistrnou techniku pohádkářů. Obdivuje jich názor na Boha-člověka. Obdivuje jich »hrdinný zrak« (slovo je Šaldovo), jímž produševňují a kreslí postavy. Obdivuje jich morálku, a jich humor. — Pohádka česká má se státi východiskem pravého názoru o podstatě stylistického umění, a humor její má se státi východiskem a předmětem vážného studia o podstatě našeho humoru vůbec. Při tom pointováno češství tohoto humoru, jenž je »svého druhu jediný.«

Úvod páně Mrštíkův nechce být suchopárným článkem vědeckým. Je to výsledek jeho úvah a dojmů z pohádky české, navržený spíše jako skizza umělecká než jako rozvrh vědecké práce. Ale proto přece nemůže vyhnout se zodpovědnosti vůči námitkám, jež vyplývají z podrobnějšího ohledání fakt.

Autor nedotýká se přímo otázky původu pohádek o Kristu a sv. Petru. A přece je to otázka, jedná-li se o vystižení specificky českého humoru, nad jiné důležitá. V tom faktu již, že Kristus se sv. Petrem postaveni jsou do současného prostředí, a že vypravují se jich příhody i zasahování do dějů lidských, tedy v látce samé, je dáno mnoho, co je bezprostředním pramenem jak onoho humoru, tak oné plastiky dějové i osobnostní, kterou autor obdivuje. Srovnací studium látek bylo by ukázalo, jak mnoho z toho českého humoru jde na vrub látky samé, o níž dalo by se velmi těžko tvrditi, že je česká. Třeba jen přečísti si Polívkovo pojednání na př. o onom thematu, kde Petr kupuje a ujídá homolky (ČČM. 1892), abychom poznali, jak málo — co se látky samé týče vůbec nic — je na tom českého — ač pro způsob podání a formu humoru naleznete právě tolik odstínů v cizí literatuře, jako v různých jiných versích téže látky v české tradici samotné.

Jedna jen povídka, o níž Němcová zvlášť podotýká, že pochází z České Kubice, zdála by se snad látkově naše — vymyká se materialu známému z ciziny. Petr chce umět řeč, již málo kdo rozumí, Kristus nechce, ale pak promění pařez u cesty v Němce, Petr lekne se jeho řeči, ale musí se učit německy. Mohu však i k té dát vám paralelu. Zapsal ji, rovněž ze Šumavy

ale německy, A. Schacherl. *) Kristus nechodí v ní s Petrem u Jerusalema, ale po Šumavě, a Petr chce, aby Šumavu zalidnil. Kristus nechce, poněvadž by lidé ti nestáli za nic, ale Petr chce, aby z pařezu (Stock) udělal člověka. Pařez změní se v Čecha (Stock-böhme), jenž Petrovi ukradne plášť. Zdá se mi jasno, že tu jde o aplikaci látek Kristových na místní thema, jehož základem je vzájemné národnostní kočkování. Analogie podobně vytvořených spřežkových povídek — látky k nim bývají z rozmanitého materialu, — máme na př. v satirách mezi Hanáky a Valachy, mezi evangelíky a katolíky, babami a muži atd. Hledat, kdo byl v našem případě první, bylo by zbytečné, a pro nás dokonce tím méně výhodné, že slovní hříčka se Stock a Stockböhme spíše by mohla svědčiti prioritě německé.

Celkem, přihlížíme-li k látkám samým, myslím, že o originalitě není řeči, že to, co je u Němcové, jsou látkové zlomky a drobty širších themat, v nichž již tkví základ humoru těchto látek. Ovšem však není tím ještě řečeno, že nemohou míti povídky Němcové vlastní originality. Šířka thematu nesvědčí o jeho dokonalosti. Často zlomek obširné látky, produševněný a vyhlazený dává drahokam, zatím co látka původní drolí se v bezbarvou hlínu. A humor, idea, třeba byly látkou dány, teprve prosvícením a úpravou nabývají ceny. Srovnáme-li jen citovanou povídku německou, která končí dosti hrubou výstrahou vůči Čechům, se zakončením povídky u Němcové, kde dřívější zmínka o drsnosti němčiny (oč mírnější než krádež pláště!) je zmírněna dobromyslným vtípem, že se sv. Petr musil učit německy, vidíme jasně, jak mnoho sejde na způsobu podání. Jedna vlaštovka však nedělá léto, i kdybychom měli přesvědčení, že texty, o které se opíráme, jsou naprosto spolehlivé. A tu jsme u kapitoly, již prosím nepřikládat nijakých pokoutních myšlének, zlehčovacích úmyslů atd., jak u nás zbytečně často bývá zvykem. Kniha vydaná cituje slova Němcové, že pohádky ty jsou všecky z okolí Domažlického, tak jak je lid povídá. Není ani stínu pochyby, že slova autorčina jsou spolehlivá. (Ukázala to tím, že již jinde, mluvíc o svých pohádkách vůbec, prostě a určitě řekla, že některé jsou uměle sestrojené.) Třeba však představit si, jaký význam mohla míti slova ta v polovici XIX. století, kdy o přesném, vědeckém studiu pohádek jsme neměli potuchy. Němcová slyšela pohádky ty z lidu. Měla pevný úmysl nepřidávati k nim nic látkově, nevymýšleti je. Měla však též zajisté úmysl vystihnouti v nich to, co nalézala, že je krásné a ušlechtilé, a podati je tak, aby to, co v nich hledala, vyniklo. Tento způsob podání byl tehdy všeobecný i v cizině. Tak všeobecný, že prostě nikomu nepřipadlo na mysl kopírovat slova, neškuli hlásky. Šlo o to reprodukovat ideu, a přispěti k jejímu vy-stižení, ať již to byl mýthický či esthetický, či jiný element. Že sběratelka nepřepisuje hláskově, o tom svědčí řeč sama. Pokud přepisuje slovně, těžko dnes říci. Nepraví, psala-li dle diktanda, praví jen, že zapsala je z lidu, a tu srovnáte-li na př. zápisky povídek v »Českém lidu« (nehledě k hláskové

*) Sagen und Volksstanzel. Budweis 1901, str. 42—43. Je též obsažena v »Heimatskunde«. Neuern 1897, str. 74. č. V.

transkripci), poznáte, jak liší se slovně věrně zapsané myšlenkové pásmo od obrátů a slov u Němcové. Přečtete na př. dialog mezi sv. Petrem a pasačkou (str. 27.). Praví-li se tam: »I co pak si myslíte, že bych já dnes husy pásala? vždyť je hu nás posvícení!« *odseklo děvoče,* je tu pořádek slov najisto knižný, ne však mluvený. Ani intelligentní vypravěč, když mluví, nedá slova zde kursivně tištěná za řeč reprodukovanou. Stačí zkusit říci těch několik vět svými slovy, abyste se přesvědčili. Mluví-li o těchto maličkostech, činím to z toho důvodu, abych ukázal, že Němcová v souhlasu s dobovým zvykem nerozuměla slovy »tak jak je lid povídá« snad věrně slovný přepis, nýbrž celkové vystižení bez přimýšlení látkových prvků, nevyhýbajíc se však při tom broušení a úpravě materialu, jež měla v rukou. Jakmile však víme, že úprava není prostě přenesena z lidu, pak je těžko říci, kde přestává lidový humor a lidová technika, a kde počíná sběratelčin vliv. Můžeme přesně konstatovati — do jemných podrobností — souhlas látky s cizím materialem; můžeme konstatovati sběratelčin vliv — ale to, co bychom chtěli vystihnouti, tu práci duše lidu, to právě nám uniká.

Snažil jsem se až posud jíti po věcech, jež vyplývají z pohádek samých. Na konec ještě několik osobních dojmů. Němcová dovedla neobyčejně mile produševnit themata z lidu vzatá. Zdá se mi, že to, co pan Mrštík zvláště obdivuje na pohádkách o Kristu, pochází, ne-li z látek samých, tedy po většině z její uměle a něžně modelující ruky, a nemůže to platiti za náš český lidový humor a stylovou i komposiční techniku našeho lidu. Názor jeho, že z naší pohádky máme se učit stylu a studovat na ní podstatu našeho tvoření (ne jen humoru), podpisují oběma rukama. Nedivím se mu, že jako literát vzal si za příklad Němcovou, z níž právě to umělecké bylo mu citově mnohem bližší než v té drsné formě, jakou skytá přesný zápis — jichž nemáme dosud mnoho. Chtěl bych však, aby naši tvořící umělci nehleděli jen vycitovati z pohádek, čím osvěžiti umění, ale aby nepohrdli chladným podrobným studiem, z něhož svým časem tím bezpečněji vzrostou v tvořivé duši nové zárodky umělecké tvorby. Práce je dnes lehká. Studií odborných máme už řadu, a trochu vědeckého chladna neuškodí tam, kde příliš mnoho mízy žene do příliš časného květu.

V. T.

Powieści ludu polskiego na Śląsku. Z ust ludu zebrał L u c y a n M a l i n o w s k i. Część II. Śląsk Górny. Materyały antropologiczne i etnograficzne wydawane staraniem komisji antropologicznej Akademii Umiejętności w Krakowie. Tom V. W Krakowie 1901. II. Dział etnograficzny, str. 1—272.

R. 1869 již sebral o dialektologii polskou zvláště zasloužilý professor krakovské university Lucyan Malinowski bohatý material dialektologický a folkloristický. Zesnulý učenec využil sice materialu svého dosti značně ke studiím, zvláště jazykovědným, ale daleko ho nevyčerpal. Žáci jeho nyní ujali se úplného vydání tohoto materialu a získali si tím hojného vděku jmenovitě všech folkloristů. O první menší části obsahující material sebraný na Těšinsku

byla v tomto Sborníku již podána zpráva (sv. VI., str. 210). Nyní vyšla 2. část obsahující material sebraný v horním Slezsku, v okr. Pščynském, Ratiborském, Hlubčickém, Kozelském, Glivickém, Bytomském, Opolském a Klučborském.

Sbírka tato neobsahuje pouze »pověsti«, prosaická vypravování, jak by se snad mohlo z neúplného titulu souditi, než také písně a různé jiné materialy folkloristické, jak různé obyčeje, hojné o mařaně, svatební zvyky a j. pověry o čarodějnicích, o stříze a j. Nejhojnější jsou ovšem prosaická vypravování nejrozličnější, místní a historické pověsti, legendy, zvláště pohádky a báchorky, něco anekdot a bajek zvířecích. Nalezáme tu varianty látek všeobecně známých.

Pro nás zvlášť důležité jest, že nejsou to pouhé materialy k dialektologii polské, než také k české. A sice byl Malinovským zapsán více méně hojný a bohatý material v okr. Ratiborském v osadách Tvorkově (str. 18—38), Ovsišti (str. 39—41) a v okr. Hlubčickém v osadách Dělově (Krňově), Tlustomostech (63—65), Petrovicích (65—82) a Jarovnově (82—85). Dialekty v těchto osadách se ovšem různí v nejednom ohledě. Patrný jest v nich vliv polského jazyka, ale proniká v jedněch více, v jiných méně. Nejsilnější jest tento vliv v okr. Ratiborském, zvláště v různorečí tvorkovském: ne zřídka se vyskytují tu slova a sice celkem jistá slova jen s nosovkou polskou, obyčejně ovšem, jak to ostatně i v polských dialektech bývá, rozpadlou v hlásku čistou a nosovou souhlásku. Malinowski hlásky tyto různě psal, snaže se patrně označovati různými písmeny skutečné znění těchto hlásek. Pomíjíjice tyto fonetické drobnosti — o kterých promluvití třeba v listě jazykovědeckém — uvedeme několik případů: *řenták*, *šventy*, *zčěřěnta*, *řěňondze*, *tyšónc*, *mešonček*, *majontek*, *v pořondku*, *kšonžky*, *zčěřěnt*, *vyšóngač*, *prendko*, *gemba*, *kumjel*, *mondřejší*; praes. 3 pl. končí pravidelně na *-om*: *řřidóm*, *sóm* a j. Pravidelně nalezáme *cały*, někdy i jinde *ńasto*, *sěadomy* a j., *beły* i *běły* vedle sebe »to, prý, je jedno«, poznamenal vypravovatel sběrateli. Stále jest *bardzo*, *toardy* ve významu *tolar*, mimo to vyskytuje se ještě *garńec*, *garšć*, *čarny*, *chłop*, *król*, *krolestwo*, *młody* i *młady*: ale prvního tvaru užívá se jen v určitém významu: »młoda pańi to młoda, młade to mładzćata« (mładćata) vysvětlil vypravovatel sběrateli (str. 25); dále *rozgřěseńé*, *gańba*, *žgać*, *gřžmot* — vypravovatel poznamenal »bo hřžmot to je po moravsku bardže« (str. 30). — Menší zdá se jest tento polský vliv již v Ovsišti, tu aspoň užito slova *kńiżka*, v 3. os. plur. praes. *su*, *kral* vedle *król*.

V textech zapsaných v Krňově projevuje se polský vliv různou měrou, patrně u různých vypravovatelů různě, a možná že smíme tento vliv spatřovati ve mluvě jednotlivcově; kdybychom byli bývali zpraveni o životě toho kterého vypravovatele, byli bychom mohli spíše souditi, odkud se vzaly nečeské, polské tvary v jeho řeči, v textech ku př. str. 55 a 58—59 čteme *gunśór* (houser) a polopolský tvar *sumśed* (pol. sąsiad, č. soused), a český

zase tvar str. 56 *peńize*, a nikoliv polský tvar obvyklý v Tvorkově, v textě str. 58—59 vedle *guńsor* český tvar *huš*. Velmi četné jsou tvary s nosovkou v textě na str. 61—62: *sumśedźi*, *počontek*, *wandźi*ć maso vedle *páuty*, *děwet*, *maso* a j. . . V Tlustomostech užito vedle sebe *sundźi*ć i *sudźi*ć, a vypravovatel byl si toho vědom, že *sud* jest po moravsku a *sund* po polsku, vedle toho pak jen *svaty*, *peńize*; polsky pak *chłop*, *król*, *koścól* ale též český tvar *učitel*, notabene s tvrdým českým *t*, co jest důkazem vlivu spisovného jazyka českého. Také v Petrovicích naskytují se některá slova s nosovkou *mondry*, *pořondźi*ć, *gamba* (huba) ale vedle toho *kńiz*, *kńiża*, *černo-kńiżnik*, *svaty* a j., také v 3. os. pl. praes. není tu obvyklá koncovka *-om* než *o*, která se vyvinula z *á*: všicy *śpó*, všicy *křičo*, jako *řod* — č. řád, ale *v řadže*. Také v Jarovňově vyskytuje se nosovka v některých slovech, opět *sumśedźi*, *wandźi*ć (uditi), s pl. praes. *sum*, *pijam*, ale *peńiz* gen. pl. — Misty nalézáme text v jakémisi smíšeném jazyce česko-polském, jmenovitě str. 82: Vyšel myšlívásek z rana na *sajuněky*, nadešel tam dzevče pod jaborem *śpó^{ny}* . . . ona *pryndko* vstala . . . vídži myšlíváška na(d) sebo^m *stojónceho* . . . gdyś ty se mnum spala . . . poč se mnu *ka^{ny}*dy (abo *kady*) dáś mi ješče gamby dzi ode mńe, dóm já či *gámby*, až či *tin* kameńem vybiju *zamby* (nebo *zuby*).

Český vliv projevuje se někdy, ač zřídka mimo tyto uvedené osady zvláště v některých písních, jmenovitě v písních zapsaných v Dzielově od muže, který vypravoval prosaické věci čistým polským dialektem (str. 51 sl.) ku př. ješčeć ja tak tam raz *pudu*, tej maćički prośić *budu*. Maćičko *złatičko*, dajćeż mi *ceřičku*. Jezlic mi ji řechceće dać, dejće se *ju* vimałovać *v kostele* na durku *tu vašu ceruchnu* . . . Ja sem ješče chłopeć *młady*, ne mam *fusov* ani *brady* a j. Mimo to ještě v písních zapsaných v Rakově okr. Hlubčic. (str. 85) *obh(I)ida* se zaś *se strany na stranu*; byl též jeden pivovarek, ménováł se Vencel Śladek . . . štery *leta* spolem žili, na *pá^{ny}*ti rok sina řmeli atd.

Dosud neměli jsme valných vědomostí o českých dialektech v pruském Slezsku, v dialektologii Šemberově nalézáme sice ukázky, ale velmi nedostačné a ne právě spolehlivé, aspoň ukázka z Bavorova str. 120 nenasvědčuje tomu, že by podávala věrný obraz tohoto dialektu. Ve sbírce Malinovského bohužel nenalézáme material v této osadě zapsaný; pouze na str. 60 sl. vytištěno malé vypravování zapsané od osoby, která z toho místa pocházela; mluví o něm totiž jako o svém místě »tu při ná^s při Baborové bo bylo lesov moc«. Bartoš pak zůstal na prvém pokuse, když byl zastrašen neurvalými fanatiky na hranicích pruského Slezska (srv. Dialektologie I, 134). Památka Malinovského stává se nám nyní touto prací ještě vzácnější a česká filologie jest žákům krakovského slavisty a vydavatelům pozůstalosti jeho zavázána k velkým díkům, s českými jazykozpytci ovšem rovněž stejnou měrou také český národopis.

Ungarische Volksmärchen. Ausgewählt und übersetzt von Elisabet Sklarek. Mit einer Einleitung von A. Schullerus. Leipzig, Dieterich 1901. 8°. XXI—300 str. 5 M.

Dnešní srovnací studium literatury lidové má potřebí nového materialu. Máme jiné vůdčí idey, jiné požadavky methodické než před 50 lety, proto revidujeme nedůvěřivě starší material a hledáme nový. Tato práce děje se u většiny evropských národů, ovšem vlastním jazykem. Jsou sbírky řecké rumunské, dialektů italských, provençalské, švédské, lotyšské, finské, nového data, pečlivě vypravené, moderním požadavkům odpovídající. Pro srovnací studium ovšem různé řeči, po případě dialekty značně vadí. Menší národové starají se tudíž, aby jich material v zájmu vědy a v zájmu národním byl učiněn přístupným učené Evropě. Překlady a výběry z různých nesvětových řečí byly pořizovány již dávno: do angličtiny, francouzštiny, němčiny. Ty však jsou právě tak málo vědecky spolehlivé, jako jich předlohy. Měly spíš umělecký než vědecký účel. Proto v poslední době úsilí obnoveno.

A. Schullerus vykládá v předmluvě k uherským povídkám, jak tato práce konána byla v Uhrách. Vidíme z jeho líčení, že Maďari starali se dávno již o překlady svých pohádek (Gaal, Mailáth, Stier), když jevil se o ně umělecký zájem, a dnes, v době vědeckého interessu, pospíchají, aby nezůstali pozadu. Vyšel francouzský překlad, třeba že ne spolehlivých věcí (Michel Klimo, *Contes et légendes de Hongrie*, Paris 1898), dobrý anglický výběr a překlad (Kropf-Jones *Folk-Tales of the Magyars*, 1889) a nyní německý překlad, dobře spořádaný, plynně přeložený a charakteristikou pohádek maďarských i poznámkami a jednotlivým číslům slušně opatřený.

Nutí to přímo k srovnání s našimi pohádkami. Náš material je důležit pro srovnací studium, bohužel však známy jsou jen vědecky málo cenné staré překlady (Waldau, Wenzig) a pak výtahy, pokud jich užil Wollner ve svém komentáru k litevským pohádkám. Vědecká revise našich pohádek není systematicky vykonána, a vědeckému zkoumání nejsou obecně přístupny. Pro vědu i pro nás je to značná škoda.

Pohádky ve sbírce Alžběty Sklárkové jsou přeloženy, až na dvě, z materialu spolehlivého, sebraného přispěním Akademie (t. j. uherské Akademie) a společnosti Kisfaludyho. Jsou vybrány pečlivě, seskupeny zkušenou rukou ne v násilné skupiny, ale volně přiřazeny tak, jak by je asi znalec spíš citem než dle určitých známek látkově a ideově srovnal, komentářem zbytečně nepřetíženy — krátce výprava moderní a dobrá. Jich postavení k ostatnímu materialu pohádkovému charakterisuje správně Schullerus: „Myšlenkový svět uherských pohádek, který neliší se podstatně od myšlenkového světa jiných pohádek, nedodává jim jich vlastního půvabu, ale domácí šat, tep vnitřného žití, upravení a procítění ve smyslu citění a myšlení uherského lidu.“ (XXI.) Autor jde dále, vyhledává prameny uherských pohádek historické i zahraniční současné, třídí je ideově — to vše je spíše však informativním úvodem než

odbornou studií, a vyhovuje svému úkolu tím spíše, čím víc vystříhá se obvyklého jinde nadšení a nemístného patriotismu.

Pročtete-li následujících 48 čísel, překvapí vás jistě jedna zvláštnost sbírky: neobyčejná obratnost, zručnost a vymyšlivost vypravěčů. Škoda, že nejsou přesněji rozeznáváni. Jich styl, způsob navazování elementů, výzdoba jich, přechody na místech obvykle porušených, vše to je podivuhodně dokonalé a svérázné. V látkách kolísají sice, přeskakují z jedné do druhé bez vnitřní motivace, ale ten lehký, nesený ton, jenž vyznívá z každé řádky, přispívá neobyčejně k plasticce celku. Toto nadání způsobuje jednak pestré zabarvení stylisovaných začátků, konců a přechodů, jednak originelní výzdobu známých prvků.*) Jeden počátek na příklad:

(Č. 19.): »Bylo jednou, nevím kde, ještě za Operencmořem (?) velké jezero, a v prostřed toho jezera velký ostrov; v prostřed toho ostrova byl vysoký vrch a na špici toho vrchu strom, a ten strom byl starý tisíc a jeden rok. Ten strom měl devětadevadesát větví; na devětadevadesáté větví houpal se tornistr s devětadevadesáti tajnými příhrádkami, v devětadevadesáté příhrádce byla devětadevadesátistolová bible mého strýce, sv. Ludvíka, a na devětadevadesátém listě byla napsána následující slova. Kdo jich nebude poslouchat, ať se mu skříví nos jako domovní klíč! Tedy . . . atd.« Jindy je konečné přání ještě horší (č. 23.): »kdo nebude poslouchat, tomu ať vyrve sedmasedmdesát vodních krys játra, kdož však bude poslouchat, tomu ať sedmasedmdesát vran vyklove oči.«

Konce nebývají méně živé (č. 15.): »Pak slavili velikou svatbu; já tam také byl na hostině, měl jsem slaměné ostruhy s ovesnými kolečky. Tisa a Dunaj byly tam zavřeny v pytli za dveřmi; jak já tady dovádím, udělám najednou svými ostruhami do pytle díru: a od té chvíle tekou Tisa a Dunaj. — Je po všem, byla to pohádka, snad to nebylo ani pravda!«

V textu samém rovněž často se kmitne podobná kudrlinka, někdy i hlouběji zabarvená jako v povídce o pekelném mlynáři (č. 14., str. 136):

»Do jeho mlýna chodily každou noc, jak ji Pánbůh na zem poslal, čarodějnice a mlely koukol, námel, vikev, aby to mísily do mouky chudých lidí; proto mají chudi lidé tak černý chleba.«

Druhým důsledkem kypící fantasmie a živosti vypravěčů jsou rozvitá líčení. To, co v našich pohádkách ztrácí již všechnu uměleckou tělesnost (na př. charakteristika tří radících hytostí, slunce, měsíce, větru) je v uherských látkách až úžasně živé. Ovšem netvrdím, že rozvitý prvek je plodem fantasmie vypravě-

*) Originelní počátky, přechody a konce viz č. 1., 2., 4., 9., 10., 11. (103.), 15. (165., 174.), 19. (189.), 23. (204.), 26. (227.).

čovy; pochybuji o tom. Ale jeho živější vnímavost má smysl pro tyto detaily, pro tu omamující atmosféru předlohy a zachovává ji. To vše ovšem platí o spolehlivých látkách; mám totiž při tom pochybnost. Živé a barvitě líčení je sice u všech látek, zvláště první části. Avšak přece nejvíce zaujaly a překvapily mne popisy darů rekových nevěstě, a pak krajů slunce, měsíce, větru v č. 4., a podruhé popis zahrad Jitřenky (!) v č. 14. V těch jsou detaily takové, že by i střízlivého zkoumatele uvedly ve vytržení a k odvážným hypothesám. Na štěstí četl jsem jako obyčejně předmluvu až na konec, a tu shledal teprve, že právě tyto dvě jediné povídky nepocházejí ze sbírek, za jichž spolehlivost překladatelka ručí, ale ze sbírky Merényisovy, jíž podrobněji neznám. Tato shoda mi stačí, abych nevěřil detailnímu vypracování obou látek, pokud nemám odjinud shody a bezpečné průkazy. Uvažte, prosím, sami:

Č. 14. (str. 143): »Jan šel do zahrady Jitřenky . . . všudy vinuly se zlatým pískem posypané, zarovnané stezky. Na uhrabané cestě běhaly víly (Feenprinzen und Feenprinzessinnen). Vílám krátily čas líbezně zpívající, stříbrobílí ptáčky,« atd. Včely nosí jim na rty med, z konvalinek pijí rosu, Jan shlíží se v diamantové kůře zlaté jabloně jako v zrcadle. — Zdá se mi, že mohla překladatelka, když jí šlo o vědecký ráz sbírky, obě čísla, 4. i 14., klidně vynechat, neb aspoň určitěji říci o nich své mínění. Obě povídky jsou jinak snadno s to, aby zviklaly důvěru i v jiná živější a rozvitější místa ostatního materiálu — v pohádkách nelze být dosti opatrný.

Látky nepodávají mnoho novinek, jsou dosti zatemnělé, skřížené a zlomkovité, přes to ale dosti zajímavé.

Č. 2., 3. Rek putuje k daleké bytosti o radu (o tři vlasy, pera etc.). Cestou sbírá dotazy a přináší odpovědi.

Č. 2. má rámeček jiný, látku »o věrném příteli«. Princ s myslivcem a s chotí vrací se k zlému otci. Myslivec vyslechne tři vrány v noci, vypravující úklady, po cestě nastrojené. Kdo to prozradí, změní se v solný sloup. Myslivec zachrání je před sřícením mostu, vražedným kočárem a otráveným oděvem, králem veden ná smrt, poví vše, zkamení, rek jde pak o radu ku »Glückes Glück« (pravdělněji se mu zdá sen), a krví svého dítěte přítele ožíví.

»Glückes Glück« bydlí se stařenou, kope na vinici, rek mlčky s ním, pak přednese dotazy cestou sebrané a vyslechne odpovědi.

Mlynář je chudý — nechodil do kostela.

Dívky se nevdávají — vyhazují smetí proti slunci.

Potok je bez ryb — nikdo se v něm neutopil (výstraha).

V č. 3. úvod správný. Kupec-nalezenec, úklady (čerti zachrání reka z vody), psaní kapucínem proměněné, po svatbě rek jde vyvědět, která hodina na světě za tisíc let nejšťastnější. Radící bytost je lidožrout, před nímž v městě zlých královna schová reka, a vypravuje dotazy jako své sny.

Zelený císař má jabloň bez jablek — jsou pod ní poklady.
 Červený císař má nemocnou dceru — zvrhla hostii.
 Mnich stále bloudí s křížem — odporoval Kristu při mši
 (výstraha nevolat naň).

Nejšťastnější hodina je narození Krista.

Rek vrátí se s mnohými poklady, lakomý kupec jde také na pouť, zavolá na mnicha, na věky místo něho. — Náboženské vlivy v této látce běžné.

Č. 12.—14. Látky »o rekovi, jenž sloužil za zahradníka*), zatemnělé, skřížené s jinými a troskovié. Č. 12., 13. náleží versím »o divém muži«, č. 14. »o službě u ďábla (čaroděje)«.

Č. 12. divý muž je zlatovous, jenž čerpá mléko ze studny. Chycen, princ s lukem a šípy atd. normalně. Pokračuje zatemnělá verše látky o rekovi, jenž na radu závistivých soudruhů má vykonat těžké úkoly. Pravidelně bývá rek posílán k neobyčejné bytosti pro různé vzácné věci, zde však napřed pomocí vděčného holuba, kachny a čápa splní tři úkoly, přebrat zrní, najít prsten v studni, za noc mít s princeznou dítě, a pak teprve od zlatovousa dovádí (ovšem s jinou, nemotornou motivací) zlatý brav, zlatý skot, na konec zlatovousa, jenž přijde s vojskem etc.

Č. 13. počíná hned odchylkou, hlídáním pole, na němž kdosi zapaluje stohy řepky**), počátkem to z příbuzné látky, a pak teprv vězněním divého muže (při čemž podrobněji krádež klíčů matce a zabití psa místo prince, určeného k smrti). Druhá část pravidelnější, ač troskovitá. Rek má od divého muže zlaté, stříbrné, měděné jablko, z nichž zlatý kůň, stříbrní husaři, pěchota, pomáhá králi v boji, nepoznán jako sluha uchází se o mladší princeznu, poznán po jejích darech.

Č. 14., v detailech nespolehlivé, počíná službou u pekelného mlynáře, útekem na radícím koni (kartáč — les, utěrka — voda, hřeblo — železný les), pokračuje zlacením vlasů rekových »u slunečního pramene v zahradě Jitřenky«, službou v královské zahradě, a rozvíjí se pravidelně (zlatá jablka za polibky, česání vlasů, princezny volí jablkem ženichy, rek s nejmladší povržen). Zajímavá je skomolená reminiscence z látek příbuzných o lovu zvěře***) a nemotorných švagrech, jimž prodává rek zvěř za znamení, jež si dají vpálit. Na konec válka, rek na svém koni s vojskem, sám se poraní, král ránu zaváže, po šátku poznán.

*) Viz Tille, Lit. studie I, str. 99 a n.

**) Ibid. str. 46.

***) Ibid. str. 12.

- Č. 11. Základní thema o rekovi, jenž jde králi pro zlatovlasou princeznu a vykonává za ni pomocí vděčných zvířat tři práce, avšak je tu silně stemnělé. Počátek z jiné látky (nejspíše o bratřích, kteří otci přinášejí dary z cesty). Rek koupí draho kalíšek, v něm je ropucha, která živením vzroste a odejde. Rek pak jde hledat zlatovlasou dívku, pomáhá psu, rybě, holubům, dívce má nalézt prsten ve vodě, přinést živou a mrtvou vodu, odnést její zámek sebou ke králi. V úkolu prvním reminiscence z látky o netvoru bez duše: ryba najde prsten u oné ropuchy, ale zajíc prsten odnese, pes zajíce chytí. Konec běžný o skrášlení reka a zabití krále živou a mrtvou vodou.
- Č. 16. O nevěrné matce dobrá verše. Pouť se synem, les, šavle sílu dávající na stromě, lupičské doupě pod kamenem, 11 lupičů pobitých, hejtman zachráněný drží s matkou, rek najde skleněný palác obrův (úkoly matkou ukládané scházejí), v lázni oloupen o šavli, oslepen, uzdraven obrem (šavle nabude pomocí zvířat obrovi sloužících) atd.
- Č. 9. Rek se soudruhy nadpřirozených vlastností závodí s princeznu v běhu. Soudruzi: »Blitzgeschwind«, »Bergträger«, »Blasebalg«, »Triffgut« (s lukem), Petr (čtenář myšlének). Princezna »Windhauch«. Běžec dvakrát vítězem, po třetí zdržován darovaným prstenem, střelec sestřelí. Při návratu chrání je proti přepadení »Blasebalg«.
- Č. 10. Rek se zvířaty zachrání princeznu obětovanou drakovi v studnici. (Dva bratři.) Verše jinak vypracovaná než obyčejně. Jeden bratr jen má zvířata, medvěda, lva, vlka; drak nechce vydat vodu ze studně (vzácný a starý motiv), zrádcem je červený rytíř (?). Usvědčení jazyky. Pak jde však rek hledat sám bratra, najde stařenu (je jí zima; šlehá proutkem atd.), probudí bratra zelinami, jež lev vezme hadovi (obyčejně rek začarován čarodějnici, bratr také má zvířata, najde ho, vysvobodí, je považován za něho Vložka o zelinách pak bývá tam, kde rek zabit zrádcem po boji s drakem a zvířaty oživen. Naše verše zdá se mi původnější než obyčejné.)
- Č. 15. Rek s nadpřirozenými psy. (Zlomek s neobvyklými prvky.) Rek za službu u starce dostane ořech, z něhož vybíhá stádo, »Eisenkopf« vpraví je zpět za slib, že se rek neožení. Rek se žení, prchá pak na koni, tři stařeny mu pomáhají, dávají mu po šátku a koláči. Šátky rozdělí planoucí oheň (?), přes který »Eisenkopf« nemůže, z koláčů psi: »Schwerwiede, Eisenstark, Höregut«. Rek bydlí u stařeny a dívky, dívka jednou oněmi šátky rozdělí oheň, »Eisenkopf« za Petrem, jenž vyleze na strom a třikrát volá na psy ve stáji zavřené, až přiběhnou a nepřítel roztrhají na prášek. Návrat, žena mrtva, svatba s dívkou.

- Č. 1. Rek hledá zemi, kde se neumírá. Přichází do různých zemí:
 Král — orel, trhá strom, bude živ 600 let.
 Král — holohlavec, roznáší vrch, bude živ 800 let.
 Princezna v městě sedmdesáti dvou jazyků
 musí vyšít plný pokoj jehel, bude živa tisíc let.
 Princezny prvních dvou králů dají rekovi létací skříňku, létací prsten, třetí pás, jenž nabývá jakékoliv podoby. Rek dojde na konci světa do zámku ve vzduchu, kde je nesmrtelná královna; žije tam, vrací se s živou vodou a křísí ony krále a princezny, kteří už dávno jsou mrtví, utíká před Smrtí zpět, královna závodí se Smrtí o něj (vyhazuje jej do výše, a dopadne-li do zámku, bude její), vyhraje.
- Č. 22. Hvězdooký pastýř nechce říci králi na kýchnutí: »ať slouží ku zdraví«, dokud nedostane princeznu. Za to veden na smrt k bílému medvědu — krotí jej pohledem, na 10 smrtí k dikobrazům — hraje jim na flétnu, na 100 smrtí do jámy plné nožů — místo sebe dá panáka.
 Potom mu ukazuje a slibuje král
 stříbrný les,
 zlatý zámek,
 diamantový rybník;
 když nepovolí, dostane princeznu a pozdraví krále po kýchnutí.
- Č. 5., 6. »Pomerančová panna«. Obě skříženy. V č. 5. na počátku zbytečně vnesena výprava rekova a rady vládkyně vran, vládců havranů, vládkyně strak, v č. 6. pak konec upraven rovněž nemotivovaně podle Kosoručky. Obě čísla zastupují dva varianty. Z rákosu (z větve) vyskakuje rekovi dívka, chce vody, zmizí. Až po třetí rek připraví si vodu, ožení se s dívkou. V č. 5. před svatbou zamění pasáci za dívku starou svou dceru, dívku hodí do studny, kočí ji vytáhne v podbě kachny, jež mění se v dívku. Následuje kupování tří nocí za přeslici atd. od falešné ženy v ložnici králově, uspávání atd. (nevím, pokud zde původní). V č. 6. thema o zlé královně, která podvrhá psy místo dvojčat (zde jistě pozdější) a zakončení, že děti, ptáky zachráněné, žijí s matkou v lese a přijdou pak k otci dát se poznat.
- Č. 7., 8. »Sedm havranů«. Č. 7. zkrácená verze, bratří divoké husy, sestru stařena napřed uschovává, podmínkou zachránění 7 let nahá, nemluvit. Dál pravidelně, tchyně za děti dá psa, kočku. V č. 8. devět synů havranů, ale verze temná. Sestru poznají dle ubývání jídel, oznámí, že slouží 21 let jedné královně, zbývají ještě dvě léta, pak uletí, sestra vezme si myslivce, tchyně dá za dítě psa, má být upálena, havrani přijdou.
- Č. 4. Žena hledá zmizelého muže. V detailech nespolehlivé. Syn půl hada, půl člověka uchází se o princeznu skvělými dary (zlatá jablka, zlatý

most, palác, skříň mořské královny, sluneční šaty), po svatbě v noci svléká kůži, tchyně ji spálí, on zmizí. Žena nemůže porodit, až jej najde, slunce, měsíc, vítr jí radí, dávají jí zlaté rybky, přeslici, vřeteno, len. Vítr ji donese do paláce za ohnivým chrastím k rybníku. Schází užití oněch darů (vykupování noci od nové nevěsty).

Č. 20. Muž hledá zmizelou ženu. (Zlomek.) Seznámí se v zahradě s pávovlasou dívkou, stařena jí zastříhne vlasy, dívka zmizí, rek hledá ji se sluhou v černé říši. Ona přijde k němu, ale sluha jej píšťalkou uspí, tak dvakrát, podruhé sluhu zabije, chce se též zabít, stařena naučí jej nabyt létacího střevíce lstí od radících se bratří, jím k ženě.

Č. 19., 23., 24. O hloupém (silném) Honzovi. Všechny zkomolené.

Č. 19. Zkomolená verse o silném Honzovi, jenž veze velké klády z lesa, a pán mu pak ukládá zorat les, svézt píci do zámku (poboří zámek), dovézt jej ještě s jedním do pekla. Rek vyhovuje pomocí radících volů (Pfeffer-Öchschen), které dostal od starce, když se šel ptát Boha, proč za půst nedostává odměny.

Č. 23. Tři bratří mají býka, staví stáje, do čí vběhne, tomu bude náležet. Chytří staví pěknou stáj, Honza jen z větví, býk k němu.

Prodává býka skřípající vrbě, najde pod ní poklad.

Bratří chtějí jej utopit, on běží ku králi, jenž má princeznu Nezasmálku, ta se Honzovi zasměje, dostane ji. (Zlomek o Nezasmálce nepatrný.)

Č. 24. O vítězných závodech s čertem. Počátek však dlouho kolísá. Třem dělníkům splní se jich přání (mísa párků, mísa koláčů, 12 dětí najednou). Třetí uteče, nejmladší syn ho hledá, přijde k topolu, jenž sahá vrchem do nebe, kořeny do pekla. Do nebe dostane se lstí za svou čepicí (hází dolů na zloděje stoličky z božího sídla), v pekle hrozbou, že postaví kostel, osvobodí svého otce a jednu princeznu. Pán pekla, Pluto, posílá pak za ním čerty, kteří mají vlastní jména:

čert běžec (závodí se zajícem),

čert s kyjem (bojí se o kyj),

čert s bičem (práskat, rek sobě a druhům ovazuje hlavu obručemi),

kočí s dvojzubcem (píchají se skrz roští, jímž dvojzub neprochází),

pasák prasat (kdo vyžene víc prasat: čert má vyhánět rovno-ocasé, rek se zakroucenými ocásky).

Č. 25. *O čaroději a jeho učni.* Počátek odchylný. Matka prodá nejmladšího ze tří, popeláka, knížeti pekel (sluje Durumo) do služby, po roce stařec dá jí zajíčka, jenž jí ukáže cestu do pekla, a rozmarin, jímž pozná svého syna mezi ostatními (rozkvete). Pak pronásledování:

- Rek straka — Durumo orel,
 » hedvábný šátek — Durumo kyj (na louce dívky a hoši),
 » straka — Durumo orel,
 » prsten — » švihák (chce prsten na dívce),
 » straka — » vyhozen.

Na to teprve prodej na trhu (vraník, pak šemík), ohlávka zapomínána. Durumo štolbou u hraběte, který koně koupil, bije koně, je sám bit, rek domů a do světa.

- Č. 17., 18. »O lampě Aladina«, kratší a delší verze, obě zlomkovité, zvlášť první.

Č. 17. počíná žádostí cikána o princeznu, má postavit stromy se zlatými fiky, jablky, hruškami. Ukradne v kostele rezavý zámek, jemuž slouží tři dívky, splní podmínku, je pak s princeznou zavržen, postaví si palác, žena prodá zámek židovi etc.

Č. 18. Pravidelný začátek o čaroději, cestě, skále etc. Malý Ziberda dostane na pouť do skály prsten, jemuž slouží dva obři, ti plní všechna jeho přání, přinášejí poklady, staví zlatou hráz; 12 obrů donesené lampičky strojí hostinu. Když žid koupí lampičku a odnese zámek, najde jej rek pomocí pí stenu.

Morality:

- Č. 34. Otec nad sůl dražší. Tři dcery mají otce za dary rády jako zlato, stříbro, sůl. Nejmladší za to vyhnána, starcem poslána do zahrady přítele otcova, vdá se za jeho syna. Otec pozván, při jídle nedostane soli, vzpomene na nejmladší, smíření.
- Č. 35. Spor Bohatství a Štěstí. Bohatství po dvakrát dává košťatáři sto zlatých, on schová je pokaždé do hrnce, a žena nevědomky zmarní, Štěstí dá mu krejcar, koupí tři oříšky, za ně démant od dětí, svítí jím, draze prodá.
- Č. 38. »Soudy boží«. Poutník vidí dvě vraždy, ale nevidí pomsty boží, chce proto do světa. Průvodce (anděl), pak normalně:
 vražda syna — rozhýčkán,
 krádež poháru — sváděl k opilství,
 darován zlému hostiteli — aby vše propil,
 muž svržen do vody — měl zlé úmysly.
- Č. 39. Pouť na onen svět. Starcovy ovce jdou na pastvu přes vetvý most Zlý pasák je neprovází, dobrý ano, jehně mu pomáhá, z ovcí andělé u kaple. Stařec Bůh. (Zlomek.)
- Č. 36. Největší láska je manželčina. Mrtvý na křižovatce vstává o půl noci a posílá po sobě pro otce, matku, ženu. Jezdí s nimi na rakvi do nebe, tam soudce bodá po nich nožem, aby umřeli místo mrtvého, žena jediná neuhne.
- Č. 37. Matka jde na pouť obětovat své srdce panně Marii, lupiči jí je vyrvou, panna Maria zahojí.

- Č. 21. Sestry na jahodách zabijí nejmladší, hodí ji do jámy. Z jámy javor, z javoru žebrák housle, vypravují zločin, označují vinnici, mění se zas v dívku.

Legendsy o Kristu a sv. Petru:

- Č. 41. Tři chudšasi stanou se hospodářem, ovčákem, převozníkem. Po roce první dva odmítnou sv. Petra a upálení, převozník přijme poutníky, uzdraví krví svého dítěte jich malomocenství, dítě v peci oživne.
- Č. 42. Nespokojený pop změněn v koně, po tři léta slouží chudasovi, na konec vlastní žena mu vyrazí oko.
- Č. 43. Ovčákovi, jenž zabije k večeri poslední své jehně, z kůstek jeho oživne plno ovcí.
- Č. 44. Ševci za pohostění plní se tři přání (stálé jídlo, pití a věčný život — ne věčnou spásu), nechtí jej pak ani v nebi, ani v pekle, až na svadlém listu snese se do pekla.
- Č. 45. Petr by rád byl bohem. Má v čepici roj včel, jedna jej píchne, zahodí všechny — neumí najít pravého vinníka.

Zvířecí bajky o Kristu:

- Č. 46. Kůň nikdy se nenapase a osel i na smetišti je syt, poněvadž přenese Krista přes řeku, když kůň nechtěl.
- Č. 47. Když je Kristus pronásledován, svádí skřivan stihatele se stopy, ale křepelka, čejka, holub na ni ukazují.
- Č. 48. Sítí má známku kousnutí od toho, že osel, nesoucí Krista, cestou je nakouzl, ale nedokouzl ve spěchu.

Zvířecí bajky:

- Č. 30. Oráč, liška, medvěd. Liška poradí oráči zahnat medvěda loveckým troubením, ale když si jde pro slíbenou drůbež, zahnána sama napodobeným štěkotem.
- Č. 33. Divoký holub. Straka. Učila holuba stavět hnízdo, říkal stále, že už ví, nedoučil se, proto špatně staví.
- Č. 31. Kohoutek, slepička. (Dětské říkání.) Studna, věnec, mléko, seno, kosa, peníze — najde na hnojišti krejcar, kohoutek zatím mrtvý.
- Č. 32. (Dětské říkání.) Kohout (hrabe), plot (tím padá), straka (vytrhává si ocas), ořech (se oklestí), srna (zabije své kolouchy), studna (mění krev ve vodu), Sára (rozbijí si škopek o hlavu), její paní (natře těsto na stěnu), muž (dá se oholit), syn (chce zranit voly), voják (mu nabije, voly prodá). Bez motivací.

Varia:

- Č. 26. »Opeřená baba.« Smrt povolí stařeně, že ji vezme až zítra, stařena ji pak odkazuje ze dne na den, na konec strachy vleze do sudu s medem a do peřin. Smrt před ní uteče.
- Č. 29. Ropucha — vodníková žena. Kuchařka slíbí ropuše jít za kmotru, jde do studny, vidí tam duše, vezme si smetí — zlato. (Zlomkovité.)

- Č. 28. Noční tanec s příšerami. Nálada snová mistrně zachycena.
- Č. 27. Sluha dá se v rakvi položit do hrobky k mrtvému pánovi, jenž straší, druh má pochybnost o jeho úmrtí (neprojde klíčovou dírkou, rozbíjí nádoby, hrabe po penězích), ale ukáže mu poklad, pro nějž straší, sluha jej pak vysvobodí.
- Č. 40. Adama a Evu vyhání napřed maďarský anděl Gabriel, jenž se dá opít, pak rumunský, Florian, jenž je pokorný, ale na konec německý, Michael, ten se dá pohostit a pak je přece vyžene.

Na konec snad sejde se k vědecké práci několik drobností, jež se jinak těžko shledávají:

radící bytosti:

slunce, měsíc, vítr 4 (58)
vládce vran, havranů, strak 5 (69)
tři stařeny po sobě 15 (165)

zvířata pomáhající:

medvěd, vlk, lev (provázejí reka 10 (96)
opice, liška, veverka (jdou pro zázračnou šavli) 16 (179)
holub, kachna, čáp (nezastřelil, přilétají na pomoc) 12 (119)
pes (chlupy), štika (šupiny), dva holubi (pera) 11 (104)
psi pomáhající 13 (130), 15 (168)
radící kůň 14 (139), radící voli 19 (190)

věci:

jablko (ořech), v němž zámky (vojsko, stádo) 11 (113), 13 (132),
15 (166, 168)
meč samoseč 1 (8)
šavle sílu dávající 16 (175)
puška trefující 14 (154)
nože v dubu na znamení zdraví 10 (96)
prsten, jenž přivolává dárkyni 15 (172)
rezavý zámek, slouží mu 3 dívky 17 (181)
prsten (2 obři) 18 (184)
lampa rezavá (12 obrů) 18 (187)
létací střevíc (lstí od vadících se bratří) 20 (195)
létací skříňka, prsten a pás, jenž se mění v cokoliv chcete 1 (4, 7)
kartáč (les), utěrka (voda), hřeblo (železný les) zahozené na útěku
14 (140)
topol sahající do nebe i do pekla 24 (209)
pokoj s podobiznami princezen 1 (2)
hledáním roztrhal železné střevíce 4 (57)
» ošoupal železnou hůl 3 (28)
peklo, nebe (193), (209), (220), (257), (282)
mrtvá a živá voda 1 (10), 11 (109)

- poklady hlídané psem 14 (139)
trojlístek a prst novorozence otvírá zámek 14 (138)
had s léčivou bylinou 10 (100)
nadpřirozený porod 12 dětí 24 (207)

V. Tille.

REJSTŘÍK VĚCNÝ.

- bibliografie slovanské filologie 146 sl.;
— maloruského folkloru 148 sl.;
Brentanovo drama o založení Prahy 159;
čarování při dojení 119 sl.; 124 sl.; při
honění a telení 123 sl.;
Čechové v Horním Slezsku, jich dialekty,
pohádky a písně 166 sl.;
Dolnokralovicko, prstonárodní lékařství
u lidu toho kraje 132 sl.;
dopisy lidové 18 sl.;
folklore, rukověť jeho 151 sl.;
hromový klín, kámen 137;
huculské umění lidové, mosaznictví a
řezbářství 109;
krajka 21 sl.; její historie 21 sl.; v ze-
mích českých 31 sl.; na Slovensku
31 sl.;
Kralodvorský rukopis 160;
Libuša v německé literatuře 159;
lidový život na Poděbradsku 156;
literatura lidová a knižní 162;
maloruský folklor 148 sl.;
Malorusové či Slováci, osadníci v jiho-
uherské stolici Báčské 152; v západ-
ních stolicích severouherských 153;
medicina lidová na Slovensku 2 sl.; na
Zálesí ve vých. Čechách 127 sl.; na
Dolnokralovicku 132 sl.;
můra 145;
mythologie slovanská 154;
Národopisné museum československé
109 sl.;
Němcová B. a její pohádky 164;
obyčjeje pastevské na Zálesí ve východ.
Čechách 117 sl.;
Poděbradsko, život jeho lidu 156;
pohádky české o Kristu a sv. Petru 162;
— české v Horním Slezsku 166;
— jich překlady 168;
— maďarské (uherské) 168 sl.;
— polské v Horním Slezsku 165 sl.;
— valašské 35 sl.;
pohřeb z Krakovan, nitranské stolice
6 sl.;
pohřební písně slovenské 9 sl.;
polský vliv na dialekty české v Horním
Slezsku 166;
pověry pastevské na Zálesí ve východ.
Čechách 118 sl.;
říkadla zažehnavací 125; 127; 128; 134
sl.; 137 sl.; 142 sl.; 145.
Slováci či Malorusové v jihouherské sto-
lici Báčské 152;
slovenský folklor 1 sl.;
smrt na Slovensku 4 sl.;
na Štědrý večer o půlnoci dobytek ho-
voří 129;
úrok, uřknutí 133 sl.;
Zálesáci, jich podání o domácích zvi-
řatech 117;

REJSTŘÍK JMENNÝ.

- Bíbová Regina 21 sl.;
Čečetka F. J. 156 sl.;
Černý Ad. 109 sl.; 147 sl.;
Dušek J. V. 146. sl.; 156 sl.;
Eljasz-Radzikowski S. 151;
Gomme G. L. 151 sl.;
Grigorovitza Em. 159;
Hnatjuk V. 152;
Hrinčenko, B. D. 148;
Kraus A. 159;
Kubín Josef 18 sl.;
Leger Louis 154;
Máchal Jan 154;
Malinowski Lucyan 165 sl.;
Mančal Jaroslav 117 sl.;
Mrštík V. 162 sl.;
Pastrnek Fr. 152;
Polívka J. 148 sl.; 152 sl.; 165 sl.;
Sklarek Elisabeth 168 sl.;
Slavíková Welsova Karla 1 sl.;
Šebestová Aug. 158;
Tille V. 35 sl.; 151; 162 sl.; 168 sl.;
Valchář Jan 132 sl.;
Wanklová Madl. 109 sl.;

Rejstřík k V. Tillovým „Povídkám sebraným na Valašsku“.

Číslo značí povídky (nikoli stránky).

Zeměpisné a místní údaje.

Afrika 23.	Londýn 47.
Anglie 45.	Maďari v. Uhři.
Amsterdam 29.	Maruša 19.
Bystřice, Báňská 6.	»Obervargajn« 19.
Bečva 3. 4.	Praha 11.
Brňov 17.	Radhošť 1—3. 11.
Dalmacie 15.	Řím 23. 38.
Dunaj 19.	Sedmíhradská země 20.
Evropa 13.	Segetín 19.
Francie 45.	Španěly 23.
Haná 51.	Tanečnice 14.
Hrozenkovský les 14.	Tisa 16 19.
Jarcová 11. 17.	Tyroly 9.
Jihlava 9.	Uhři 3 18.
Karlovice 14.	Uhry 5. 6.
Klobúky 17.	Veliký potok u Jarcové 11.
Kremlica 6.	Vídeň 7.
Lidečko 17.	Vsetín 17.
Lipník 2.	

Vlastní jména.

Afanasie 45.	Kojata 22.
Alexandr 26.	Ladislav 45.
Amalié 50.	Matěránci 14.
Anna 13.	Měsíc 48.
Antonína 13.	Planek 14.
Damokles 7.	Rozina 17.
Franc 46.	Rudolf 45.
Honza 46.	Sluněčko 48.
Hyněk 21.	Štěpán 18.
Jakub 27.	Vítek 50.
Josef 46. (císař) 4-9	

Osoby.

Anděl 18; 23; 25; 27; 51;	evangelík 53;
Bába 13; 23; 26 a 33; 46;	farář 27; 34; 41—44; 50; 53;
bačůvky 14;	fojt 11;
Bída 54;	formani 33;
blázen, chytrý 45;	galán;
burmistr 51;	gubernantka 26; 45; 46;
Čarodějnice 12; 13; 15; 26;	Hanáci 51;
čarodějník 22; 52;	hostinský 26; 32; 46; 55;
černý muž 11; 21;	hraběnka 53;
čert 17; 23; 25; 26a; 35;	jenerál 26; 46;
cigán 16;	kajcník 23; 38;
císař 4—9; 31; 45;	kapitán 20; 45;
cvikátor 26;	kněz 51;
děvečka 6; -4;	knihář 35;
dítě 34;	kočí 48; 49;
dívky — ptáci 22;	kostelník 34; 38;
dráb 9;	kovář 12; 46;
draci 12; 19; 21;	kovářka 46;
dráteník 41—44;	král 12; 18; 21; 23; 24; 26; 27; 28; 36;
duchové 12; 25; 32; 47; 52;	37; 39; 45—49; 52; 55;

- královna 12; 21; 23; 27; 36; 47;
 krejčí 27;
 Kristus 39; 55;
 kuchařka 12; 27; 41 - 44;
 kupcová 53;
 kupec 24; 40; 50; 52; 53;
 lokaj 21; 45;
 lupiči v. zbojníci;
 major 46;
 mlynář 33;
 mlynářka 48;
 mlynářova dcera 33;
 myslivec 17; 24; 42;
 obři 26;
 oficiři 23; 29; 32;
 pacholci 11; 48;
 Panna Maria 53;
 papež 23; 38;
 sv. Petr 39; 55;
 posel 48;
 poustevník 40;
 »prefatýn« 28;
 převor 23;
 princ 22; 23; 28; 36; 37; 40; 46; 49;
 princezny 13; 15; 19; 20; 21; 23; 24;
 26a; 26; 28; 34; 36; 37; 39; 40; 45;
 46; 49; 52; 55;
 »pulvír« 32;
 řezník 7; 38;
 rodiče (shovivavi) 38;
 rybář 12;
 sadař 55;
 sběh 31;
 sedlák 9; 16; 35; 38;
 ševcová 47;
 sladovnický 20;
 služka 29; 36;
 Smrt 25;
 soudruzi (divotvorní) 12b; 36;
 stařec 26; 29; 30; 34;
 strašidla 10; 11; 29; 32;
 švadleny 13;
 švec 13; 27; 29; 30; 39; 47; 54;
 učitel 23; 46;
 sv. Václav 5;
 vandrovní 19;
 vdova 50;
 vojáci 6-8; 12; 13; 23; 25; 26; 30;
 36; 45; 46; 49;
 voják 5; 16; 24; 26a; 27; 29; 31;
 32; 34;
 vozka 33;
 vysloužilce 55;
 zahradník 45; 49;
 zámečník 45;
 zavražděný 27;
 zbojník (zbojníci); 1; 3; 14; 16; 20; 23;
 24; 27; 28; 31; 33; 38; 40; 46;
 žebrák 25; 36; 45;
 zedník 28;
 zelenářka 45;
 zlatník 13; 36;
 zloděj 27; 28;
 zrádci 14; 21; 26;

Věcný index.

- beran dávající peníze 30; neměl prý srdce
 55;
 bukvice sbírat v lese 50.
 chalupa, v níž vše připraveno 20b; zboj-
 nická 46; zapálená 54;
 chléb dělený na 4 díly 39;
 chlív, čertem stavěný 35;
 chmelnici okopávat 45;
 citera 21;
 díra do podzemí 13; 52;
 drahokamy prodávané 46;
 dukáty (knoflíky) 45;
 dům darovaný 46;
 fara 41-44; 50;
 »foštrník« (uspávací nápoj) 27;
 Fousek, ryba 26;
 hadi straší 46; z hrobu 29;
 harmonika 37;
 hlavy draků 12; 13;
 hodina smrti 32;
 hodinky podstrčené nařčenému 29;
 holubice vylétá ze státního koně 12;
 hon v lese 26;
 hospoda 12; 27; 29; 36; 45; 46; 48;
 49; zbojnická 21; 31; straší v ní, 32;
 houba, vodu ze studny pijící 13;
 housle samohrajné 25;
 hrad v. zámek;
 hřbitov 29;
 hrnce prodává princezna 45;
 hrušky — drahokamy 52;
 husa snědění 41; husy poklizené 35;
 hvězda (řád) na prsou 9;
 jablka — drahokamy 52;
 jablko — proměněná čarodějka 12;
 jazyk dračice 12;
 jed 8; 12; 52; 53; z draka 21;
 jeskyně v lese útulek kosoručky 48;
 jezero 22; máslo 51;
 jídla z mísy neubývá 39;
 kabelka — »marš do kabelky« — 25;
 kačeny — dívky 22;
 kanec 1;
 karty samohrajné 25;
 káva rozdělená 46;
 kázání pohne zbojníkem 38; o Hanáckém
 nebi 51;
 kazatelna, rekova skryš 26; 34;
 klec se zlatým ptákem 26;
 klení 55;
 klíč v moři 26;
 kniha létací 36;
 kočár darem sedlákovi 38;
 kočka — změněný rek 12; radí 35;
 kohout na penězích 11; zahání čerta 17;
 kolo puškou opsané chrání od čertů 29;
 kořalka opaří zbojníky 31;
 koruna uherská 18;

- košile dívek, jedna schována 22;
kostel — vyčarován dívkou 22; v němž
straší 26 a; 34; vykrádaný 28;
kosti zabitého pochovat 32;
kosy 4;
kovárna 12;
křivák, po němž hoch poznán 11;
krucifix s tajným perem 37;
krypta, v níž straší 26.
kuchyně 45; 49;
kůň 27; radi 12; 26;
květiny 45;
kyj samobijný 30;
kytice princezně 45;
lampa, jíž slouží duchové 52;
lístek, jenž křísí mrtvé 29;
lívanec za kytici 45;
loď 20; 26; 45;
lodička 26;
máselné jezero 51
masť proti ohni 26; křísí lidi 29;
meč 13 29; visící na niti 7;
medvěd — převlečený princ 37;
město černě, červeně, modře potažené
21, srv. 39;
mič 52;
mléko ruší kouzla 15;
mlýnský kamen za krkem 12;
moře 20; 26; 36; 45; 52;
most dívkou vykouzlený 2;
mravenec — změněný rek 12;
mrtvé křísil 29; 39; 55;
muška na tváři, znamení 22;
nebe 51;
oběd na železném stole 18.
obraz Panny Marie ve stromě 50; prin-
cezny 45;
oltář, rekova skrýš 26a;
ostrov 20; 26; 36;
ovce 4;
pec roztopená — vlézt do ní 12; 26;
perníkový vrch 51;
pes v. psi;
pišťalka 26;
planeta 28;
pluh — železný stůl 18;
podobizna v obraz;
podsvětí 13; 52;
poklad 2, 10, 14, 46;
pokladna královská vykradena 8;
pokoj zapovězený 23; 40;
policajti 53;
popel prozrazuje stopu 36;
poustečna 40;
Pozordej (pes) 24;
prádlo kradené 44;
přástky 17;
prst s prstenem uřátý 40;
prsten 26; 33; 40; darovaný 13; 21;
ukradený 27;
prut kouzelný 21; 22; 26;
psaní podvodné 44; 48;
psi, tři silní 24; zbojnickí 33; 40; 38;
strašidelní 29; různí 2 pozn.; 12;
pták zlatý 26;
»purk« v. zámek;
rak 22; mořský, vadí 52;
rakev, v níž se rek skrývá 34;
řešetem nabírat vodu 35;
revolver 46; 40;
říř, do níž vchází vojsko 36;
Roztrhej (pes) 24;
ruce uřáté 48;
ryby se zlatými vousky 12; zlatá 36;
hledají klíče 26;
šátek, z něhož krev kape 12;
šaty vyměněné 45;
šavle v loži 49;
schody s hudbou 40;
sen vyprávěný 40; 42;
servít. jídla dávající 30;
šibenice 36;
šiml v. kůň;
škála zakrývá otvor do země 52; čer-
tem nesená 17;
sklep úkryt dívky 33; s mrtvolami 33;
v němž spáchána vražda 32;
šluha v. haď;
srdíčko beránka sněžené 55.
statek (dobytek) přivádí čert 35;
štíři straší 26;
stěti zakletého koně, starce etc 12; 21;
26;
stopy prozrazují milence 36;
strom, na němž se dívka skrývá 33; 40;
stromky ohýbané — podobenství o vy-
chování 38;
studánka 1.; 13; 22;
šunka ukradená 43;
suka (čubka) rodí chlapce 12;
švestka, na níž švestek neubývá 55;
světlo vůdcem v lese 40;
tanec s čertem 17; 35;
tele vycpané vápnem 19;
tři groše 25;
varhany rekova skrýš 34;
včela — změněná dívka 22;
věvec z kvítí 49;
voda živá, mrtvá 12; po níž narůstají
ruce 48;
vůl pečený 12;
vrány radí čertu 35;
vůz s kožemi 33;
zahrada 45; 49; 52;
zajíc sněžený 42;
zámek zbojnický 40; jen chvílku otevřený
26; podzemní, spící 13; černý 39; pře-
nášený 26; hned postavený 52; 22;
železný chlap 2;
železný stůl 18;
Železolam (pes) 24;
zlaté brko nalezne rek 26;
zlatá hvězda na prsou 12;
zlatými písmeny psát 9;
zlatý pták 26;
zlatý talíř 52;
zlaté vlasy 12;
zvony samy zvoní 38.